Csipkés Hajnalka-Szende

Riscurile de natură sexuală pe rețelele de socializare în rândul adolescenților

Presa Universitară Clujeană

CSIPKÉS HAJNALKA-SZENDE

RISCURILE DE NATURĂ SEXUALĂ PE REȚELELE DE SOCIALIZARE ÎN RÂNDUL ADOLESCENȚILOR

Referenţi ştiinţifici:

Prof. univ. dr. Albert-Lőrinz Enikő

Conf. univ. dr. Müller-Fábián Andrea

ISBN 978-606-37-0586-1

Tehnoredactare computerizată: Alexandru Cobzaș

Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruţa Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro/

CSIPKÉS HAJNALKA-SZENDE

RISCURILE DE NATURĂ SEXUALĂ PE REȚELELE DE SOCIALIZARE ÎN RÂNDUL ADOLESCENȚILOR

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2019

Cuprins

I. Stadiul actual al cunoașterii în domeniul studiat

1. Introducere

Prezenta teză doctorală are ca scop identificarea riscurilor de natură sexuală la care sunt expuși utilizatorii adolescenți pe rețelele de socializare. Cercetarea prezintă aspecte interdisciplinare constând în fundamentarea sociologică a riscurilor de pe rețelele de socializare și fundamentarea juridică a protecției acestei categorii de persoane. Cercetarea s-a focusat în principal pe rețeaua de socializare *Facebook,* însă și alte rețele utilizate de către adolescenți au intrat în vizor. Metodologia de cercetare cuprinde atât metode cantitative (chestionare) cât și calitative recurgând la tehnica focus-grupului și a interviului. Subiecții vizați sunt adolescenți de clasele a X-a, respectiv părinții și pedagogii acestora.

1.1. Motivarea și actualitatea temei alese

Autoarea a condus o cercetare preliminară în cadrul studiilor masterale la Universitatea „Babeș-Bolyai", Facultatea de Drept, Specializarea Științe penale și criminalistică abordând riscurile rețelelor de socializare pentru minori, precum și rolul controlului parental asupra utilizării de către copii a rețelelor de socializare. Ea a studiat infracțiunea de pornografie infantilă comisă prin sisteme informatice pe un eșantion de 607 utilizatori de internet. Rezultatele au indicat un pericol crescut privind răspândirea actelor de hărțuire sexuală a minorilor prin folosirea rețelelor de socializare.

Prin această teză de disertație autoarea și-a propus lărgirea ariei de cercetare din timpul masteratului de la pornografia infantilă la toate riscurile de natură sexuală, nu numai din punct de vedere juridic ci și social.

În literatura de specialitate Vasiu și Vasiu (2011) susțin că odată cu creșterea numărului utilizatorilor rețelelor de socializare a crescut și numărul infracțiunilor virtuale. Printre infracțiuni se numără pornografia infantilă, hărțuirea electronică (*cyberbullying* sau *cyber-grooming*), care se manifestă prin comiterea unor abuzuri de natură sexuală asupra minorului (Albert-Lőrincz și Csipkes, 2015). În acest context minorii reprezintă o categorie cu vulnerabilitate victimală crescută (Wolak et al., 2008). Platformele online de rețele de socializare prezintă un nivel ridicat de riscuri pentru adolescenți (Albert-Lőrincz și Csipkes, 2015).

Pe lângă riscurile considerate infracțiuni, literatura de specialitate identifică o serie de alte comportamente cu grad ridicat de expunere la risc, precum întâlnirile cu străini cunoscute în mediul online, trimiterea mesajelor cu conținut sexual sau accesarea materialelor cu conținut neadecvat pentru minori (Velicu et al., 2014). Pornind de la faptul că internetul nu uită niciodată (Rosen, 2011), expunerea tinerilor pe o astfel de rețea de socializare poate avea consecințe grave. De exemplu o fotografie sau o informație inadecvată poate să rămână pe Internet pe o perioadă nedeterminată și poate constitui o potențială sursă de hărțuire. Astfel s-a întâmplat în cazul unui website cu conținut de pornografie infantilă din Rusia care a preluat în mod nelegal fotografiile părinților britanici postate despre copiii lor (*The Telegraph,* 2015). Conținuturile inadecvate pot să defavorizeze adolescenții în viitor la locul de muncă (Smith și Kidder, 2015).

Importanța temei este subliniată și de faptul că numărul copiilor cu acces la internet, utilizatori de rețele de socializare, se află într-o creștere continuă, după cum rezultă din următoarele date: în România numărul utilizatorilor minori de rețele de socializare a crescut între anii 2010–2013 de la 46% la 79% (Velicu et al., 2014). Tot în România în 2016 numărul utilizatorilor de Facebook a ajuns la 8,5 milioane (Facebrands, 2016), iar în 2017 s-a înregistrat un număr de 9,6 milionare de utilizatori (Facebrands, 2017).

Astfel rezultă că problema adolescenților din spațiul virtual este una complexă și serioasă datorită riscurilor deloc neglijabile.

1.2. Importanța și elemente de noutate ale cercetării

În ultimii ani a crescut considerabil numărul cercetărilor care analizează factoriile de risc la care sunt expuși tinerii în mediul virtual. De exemplu o importanță deosebită în ceea ce privește fenomenul de *sexting* o reprezintă cercetările americane din anii 2009 și 2015 (Lenhart, 2009; Lenhart et al., 2015). De asemenea proiectele *Eu Kids Online* respectiv *Net Children Go Mobile* finanțate prin programul *Safer Internet* al Comisiei Europene constituie principalele cercetări din domeniul siguranței copiilor pe Internet la nivelul Uniunii Europene. În mod asemănător și la nivel național există o serie de cercetări similare: în anul 2008 s-a efectuat o cercetare cantitativă despre victimizarea sexuală online a adolescenților din Cluj-Napoca (Antal și László, 2008). Organizația Salvați Copiii România în anul 2014 a realizat o cercetare cantitativă în rândul adolescenților și părinților acestora despre utilizarea internetului în familie.[1]

Începând din anul 2010 s-a inițiat desfășurarea unor serii de acțiuni de informare, de conștientizare pe acest subiect de către Inspectoratul General al Poliției Române. Tot în anul 2010 s-a derulat la nivel național campania denumită *Tu cui dai accept?* care a vizat prevenirea pornografiei infantile pe Internet. O altă anchetă pe bază de chestionar derulată de Poliția Română în 2017 intitulată *Tu știi ce face copilul tău pe Internet?* atenționează părinții despre importanța comunicării cu copiii în prevenirea agresiunilor din mediul online (Inspectoratului General al Poliției Române, 2017). Poliția Română în colaborare cu Inspectoratul Școlar Județean Cluj a elaborat diferite recomandări preventive sub formă de suporturi educaționale pentru cadrele didactice din unitățile de învățământ preuniversitar cu scopul de a „informa corespunzător elevii despre importanța siguranței și a integrității psihice și fizice în activitățile desfășurate în mediul online” (Inspectoratul Județean Cluj, 2017, 1).

Față de studiile și programele prezentate mai sus originalitatea cercetării constă în următoarele:

- se abordează mai profund o singură categorie de riscuri, și anume riscurile de natură sexuală online;
- se focalizează asupra comportamentului online ai adolescenților pe rețelele de socializare;
- cercetarea are natură interdisciplinară (drept-sociologie);
- subiecții cercetării sunt atât adolescenții (victime directe) și părinți (victime colaterale), cât și pedagogii (profesorii), pentru a afla nivelul lor de implicare în promovarea măsurilor de siguranță online.

1.2. Riscuri pentru minori în mediul online

Potrivit Livingston și Haddon (2009) riscurile legate de sexualitate pot avea următoarele forme: hărțuire electronică (*sexual cyberbullying*), trimiterea și primirea mesajelor cu conținut sexual (*sexting*), racolarea minorilor în scopuri sexuale (*grooming*), pornografie infantilă și formele speciale ale acesteia, respectiv expunerea la materiale pornografice – prezentate în *Figura 1.*

Principalele riscuri din mediul digital potrivit cercetării Eu Kids Online pot fi clasificate în mai multe categorii: riscuri privind agresivitatea, sexualitatea, riscuri comerciale, riscuri privind valori sociale negative (Livingston și Haddon, 2009), cuprinse în *Tabelul 1.*

[1] Salvați Copiii România. (2014). *Studiu privind utilizarea internetului în familie.* accesat la 17.08.2016, http://salvaticopiii.ro/upload/p0001000300010000_Raport%20cercetare%20safer%20internet%202014_web.pdf.

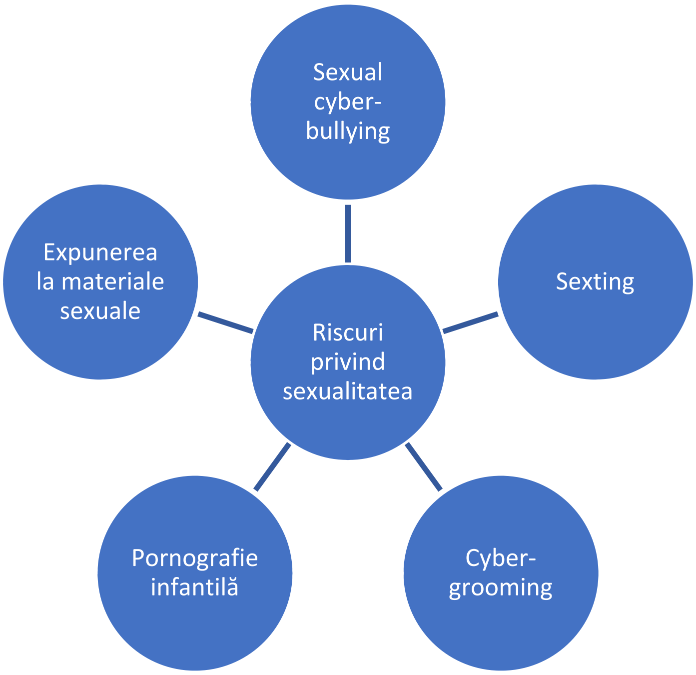

Figura 1. Categorii de riscuri analizate (Livingston și Haddon, 2009)

Tabelul 1. Categorii de riscuri online identificate de Eu Kids Online

	Riscuri privind conținutul	**Riscuri privind interacțiunile pe Internet:**	**Riscuri privind conduita online**
Agresivitate	conținut violent, agresiv	hărțuire	bullying
Sexualitate	conținut pornografic	grooming, abuz sexual, pornografie infantilă	sexting, sexual cyberbullying
Valori sociale negative	conținut de ură, rasism	convingere ideologică	conținut dăunător generat de utilizator, sfaturi dăunătoare
Comerciale	marketing pe Internet	riscuri privind datele personale	jocuri online

Preluat: Livingstone și Haddon 2009, 10.

În secțiunile care urmează se vor analiza fiecare categorie de risc: cyberbullying-ul sexual (1.2.1.), sexting (1.2.2.), cyber-grooming (1.2.3.), pornografia infantilă (1.2.4) și expunerea la materiale sexuale și alte riscuri (1.2.5.).

1.2.1. *Cyberbullying*-ul sexual

Potrivit unor opinii *cyberbullying*-ul este o formă specială de hărțuire online (*cyberstalking*) care vizează exclusiv minorii (Vasiu, Vasiu, 2010). Prin urmare cele două fenomene au conținuturi identice, doar categoriile de persoane afectate le diferențiază. Willard (2004) susține că *cyberstalking*-ul constituie o formă de hărțuire online, deci o formă de *cyberbullying,* îndreptate împotriva unei anumite persoane, provocând stres emoțional. Scopul este de a deranja, alarma și de a abuza emoțional o altă persoană. Făptuitorii colectează informații despre ținta lor prin conturi de socializare și informații publice accesate chiar și în mod ilegal. Printre tipurile de bullying se identifică și o serie de alte forme de hărțuire: *flaming* (interacțiune ostilă între utilizatorii de internet care implică un limbaj vulgar), *harrasment* (hărțuire - trimiterea repetată a mesajelor insultătoare), *denigration* (denigrare - atingere adusă demnității, onoarei și reputației unei persoane), *impersonation* (furtul identității în

vederea defăimării pe o rețea socială), *outing* (distribuirea de secrete sau informații jenante sau imagini online), *trickery* (convingerea unei persoane de a releva o informație compromițătoare online, cu intenția de a le distribui ulterior*), exclusion* (excluderea cu rea intenție a unei persoane dintr-un grup online) (Willard, 2004).

Hărțuitorii își caută victimele cu ajutorul motoarelor de căutare, forumurilor și chat-urilor. Agresorii din mediul online pot posta imagini sau informații defăimătoare despre victimă, pentru a o intimida pe aceasta sau pentru a provoca o reacție din partea ei (Vasiu și Vasiu, 2010). De multe ori *cyberbullying*-ul poate conduce la comiterea altor fapte sau chiar și infracțiuni mult mai grave, ca de exemplu racolarea sexuală a minorilor, pornografie infantilă, actul sexual cu un minor sau chiar violul. Pentru a preveni aceste consecințe negative sunt necesare strategiile de anti-hărțuire.

Potrivit unui studiu deși hărțuirea tradițională este mai des întâlnită, există o suprapunere semnificativă între hărțuirea tradițională și hărțuirea în mediul online (Slonje et al., 2012).

Prevenirea vulnerabilităților online s-a dovedit a fi dificilă pentru că însuși minorul poate să se autoexpună voluntar la riscuri prin comportamentul lui online neadecvat. Datorită specificului rețelelor, unele pot fi mai ușor restricționare sau controlate (*Facebook*), altele oferă un grad de securitate mai scăzut din punctul de vedere al controlului parental (*Snapchat și Instagram*). De exemplu adolescenții pot trimite și primi frecvent mesaje cu conținut sexual explicit prin aplicația *Snapchat* (Poltash, 2012). Cu toate că aceste *snap*-uri (mesaje) dispar de regulă după câteva secunde, există posibilitatea captării lor prin *screenshot*. Astfel aceste conținuturi cu caracter sexual pot produce consecințe nedorite. Mesajele de natură sexuală pot constitui risc de *cyberbullying* (Kofoed și Ringrose, 2012).

1.2.2. *Sexting*

Sexting-ul constă în primirea sau trimiterea mesajelor sau fotografiilor cu conținut sexual prin intermediul telefonului mobil, prin calculator, utilizând diferite aplicații, platforme interactive, rețele de socializare (O'Keeffe și Clarke-Pearson, 2011). Noțiunea de *sexting* a apărut relativ recent în anul 2005 în urma unui studiu realizat de *Pew Research Center* din SUA. Literatura de specialitate tratează *sexting*-ul diferit de *cyberbullying,* însă unele opinii susțin că *sexting*-ul constituie o formă a *cyberbullying*-ului (hărțuire electronică) (Domokos, 2014).

Lenhart (2009) a susținut că un număr mare de minori trimit și primesc frecvent mesaje cu conținut sexual explicit. Imaginile și mesajele astfel distribuite pot constitui elementele infracțiunii pornografiei infantile, caz în care chiar și adolescentul care trimite astfel de mesaje poate să devină făptuitor (Walker și Moak, 2010).

1.2.3. *Cyber-grooming*

Grooming-ul înseamnă racolarea minorilor în scopuri sexuale și este definit ca o formă specială de hărțuire în mediul online având ca victime persoanele minore. *Grooming*-ul constă în fapta unei persoane adulte de a intra în legătură cu un minor, de a se împrieteni cu acesta cu scopul ca ulterior să o ademenească într-o activitate de natură sexuală (Vasiu și Vasiu, 2010). Cu alte cuvinte, *grooming*-ul se referă „la prepararea unui copil în vederea unui abuz sexual, motivat de dorința de a folosi copilul pentru gratificare sexuală” (Vasiu și Vasiu, 2010, 249).

Preocupat de teoria *grooming*-ului O'Connell (2003) identifică un proces în cinci etape în cazul infracțiunii de racolare a minorilor în scopuri sexuale: formarea prieteniei (*friendship forming stage*), formarea relației (*friendship forming stage*), etapa evaluării riscurilor (*risk assessment stage*), etapa exclusivității (*exclusivity stage*) și etapa sexuală (*sexual stage*). Aceste etape variază în funcție de intenția autorului, sunt făptuitori care petrec mai mult timp într-o etapă sau reduc tot procesul de racolare la o singură etapă (Wollis, 2011).

1.2.4. Pornografie infantilă

Pornografia infantilă constituie infracțiune și se află în legătură strânsă cu abuzul, exploatarea sexuală prin diferite procedee, inclusiv cele aflate în sfera pornografiei și cu relele tratamente aplicate minorilor. Pericolul la care sunt expuși minorii este imens, având în vedere că numărul participanților la traficul din spațiul virtual este nelimitat. În comparație cu materialele pornografice scrise sau cu filmele pe suport electronic cu o arie și o viteză de răspândire restrânsă, postările pe internet au o viteză de răspândire extrem de rapidă. Numărul materialelor online cu conținut pornografic în care figurează și copii a crescut de patru ori din 2007 până în 2011, ajungând la 17,3 milioane de astfel de imagini și videoclipuri (Paraschiv, 2013).

Incriminarea pseudopornografiei[2] precum și a pornografiei virtuale[3] a fost intens criticată pe motiv că de fapt materialele pornografice nu implică persoane minore (Bogdan, Șerban și Zlati, 2014). Tranziția vârstei este un proces natural, o persoană majoră poate să arate ca un minor sau invers, astfel criteriul identificării vârstei după înfățișarea fizică a persoanei este subiectivă (Bogdan, Șerban și Zlati, 2014). Delimitarea menționată – lipsită de un criteriu obiectiv – nu poate servi ca temei de incriminare, putând produce vătămări persoanelor majore cu un aspect fizic asemănător minorilor" (European Criminal Policy Initiative, 2009). Astfel rațiunea incriminării este absurdă, deoarece un material cu conținut sexual explicit implicând o persoană de peste 18 ani și cu înfățișarea fizică a unui minor de 17 ani ar constitui infracțiune de pseudopornografie (Bogdan, Șerban și Zlati, 2014). Pornografia virtuală a fost intens criticată pe același motiv neaducând atingere drepturilor unui copil (Williams, 2004).

1.2.5. Expunerea la materiale sexuale și alte riscuri

Expunerea voluntară respectiv involuntară/nedorită la materialele sexuale online este identificată de către literatură ca o categorie distinctă de risc. Expunerea voluntară se realizează în cele mai multe cazuri prin accesarea intenționată a paginilor de Internet cu conținut sexual (atât cu intenția de a viziona materiale pornografice sau de a primii sfaturi legate de viața sexuală) (Barbovschi, 2008). Comportamentul intențional de expunere se poate manifesta și prin primirea sau trimiterea unor mesaje sau imagini cu conținut sexual explicit, astfel fenomenul asimilându-se *sexting*-ului (Ringrose et al., 2013).

Expunerea nedorită la materiale sexuale *(unwanted exposure to sexual material*) se manifestă prin „situațiile în care minorul se confruntă pe neașteptate cu poze, filme cu conținut sexual în timp ce caută alte tipuri de materiale, navighează pe internet, deschide e-mailuri, mesaje electronice sau link-uri trimise prin e-mail sau messenger." (Antal și László, 2008, 113). Comportamentul nedorit de vizionare a materialelor sexuale, sexting-ul coercitiv, poate fi identificat drept hărțuire electronică (*cyberbullying*) (Ringrose et al., 2013).

Rezultatele unor studii din Australia relevă că adolescenții cu vârstele între 13 și 14 ani, respectiv cei care nu au avut parte de o mediere parentală despre siguranța utilizării Internetului tind să fie mai expuși la materiale sexuale online (Fleming et al., 2006).

Potrivit raportului *Eu Kids Online II* unul dintre cele mai obișnuite moduri prin care copiii intră în contact cu materiale sexuale online constituie reclamele de tip *popup* care invadează paginile de Internet accesate de minori (Livingstone et al., 2011). Autorii recomandă pentru prevenirea unor astfel de expuneri verificarea setărilor de siguranță ale browserelor și ale siteurilor (inclusiv ale motoarelor de căutare) (Livingstone et al., 2011).

---

2 Pseudopornografie: „acele materiale care prezintă vizual orice persoană care pare a fi un copil implicat într-un comportament sexual explicit, real sau simulat, sau orice prezentare a organelor sexuale ale unei persoane care pare a fi un copil" (Teslovan, 2015, 123).

3 Pornografia virtuală: „acele materiale realiste prezentând un copil implicat într-un comportament sexual explicit sau imagini realiste ale organelor sexuale ale unui copil, în principal cu scop sexual, mai exact cele care au fost generate prin intermediul tehnologiei, fără a implica o persoană reală" (Teslovan, 2015, 124).

1.3. Evoluția rețelelor de socializare online

1.3.1. Concepte și componentele principale ale rețelelor de socializare

În secțiunile care urmează se va defini noțiunea *rețea de socializare online* și se va analiza elementele comune ale acestor rețele. De asemenea vom prezenta principalele momente ale evoluției rețelelor de socializare (Secțiunea 1.3.2) și statistici actuale de răspândire al acestor rețele (Secțiunea 1.3.3.).

> „În ultimii ani rețelele sociale online („social networking services”, SNS) au devenit omniprezente. (…) Relaționarea prin intermediul site-urilor de socializare reprezintă modul în care s-a ajuns să se comunice predominant în secolul al XXI-lea” (Mihăilescu și Raț, 2010, 29).

Apariția rețelelor de socializare online a stârnit atenția cercetătorilor încă de la început. Cercetătorii au încercat definirea fenomenului, precum și ale principalelor componente comune ale rețelelor de socializare. Astfel, în 2007 Boyd și Ellion consideră că rețelele de socializare constituie „servicii bazate pe internet care permit indivizilor să (1) își construiască un profil public sau semi-public într-un sistem de sine stătător, (2) să își articuleze o listă de alți utilizatori cu care au o anumită relație și (3) să vadă și să traverseze lista lor de contacte și a altora în interiorul sistemului” (Boyd și Ellison, 2007, 211.). În acest context Boyd (2006) identifică trei caracteristici definitorii ale rețelelor de socializare: profilul personal al utilizatorului; acesta include un identificator care poate consta în numele persoanei respective, într-o fotografie cu utilizatorul sau diferite informații personale; a doua caracteristică este constituită de transmisibilitatea informaților; a treia caracteristică constă în comentarii publice semi–persistente (Boyd, 2006).

Rețelele de socializare online sunt construite în jurul unui interes principal comun, (de exemplu www.animale.ro) sau pot fi constituite din site-uri cu o arie de interes general – de exemplu: *Myspace, Facebook, Twitter* (Mihăilescu și Raț, 2010).

Caracteristica generală ale rețelelor de socializare online constituie faptul că utilizatorii intră în contact cu alți utilizatori prin trimiterea cererii de prietenie (*Friend reques*t), prin urmărirea profilului personal al celuilalt utilizator (*Follow*) sau prin alte opțiuni cum ar fi *Fan, Favorit, Rate* (Boyd și Ellison, 2007).

Este esențial analizarea evoluției fiecărei rețele de socializare separat, deoarece „conduce la o diferențiere de profil sociocultural în funcție de finalitatea dovedită, sub aspectul utilității sociale” (Popovici-Diaconu, 2013, 1).

1.3.2. Scurtă privire istorică asupra rețelelor de socializare online

Potrivit lui Boyd și Ellison rețelele de socializare de tip online au debutat cu site-ul *Six.Degrees.com.* Acest site permitea utilizatorilor să creeze profiluri personale și a oferit posibilitatea creării unor liste de prieteni precum și trimiterea și primirea de mesaje. Inițiativa a fost închisă în anul 2000. Eșecul rețelei Six.Degrees.com a constat în faptul că la vremea respectivă comunitățile virtuale încă nu erau formate, iar utilizatorii nu avea mulți prieteni online cu care să comunice (Boyd și Ellison, 2007).

Între anii 1997–2000 au existat și o serie de alte încercări de creare a unor rețele de socializare cum ar fi *Friends, AsianAvenue, BlackPlanet*. Aceste rețele au permis configurarea atât a unor profiluri personale cât și a unor profiluri profesionale, sau matrimoniale (*dating*).

În anul 2002 s-a lansat rețeaua *Friendster* (Boyd și Ellison, 2007). Aceasta este considerată o rețea socială revoluționară ajungând să însumeze zeci de milioane de utilizatori. S-a axat în principiu pe nevoia de a construi comunități, grupuri cu interese comune, astfel *Friendster* a oferit servicii de identificare a punctelor comune, lansând așa-numitul *Cerc de prieteni* (Burcea și Hârțescu, 2014).

Din anul 2003 s-a lansat una dintre cele mai importante rețele de socializare denumită *Myspace*. Inițial adolescenții americani au creat profiluri pe acest site, dar rețeaua s-a răspândit în scurt timp la nivel global. Pentru profesioniști tot în anul 2003 s-a lansat rețeaua *Linkedin* (Burcea și Hârțescu, 2014). În același an apare o altă rețea de socializare cu impact major, respectiv *Hi5,* care a reușit în cinci ani de la lansare să se poziționeze în topul preferințelor (Burcea și Hârțescu, 2014). În România de exemplu în anul 2008 rețeaua de socializare *Hi5* a înregistrat circa 2 milioane de membri (Burcea și Hârțescu, 2014).

Paralel cu rețelele din America și Europa, în țări precum Brazilia și India s-a lansat rețeaua de socializare *Orkut* (Boyd și Ellison, 2007).

În 2004, site-ul *Flickr* a dezvoltat funcția de găzduire a fotografiilor, iar în anul 2005 se lansează *QZone* care este o rețea socială, prin intermediul căreia pot fi create bloguri, se pot partaja fotografii, asculta muzică și viziona materiale video (Burcea și Hârțescu, 2014). *Flickr* a fost achiziționată de *Yahoo!* în anul 2005 (Cha et al., 2009).

Tot în anul 2004 Mark Zuckerberg a creat rețeaua de socializare *Facebook,* destinat inițial studenților de la Harvard. Ulterior, începând din anul 2006 site-ul a devenit o rețea publică, iar în anul 2007 s-a lansat o platformă care interacționează cu celelalte pagini de internet (Pallis et al., 2011). În scurt timp *Facebook* a devenit cea mai populară rețea de socializare online la nivel global, iar popularitatea rețelei *Myspace* s-a redus treptat (a se vedea *Figura 2*).

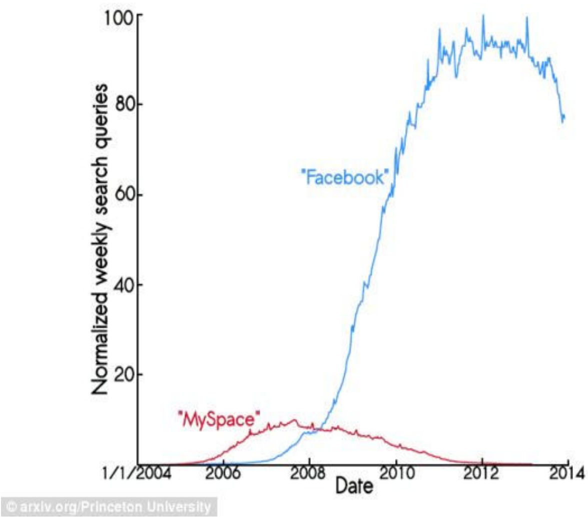

Figura 2. Numărul căutărilor de „Myspace” și „Facebook” pe Google (Cannarella și Spechler 2014, 9.)

Prin intermediul aplicațiilor (API – Application Programming Interface) utilizate de *Facebook* a apărut posibilitatea ca utilizatorul să primească informații și mesaje personalizate. Pentru acesta dezvoltătorii primesc feedback de la utilizatori: monitorizarea updateurilor, mesajele recepționate pozitiv ori, dimpotrivă, a celor ignorate (Burcea și Hârțescu, 2014).

O altă idee a Facebook-ului a constituit opțiunea *Like* introdus în anul 2009, preluată ulterior și de alte rețele de socializare cum ar fi *Twitter,* prin *„tweet”* și *Google* prin *„+1”* (Burcea și Hârțescu, 2014).

În anul 2006 s-a lansat platforma *Twitter*. „Termenul de *twitter* înseamnă ciripitul păsărilor și definește ideea de bază a platformei: mesaje scurte, cu o lungime de maxim 140 de caractere. Scopul era acela de a comunica prin mesaje scurte cu un grup de oameni” (Burcea și Hârțescu, 2014, 14). *Twitter* s-a lansat pentru un grup restrâns de oameni, angajații firmei Odeo, constituind o combinație între rețea de socializare și micro-blogging (Burcea și Hârțescu, 2014).

La data de 28 iunie 2011 compania Google a testat o rețea de socializare numită *Google+* care la început se putea accesa numai pe bază de invitație. Din septembrie 2011 a devenit publică (Gong et al., 2012). Evoluția în timp a rețelelor de socializare sunt prezentate în *Figura 3*.

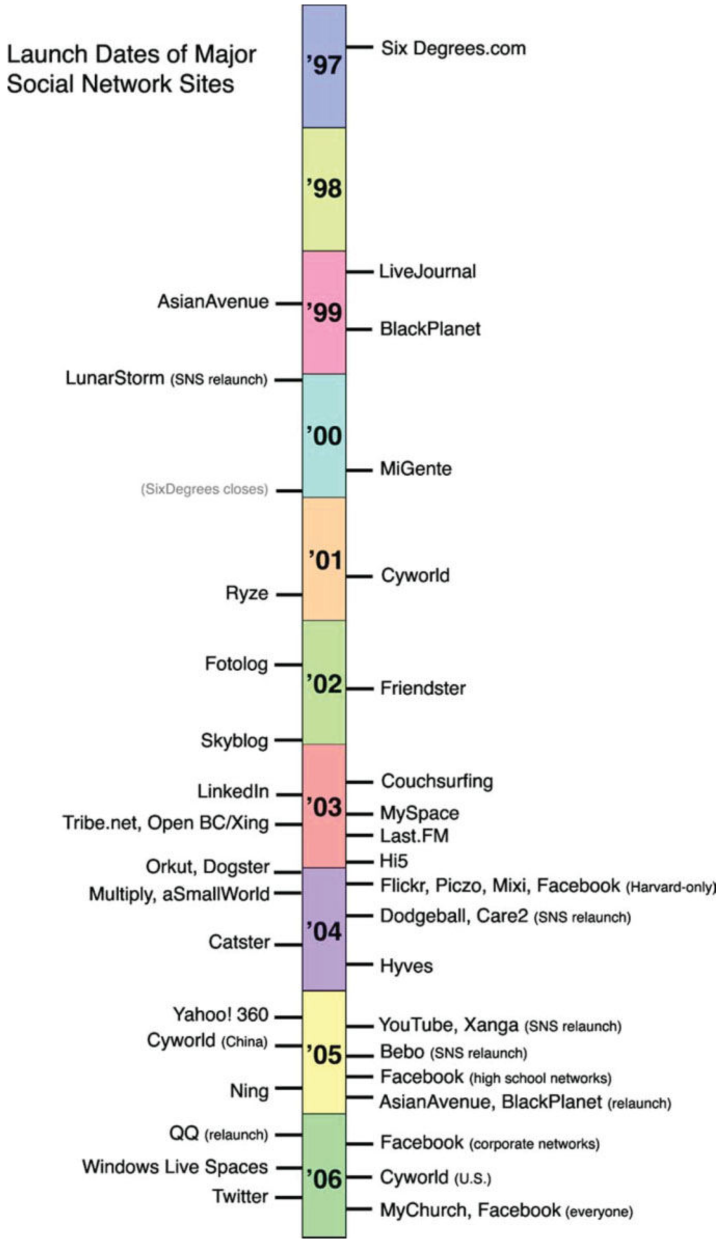

Figura 3. Evoluția în timp a rețelelor de socializare online (Boyd și Ellison, 2007, 212)

1.3.3. Situația actuală a rețelelor de socializare

În momentul de față serviciile de rețele sociale reprezintă mai mult decât site-uri de web simple. Dezvoltatorii au introdus aplicații mobile care pot fi instalate pe smartphone-uri pentru un acces rapid și simplu la rețele de socializare (Salehan și Negahban, 2013). Astfel există aplicații mobile aproape pentru fiecare rețea, precum *Facebook, Twitter, Linkedln, hi5, Google+* etc.

O altă aplicație mobilă online de photo/video-sharing și rețea socială o reprezintă *Instagram*. Acesta a fost lansată în anul 2010 ca o aplicație proprie Iphone. Aplicația a câștigat popularitate rapid, în 2012 atingând cifra de 100 de milioane de utilizatori înregistrați (Ridgway și Clayton, 2016). În momentul de față aplicația *Instagram* este accesibilă prin App Store, Google Play și Windows Phone Store, oferind utilizatorilor posibilitatea de a încărca și de a distribui poze și video-uri, care sunt distribuite simultan și pe diferite rețele sociale precum *Facebook, Twitter* etc. (Ridgway și Clayton, 2016).

O altă aplicație mobilă devenită populară în rândul adolescenților s-a lansat în anul 2011 sub denumirea de *Snapchat*. Aplicația se distinge de alte platforme sociale pe motiv că utilizatorii pot

trimite diferite fotografii sau înregistrări video denumite *snap*-uri care dispar după câteva secunde (Charteris, Gregory și Masters, 2014).

Există o serie de alte aplicații mobile, ca de exemplu *Vine* (reprezintă o aplicație de distribuire de video-uri (*video-sharing*) a rețelei *Twitter*), *Tumblr* (platformă mobilă de blogging), *Tinder, Pinterest, Badoo,* etc.

La nivel global date cu privire la numărul de utilizatori activi se găsesc la *Anexele 1* și *2* pentru anii 2016 și 2017. *Facebook* a înregistrat peste 1590 de milioane de utilizatori activi, astfel deține o cotă de piață de 18%. Orientul a favorizat platforme ca *QQ* (9%), *WeChat* (8%) și *Qzone* (7%), toate cu peste 600 de milioane de utilizatori activi, urmate de rețele sociale predominant vestice ca *Tumblr* (6%), *Instagram* (4%) și *Twitter* (4%). Datele pentru 2017 arată o creștere ușoară ale numărului utilizatorilor activi față de anul 2016.

Din perspectiva răspândirii rețelelor de socializare online la nivel global, potrivit unui studiu efectuat în ianuarie 2017 s-a constatat că Facebook-ul este lider în 119 țări (Cosenza, 2017). S-a observat însă că în unele țări, cum ar fi Botswana, Mozambic, Namibia, Iran și Indonezia, este preferată aplicația Instagram și că unele teritorii africane preferă LinkedIn. Numărul utilizatorilor VKontakte a înregistrat o creștere în teritoriile rusești. În China QZone este rețeaua preferată, iar în Japonia în fruntea statisticilor se situează Twitter (Cosenza, 2017) - a se vedea *Anexa nr. 3*.

Se remarcă o tendință crescătoare a numărului utilizatorilor ale rețelelor de socializare online, atât în rândul utilizatorilor de aplicații mobile, cât și printre utilizatorii de calculatoare (în special Facebook). Se poate susține că „potențialul de interacțiune socială generat de noile sisteme mass-media este un indicator al dezvoltării sociale din lumea contemporană (…), iar viitorul spațiului public și privat este reprezentat de valorile și modelele specifice societății informatizate" (Popovici-Diaconu, 2013, 5).

1.4. Teoriile sociologice ale rețelelor de socializare

1.4.1. Aspecte preliminare

Apariția Internetului a trezit interesul specialiștilor din domeniul științelor sociale și a comunicării care au „realizat diferite abordări pentru conceptualizarea și analizarea acestui nou mediu de comunicare" (Ștefănescu, 2008, 307–308). Teoriile și perspectivele construite în jurul internetului și ale noilor tehnologii au pus accentul fie asupra aspectelor pozitive ale implicării acestora în viața socială, fie asupra aspectelor negative ale emergenței crescute (Tufă, 2010).

În această secțiune se va prezenta succint teoriile cu răspândire predominantă referitoare la comunități și rețele de socializare. Punctul de plecare îl constituie teoriile sociologice tradiționale care urmează a fi adaptate la mediul online. Prezentarea va ține cont de cronologia teoriilor.

Începând din anii 1970 au apărut preocupări legate de studierea problemelor comunităților (*community problem*) (Wellmann et al., 2003), care s-au ocupat cu efectele schimbărilor comunităților pe plan macrosocial, cum ar fi modernizarea, industrializarea și dezvoltare tehnologică, iar la nivel microsocial s-au ocupat cu relațiile interpersonale. Pe marginea acestui subiect s-au format trei teorii majore:

1. susținătorii teoriei ***lost community*** au afirmat că prin modernizarea societății are loc dezmembrarea comunităților de tip tradițional, dezvoltând în paralel societăți impersonale, bazate pe individualism;
2. ca și reacție s-a născut teoria ***community saved*** conform căreia societățile continuă să existe;
3. conform teoriei ***community liberated*** comunitățile nu vor dispărea, ci vor fi supuse unei transformări rezultând consolidarea rețelelor sociale cu ajutorul noilor tehnologii de informare și de comunicare (Csüllög, 2012).

O altă teorie inițiată de John Thompson în anul 1995 determinată de răspândirea tehnologiei informației a clasificat tipurile de comunicare în interacțiuni interpersonale, interacțiuni mediate și

interacțiuni cvasimediate (Ștefănescu, 2008). Comunicarea interpersonală sau directă semnifică prezența a doi sau mai mulți indivizi în același spațiu fizic, indivizi care interacționează, influențându-se reciproc. Comunicarea mediată se bazează pe un suport tehnic și vizează fie un destinatar individual – comunicare interpersonală, fie un destinatar colectiv – comunicare de masă. Comunicarea cvasimediată presupune o interacțiune mediată monologă cu un *feeed-back* incert (Ștefănescu, 2008).

În anul 2001 John Tomphson a considerat că „procesul de formare a identității de sine este sprijinit de dezvoltarea interacțiunilor și cvasiinteracțiunilor mediate" (Udangiu, 2008, 31). Astfel în urma interacțiunilor identitatea persoanei devine mai reflexivă și mai deschisă, mai empatică și mai imaginativă. Potrivit acestei teorii există o legătură între sinele persoanei și formele mediatice, respectiv sistemele mass–media ce nu se află sub controlul individului (Udangiu, 2008).

În această ordine de idei se poate susține că apariția noilor tehnologii au revoluționat atât interacțiunile sociale cât și formarea identității indivizilor. Odată cu apariția rețelelor de socializare online (în special din 2004, anul apariției *Facebook*) - după cum s-a afirmat anterior - cercetările legate de comunicarea online s-au extins (Balgiu, 2013). Un element complex întâlnit în domeniul rețelelor de socializare online este cel al interacțiunilor personalitate–cogniție–comportament–rețea (Marhan și Popa, 2012).

Rețelele de socializare online, deși diferă față de rețelele sociale cunoscute de sociologia clasică, totuși pot fi considerate prin analogie „aplicații ale teoriilor rețelelor sociale" (Mitruțiu, 2005, 2.). Termenul de rețea socială în sens tradițional este „o hartă a relațiilor dintre indivizi ce indică modurile în care ei sunt conectați prin diverse grade de familiaritate socială pornind de la cunoștințe întâmplătoare până la legături familiale puternice" (Mitruțiu, 2005, 1.).

Rețelele de socializare sunt diferite de restul interacțiunilor electronice prin caracterul lor multidimensional care impune utilizatorilor o implicare mai mare în formarea conținutului (Nye, 2012).

Observațiile formulate de autorii străini sunt reflectate și de literatura de specialitate română: „interconectivitatea spațiului virtual, caracteristică socială și general-umană este o premiză și modalitate de acces și ființare în lumea online. Complexitatea spațiului public virtual, al internetului determină o multitudine de interacțiuni și reacții de feedback la nivelul componentelor specifice: platforme electronice, bloguri, rețele sociale, etc. Analiza fiecărei entități virtuale, în mod individualizat conduce la o diferențiere de profil sociocultural în funcție de finalitatea dovedită, sub aspectul utilității sociale. Rețelele sociale dezvoltă efecte sociale transfrontaliere și transdomeniale" (Popovici-Diaconu, 2013, 1.).

Nucleul în configurația unei rețele sociale din mediul virtual este identitatea de profil social al utilizatorului. Primul aspect constă în oportunitatea de a transforma în plan social elementele specifice de identificare a individului, iar al doilea aspect constă în configurarea identității utilizatorului prin nivelul de interacțiune socială (Popovici-Popovici, 2013).

Din observațiile făcute de literatura de specialitate se poate concluziona că o rețea de socializare online se caracterizează printr-un nucleu reprezentat de identitatea utilizatorului și diferitele tipuri de interacțiuni ale utilizatorului. Marhan și Popa (2012) afirmă că cercetările cu privire la construcția identitară a indivizilor în contextul utilizării rețelelor de socializare sunt abia la început, prin urmare și teoriile sociologice cu privire la aceste medii virtuale încă nu s-au extins în comparație cu alte domenii de cercetare. Studiile existente și-au propus să examineze o dublă perspectivă asupra fenomenului rețelelor sociale online: „pe de o parte, este examinat modul în care personalitatea influențează utilizarea sau non-utilizarea rețelei de socializare, iar pe de altă parte se încearcă decriptarea modului în care rețeaua participă la formarea identitară a individului, la funcționarea sa cognitivă și la definitivarea personalității sale" (Marhan și Popa, 2012, 76).

Cu privire la motivele utilizării rețelei de socializare Facebook o altă cercetare a relevat nouă motive invocate de utilizatori: (1) păstrarea și întreținerea diferitelor relații de prietenie, (2) cunoaștere de noi persoane, (3) simplul fapt că Facebook este foarte cunoscut, (4) pentru a deveni mai cunoscut, (5) o modalitate plăcută de petrecere a timpului liber, (6) exercitarea exprimării libere, (7) scopuri educaționale, (8) ca instrument de management al informației, respectiv (9) activism și implicare civică (Hew, 2011).

Părerile cercetătorilor în privința efectului pozitiv sau negativ al Facebook-ului sunt împărțite. Astfel unele păreri accentuează impactul pozitiv a utilizării acestei rețele în distribuirea informațiilor și a temelor de actualitate (Munoz și Towner, 2009), iar după alte păreri există conexiuni între utilizarea excesivă a site-ului și performanța școlară slabă a elevilor (Junco, 2012), sau se invocă efectul negativ a pozelor inadecvate publicate de către adolescenți (Vasiu și Vasiu, 2011).

Rețelele de socializare online pot avea următoarele impacte sociale: constituie o formă a comunicării mediatizate pe internet în cadrul căreia au loc diferite interacțiuni mediate și cvasimediate (Momoc, 2014); au un rol important în formarea identității sociale a sinelui (Young, 2013); constituie o formă de rețea socială transpusă pe plan virtual (Mitruțiu, 2015); influențează comportamentul indivizilor (Marhan și Popa, 2012).

Impactul social al rețelelor de socializare urmează a fi dezvoltate prin prisma teoriilor sociologice clasice (secțiunile 1.4.2., 1.4.3., 1.4.4. și 1.4.5.)

1.4.2. Rețelele de socializare în lumina teoriei funcționaliste

Teoriile sociologice definesc diferite paradigme ale evoluției sociale (schimbări sociale). *Funcționalismul* este bazat pe ideea echilibrului social, a ordinii și stabilității între organismele societății și indivizi (Parsons, 1951, Durkheim, 1984). Funcționalismul pornește de la ideea potrivit căreia „organele societății au funcția de a asigura coeziunea socială" (Mihail, 2009, 30–31).

Talcott Parsons (1951) susține că informațiile care direcționează activitățile unui actor se încadrează în patru clase: valori, norme, obiective și fapte externe. Acestea sunt adaptarea, realizarea obiectivului, integrare și întreținere de model. Fenomenele structurale ale sistemelor sociale constă din cultură, comunitate, sistem politic și instituții (Kuusisto și Kuusisto, 2015). Potrivit lui Habermas (1989) sistemele culturale sunt mai solide decât comunitățile. Acțiunea individului din comunitate este însă voluntară și este produsul exercitării anumitor opțiuni cu valori comune care întrebuințează mijloace materiale și simbolice (Mihail, 2009).

Potrivit lui Émile Durkheim, unul dintre fondatorii științei sociologice (Petrescu, 2010) „faptele sociale sunt comportamente comune majorităților membrilor unei colectivități și la care aceștia ajung independent de voința lor, datorită unui sistem de presiuni la care sunt supuși prin însăși apartenența la comunitate" (Stănciulescu, 1996, 17). Prin urmare faptele sociale din perspectiva comportamentului individului sunt caracterizate de constrângere și exterioritate (Stănciulescu, 1996). Dintr-o perspectivă durkheimiană, Internetul poate fi privit ca un fapt social care a transformat societatea în numeroase moduri. Spațiul cibernetic, ca și fapt social, nu este dependent în existența lui de acțiuni particulare ale indivizilor (Drissel, 2012). Internetul a dat naștere unor „comunități virtuale", care sunt definite ca și „agregări sociale care iau naștere din Net când un număr suficient de oameni duc un timp suficient acele discuții publice, implicând suficiente sentimente umane ca să formeze rețele de relații personale în cyberspațiu" (Rheingold, 1993, 5).

Potrivit unei adaptări a ideilor lui Durkheim, comunitățile sociale implică legături puternice voluntare și relații sociale reciproce (Drissel, 2012). Caracteristicile de mai sus sunt indispensabile și în cazul comunităților virtuale pentru a putea fi autentificate ca și comunități potrivit viziunii durkheimiene. Astfel numai o simplă conexiune sau contact pe Internet nu este suficient pentru formarea unor comunități virtuale, deși este necesar de menționat că internetul poate facilita crearea unor comunități virtuale și sociale (Drissel, 2012).

Conform sociologului german Nilkas Luhmann unul dintre reprezentanții teoriei sistemelor sociale alături de Talcott Parsons, societatea constituie un sistem de comunicare complexă, care datorită interacțiunii se auto-organizează (Castellani și Hafferty, 2009). Luhmann afirmă că deși societatea nu este organizațional dependentă de oameni, comunicarea este fundamentul cunoașterii umane (Castellani și Hafferty, 2009). Societatea constituind un sistem de comunicare nu este definită din perspectiva granițelor de comunicare ci mai degrabă de granițe ce țin de comunicare (Castellani și Hafferty, 2009). „Această idee interesantă poate fi exploatată ulterior în analiza sistemelor de socializare online care reunesc sute de milioane de indivizi de pe tot globul și legături sociale

care conectează comunități aflate în diferite părți ale lumii” (Meza, 2012, 28). În continuare potrivit teoriei lui Niklas Luhmann societatea este un sistem închis, nu constituie un sistem viu, fiind independent de protagoniști, astfel Luhmann asociază societatea cu o mașinărie (Meza, 2012). Conform viziunii luhmanniene societatea devine treptat un sistem global de comunicare complexă (Meza, 2012). Alte studii susțin că se realizează o comunicare și prin intermediul actualizării statusurilor de pe Facebook, care de asemenea poate fi clasificată drept o rețea de comunicare potrivit concepției lui Luhmann (Tække, 2010). Există studii (Lee et al., 2010) care afirmă că site-urile de rețele de socializare, cum ar fi MySpace și Facebook par să stabilească și să gestioneze conexiunile între utilizatori și din perspectiva lui Niklas Luhmann.

Rheingold (2002) a descris cel mai nou val de interacțiune umană, cibernetica secolului 21 ca „e-tribalism”. În esență indivizii sunt conectați între ei prin intermediul calculatoarelor portabile în rețea și telefoane mobile inteligente (smartphonuri), de cele mai multe ori conștienți de fiecare locație fizică precisă a celuilalt cu ajutorul sistemelor de poziționare geografică (GPS). Potrivit lui Rheingold astfel de tehnologii, pot consolida legăturile între diferite persoane. Prin urmare rețelele de socializare întăresc legăturile sociale (*bonding and social bridging*) (Drissel, 2012),[4] adică contribuie la stabilitatea funcțională a societății.

1.4.3. Rețelele de socializare în lumina teoriei constructiviste

Această teorie are ca punct de plecare concepția lui Peter Berger și Thomas Luckmann bazându-se pe „indivizii și interacțiunile lor” (Mihail, 2009, 102), prezentată într-o carte din anul 1966, tradusă și în limba română în anul 2008.

Berger și Luckmann au descris realitatea vieții de zi cu zi organizată „în jurul unui „aici” al corpului meu și un „acum” al prezentului meu” (Berger și Luckmann, 2008, 39). Însă realitatea nu este epuizată de prezența imediată a individului ci cuprinde fenomene care nu sunt prezente „aici și acum” (Berger și Luckmann, 2008, 39). Berger și Luckmann (2008) afirmă că realitatea vieții cotidiene este împărtășită cu alții. Pe lângă interacțiunea nemijlocită (față în față) are loc perceperea celuilalt și în mod mijlocit prin intermediul unui scheme tipizate bazate pe modurile în care oamenii interacționează (Rusu-Mocanasu, 1994).

Potrivit lui Giddens „apariția modernității rupe spațiul de timp întreținând relațiile între alții absenți, localizați la distanță de orice situație dată de interacțiunea față în față [...] ceea ce structurează localul nu este pur și simplu ceea ce este prezent în scenă; forma vizibilă a localului ascunde relațiile distanțate care îi determină natura” (Giddens, 2000, 24).

Realitatea socială a suferit schimbări odată cu răspândirea Internetului, motiv pentru care Giddens și Zhao (2006) consideră că Internetul extinde într-un ritm accelerat structura spațio-temporală a realității vieții de zi cu zi. Prin urmare, există o necesitate de a afla în ce măsură Internetul a modificat condițiile de interacțiune socială, și modurile în care indivizii construiesc realitatea vieții lor de zi cu zi (Zhao, 2006).

Pornind de la perspectiva teoriei lui Berger și Luckmann mai sus prezentată se observă că interacțiunile stabilite online reprezintă un grup social distinct (Zhao, 2006). Aceștia pot fi definiți ca fiind acei indivizi care nu au interacționat față în față unii cu alții, dar care au cunoștințe reciproce intime prin utilizarea frecventă a comunicării online (Zhao, 2006). Datorită ascensiunii acestei forme de interacțiuni are loc o transformare a vieții cotidiene. Se observă că Internetul aduce schimbări și prin serviciul de registru Internet distribuit (online public domain) (Zhao, 2006) cum ar fi camerele de chat. Aceste platforme virtuale creează diferite conexiuni atipice pe lângă interacțiunile față-în-

[4] În acest sens sunt și rezultatele studiului Universității din Texas din anul 2010. Cercetătorii au intervievat 900 de studenți și absolvenți despre cum și cu cine interacționează pe Facebook. Șeful echipei de cercetare, S. Craig Watkins a afirmat următoarele „descoperirile noastre arată că Facebook nu înlocuiește interacțiunea față în față dintre prieteni, familie și colegi (...) de fapt, credem că sunt suficiente probe că social media permite oportunități pentru noi modalități de exprimare a prieteniei, intimității și comunicării” (Ionescu, 2010, 1–2).

față („acum și aici”). De exemplu se pot crea interacțiuni față de mulți-la- mulți („acolo și acum”) sau prin diferite forme de mesaje asincron interacțiuni multe-la-multe („acolo și apoi”). După Rheingold (2000) aceste noi moduri de comunicare formează comunități virtuale.

1.4.4. Rețelele de socializare în lumina teoriei constructivismul structuralist

Constructivismul avansat de Bourdieu este radical diferit de cel susținut de curentele de gândire anterioare. Punctele de vedere ale indivizilor sunt raportate la pozițiile pe care aceștia le ocupă în structura socială și, în consecință, este susținută teza potrivit căreia categoriile pe care actorii le utilizează în construcția realității sociale sunt rezultatul unui îndelungat proces de încorporare a structurilor obiective (Bourdieu, 1987). Această teorie conferă termenilor de *capital social* și de *habitus social* câte o accepțiune nouă care urmează a fi explicate mai jos.

Modelul teoretic identificat de Bourdieu „valorifică în egală măsură postulatul interpretării subiective și construcției intersubiective a lumii sociale din care interacționismul, fenomenologia și etnometodologia au făcut, continuând gândirea weberiană, fundamentul cunoașterii științifice a socialului” (Stănciulescu, 1996, 161).

Spre deosebire de teoria durkheimiană unde realitatea socială obiectivă constituia un ansamblu de relații invizibile ce se constituie într-un spațiu de poziții ale căror proprietăți pot fi independente de caracteristicile personale ale celor care le ocupă, în spațiul social global, identificat de Bourdieu, indivizii sunt poziționați într-un câmp social în funcție de capitalul pe care ei îl posedă. Pentru ocuparea pozițiilor superioare raporturile dintre indivizi constituie raporturi de forță. Agenții recurg la convertirea diferitelor forme de capital social în capitalul cerut de câmpul social din care fac parte (Stănciulescu, 1996). Capitalul social poate fi definit în sens larg ca resurse care se dobândesc în urma relațiilor de diferite grade în rețele sociale. Un individ va avea acces la aceste resurse în cadrul rețelei de socializare (Maghrabi et al, 2014). Prin urmare rețelele de comunicare online pot fi considerate o formă de capital social.

Bourdieu introduce o nouă accepțiune al termenului de habitus social. Inițial conceptul a fost introdus în sociologie de Durkheim și Mauss și consta în explicarea caracterului sistematic, coerent, continuu al acțiunilor individului (Stănciulescu, 1996).

Conform perspectivei lui Bourdieu există două forme de habitus: habitus individual și habitus de grup. Habitusul individual, reflectă clasa socială a agentului și nu este nimic altceva decât habitusul de grup (clasă) care exprimă o relație de omologie, respectiv de diversitate în omogenitate între indivizi și reprezintă fundamentul cel mai sigur, dar și cel mai ascuns, al integrării grupurilor și claselor sociale (Stănciulescu, 1996). Prin urmare în sens larg habitus poate fi definit ca fiind procesul de evoluție prin care indivizii acționează, percep și se implică în societate (Costa, 2014).

Datorită faptului că milioane de indivizi utilizează mediul online, în scopul de a interacționa social demonstrează că acesta a devenit parte din comportamentul social obișnuit, prin urmare, constituie habitusul nostru social (Geukjian, 2013).

1.4.5. Rețelele de socializare în lumina teoriilor devianței sociale

Devianța este o arie de cercetare a sociologiei și cunoaște diferite abordări. Aceste abordări pot fi privite ca părți complementare ale teoriilor clasice anterior prezentate, mai mult, devianța și forma sa mai gravă – delicvența/criminalitatea își au construite propriile lor teorii. Aspectele particulare ale devianței ca și fenomen social sunt chemate frecvent în descrierea și fundamentarea paradigmelor evoluției sociale, motiv pentru care este mai oportună dezbaterea problematicii în cadrul prezentei secțiuni.

După Ogien (2002) sociologia devianței este un domeniu specializat al sociologiei. „Noțiunea de devianță desemnează, în înțelesul său cel mai general, îndepărtarea, abaterea sau noncomformismul indivizilor față de normele și valorile sociale” (Bulgaru, 2003, 287).

Prin urmare comportamentele deviante reprezintă comportamente „atipice”, care se abat de la normele socialmente recunoscute și acceptate în cadrul unei anumite societăți (Bulgaru, 2003).

Aria de acoperire a comportamentului deviant este largă, de la comportamente „excentrice”, dezordine comportamentală, până la comportamente disfuncționale, aberante și delincvente, infracționale (Petcu, 2003).

Este de menționat că nu toate comportamente deviante constituie fapte ilicite și sancționate ca atare, ci doar cele care reprezintă o anumită gravitate și periclitează valorile sociale recunoscute. Faptele mai puțin grave pot fi sancționate administrativ, însă sociologul american Charles S. Suchar indică interdependența dintre aria problemelor sociale cu perimetrul devianței și a criminalității (a se vedea *Figura 4*) (Suchar, 1978).

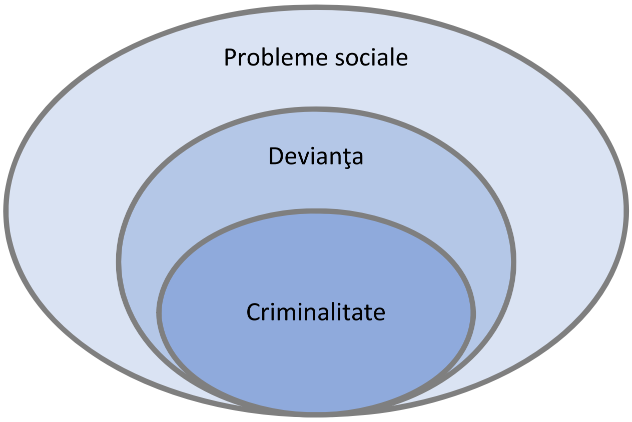

Figura 4. Relația problemelor sociale, cu perimetrul devianței și al criminalității (Suchar, 1978)

Criminalitatea este inclusă în sfera devianței, întrucât presupune un anumit tip de abatere de la normă (Rădulescu și Banciu, 1996, 63).[5]

În literatura sociologică există o serie de teorii care au ca obiectiv studierea devianței:

Una dintre primele teorii în materia delicvenței constituie *teoria dezorganizării sociale* elaborat de către sociologii Școlii de la Chicago, având ca reprezentanți Shaw și McKay. Sociologii care susțin această teorie consideră delicvența ca o consecință nemijlocită a expansiunii urbane și creșterii demografice, a generalizării unor noi modele de comportament apărute în ariile suburbane și accentuării marginalizării unora dintre locuitori (Petcu, 2003).

Conform *teoriei anomiei sociale* al lui E. Durkheim devianța apare ca fiind o dereglare a normelor sociale, ca efect al unei schimbări bruște. Acesta apare ca urmare a slăbirii solidarității sociale la nivelul instituțiilor sociale mediatoare, cum ar fi familia sau școala. Din dezordinea socială astfel creată rezultă multiplicarea comportamentelor deviante (Durkheim, 1993).

Sociologul american Robert K. Merton reinterpretează teoria lui Durkheim (Ghiță, 2010). Respinge ideea potrivit căreia anormalitatea este o „carență socială, el postulează că neconformitatea este ea însăși un fenomen social” (Ogien, 2002, 104).

Merton (1938) a identificat conceptele anomie–devianță–delicvență. Pornind de la inegalitatea șanselor între indivizi în atingerea scopurilor, Merton observă tendința acestora de a le încălca, optând pentru alte mijloace ilegitime (Ghiță, 2010). Comportamentul deviant potrivit lui Merton apare ca o ilustrare a neconcordanței între scopurile propuse de societate și mijloacele de care dispune persoana (Ogien,2002).

Merton identifică cinci modalități adaptative în societate (a se vedea *Tabelul 2*), „fiecare dintre ele putând genera conduite conforme sau neconforme” (Ogien, 2002, 105):

---

[5] De exemplu racolarea sexuală a unui minor (*grooming*) în vârstă de până la 13 ani inclusiv constituie infracțiune potrivit legislației române, prin urmare comportamentul făptuitorului intr în categoria de „criminalitate”. Însă dacă minorul vizat este mai mare de 13 ani, aceeași faptă nu mai este prevăzută de legea penală, deci reprezintă doar un comportament deviant, nepedepsită de legea penală. Însă ambele fapte pedepsibile sau nu, constituie probleme sociale.

- conformismul – acesta asigură stabilitatea societății;
- inovația – considerat cel mai puțin răspândit și este caracteristică printre indivizii care au abandonat scopurile propuse și nu mai trăiesc potrivit normelor;
- ritualismul – devianța apare ca rezultatul sacralizării exagerate a mijloacelor;
- evaziunea - se referă la respingerea simultană a scopurilor și mijloacelor, corelată cu refugierea în zone marginale ale societății;
- rebeliunea – constituie o reacție împotriva ordinii sociale, poate fi interpretată ca un mod de adaptare (Ogien, 2002).

Tabelul 2. Tipologia modurilor de adaptare individuală (Merton, 1938)

Moduri de adaptare	Scopuri	Mijloace
Conformitate	+	+
Inovație	+	−
Ritualism	−	+
Evaziune	−	−
Rebeliune	±	±

Robert Dubin (1959) pornind de la teoria mertoniană elaborează un tabel extins privind tipologia adaptărilor deviante în societate (a se vedea *Tabelul 3*). Această teorie are la bază un număr de trei operații: prima interpretează conformitatea din tipologie, a doua ține cont de conduita și valorile unui individ, a treia diferențiază normele și mijloacele de cele instituționale (Ogien, 2002).

Tabelul 3. Tipologia adaptărilor deviante în societate (Dubin, 1959)

	Mod de adeziune la		
Tip de adaptare deviantă	**Scopuri culturale**	**Norme instituționale**	**Mijloace**
Inovarea conduitelor			
Inventarea instituțională	+	±	±
Inventarea normativă	+	±	±
Inventarea practică	+	+	±
Inventarea valorilor			
Inventarea intelectuală	±	+	+
Inventarea organizațională	±	±	+
Mișcarea socială	±	+	±
Ritualismul conduitelor			
Nivelarea aspirațiilor	−	+	+
Rigorismul instituțional	−	+	−
Automatismul organizațional	−	−	+
Ritualismul valorilor			
Demagog	+	−	−
Oportunist normativ	+	−	+
Oportunist instrumental	+	+	−
Evaziunea	−	−	−
Rebeliunea	±	±	±

+ = acceptare, − = refuz, ± = refuz și înlocuire (refuz activ)

Prin analogie la teoria mertoniană revizuită de Dubin, se consideră că în a patra tipologie (evaziunea) s-ar încadra hărțuitorii sexuali sau racolatorii deoarece „ei au abandonat scopurile prescrise și nu mai trăiesc conform normelor” (Merton, 1965, 186.). De asemenea adolescenții care trimit sau răspund diferitelor mesaje sau fotografii cu conțin sexual explicit s-ar putea încadra în tipologia de rebeliune, deoarece ei înlocuiesc ordinea socială cu o alta, elaborând o contra-legitimitate (Ogien, 2002).

Cohen, reprezentant al teoriei asocierii diferențiale, a criticat teoria mertoniană considerând că neconcordanțele între scopuri și mijloace constituie o stare de fapt, prin urmare este inutilă explicarea nașterii acestora (Ogien, 2002). Consideră delincvența ca atribut al anumitor „subculturi” ce reunesc indivizi care consideră că i le sunt blocate căile de acces spre bunuri și valori sociale (Cohen, 1986).

Cloward și Ohlin de asemenea critică teoria mertoniană (1960) și sunt de părere că tipologia lui Merton este incompletă în sensul că nu analizează condițiile în care un individ poate ajunge să manifeste un comportament deviant. Ei propun completarea tipologiei cu o a treia, cea de mijloace ilegitime (Ogien, 2002).

Cloward și Ohlin (1960) formulează trei subculturi delictuale diferite: criminală, conflictuală și de evaziune (a se vedea *Tabelul 4*).

Tabelul 4. Subculturi delictuale (Cloward, Ohlin și Lloyd, 1960)

Criminală	**Conflictuală**	**De evaziune**
Contact cu alți criminali;	Comise de populații defavorizate;	Exemplu: toxicomania;
Proces de însușire ale metodelor ilegale;	Conduite agresive, periculoase;	Teoria „dublului eșec”;
Relații de codificare între lumea legalității și ilegalității;	Nu există relații de codificare;	Individul se refugiază;
Organizare socială a criminalității;	Nu există integrare în criminalitate;	

Conform *teoriei asocierii diferențiale* enunțată de către Edwin Sutherland conduita delictuală nu este înnăscută și nici nu rezultă din dispoziții psihologice dobândite - comportamentul criminal se învață în contact cu alte persoane printr-un proces de comunicare cu alte persoane (Sutherland, 1966). „O parte esențială a învățării comportamentului criminal se desfășoară în interiorul unui grup restrâns de relații personale. Când comportamentul criminal se învață, această ucenicie include: a). dobândirea de tehnici de comitere a infracțiunii, care uneori sunt rudimentare, uneori foarte complicate; b). adoptarea unor anumite tipuri de motive, de mobiluri de raționalizări și atitudini” (Sutherland, 1966, 88).

O altă teorie privind devianța o constituie cea a *conflictelor codurilor culturale* formulată de Sellin (Petcu, 2003). Existând reguli de conduită divergente, ce guvernează viața particulară a individului, acestea generează conflicte între norme, reflectate pe plan psihologic prin acceptarea unor norme și valori duale, generatoare de comportamente agresive sau distructive tocmai prin această dualitate (Rădulescu, 1994).

Potrivit *teoriei ale reacției sociale* delicvența nu este o trăsătură intrinsecă actului sau a acțiunii unui individ, ci mai degrabă o însușire conferită prin „etichetarea” unui grup sau individ de către indivizii ce dețin puterea (Rădulescu,1994). Sociologul Edward Lemert susține că „nu devianța produce controlul social, ci controlul social creează devianța” (*apud* Ogien, 2002, 127).

Comportamentul deviant online (*cyberdeviance, digital deviance*) se referă la o serie de activități ilegale și/sau imorale desfășurate prin intermediul comunităților virtuale (McDonald et al., 2009). Indivizii limitați de timp, spațiu și de constrângerile sociale în trecut, în momentul de față folosesc internetul pentru a se organiza și a comunica (McDonald et al., 2009).

Mai mult cu ajutorul noilor tehnologii diferite infracțiuni comise în mod tradițional s-au transpus și în mediul virtual (Vasiu și Vasiu, 2010). În literatura de specialitate aceste fapte intră în sfera criminalității informatice (Holt et al., 2012).

Fenomenul criminalității informatice – cybercrime a fost studiat pornind de la două teorii principale (Holt et al., 2012): prima teorie constituie *teoria generală a criminalității* a lui Gottfredson și Hirschi (1990), cea de a doua constituie *teoria de învățare socială* a lui Akers (1998) (Holt et al., 2012).

Potrivit primei teorii indivizii cărora le lipsește autocontrolul tind să fie impulsivi, insensibili la sentimentele celorlalți, să fie activi mai mult fizic decât mintal, să-și asume riscuri, să fie mai ușor influențați pe cale nonverbală decât verbală; toate aceste caracteristici îi predispun pe indivizii cu deficiențe de autocontrol la implicarea în conduite deviante și delicvente (Gottfredson și Hirschi, 1990).

Teoria social-cognitivă joacă un rol primordial în explicarea comportamentelor copiilor în mediul digital (Bandura, 1997). Potrivit acestei teorii copiii învață anumite comportamente prin metoda observației pe care ulterior le transformă în propriile lor acțiuni (Calvert, 2015).

Potrivit teoriei lui Bandura copiii care se identifică cu anumite caractere din media socială sunt mai predispuși să imită comportamentul idolului (Calvert, 2015). Bandura susține că în cazul în care comportamentul inadecvat nu este pedepsit sau dimpotirivă este apreciat, tânărul va adopta acel comportament antisocial (*apud* Calvert, 2015).

Pornind de la teoria de învățare socială al lui Bandura, se susține că adolescenții care trăiesc omniprezent în mediul digital sunt influențați de acesta. Tehnologia digitală afectează modul în care adolescenții comunică, cum se socializează (Ives, 2013).

Conform *teoriei de învățare socială* al lui Akers comportamentul deviant este un comportament învățat în contextul interacțiunilor cu alții. Akers consideră că „probabilitatea ca o persoană să se angajeze în comportamente deviante sau infracționale crește și cea de conformare la normele sociale descrește, atunci când aceasta se asociază cu alte persoane care comit infracțiuni și este expusă la definiții favorabile încălcării normelor sociale; este expusă direct sau indirect (la nivel simbolic) la modele infracționale, la definiții care apreciază aceste comportamente ca dezirabile sau justificative într-o situație în care există posibilitatea de a face alegeri" și de a anticipa recompense mai mari decât pedepse (Akers,1998, 50).

Conform lui Skinner și Fream (apud Holt et al., 2012) teoria de învățare socială are un rol predominant în înțelegerea devianțelor online deoarece făptuitorii trebuie să învețe nu numai utilizarea tehnologiei în sine, ci și modalitatea prin care pot comite diferite fapte ilegale.

Rezultatele unui cercetări privind *sexting*-ul (Marcum, Higgins și Ricketts, 2014) arată că respondenții cu autocontrol redus sunt mai dispuși să participe la acte de sexting, decât ceilalți respondenți. Acest rezultat este în concordanță cu teoria generală a criminalității formulată de Gottfredson și a lui Hirschi (Marcum, Higgins și Ricketts, 2014). Persoanele cu autocontrol redus nu prevăd consecințele potențiale cum ar fi victimizarea altor tineri prin distribuirea continuă a materialului (Marcum et al, 2014). Rezultatele acelorași studii confirmă și teoria învățării sociale formulată de Akers. S-a observat că subiecții care au în anturajul lor persoane cu un comportament deviant tind într-o măsură mai mare să se angajeze în activități de sexting, decât ceilalți (Marcum et al, 2014).

Literatura de specialitate consideră că „meritul acestor teorii constă în faptul că au semnalat aspectele și factorii cel mai puternic implicați în etiologia fenomenului de delincvență, precum și principalele disfuncții și carențe ale unor instituții cu rol de socializare și control social, indicând modalitățile și mijloacele de intervenție și de prevenire a actelor antisociale comise" (Bulgaru, 2003, 303).

1.4.6. Concluzii la teoriile sociologice adaptate la spațiul virtual

Teoriile sociologice adaptate la spațiul cibernetic prezintă următoarele caracteristici: în viziunea funcționalistă (Drissel, 2012) rețelele de socializare online constituie adevărate comunități, devenind treptat un sistem global de comunicare complexă (Meza, 2012). Datorită caracterului de interactivitate permanentă se formează adevărate „e-tribalism"-e (Rheingold, 2002).

Reprezentanții teoriei constructivismului structuralist demonstrează că spațiul cibernetic a devenit parte din comportamentul social obișnuit, deci face parte din habitusul social (Geukjian, 2013). Potrivit teoriilor devianței sociale în sfera internetului indivizii cărora le lipsește autocontrolul sunt predispuși să comită diferite fapte deviante (teoria generală a criminalității al lui Gottfredson și al lui Hirschi), iar comportamentul deviant este un comportament învățat în contextul interacțiunilor cu terții (teoriei de învățare socială Akers).

2. Protecția minorilor în mediul online

Principiile generale de protecție a copilului sunt aplicabile și în mediul utilizării Internetului. Autoritățile, părinții sau tutorii, după caz, precum și pedagogii au o serie de obligații privind protejarea minorilor împotriva diferitelor pericole, abuzuri, respectiv exploatări fizice și psihice. Aceste principii sunt consacrate în primul rând în Convenția Organizației Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului, adoptată la 20 noiembrie 1989. Convenția a fost ratificată de 193 țări membre ale Națiunilor Unite, printre care și de Statul Român implementată în legislația națională prin Legea nr. 18/1990 pentru ratificarea Convenției cu privire la drepturile copilului (Alexandrescu, 2014). Prin *copil* se înțelege orice ființă umană sub vârsta de 18 ani, exceptând cazurile în care legea aplicabilă copilului stabilește limita majoratului sub această vârstă (art. 1 din Legea nr.18/ 1990).

2.1. Principii generale

Interesul superior al copilului - potrivit Legii nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului cuprinde unele standarde minime care trebuie respectate în cazul copiilor: a) nevoile de dezvoltare fizică, psihologică, educație, sănătate, securitate, stabilitate socială și apartenență la o familie; b) opinia copilului, în funcție de vârsta și gradul de maturitate; c) istoricul copilului, având în vedere, în mod special, situațiile de abuz, neglijare, exploatare sau orice altă formă de violență asupra copilului, precum și potențialele situații de risc care pot apărea în viitor; d) capacitatea părinților sau a persoanelor care urmează să se ocupe de creșterea și îngrijirea copilului de a răspunde nevoilor concrete ale acestuia; e) menținerea relațiilor cu persoanele față de care copilul a dezvoltat relații de atașament.

Universalitatea drepturilor copiilor, egalitatea de șanse și nediscriminarea - potrivit acestui principiu copiii sunt egali indiferent de rasă, culoare, sex, limbă, religie, apartenență culturală, avere, origine națională, opinie politică, naționalitate, apartenență etnică sau origine socială, situația materială, gradul și tipul unei deficiențe, statutul la naștere sau statutul dobândit, pe dificultățile de formare și dezvoltare sau de alt gen al copilului, al părinților ori al altor reprezentanți legali (Legea nr. 272/2004).

Dreptul la protecție, dezvoltare și supraviețuire - trebuie evitată lipsa condițiilor decente de viață, lipsa serviciilor socio-medicale, lipsa protecției împotriva oricăror forme de violență, exploatare sau neglijare care pot conduce la împiedicarea dezvoltării copilului (Alexandrescu, 2014).

Protecție împotriva oricăror forme de neglijență, cruzime și exploatare - copilul trebuie apărat împotriva practicilor degradante sau de exploatare (Alexandrescu, 2014).

Prioritate la protecție și ajutor - acesta rezultă din situația sa de vulnerabilitate fizică și psihică, comparativ cu alți membri ai societății. Din această cauză copilul trebuie să fie primul beneficiar al măsurilor de protecție și ajutor (Alexandrescu, 2014).

Principiul respectării demnității copilului – potrivit acestui principiu minorul are dreptul la respectarea personalității și individualității sale și nu poate fi supus pedepselor fizice sau altor tratamente umilitoare ori degradante (Legea nr. 272/2004).

Principiul respectării dreptului la participare al copilului – constă în implicarea minorului în luarea de decizii la niveluri diferite și în domenii variate, informarea copilului, conștientizarea impactului participării asupra dezvoltării capacității copiilor (Legea nr. 272/2004).

Principiul primordialității părinților cu privire la respectarea și garantarea drepturilor copilului – acesta în mod concret este realizat prin asigurarea creșterii, educării și întreținerii sale (Legea nr. 272/2004).

Dreptul la educație și responsabilizarea părinților cu privire la respectarea și garantarea drepturilor copilului - părinții sunt principalii agenți educativi, modelând conduita acestora (Alexandrescu, 2014).

2.2. Prevenirea victimizării minorilor în mediul virtual

În vederea protejării minorilor statele membre ONU la nivel internațional, statele membre ale Uniunii Europene, respectiv fiecare stat național au adoptat o serie de măsuri. Aceste măsuri constau în campanii de informare a copiilor, a părinților și a pedagogilor, colaborarea cu rețelele de socializare pentru combaterea riscurilor, crearea diferitelor hotline-uri. Cercetările realizate prin programul *Safer Internet* al Comisiei Europene, *Eu Kids Online I, II, III,* sau *Net Children Go Mobile* au ca finalitate fundamentarea politicilor privind siguranța pe Internet. Aceste cercetări au propus o serie de recomandări privind prevenirea riscurilor în mediul online. Astfel de exemplu recomandările *Eu Kids Online II* pentru România constată următoarele: „România are nevoie de o abordare adecvată și mai intensă a politicilor: creșterea nivelului de conștientizare a riscurilor online din partea părinților, luarea unor măsuri pentru a crește nivelul de autoprotecție și a responsabilității copiilor în mediul online, cu accent pe dezvoltarea unor competențe digitale și strategii de a face față situației (de preferat, integrate în curriculum-ul educațional la nivel național) care să sublinieze importanța sprijinului social (copiii să fie încurajați să vorbească mai mult despre experiențele lor online). În plus, centrele de promovare a siguranței pe Internet ar trebui să lucreze pentru a disemina informații despre cele mai proeminente riscuri, cele mai eficiente metode de control parental și metode de mediere, în același timp făcându-le ușor accesibile și ușor de utilizat" (Roman, 2014, 39). Raportul final al cercetării *Net Children Go Mobile* cu privire la situația României are următoarele propuneri: revizuirea regulamentelor școlare care să țină cont de posibilele oportunități de învățare pe care internetul mobil le aduce; introducerea dispozitivelor mobile în clasă poate reprezenta o oportunitate pentru profesori pentru descurajarea comportamentelor riscante și promovarea unei abordări critice a conținuturilor online; programele de formare pentru profesori ar trebui să țină cont și să informeze profesorii despre diferitele aplicații care pot fi folosite cu scop educativ (de la aplicațiile de tip *wiki,* la bloguri sau alte tipuri de creare și distribuire de conținut), ca și despre aspectele legale pe care folosirea internetului le poate implica (Velicu et al., 2014, 87).

La **nivel internațional** există mai multe organizații înființate pentru protejarea minorilor pe Internet:

*Organizația Internațională de Cooperare a Forțelor de Poliți*e (*International Criminal Police Organization,* INTERPOL) a inițiat un proiect internațional intitulat Global Complex for Innovation al cărui obiect constă în blocarea accesului la materiale de abuzuri sexuale asupra copiilor la nivel internațional legate de Internet (preluat de pe pagina oficială a proiectului: https://www.interpol.int/About-INTERPOL/The-INTERPOL-Global-Complex-for-Innovation).

Uniunea Internațională pentru Telecomunicații (*International Telecommunication Union*), este o organizație interguvernamentală al Organizației Națiunilor Unite, care în anul 2008 a lansat Proiectul *Child Online Protection* pentru promovarea siguranței copiilor online pe plan internațional. Proiectul adoptă o abordare holistică cuprinzând cinci domenii-cheie: măsuri legale, măsuri procedurale și tehnice, structuri organizatorice, consolidarea capacității de cooperare internațională (preluat de pe pagina oficială a proiectului).

Hotline-ul INHOPE (*International Association of Internet Hotlines*) are ca rol principal eliminarea materialelor privind abuzul sexual al minorilor pe Internet în 45 de țări din întreaga lume printre care și România. Potrivit statisticilor din 2014 paginile de web care au fost raportate pentru conținuturi de material privind abuzul sexual asupra copiilor au dovedit că într-adevăr au asemenea conținut în proporție de 89,7%. Acest procent față de anul 2012 (37,4%) arată o creștere evidentă (pagina oficială INHOPE). Atunci când se raportează o pagină de internet prin intermediul unui hotline, operatorul mai întâi verifică sesizarea, iar în situația în care conținutul sesizat se găsește pe un server dintr-o țară în care există un hotline membru INHOPE se va transmite o notificare către aceasta, dar totodată și către Serviciul de Combatere a Criminalității Informatice sau după caz Direcția de Investigații Criminale. În situația în care conținutul sesizat se găsește pe un server dintr-o țară în care nu există un hotline membru INHOPE notificarea se transmite către Serviciul de

Combatere a Criminalității Informatice sau după caz Direcția de Investigații Criminale, pentru transmiterea conținutului către structurile competente din țara respectivă.

În situația în care conținutul raportat se găsește pe un server găzduit în România și conține materiale pornografice cu copii, imagini cu copii sau presupuși copii implicați în activități sexuale explicite sau sugerate transmise prin intermediul internetului, operatorul sesizează structurile specializate ale Inspectoratului General al Poliției Române. De asemenea sunt sesizate și Autoritatea Națională pentru Administrare și Reglementare în Comunicații și Agenția Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului (pagină oficială INHOPE).

În anul 1999 *Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO)* a lansat proiectul *Innocence Danger* pentru a proteja copiii și de a combate amenințarea de pedofilie accentuată de pe Internet (pagina oficială a proiectului).

Activitățile organizației internaționale *Salvați Copiii* contribuie, printre alte obiective și la protejarea minorilor pe Internet prin responsabilizarea acestora cu privire la utilizarea internetului și a calculatorului, pentru a evita riscurile și a depăși situațiile abuzive la care pot fi supuși și care încalcă normele în vigoare de protecție a copilului, colaborând cu alte instituții de exemplu cu Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale – Departamentul Protecția Copilului, Ministerul Educației Naționale, Ministerul Societății Informaționale, Poliția Română etc., cu hotline-urile, chat-urile și emailurile specifice pentru situații de risc al minorilor.

De asemenea există și la **nivelul Uniunii Europene** demersuri multiple în combaterea acestor riscuri online:

Programul Safer Internet al Comisiei Europene prin intermediul căruia s-au realizat cercetările *EU Kids Online* constituie una dintre cele mai importante strategii. În anul 2012 a fost lansat de către Comisia Europeană programul *European Strategy for a Better Internet for Children,* al cărui obiectiv a constat în pregătirea copiilor în utilizarea măsurilor de protecție online, precum și promovarea experiențelor pozitive pe Internet (pagina oficială a proiectului).

În anul 2013 Europol a lansat *European Cybercrime Centre* printre altele pentru a combate exploatarea sexuală a copiilor (pagina de web oficială Europol).

Safer Social Networking for the EU inițiat pentru furnizorii rețelelor sociale și altor site-uri interactive, în scopul de a proteja copiii și tinerii (pagina oficială proiect). Documentul conține o serie de principii comune dezvoltate de către rețelele de socializare, în consultare cu Comisia Europeană, ca parte a programului *Safer Internet Plus*. Aceste principii sunt următoarele: protecția datelor cu caracter confidențial, conștientizarea responsabilității postărilor pe rețele sociale, protecția intimității, respectarea utilizatorilor (pagina de web oficială).

Combating Paedophile Information Networks in Europe (COPINE) s-a lansat în anul 1997 într-o universitate din Irlanda. Acest program a subliniat legăturile între imaginile abuzive și exploatarea sexuală a copiilor, precum și conexiunile între utilizarea internetului și distribuirea unor astfel de imagini (Taylor, Quayle și Holland, 2001).

Risktaking Online Behaviour Empowerment Through Research and Training (ROBERT) înființat de către *Programul Safer Internet* între anii 2010–2012 avea ca scop de a contribui la siguranța online a minorilor, mai ales cu privire la activitățile interactive ale acestora (pagina de web oficială).

La nivel național se remarcă *Organizația Salvați Copiii România*. Prin campaniile sale de informare, cercetări și rapoarte periodice, prin realizarea hotline-urilor intervine activ în protejarea copiilor din România.

Organizația Salvați Copii a realizat în cadrul proiectului *Sigur.info,* un hotline *safernet.ro* unde se pot raporta cazurile de abuz online privind minorii. Pagina *safernet.ro* conține ghiduri pentru părinți, adolescenți și autorități în care sunt descrise tipurile de amenințări online, și procedeul cum se raportează abuzurile întâlnite.

Un alt proiect lansat în 2016 al Organizației Salvați Copiii destinat informării copiilor și a tinerilor cu acces la internet intitulat *Oră de Net.* Acesta oferă două posibilități de raportare pentru situațiile de risc din mediul online: *„ctrl_ajutor”* este o linie de consiliere online și telefonică privind deranjurile întâmpinate, iar linia de raportare *„esc_abuz”* se pot semnala cazurile cu conținuturi privind

abuzuri asupra copiilor. Acestea din urmă sunt transmise autorităților competente. Acest proiect este continuarea proiectului Sigur.info (pagina oficială a proiectului).

Campania Institutului de Cercetare și de Prevenire a Criminalității din cadrul Inspectoratului General al Poliției Române, sub titlul *Tu cui dai accept?* are la bază prevenirea pornografiei infantile pe internet. Campania s-a desfășurat în două etape: prima etapă a constat în informare publică prin televizor, radio, informare online, inclusiv pe rețele de socializare, în cea de a doua etapă s-a desfășurat o campanie de informare preventivă prin școli, prin împărțirea pliantelor, prin afișe, tricouri etc., după cum aflăm din raportul scurt al proiectului (*Safernet.ro*).

2.3. Controlul parental online

Comportamentul pe Internet al minorului se află în strânsă legătură cu stilul de mediere parentală. Literatura de specialitate a identificat două tipuri de mediere parentală: metoda restrictivă și metoda instructivă (Lwin, Stanaland și Miyazaki, 2008). Mediere restrictivă presupune limitarea copilului privind paginile web accesate, precum și a timpului petrecut online. Acesta nu implică participarea activă a copilului și este decizia părintelui. Medierea evaluativă (instructivă) reprezintă discuția deschisă a problemelor legate de utilizarea internetului, evaluarea conținutului, precum și crearea în comun a regulilor privind durata de timp pentru utilizarea Internetului și stabilirea acelor site-uri care sunt sau nu sunt permise (Mesch, 2009).

În acest sens un studiu relevă că părinții autoritari folosesc într-o măsură mai mare metoda restrictivă față de părinții neglijenți. De asemenea, blocarea site-urilor a fost dovedită a fi cea mai puternică măsură aplicată de părinții autoritari (Eastin, Greenberg și Hofschire, 2006).

Conform altor cercetări părinții autoritari sunt mai dispuși să urmărească activitatea minorului pe rețeaua de socializare *MySpace,* deci sunt mai puțini expuși la riscurile spațiului virtual (Rosen, Cheever și Carrier, 2008). Există însă cercetări cu rezultate contrare, potrivit cărora acei adolescenți care au avut parte de mediere parentală restrictivă sunt mai înclinați să se angajeze în asumarea de riscuri comportamentale pe rețelele de socializare (Shin și Ismail, 2014).

Livingstone și Helsper (2008) au identificat patru tipuri de mediere parentală: o „utilizare” co-activă (instructivă) și trei tipuri de „mediere restrictivă” (utilizarea instrumentelor tehnice de filtrare/monitorizare, elaborarea de reguli în privința utilizării Internetului și monitorizarea site-urilor vizitate și a mesajelor. Raportul cercetării *Eu Kids Online II* relevă că implicarea parentală era redusă în rândul acelor copii care au declarat că au avut parte de experiențe online negative (Kalmus, Blinka și Ólafsson, 2015).

De asemenea rezultatele cercetării *Eu Kids Online II* arată că medierea parentală activă privind utilizarea internetului, realizată prin încurajarea, discutarea activităților online ale copilului, are tendința de a preveni expunerea copiilor la riscuri - astfel întărind abilitățile de gestionare a situațiilor riscante de către copii (creșterea rezilienței), fără a reduce oportunitățile acestora pe Internet, deci este indicat potrivit studiului citat adoptarea de către părinte a unor strategii de mediere instructive (Kalmus, Blinka și Ólafsson, 2015). În mod asemănător și rezultatele altor studii arată că medierea parentală instructivă este mai eficientă în rândul minorilor decât cea restrictivă (Shin și Kang, 2016).

Potrivit unor studii privind legăturile dintre *cyberbullying* și medierea parentală s-a subliniat că strategia prin care părintele se înțelege cu minorul asupra site-urilor pe care acesta din urmă nu are voie să le frecventeze, nu rezultă scăderea numărului cazurilor de hărțuire electronică. Explicația cea mai probabilă este aceea că *site*-urile web pe care părinții nu le cunosc bine sunt lăsate în afara negocierilor. Potrivit rezultatelor cercetării nici strategia co-utilizării internetului nu a avut vreun rol în diminuarea *cyberbullying*-ului (discuții ale părinților cu copiii despre ce fac aceștia online, activități pe internet la care părinții participă alături de copii precum și supravegherea copilului când acesta este online) (Navarro, Serna, Martínez și Ruiz-Oliva, 2013).

Alte studii afirmă că minorii sunt conștienți de importanța controlului parental în a interzice accesarea diferitelor pagini web. Însă odată cu maturizarea copilului părinții își pierd treptat controlul

asupra activității online a copilului (Iglesias, 2015). Din raportul *Eu Kids Online II* reiese faptul că părinții reduc voluntar măsurile de mediere în special cele restrictive odată cu maturizarea copilului (Livingstone, Haddon, Görzig și Ólafsson, 2010).

Cercetarea *Eu Kids Online* relevă că abilitățile informatice ale părinților influențează comportamentul online al copilului, astfel s-a arătat că adolescenții ai căror părinți nu utilizează internetul au cunoștințe mai puține despre măsurile de securitate, respectiv copiii ai căror părinți nu utilizează internetul în caz de experiențe neplăcute privind un material cu conținut sexual, cer ajutorul părinților într-un procent mai mic, decât cei cu părinți utilizatori ai Internetului (Livingstone et al., 2011).

Se observă că părinții au un rol semnificativ în activitatea online a minorilor, iar majoritatea cercetărilor arată că cea mai optimă metodă în responsabilizarea copiilor pe Internet este metoda instructivă.

2.4. Rolul pedagogilor în activitatea minorului pe internet

Din raportul *Eu Kids Online II* reiese că 58% dintre copiii chestionați susțin că profesorii i-au explicat de ce anumite site-uri au influență negativă sau pozitivă asupra lor. În cazul în care s-au întâlnit cu un element online deranjant (aici se includ nu doar elemente cu conținut sexual ci și alți factori precum reclamele agresive, virusuri etc.) numai 24% dintre cei întrebați au cerut ajutorul profesorilor. Conform raportului profesorii utilizează medierea restrictivă, astfel 62% dintre copiii susțin că aceștia au reguli stricte în privința utilizării Internetului.

Consilierea activă oferită de către pedagogii în legătură cu măsurile de siguranță pe Internet prezintă abateri semnificative la nivelul țărilor participante la proiectul *Eu Kids Online II*. De exemplu copiii din Marea Britanie susțin într-o pondere de 83% că au primit sfaturi de la profesori în utilizarea internetului, însă copiii din România au afirmat acest lucru numai într-o pondere de 40% (Hasebrink et al., 2011).

Potrivit rezultatelor unui studiu realizat în Anglia pe un eșantion reprezentativ la nivel național (2611 elevi din 15 școli) numai 58% dintre profesori oferă consiliere elevilor despre utilizarea Internetului în siguranță dinte care numai 11% vorbesc regulat cu elevii despre această problemă. Cu privire la existența unor politici de siguranță pe Internet la nivelul instituțiilor de învățământ 55% dintre profesori au afirmat că școala unde predau au adoptat o astfel de politică, 3% au indicat că o astfel de politică a existat, iar 42% nu au avut cunoștință de o asemenea măsură (Sharples, Graber, Harrison și Logan, 2009).

Potrivit altor cercetări politica instituțiilor de învățământ adoptate în materia măsurilor de siguranță pe Internet nu influențează considerabil comportamentul online a minorului (Valcke, Schellens, Van Keer și Gerarts, 2007).

Rolul pedagogilor este fundamental în comportamentul online al copiilor, din acest motiv există diferite campanii care promovează responsabilizarea cadrelor didactice. De exemplu prin programul *Sigur.info* s-a lansat un ghid pentru profesori întitulat *Fii un profesor cool!* oferind cadrelor didactice un număr de 10 sfaturi pentru siguranța online a copiilor: *Nu interziceți elevilor să folosească aplicațiile preferate în comunicarea online. Învățați elevul să nu răspundă la e-mailuri de tip Spam, la mesajele de hărțuire cu conținut obscen, agresiv și jignitor; Informați elevii și părinții unde se poate raporta o situație de pericol sau un abuz; Evitați folosirea motoarelor de căutare în timpul orelor. Elevii pot accesa din greșeală site-uri cu conținut neadecvat*.[6]

Se observă că responsabilitatea formării comportamentului în spațiul virtual al adolescentului cu scopul de a preveni expunerea la diferite riscuri trebuie exercitată atât de către părinți cât și de către profesori.

---

[6] Sursa: http://www.sigur.info/resurse-sigur-info/profesori.pdf).

2.5. Legislația protecției minorilor utilizatori ai rețelelor de socializare

Analiza aprofundată a riscurilor de natură sexuală la care sunt expuși utilizatorii de rețele de socializare nu poate fi realizată complet fără studierea legislației incidente. Se vor studia reglementările adoptate pe plan **internațional** (organizații și convenții internaționale), la nivelul **Uniunii Europene** (adoptarea actelor normative, programe, politici sociale, strategii în protejarea copiilor pe internet), și la nivelul **legislației naționale** (legile din România).

Primele acte normative în domeniu au fost mai generale, de natură principială, însă treptat cu răspândirea internetului s-a dezvoltat și aria de reglementare, normele devenind de ce în ce mai cuprinzătoare. S-au născut nevoia consacrării drepturilor minorului privind viața privată, libertatea de exprimare și îndatorirea părinților, tutorilor și a organelor statale de a le proteja. Potrivit art. 85 din Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului „orice persoană fizică sau juridică, precum și copilul pot sesiza autoritățile abilitate de lege să ia măsurile corespunzătoare pentru a-l proteja împotriva oricăror forme de violentă, inclusiv violentă sexuală,vătămare sau de abuz fizic sau mental, de rele tratamente sau de exploatare, de abandon sau neglijență. Angajații instituțiilor publice sau private care, prin natura profesiei, intră în contact cu copilul și au suspiciuni asupra unui posibil caz de abuz, neglijare sau rele tratamente au obligația de a sesiza de urgență direcția generală de asistență socială și protecția copilului”. Astfel nu numai părinții ci și profesorii au obligația de a sesiza autoritățile în caz de abuz.

2.5.1. Legislația internațională

Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturilor Copiilor adoptată în anul 1989 constituie prima reglementare în materia protecției minorilor. Convenția stabilește standarde minime de protecție la care au dreptul copiii, inclusiv protecția împotriva influențelor dăunătoare, împotriva abuzului și exploatării: „Statele părți se angajează să protejeze copilul contra oricărei forme de exploatare sexuală și de violență sexuală. În acest scop statele vor lua, în special, toate măsurile corespunzătoare pe plan național, bilateral și multilateral, pentru a împiedica: incitarea sau constrângerea copiilor să se dedea la activități sexuale ilegale; exploatarea copiilor în scopul prostituției sau al altor practici sexuale ilegale; exploatarea copiilor în scopul producției de spectacole sau de materiale cu caracter pornografic” (art. 34 din Convenție, 1989).

Se observă că textul convenției cuprinde măsuri de protecție cu caracter general, însă dintre fenomenele studiate în prezenta teză numai pornografia infantilă este menționată, fără definirea noțiunii. O reglementare mai adecvată la realitatea modernă a avut loc treptat, odată cu răspândirea internetului.

Conferința internațională asupra luptei contra pornografiei infantile pe Internet (Viena, 1999) în concluziile sale a recomandat „incriminarea producerii, distribuirii, exportului, transmiterii, importului, deținerii intenționate și publicității acestui tip de pornografie, subliniind importanța unei colaborări și asocieri mai strânse între guverne și sectorul Internetului” (Boldova Pasamar, 2008, 8).

Un alt act normativ este Protocolul facultativ la Convenția cu privire la drepturile copilului, referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă. Spre deosebire de Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturilor Copiilor care nu definea pornografia infantilă, Protocolul facultativ a reluat noțiunea și în articolul 2 o definește ca „orice reprezentare, prin orice mijloace, a copiilor angajați într-o activitate sexuală explicită, reală ori simulată, sau orice altă expunere a organelor sexuale ale copiilor, în principal în scopuri sexuale”. Articolul 3(1) prevede incriminarea diferitelor modalități de comitere a acestei fapte: „producerea, distribuirea, difuzarea, importul, exportul, oferirea, vinderea sau deținerea în scopurile menționate de materiale de pornografie”.

Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică (încheiată la Budapesta, 2001) a fost stabilită cu scopul de a pune în aplicare o abordare de cooperare și uniformizare în materia urmăririi penale a infracțiunilor informatice și protejarea intereselor legitime în utilizarea și dezvoltarea tehnologiilor informaționale.

Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică încurajează o cooperare internațională în combaterea faptelor penale săvârșite în mediul virtual. Convenția incriminează actele de pornografie infantilă prin următoarele modalități: producerea de materiale pornografice având ca subiecți copiii, în vederea difuzării acestora prin intermediul unui sistem informatic; oferirea sau punerea la dispoziție de materiale pornografice, difuzarea sau transmiterea de materiale pornografice; fapta de a-și procura sau de a procura pentru alte persoane materiale pornografice, posesia de materiale pornografice într-un sistem informatic sau într-un mijloc de stocare de date informatice (articolul 9 din Convenție, 2001).

Un alt document important constituie Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale și sub denumirea de Convenția de la Lanzarote (2007). Acest document prevede fapte de racolare în scopuri sexuale a minorilor (*grooming*), iar în raportul explicativ al Convenției le definește ca fiind: „Acostarea copiilor în scopuri sexuale. Fiecare parte va lua măsurile legislative sau de altă natură necesare pentru a incrimina propunerea făcută cu intenție de către un adult, prin intermediul tehnologiilor de comunicare și informare, pentru a întâlni un copil care nu a împlinit vârsta prevăzută de art. 18 paragraful 2, în scopul comiterii asupra acestuia a oricărei infracțiuni dintre cele prevăzute la art. 18 paragraful 1 lit. a) sau la art. 20 paragraful 1 lit. a), dacă propunerea a fost urmată de fapte materiale care conduc la o asemenea întâlnire” (articolul 23 din Convenția de la Lazanrote, 2007). Convenția incriminează și participarea unui copil la spectacole pornografice (articolul 21) prin recrutarea unui copil în vederea participării la spectacole pornografice sau favorizarea participării unui copil la asemenea spectacole, constrângerea unui copil să participe la spectacole pornografice sau obținerea unui profit din această activitate ori exploatarea în altă manieră a unui copil în asemenea scopuri; fapta de a asista, în cunoștință de cauză, la spectacole pornografice care implică participarea copiilor. De asemenea documentul incriminează și coruperea minorilor (articolul 22), însă lasă la latitudinea statelor semnatare să decidă vârsta până la care este interzisă desfășurarea de activități sexuale cu un copil.

Cu privire la hărțuirea sexuală electronică (*sexual cyberbullying*) la nivel internațional în momentul de față nu există încă incriminări sau definiții (indiferent dacă acesta are loc în spațiul virtual sau nu). Astfel rămâne datoria legiuitorilor fiecărei țări de a incrimina acest fenomen.

Sexting-ul fiind o creație a literaturii de specialitate relativ nouă, la nivel internațional încă nu este cuprins într-un document legal. O posibilă incidență ar avea în cazul pornografiei infantile, când aceste materiale îndeplinesc elementele constitutive ale unor astfel de infracțiuni. Se pot imagina cazuri când aceste acte îndeplinesc condițiile infracțiunii de hărțuire electronică, atunci se aplică reglementările legale privind această faptă. De exemplu dacă imaginile sau mesajele cu conținut sexual explicit sunt folosite pentru hărțuirea unei persoane în mod repetat, sau sunt produse, deținute, procurate, stocate, expuse, promovate, distribuite pot constitui potrivit legislației românești infracțiune de hărțuire în prima ipoteză sau pornografie infantilă în cea de a doua ipoteză.

Se observă că legiuitorul internațional de la începuturile reglementărilor privind protecția copiilor a fost preocupat în primul rând de incriminarea pornografiei cu minori, considerând de departe cea mai gravă faptă la adresa copiilor. Reglementarea legislativă a racolării minorilor în scopuri sexuale a avut loc numai în anul 2007, odată cu utilizarea tot mai extinsă a tehnologiilor informației și comunicațiilor. Acesta a fost prevăzut printre formele de abuz și exploatare a copiilor.

Celelalte riscuri *cyberbullying*-ul și *sexting*-ul încă nu sunt prevăzute de acte internaționale, cel mai probabil fiind considerate de o gravitate mai scăzută în comparație cu alte fapte.

2.5.2. Legislația uniunii europene

Uniunea Europeană este preocupată de activitățile pornografice cu minori și de racolarea minorilor în scopuri sexuale (*grooming*).

Primele măsuri legislative în combaterea pornografiei infantile datează din 1996, când Consiliul Europei a adoptat „Comunicarea Comisiei referitoare la conținuturile ilegale și dăunătoare de pe

internet" și „Cartea verde a Comisiei privind protecția minorilor și a demnității umane în serviciile audiovizuale și informaționale", însă aceste încercări au fost insuficiente (McIntyre, 2010).

Decizia-Cadru 2004/68/JAI a Consiliului din 22 decembrie 2003 privind combaterea exploatării sexuale a copiilor și a pornografiei infantile reprezintă la nivelul UE un act fundamental în materia incriminării pornografiei infantile. Potrivit acestei decizii prin pornografia infantilă se înțelege „orice material pornografic reprezentând în mod vizual: (i) un copil care participă în mod real la un comportament sexual explicit sau se dedă la un asemenea comportament, inclusiv expunerea obscenă a părților genitale sau a regiunii pubiene a unui copil sau (ii) o persoană reală care pare a fi un copil și care participă sau se dedă la comportamentul prevăzut la punctul (i) sau (iii) imagini realiste ale unui copil care nu există și care participă sau se dedă la comportamentul prevăzut la punctul (i)" (articolul 1).

Directiva 2011/92/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind combaterea abuzului sexual asupra copiilor, a exploatării sexuale a copiilor și a pornografiei infantile și de înlocuire a Deciziei-cadru 2004/68/JAI a Consiliului aduce o serie de novații față de vechea reglementare: prevede săvârșirea faptei prin utilizarea (și a) tehnologiilor informației și comunicațiilor (Măhălean, 2014).

Sub aspectul definiției infracțiunii și a categoriilor de pornografie infantilă sunt incriminate atât pseudopornografia cât și pornografia virtuală, criticate însă pe motiv că faptele respective nu vizează minori (*European Criminal Policy Initiative,* 2009).

Cu privire la faptele de ademenire a copiilor în scopuri sexuale (racolarea minorilor sau *grooming*) articolul 6 din Directiva 2011/92/UE sub titlul marginal ademenirea copiilor în scopuri sexuale prevede *„propunerea, efectuată prin intermediul tehnologiei informațiilor și comunicațiilor, de către un adult în vederea întâlnirii unui copil care nu a ajuns la vârsta consimțământului sexual cu scopul de a săvârși oricare dintre infracțiunile prevăzute la articolul 3 alineatul (4) și la articolul 5 alineatul (6)"* Articolul 3 (4) prevede practicarea unor activități sexuale cu un copil care nu a împlinit vârsta consimțământului sexual, iar articolul 5 (6) prevede producerea de pornografie infantilă.

Se observă că și din reglementările la nivelul Uniunii Europene lipsesc textele legale referitoare la hărțuirea minorilor pe Internet, respectiv *sexting*-ul.

2.5.3. Legislația națională

Potrivit prevederilor legale interne copilul are dreptul de a fi protejat împotriva abuzului, neglijării, exploatării, traficului, migrației ilegale, răpirii, violenței, pornografiei prin internet, precum și a oricăror forme de violență, indiferent de mediul în care acesta se află: familie, instituții de învățământ, medicale, de protecție, medii de cercetare a infracțiunilor și de reabilitare/detenție, internet, mass-media, locuri de muncă, medii sportive, comunitate etc. (art. 89 din Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilul).

Anterior intrării în vigoare a Noului Cod Penal (adoptat în 2009, intrat în vigoare în 2014, modificat și completat prin OUG nr. 18/2016), faptele de exploatare sexuală a minorilor erau reglementate în trei legi speciale distincte: Legea nr. 678/2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane, Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției și Legea nr.196/2003 privind prevenirea și combatere pornografiei.

Cu privire la faptele de pornografie infantilă Noul Cod Penal în anul 2014 a adus schimbări majore. Textele din reglementările precedente au fost transpuse în conținutul unei singure infracțiuni de pornografie infantilă (Bogdan, Șerban și Zlati 2014). Scopul acestei inovații a constat în armonizarea prevederilor interne cu cea a Directivei 2011/92/UE.

Articolul 374 din Noul Cod Penal incriminează „producerea, deținerea în vederea expunerii sau distribuirii, achiziționarea, stocarea, expunerea, promovarea, distribuirea, precum și punerea la dispoziție, în orice mod, de materiale pornografice cu minori", chiar și în situația în care aceste fapte

„au fost săvârșite printr-un sistem informatic sau alt mijloc de stocare a datelor informatice”. Este prevăzut și „accesarea, fără drept, de materiale pornografice cu minori, prin intermediul sistemelor informatice sau altor mijloace de comunicații electronice”. Prin materiale pornografice cu minori se înțelege orice material care prezintă un minor având un comportament sexual explicit sau care, deși nu prezintă o persoană reală, simulează, în mod credibil, un minor având un astfel de comportament (Art. 374 din Noul Cod Penal).

Legiuitorul român a procedat la armonizarea legislației națioanle sub toate aspectele cu cea europeană adoptând un text de lege asemănător cu cele prevăzute de Directiva 2011/92/UE. Astfel la art. 222 sub titlul racolarea minorilor în scopuri sexuale a incriminat *„fapta persoanei majore de a-i propune unui minor care nu a împlinit vârsta de 13 ani să se întâlnească, în scopul comiterii unui act dintre cele prevăzute în art. 220 sau art. 221, inclusiv atunci când propunerea a fost făcută prin mijloacele de transmitere la distanță”*. Articolul 220 se referă la actul sexual cu un minor, iar articolul 221 se referă la coruperea sexuală a minorilor. Incriminarea faptelor de racolare constituie o noutate în legea penală română față de prevederile anterioare care nu au prevăzut o astfel infracțiune. Pentru existența infracțiunii nu este necesar ca întâlnirea sau actele sexuale să aibă loc și în fapt (Streteanu și Moroșanu, 2010).

Deși legea penală în vigoare nu incriminează expres faptele de hărțuire electronică a minorilor, aceasta prevede la articolul 208 din Noul Cod Penal hărțuirea care se pot aplica și în caz de *cyberbullying.* Textul incriminează *„fapta celui care, în mod repetat, urmărește, fără drept sau fără un interes legitim, o persoană ori îi supraveghează locuința, locul de muncă sau alte locuri frecventate de către aceasta, cauzându-i astfel o stare de temere”* precum și *„efectuarea de apeluri telefonice sau comunicări prin mijloace de transmitere la distanță, care, prin frecvență sau conținut, îi cauzează o temere unei persoane”.* Este de menționat ca o hărțuire pe rețeaua de socializare să devină o hărțuire pedepsibilă de legea penală trebuie să aibă caracter de repetabilitate, care prin frecvență sau conținut să cauzeze minorului o temere.

Legislația penală în materia *sexting*-ului nu conține nici o prevedere legală, prin urmare trimiterea de mesaje sexuale sau primirea unor astfel de mesaje nu constituie în principiu o infracțiune. Însă dacă aceste acte îndeplinesc de exemplu condițiile pornografiei infantile prin modalitatea producerii sau distribuirii, ori stau la baza unor hărțuiri, atunci pot fi îndeplinite condițiile acelor infracțiuni.

Ar fi oportună reglementarea unor infracțiuni separate de *sexting* cu privire la minori, sau să se introducă o cauză de nepedepsire la pornografie infantilă prin sisteme informatice în cazul în care făptuitorul unor astfel de acte este minorul însuși. Totuși o reglementare separată ar fi mai binevenită dacă luăm în considerare gravitatea faptei. Delimitarea unor astfel de acte față de pornografia infantilă este neclară.

La toate acestea se adaugă faptul că rețelele de socializare au început să fie considerate spațiu public (de exemplu conform Deciziei Înaltei Curți de Casație și Justiție nr. 4546 din 2014 *Facebook*-ul constituie spațiu public), prin urmare orice persoană poate fi trasă la răspundere pentru afirmațiile publicate pe o rețea de socializare.

Hotărârea de Guvern nr. 49/2011 pentru aprobarea Metodologiei-cadru privind prevenirea și intervenția în echipă multidisciplinară și în rețea în situațiile de violență asupra copilului și de violență în familie și a Metodologiei de intervenție multidisciplinară și interinstituțională privind copiii exploatați și aflați în situații de risc de exploatare prin muncă, copiii victime ale traficului de persoane, precum și copiii români migranți victime ale altor forme de violență pe teritoriul altor state constituie o altă prevedere fundamentală în materie.

Hotărârea aduce o serie de definiții riscurilor întâmpinate pe internet. Acestea sunt următoarele: *bullying* înseamnă intimidarea în școală de către un alt coleg; *fenomenul Lolita* se referă la legătura posibilă dintre modeling și erotografia infantilă avansată atunci când fetițele modele pozează cu expresivitatea fizică și vestimentația cu tentă erotică a femeilor din modeling, iar pozele acestora ajung pe internet, fiind exploatate - unele state o subsumează pornografiei infantile; *grooming* reprezintă un mod de acțiune prin care o persoană cu înclinații pedofile pregătește transferul relației

cu un minor de pe ecranul calculatorului în lumea reală în scopul săvârșirii față de acel minor a unei infracțiuni privind viața sexuală; *Lolicon* reprezintă desene animate erotice și/sau pornografice care folosesc imagini ale fetițelor.

Conform Hotărârii de Guvern nr. 49/2011 violența prin internet se produce prin intermediul calculatorului sau al telefonului mobil și cuprinde următoarele categorii: - conținut ilegal și/sau ofensator (pornografie, pornografie infantilă, imagini erotice tip fotografii sau desene cu copii - de exemplu, fenomenul Lolita, desene animate erotice și/sau pornografice , rasism și xenofobie, discriminare, intimidare); - contacte on-line și în lumea reală (prin chat și e-mail, agresorul câștigă încrederea copilului, care furnizează informații ce pot duce la identificarea copilului și/sau a adresei unde locuiește, cu comiterea ulterioară de abuzuri și infracțiuni, prin întâlnirea față în față cu copilul sau nu).

Hotărârea de Guvern amintită mai sus prevede că violența prin internet se poate sesiza la hotline-ul special înființat care cuprinde site-ul *www.safernet.ro,* adresa de e-mail *raportare@safernet.ro* și la numărul de telefon 021/310.31.16.

3. Cercetări în domeniul riscurilor pe rețelele de socializare

Cercetările în domeniul protecției copiilor în mediul online sunt numeroase, acoperind tematica riscurilor de pe rețelele de socializare.

Proiectul *Eu Kids Online* finanțat de Comisia Europeană se remarcă printre toate cercetările similare pentru complexitatea lui și pentru abundența informațiilor furnizate și reprezentative la nivel European (Livingstone et al., 2010). Acest proiect s-a desfășurat în trei etape: *Eu Kids Online I* derulat în 21 state membre ale Uniunii Europene între anii 2006–2009 cu obiectivul de a identifica riscurile și oportunitățile întâmpinate de copiii între 9–16 ani (Livingstone și Haddon, 2009). *Eu Kids Online II* s-a derulat în 25 de țări membre ale Uniunii Europene între anii 2009–2011 cu scopul investigării siguranței pe internet a copiilor, completând analiza percepțiilor și experiențelor acestora cu cea a părinților lor. Cercetarea a cuprins un eșantion aleatoriu stratificat de 23.420 de copii cu vârstele între 9–16 ani care folosesc internetul, plus unul din părinții lor (Livingstone et al., 2013). *Eu Kids Online III* s-a desfășurat între anii 2011–2014 în 33 de state analizând utilizarea noilor tipuri de media de către copii (precum *smartphone*-uri, tablete etc.) în asociere cu riscurile întâlnite (Tőkés și Velicu, 2015).

O cercetare din anul 2011 al *Institutului de Cercetare și de Prevenire a Criminalității din cadrul Inspectoratului General al Poliției Române* cu titlul *Tu cui dai accept* a avut ca temă prevenirea pornografiei infantile pe internet. Studiul a fost realizat pe un eșantion de 903 de elevi gimnaziali la nivel național. Rezultatele studiului arată că expunerea minorilor la conținuturi pornografice pe Internet este foarte ridicată.

O altă cercetare similară pe plan European se numește proiectul *Net Children Go Mobile,* finanțat tot de către *Safer Internet,* fiind realizat între anii 2013–2014. Cu participarea a 9 state membre cu scopul de a vedea *„dacă accesarea internetului prin mijlocirea media mobile aduce copiilor mai multe sau mai puține riscuri sau, pur și simplu aduce riscuri noi”* (Velicu, 2014, 5). În România, datele au fost colectate în mai - iulie 2013 și au cuprins, la fel ca în fiecare țară, un eșantion reprezentativ național de aproximativ 500 de copii cu vârstele între 9–16 ani, utilizatori de internet (Mascheroni și Ólafsson, 2014).

Cercetarea pe plan național al organizației *Salvați Copiii* din anul 2014 întitulată *Studiu privind utilizarea internetului în familie* a fost condusă pe un eșantion de 1214 copii cu vârsta cuprinsă între 7–18 ani, precum și un număr de 1214 de părinți care au copii între vârstele de 7–18 ani. Cercetarea a avut ca temă oportunitățile și riscurile folosirii internetului.

Principalele rezultatele ale studiilor menționate mai sus și a altor cercetări din literatura de specialitate sunt prezentate în *Tabelul 5*.

Tabelul 5. Cercetări realizate de către diferite instituții, organizații. Cercetările literaturii de specialitate.

Nr.	Denumirea cercetării/ Tilul lucrării	Anul	Metode	Cuvinte cheie	Rezultate
EU KIDS ONLINE I					
1.	**EU KIDS ONLINE I**	2006–2009	Cercetare cantitativă: chestionar	riscuri și oportunități online categorii de riscuri, riscuri de natură sexuală	• folosirea internetului de către minori este în creștere, astfel în 2005 70% dintre subiecții cercetați (copiii între 9–16 ani) folosesc internetul, iar acesta a crescut la 75% până în anul 2008; • adolescenții par a fi mai expuși la pericolele internetului decât copiii mai mici; • 15–20% dintre adolescenți se simt deranjați de ceva în mediul online; • minorii de sex feminin sunt mai afectați de riscurile întâlnite online, decât cei de sex masculin (Livingstone și Haddon, 2009).

Nr.	Denumirea cercetării/ Tilul lucrării	Anul	Metode	Cuvinte cheie	Rezultate
	Risky experiences for children online: charting European research on children and the Internet	2008	Cercetare cantitativă: chestionar	categorii de riscuri	• cercetarea Eu Kids online I tratează accesarea internetului de către minori doar de pe calculatoarele; • nu s-au focusat pe aplicații interactive; • nu s-a cercetat într-o măsură suficientă cum reacționează copii la riscurile online; • despre controlul parental în mediul online au fost întrebați numai părinții, neglijând răspunsurile copiilor; • măsurile de securitate au fost cercetate doar în general; • de asemenea proiectul ar fi trebuit să se focuseze într-o măsură mai mare și pe activitățile pedagogilor (Livingstone și Haddon, 2008).
	Children's changing online experiences in a longitudinal perspective	2014	Cercetare cantitativă și calitativă	Privire comparativă, intranațional	• copiii din statele dezvoltate tind să acceseze internetul la o vârstă mai fragedă, petrec mai mult timp online, cunosc mai bine măsurile de siguranță, sunt expuși la mai multe riscuri (Hasenbrink, 2014).
EU KIDS ONLINE II					
2.	**EU KIDS ONLINE II.**	2009–2011	Cercetare cantitativă: chestionar	siguranția online, medierea parentală	• 4% dintre copiii între 9 și 16 ani au văzut în ultimele 12 luni imagini cu conținut sexual; • 15% dintre cei cu vârstele între 11 și 16 ani au primit de la cei de vârsta lor mesaje sexuale sau imagini, iar 3% spun că au trimis sau au postat astfel de mesaje. • 30% dintre copiii care folosesc internetul au comunicat online cu cineva pe care nu l-au întâlnit față în față; • 9% dintre copii s-au întâlnit cu o persoană contactată online în ultimul an; • 1% dintre toți copiii (sau 1din 9 dintre cei care au mers la o întâlnire) au fost supărați/deranjați de această întâlnire; • doar puțin peste un sfert dintre părinți blochează sau filtrează site-uri web (28%) și/sau monitorizează site-urile vizitate de copil (24%); • legat de siguranța online, cele mai multe sfaturi sunt primite din partea părinților (63%), după care din partea profesorilor (58%), iar cel din urmă din partea prietenilor (44%); • aproximativ jumătate dintre copii cred că profesorii lor s-au angajat în majoritatea formelor de mediere, iar 73% dintre copii spun că profesorii lor au practicat cel puțin una dintre formele de mediere active; • diferențele de vârstă sunt notabile: implicarea profesorilor în utilizarea internetului de către copii este mai scăzută în rândul celor cu vârstele între 9 și 10 ani (Livingstone et al. 2013).

Nr.	Denumirea cercetării/ Tilul lucrării	Anul	Metode	Cuvinte cheie	Rezultate
	In their own words: what bothers children online? with the EU Kids Online Network	2013	Cercetare cantitativă și calitativă	hărțuire online, violență sexuală, copii, riscuri	• 22% dintre copii au menționat cu privire la riscurile întâlnite online conținutul pornografic; • 15% au primit mesaje cu conținut sexual (Livingstone et al, 2013).
	Patterns of risk and safety online: in-depth analyses from the EU Kids Online survey of 9 to 16-year-olds and their parents in 25European countries	2011	Cercetare cantitativă și calitativă	comportament virtual, riscuri	• părinții cu un nivel de educație mai mare sunt mai confidenți în utilizarea internetului; • copiii mai în vârstă sunt mai expuși la riscuri însă nu sunt atât de deranjați de acestea; • copiii care sunt mai vulnerabili offline sunt mai expuși la riscurile online (Hasenbrink et al, 2011).
	Social Networking, Age and Privacy	2011	Cercetare cantitativă și calitativă	rețele de socializare, supravegherea parentală	• 57% dintre copiii între vârstele de 9–16 ani au cont pe Facebook; • 38% dintre cei cu vârstele între 9–12 au cont pe un site de socializare, iar dintre cei între 13–16 ani 77% au un astfel de cont; • 32% dintre părinți susțin că interzic copilului să aibă cont pe un site de socializare; 20% dintre părinți au afirmat că supraveghează copilul în privința utilizării rețelelor de socializare; • copiii mai în vârstă tind să aibă mai multe contacte decât cei mai mici (Livingstone et al., 2011).
	Disadvantaged children and online risk.	2011	Cercetare cantitativă și calitativă	riscuri online	• 14% dintre copiii între 9–10 ani au afirmat că au fost supuși riscurilor online, cei cu vârstele de 15–16 au susținut acest lucru într-o pondere de 63%; • copiii ai căror părinți nu utilizează internetul au cunoștințe mai puține despre măsurile de securitate; • copiii ai căror părinți nu utilizează internetul în caz de experiențe neplăcute privind un material cu conținut sexual, cer ajutorul părinților într-un procent mai mic, decât cei cu părinți utilizatori ai Internetului; • părinții ai căror copii au fost expuși deja la riscuri susțin că și-au schimbat măsurile de control parental și din această cauză sunt mai confidenți că își pot ajuta copilul în viitor în combaterea riscurilor online; • fetele și copiii cu probleme psihice grave sunt mai afectați de imagini cu conținut sexual și tind să nu vorbească cu nimeni despre cele văzute (Livingstone, Görzig și Ólafsson, 2011).
	Gyerekek a világhálón. Lehetőségek és veszélyek az interneten. (Copiii pe Internet. Oportunități și riscuri pe Internet.)	2013	Cercetare cantitativă și calitativă	riscuri online, oportunități	• pe site-urile de socializare sunt postate în proporție de 93% numele de familie, apare în proporție de 81% o fotografie clară cu minorul, iar o pondere de 79% declară vârsta reală al minorului (Tószegi, 2013).

Nr.	Denumirea cercetării/ Tilul lucrării	Anul	Metode	Cuvinte cheie	Rezultate
EU KIDS ONLINE III					
3.	**EU KIDS ONLINE III**	2011–2014	Cercetare cantitativă: chestionar	*new media,* riscuri online	• 89% dintre părinții intervievați au afirmat că impun copiilor reguli cu privire la posibilitatea de a divulga online date cu caracter personal, 59% spun că stau prin preajmă când copilul lor este pe internet și 82% vorbesc cu copiii lor despre internet; • 15% dintre părinți spun că și-au schimbat atitudinea față de utilizarea internetului în siguranță din cauză că a existat ceva care l-a deranjat pe copil pe internet, deși aproape un sfert spun că este 'probabil' (23%) sau 'foarte probabil' (5%) ca în următoarele 6 luni copilul lor să se confrunte cu probleme pe internet; • în timp ce trei sferturi dintre părinții intervievați folosesc programe antivirus sau antispam, doar o treime utilizează filtre de control parental (Livingstone și Haddon, 2014).
	Poveștile de dincolo de statistici: despre competențele digitale ale copiilor și adolescenților din România	2015	Cercetare cantitativă și calitativă	riscuri online	Raportul *Eu Kids Online III* și *Net Children Go Mobile* cu privire la copiii români: • în 2013 78% dintre copiii români foloseau Facebook-ul; • pentru tânăra generație prezența pe Facebook este o formă de afirmare socială; • la copiii români se poate observa o ambivalență a „dezvăluirilor" între considerente legate de siguranță, judecăți morale și gratificații; • de cele mai multe ori, aceștia realizează pericolul expunerii informațiilor personale, totuși aleg interacțiunea socială gratificantă; • la copiii români se observă respingerea, cel puțin la nivel declarativ, a unui exhibiționism exagerat (Tőkés și Velicu, 2015).
4.	*Net Children Go Mobile*	2013–2014	Cercetare calitativă și cantitativă	acces,utilizări, oportunități, abilități riscurile și consecințele dăunătoare ale mediului online medierea	• 85% dintre copii accesează zilnic Internetul, iar 65% dintre minorii care stau online folosesc un telefon mobil; • unul din trei copii a fost hărțuit pe Internet, iar 66% dintre copii primesc mesaje cu caracter sexual; • minorii din Danemarca și cei din România sunt mai expuși la riscurile de pe internet decât cei din Irlanda, Italia și Marea Britanie (Mascheroni și Ólafsson, 2014).
5.	*Dezvoltarea capacității de prevenire și investigare a cazurilor de pornografie infantilă prin Internet în România, Tu cui dai accept*	2010	Cercetare cantitativă	pornografie infantilă, măsuri de prevenire	Studiul a fost realizat pe un eșantion de 903 de elevi gimnaziali (11–15 ani). • pentru 86,7% dintre elevii internetul este important sau foarte important; • 70% dintre elevi accesează internetul cel puțin o dată pe zi;

Nr.	Denumirea cercetării/ Tilul lucrării	Anul	Metode	Cuvinte cheie	Rezultate
					• 80% dintre elevii comunică prin internet cu diverse persoane; • 70% se tem să se întâlnească cu persoane pe care le-au cunoscut pe internet; • 86% dintre elevi au cont pe site-uri de socializare; • 38% au admis că au postat pe un site sau că au transmis persoanelor necunoscute fotografii cu ei; • 25% dintre participanți au afirmat că au oferit pe internet informații personale sau despre familia lor (Institutului de Cercetare și de Prevenire a Criminalității din cadrul Inspectoratului General al Poliției Române, 2010).
6.	*Studiu privind utilizarea internetului în familie.*	2014	Cercetare de tip cantitativă	riscuri folosirii internetului, supravegherea parentală	*Eșantion: un număr de 1214 de copii între 7–18 ani*: • 93% dintre copii chestionați din mediul urban au cont pe o rețea de socializare, comparativ cu 87% dintre minorii din mediul rural; • 95% dintre copii au cont pe *Facebook*; • cu privire la setările de confidențialitate a profilului de pe rețeaua de socializare favorită 35% dintre copii susțin că acesta este privat, la 26% profilul este parțial privat și 33% au profil setat pe public; • cei din mediul rural tind să permită accesul public la profilul lor, în timp ce copiii din mediul urban tind să fie mai restrictivi; • fetele optează într-o măsură mai mare pentru un profil privat (40% dintre ele), comparativ cu băieții (29%); • aproape jumătate dintre copii afirmă că au intrat în contact pe internet cu persoane pe care nu le cunoscuseră față în față; • rețelele sociale sunt principalul mod în care copiii iau legătura cu necunoscuții pe internet (62%) (Salvați Copiii România, 2014); • copiii din mediul urban care s-au întâlnit cu persoane străine cunoscute online au avut experiențe neplăcute într-o măsură mai mare față de copiii din mediul rural; • 33% dintre copii au văzut imagini cu caracter sexual în ultimul an; • 52% dintre copii afirmă că au văzut imagini sexuale pe o rețea de socializare; • 41% afirmă că primesc mesaje cu conținut sexual, 52% susțin că au văzut conținuturi sexuale postate public pe internet;

Nr.	Denumirea cercetării/ Tilul lucrării	Anul	Metode	Cuvinte cheie	Rezultate
					• 42% dintre copii afirmă că li s-a trimis personal un mesaj sau o imagine cu conținut sexual, 8% că li s-a cerut să vorbească despre acte sexuale și 5% că li s-a solicitat o fotografie sau o înregistrare video în care să își arate părțile intime; • 4% dintre copii afirmă că au trimis sau postat mesaje cu conținut sexual. *Eșantion: un număr 1214 de părinți cu copii între 7–18 ani*: • 68% dintre părinți folosesc internetul; • majoritatea părinților (70%) afirmă că vorbesc cu copiii despre ce fac aceștia pe internet, 49% „stau prin apropiere” când copilul folosește internetul și 31% desfășoară diverse activități online împreună cu copilul; • 65% dintre părinți îi permit copilului să aibă un profil propriu pe o rețea socială; • 8% dintre părinți permit comunicarea datelor personale, 41% dau acceptul pentru încărcarea pozelor pe rețelele de socializare; • 3% dintre respondenți menționează expunerea copilului la imagini cu caracter sexual și 10% la mesaje sau imagini de tip *sexting*. Raportat la răspunsurile oferite de copii, procentele sunt mai scăzute, deci părinții nu cunosc pe deplin activitățile online ai copiilor.
15.	*Rețele de socializare. Impact social în spațiul public*	2013	Analiză de documente	rețele de socializare, spațiul public	• rețelele sociale reprezintă nucleul de acțiune al mediei sociale și în perioada 2005–2013 au devenit cel mai frecvent accesate și utilizate sisteme online; • viitorul spațiului public și privat este reprezentat de valorile și modelele specifice societății informatizate (Popovici-Diaconu, 2013).
16.	*Criminalitatea în cyberspațiu*	2011	Analiză de documente	*cybercrime, cyberspace,* rețele de socializare	• cu expansiunea Internetului, mai ales a rețelelor de socializare criminalii au găsit noi metode și un mediu ideal pentru a-și realiza comportamentul deviant; • *cyberbullying*-ul reprezintă fenomene criminale noi, și se află în strânsă legătură cu dezvoltarea rețelelor de socializare de tip *Facebook;* • hărțuitorii pot realiza activități de documentare online despre victime (Vasiu și Vasiu, 2011).
17.	*Child Pornography on the Internet', Problem-Oriented Guides for Police, Problem- Specific Guides Series*	2006	Analiză de documente	pornografie infantilă, incriminare, politici publice	• imaginile de pornografie infantilă pot contribui la racolarea minorilor, a victimelor potențiale, în scopuri sexuale prin pregătirea acestora la abuzurile sexuale la care vor fi supuși;

Nr.	Denumirea cercetării/ Tilul lucrării	Anul	Metode	Cuvinte cheie	Rezultate
					• pornografia infantilă pe Internet este foarte greu de controlat din mai multe cauze: caracteristica descentralizată a Internetului (adică nu are la bază o agenție de control sau de stocare), incertitudinea jurisdicțiilor datorită utilizării globale ale acestuia, ambiguitatea și interpretabilitatea măsurilor legale luate, diferențele legislațiilor în domeniu, volumul mare de activități pe Internet (Wortley și Smallbone, 2006).
18.	*Pornografia infatnilă pe Internet: fundamentul și limitele intervenției dreptului penal*	2008	Analiză de documente	incriminare, drept penal	• motivul principal pentru apogeul pornografiei pe Internet au fost aptitudinea de a pune în legătură foarte mulți utilizatori, rapiditatea schimbului de informații, anonimatul și costurile mici; • la începutul erei Internetului s-a constatat că producerea și distribuirea materialelor de pornografie infantilă se datorează grupărilor infracționale organizate, în momentul de față însă producerea acestor materiale este rezultatul activităților utilizatorilor individuali (Bolodva Pasamar, 2006).
19.	*Pornografia infantilă – legiuitorul român versus legiuitorul național*	2014	Analiză de documente	legislația UE, armonizare	• atât pe planul Uniunii Europene cât și pe plan național s-a considerat că pornografia infantilă reprezintă o infracțiune gravă, iar pentru combaterea fenomenului este necesară o reacție promptă din partea legiuitorilor, aceasta constând în armonizarea legislațiilor la nivel european; • noile reglementări aduse reprezintă un progres legislativ (Bugnar, 2014).
20.	*Pornografia infantilă. O perspectivă asupra incriminării faptei în modalitățile deținerii și accesării corelate cu pseudopornografia și pornografie virtuală*	2015	Analiză de documente	pseudopornografi, pornografie virtuală, incriminare	• nu se impune sancționarea faptelor de producere sau de stocare a materialelor pornografice virtuale cu minorii pentru că altfel s-ar încălca dreptul la viață privată; • din moment ce valoarea protejată de infracțiunea de pornografie infantilă este aceea a ordinii și a liniștii publice, consimțământul minorilor nu este exonerator de răspundere juridică (Teslovan, 2015).
21.	*Transpunerea Directivei 2011/93/UE privind combaterea abuzului sexual a copiilor, a exploatării sexuale a copiilor și a pornografiei infantile în legislația națională*	2014	Analiză de documente	legislația UE, armonizare	• legislația națională respectă standardele minime impuse de normele europene, însă totuși există neajunsuri care necesită revizuire (Măhălean, 2014).

Nr.	Denumirea cercetării/ Tilul lucrării	Anul	Metode	Cuvinte cheie	Rezultate
22.	*Combaterea exploatării sexuale a copiilor și a pornografiei infantile*	2013	Analiză de documente	exploatarea sexuală, minori	• scopul Directivei 2011/92/UE este combaterea abuzurilor sexuale la adresa minorilor precum și incriminarea actelor de *online grooming* (abuzul sexual asupra copiilor, urmare a unor întâlniri cu persoane cunoscute doar prin intermediul internetului), care în legislația internă este inexistentă în această manieră, însă Noul Cod Penal conține o infracțiune asemănătoare: racolarea minorilor în scopuri sexuale, care respectă standardul minim de protecție (Mărgineanu, 2013).
23.	*Noul Cod penal. Partea speciala. Analize, explicatii, comentarii. Perspectiva Clujeană*	2014	Analiză de documente	pseudopornografie, pornografie virtuală, incriminare	• incriminarea pseudopornografiei și a pornografiei virtuale din moment ce nu aduc atingere imaginii unui copil nu este oportună (Bogdan et al., 2014).
24.	*Noul Cod Penal. Partea Specială*	2012	Analiză de documente	minori, pornografie infantilă	• materialele pornografice vizând minorii pot determina anumite persoane la activități imorale; • astfel de materiale pot reprezenta factori criminogeni de relevanță (Dobrinoiu et al., 2012).
25.	*Children's Uses of Facebook in Crisis and Peace: A Comparative Study*	2014	Cercetare cantitativă	Facebook, pericole online	*Eșantion:* au fost chestionați 100 de copii (9–12 ani) și părinții acestora din Egipt și 100 de copii (9–12 ani) și părinții acestora din Emiratele Arabe Unite cu privire la utilizarea site-ului de socializare *Facebook*. *Principalele rezultate:* • mai mult de jumătate dintre cei chestionați din ambele țări au avut cont pe *Facebook*; • controlul parental asupra activităților pe *Facebook* era foarte scăzut; • mai mult de 65% dintre părinți nu erau conștienți despre riscurile online; • părinții au afirmat că singurele riscuri la care copiii lor ar putea fi expuși sunt de a învăța expresii vulgare și obscene, deși copiii au afirmat că au văzut imagini indecente pe *Facebook,* și au fost păcăliți de străini pe care i-au cunoscut prin intermediul acestei rețele (Semary și Al Khaja, 2014).
26.	*Use of Social Networking Sites Online Sex Crimes Against Minors: An Examination of National Incidence and Means of Utilization*	2010	Cercetare cantitativă și calitativă	rețele de socializare, abuz, minori,	*S-a propus aflarea dacă rețele de socializare sunt utilizate pentru a facilita abuzurile și exploatarea minorilor.* • *eșantionul a cuprins un număr de 2598 de autorități naționale, locale din SUA, instituții pe care le-au chestionat prin e-mail despre cazurile de abuzuri privind tinerii și legăturile acestora cu site-urile de socializare.* *Rezultate:* • rețelele de socializare au avut un rol în 95% dintre cazuri privind exploatarea tinerilor online;

Nr.	Denumirea cercetării/ Tilul lucrării	Anul	Metode	Cuvinte cheie	Rezultate
					• 94% dintre făptuitorii au comunicat cu victime prin aceste rețele; • făptuitorii s-au folosit de rețele de socializare pentru afla informații despre victimă: 82% dintre cazuri despre aria de interes a victimei, 65% despre școala și locuința acesteia, 26% despre unde se află într-un anumit moment, 82% pentru a se uita la fotografiile postate de către victimă (Mitchell et al., 2010).
27.	*Like, post, share: Young Australians' experience of social media*	2013	Metode de cercetare cantitativă	tineri, rețele de socializare	S-a constituit un eșantion cu 1151 de minori (*n* = 604; 8–11 ani; n = 907; 12–17 de ani) care au fost chestionați online. *Rezultate:* • 67% dintre cei cu vârstele între 12–13 ani au utilizat o rețea de socializare în ultimele 4 săptămâni pe un calculator, dintre cei cu vârstele de 14–16 ani în proporție de 85% au accesat un astfel de site, iar cei cu vârstele între 16–17 ani în 92% au utilizat o rețea de socializare; • 13% dintre minorii între 16–17 ani s-au întâlnit cu fenomenul *sexting;* • majoritatea celor chestionați a vorbit cu cineva despre siguranța online (*Autoritatea australiană de comunicații și mass-media, 2013).*
28.	*Responding to online child sexual grooming: an industry perspective*	2009	Analiză de documente	*grooming*	• rețelele de socializare cooperează cu autoritățile pentru a identifica și de a trage la răspundere făptuitorii de abuzuri online împotriva minorilor; • existența unor aplicații de raportare online a cazurilor de abuz sau de exploatare de copii facilitează identificarea făptuitorilor (Choo, 2009).
29.	*Processes of cyberbullying, and feelings of remorse by bullies: A pilot study*	2012	Cercetare cantitativă	*cyberbullying*	• cercetarea a fost realizară în Suedia cu un eșantion cuprinzând 759 de copii (cu vârstele între 9–16 ani) despre hărțuire *online* și *offline*; • *bullying*-ul tradițional este mai frecvent decât *cyberbullying*-ul, însă între cele două forme există o suprapunere puternică (Slonje et al., 2012).
30.	*Cyberbullying: Another main type of bullying?*	2008	Cercetare cantitativă	*cyberbullying*	• cercetarea a fost realizară în Suedia cu un eșantion cuprinzând 360 de copii (12–20 ani) despre *cyberbullying*; • impactul hărțuirii electronice asupra celor chestionați este mai mare decât efectele hărțuirii tradiționale; • 50% dintre victimele *cyberbullying*-ului țin în secret cele întâmplate (Slonje și Smith, 2008).

Nr.	Denumirea cercetării/ Tilul lucrării	Anul	Metode	Cuvinte cheie	Rezultate
31	*Teens and sexting: How and why minor teens are sending sexually suggestive nude or nearly nude images via text messaging*	2009	Cercetare cantitativă	*sexting,* adolescenți	• cercetarea a fost condusă în SUA pe scală națională prin intermediul proiectului *Pew Research Center's Internet & American Life Project* vizând minorii cu vârstele între 12–17 în legătură cu *sexting*-ul pe telefon mobil; • 4% dintre aceștia au mărturisit că au trimis deja propriile fotografii nude cu ajutorul telefonului mobil; • 15% au primit astfel de imagini; • adolescenții mai în vârstă tind să trimită astfel de mesaje într-un procent mai mare, astfel 8% dintre cei cu vârstele de 17 ani au trimis astfel de imagini, iar 30% au primit astfel de mesaje (Lenhart, 2009).
32.	*Cyberbullying: Zaklatás elektronikus eszközök használatával (Cyberbullying: Hărțuire prin mijloace electronice)*	2014	Analiză de documente	cyberbullying	• *sexting*-ul este o formă de manifestare a cyberbullying-ului (Domokos, 2014).
33.	Victimizarea sexuală online a adolescenților din Cluj-Napoca. Posibilități de prevenire.	2008	Metoda cantitativă	riscuri online	• cercetarea din 2008 vizează solicitările sexuale prin rețelele sociale cu un eșantion de 1806 de tineri din Cluj-Napoca; • 1,5% dintre băieți și 7,4% dintre fete au primit astfel de mesaje; • 60,5% dintre cei vizați sunt expuși la conținuturi pornografice pe Internet; • 4,6% dintre elevi și-au postat numărul de telefon, 21,6% au indicat un nume real, 5,9% au precizat adresa lor, 26,9% și-au postat adresa de e-mail și 72,5% orașul în care locuiesc (Antal și László, 2008).

II. Partea de cercetare

4. Metodologia cercetării

Prezenta cercetare are ca scop analiza percepției sociale asupra riscurilor de natură sexuală prezente pe rețelele de socializare online, precum și analiza relațiilor dintre utilizarea acestor rețele și factorii de risc întâmpinați. Gradul de expunere al elevilor la riscurile de natură sexuală poate fi influențat de factorii socio-culturali, factorii socio-economici și factorii de comportament online. Cercetarea utilizează o serie de metode atât cantitative cât și calitative după următoarea schemă:

Cantitativ
chestionarea a 300 de elevi de clasa a X-a

↓

Calitativ
focus-grup cu elevii de clasa a X-a și cu părinți

↓

Calitativ
interviu cu profesorii

4.1. Populația și eșantionarea

Cea mai importantă sursă de informații a prezentei cercetări o constituie atitudinile și comportamentele din mediul online ai adolescenților de clasa a X-a cu vârstele cuprinse între 15–16 ani, utilizatori de rețele de socializare online. Aceste date cantitative urmează a fi suplimentate calitativ, prin informațiile furnizate de către părinții adolescenților și a pedagogilor (focus-grup și interviu) în vederea obținerii explicațiilor aprofundate la rezultatele măsurate.

Din punct de vedere teritorial eșantionul cuprinde unitățile de învățământ din județul Cluj, Municipiul Cluj-Napoca.

Elevii de clasa a X-a par a fi cei mai adecvați subiecți de cercetare în conformitate cu obiectivele propuse, fiind adolescenți, caracterizați prin „ieșirea din societatea de tip tutelar, familial și școlar și intrarea în viața cultural-socială mai largă”, respectiv „se adâncește mai mult individualizarea și se dezvoltă caracteristicile conștiinței și ale conștiinței de sine” (Albu, 2007, 69). Vârsta de 15–16 se poate considera adolescență din punct de vedere psihologic, însă din punct de vedere juridic tinerii sunt încă minori. Tinerii „sunt încărcați de conflicte interioare”, impulsivitate, se intensifică individualizarea „pe planurile intelectual și de relaționare”, se dezvoltă păreri personale și interesul pentru probleme abstracte. „Apare mai pregnantă dorința de afirmare personală ca expresie a socializării, iar experiența afectivă se nuanțează și se impregnează de valori” (Albu, 2007, 69). Pe lângă acestea devin interesați și pentru sexul opus, intensificând maturizarea sexuală (Albu, 2007).

Caracteristicile psihologice ale vârstei adolescenților se manifestă și în activitățile lor în mediul online, și anume deschiderea către lumea exterioară, căutarea formelor de individualizare și de auto-exprimare însoțită de reducerea controlului parental. Adolescenții cu vârstele între 15–16 ani pot să își creeze fără nici o restricție conturi pe rețelele de socializare.

Alegerea vârstei se justifică nu numai din punct de vedere psihologic, ci și dintr-o serie de motive juridice. Minorii[7] (adolescenții din punct de vedere psihologic) care au împlinit vârsta de 14

[7] Din punct de vedere al răspunderii penale minorul între vârsta de 14–16 ani poate fi tras la răspundere penală dacă se dovedește că a săvârșit o faptă penală cu discernământ, iar un minor între 16–18 ani răspunde penal în aceleași condiții ca și o persoană majoră (articolul 113 din Noul Cod Penal).

ani se bucură de o capacitate de exercițiu restrânsă față de minorii de până la 14 ani cu capacitate de exercițiu lipsită. De aici rezultă că legiuitorul nu mai prevede un control parental atât de riguros în cazul copiilor de 14 ani împliniți. Mai mult, minorii de peste 14 ani nu mai sunt protejați de o serie de infracțiuni: de exemplu infracțiunea de racolare a minorilor în scopuri sexuale vizează persoanele cu vârste de sub 13 ani împliniți; în cazul infracțiunii de corupere sexuală a minorilor, victima poate fi doar un minor sub vârsta de 13 ani.

Datorită acestor motive este oportună cercetarea adolescenților de 15–16 ani din clasa a X-a în privința gradului de expunere la riscuri de natură sexuală de pe rețelele de socializare.

4.2. Structura eșantionului

În privința tehnicii de eșantionare am optat pentru metoda probabilistică aleatoare stratificată (*stratified random sampling*): în prima fază am identificat populația studiată (elevii claselor a X-a din Cluj-Napoca). Participanții la cercetare urmează să fie selecționați aleator din grupuri precum clasele de elevi. Am împărțit clasele de elevi în trei grupuri după profilul de studiu: teoretic, vocațional și tehnic. Din aceste grupuri au fost selecționate aleator clasele participante. Folosind această tehnică de eșantionare fiecare clasă are șanse egale de a fi ales și fiecare elev are șanse egale de a fi ales în cadrul clasei, eșantionul îndeplinind criteriile reprezentativității. Membrii eșantionului vor completa chestionarul voluntar și prin autoadministrare în timpul orelor, sub supravegherea cercetătorului prezent în clasă.

În vederea construirii eșantionului am solicitat de la Inspectoratul Școlar Județean Cluj comunicarea datelor privind elevii din clasele a X-a din Municipiul Cluj-Napoca. Cererea de solicitare a fost înregistrată la secretariatul inspectoratului cu nr. 12150/16.10.2017. Din răspunsul Inspectoratului rezultă că în anul școlar 2017–2018 au fost înmatriculate un număr de 2753 elevi de clasa a X-a, împărțite în 102 clase, în cadrul de 40 de unități școlare (*Anexa nr. 4*). Acest număr de elevi constituie populația întreagă, finanțată de la buget (*Figura 5*). Suplimentar mai sunt încă 124 de elevi înscriși într-un număr de 11 clase la nivelul a 5 unități școlare private, finanțate cu taxă. Unitățile private nu au intrat în vizorul prezentei cercetări, deoarece constituie cazuri speciale: specializările sunt adresate și adulților, programele de învățământ sunt de regulă cu frecvență redusă. Astfel s-a dorit evitarea compromiterii omogenității vârstei eșantionului. Mai mult există și o școală internațională cu predare în limba engleză, unde elevii au posibilitatea să opteze pentru curriculumul național englez.

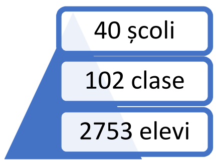

Figura 5. Populația totală a elevilor din clasele a X-a, Cluj-Napoca, anul școlar 2017–2018

Clasele de elevi se împart în trei categorii: licee teoretice, vocaționale și tehnice. Liceele teoretice oferă profiluri reale (matematică, informatică și științe ale naturii) și umane (filologie și științe sociale). Liceele vocaționale pot avea specializări de sport, teologie, arte vizuale-muzicale, arhitectură, coreografie, teatru și pedagogie. Liceele tehnologice se împart în trei filiere: servicii (economie, turism și alimentație, comerț), tehnic (producție media, tehnici poligrafice, mecanică, electronică, automatizări, electric, electromecanică, construcții, instalații și lucrări publice, materiale de construcții, chimie industrială, industrie textilă și pielărie respectiv fabricarea produselor din lemn), resurse naturale și protecția mediului (protecția mediului; industrie alimentară, agricultură, chimie industrială).

Pentru a menține reprezentativitatea eșantionului, am stabilit trei categorii de clase de elevi după cele trei criterii, menționate mai sus: teoretic, vocațional și tehnic.

Datele au fost introduse în programul SPSS în vederea stabilirii eșantionului randomizat multistratificat. Din totalul claselor (*n* = 102) cele teoretice sunt cel mai frecvent întâlnite (50%, n = 51), profilurile tehnice sunt pe locul doi (28,4%, n = 29), respectiv numărul claselor cu profil vocațional este cel mai redus (21,6%, n = 29) – a se vedea *Tabelul 6*.

Tabelul 6. Tipurile claselor de elevi din Cluj-Napoca

Școli din Cluj-Napoca	Frecvența claselor	Procent valid
Liceu teoretic	51	50,0
Liceu vocațional	22	21,6
Liceu tehnic	29	28,4
Total	102	100,0

Aceste proporții se vor respecta la alcătuirea eșantionului. Ne-am propus chestionarea unui număr total de 300 de elevi. Din datele Inspectoratului școlar am calculat numărul mediu de elevi pe clasă (M = 26,99, SD = 4,98), ținând cont și de eventualele absențe, estimând 20–22 de elevi prezenți în fiecare clasă. Astfel ne-am propus efectuarea cercetării în 14 clase (dintr-un număr total de 102):

7 clase reprezentând 50%	• clase cu profil teoretic
3 clase reprezentând 22%	• clase cu profil vocațional
4 clase reprezentând 28%	• clase cu profil tehnic

Clasele au fost alese în eșantion folosind funcția de selecționare aleatorie (*random case selection*) a programului SPSS prezentate în *Tabelul 7*. Acest procedeu tehnic presupunea două etape: în prima etapă au fost generate trei baze de date noi cu fiecare tip de specializare, iar în a doua etapă au fost selecționate aleatoriu clasele (fiecare clasă reprezentând câte un caz).

Tabelul 7. Școlile și clasele care formează eșantionul

Nr. crt. (clase)	Denumirea școlii	Profilul clasei	Nr. de elevi	Tipul specializ.
1	24. Liceul Teologic Baptist „Emanuel”	Științe sociale	26	Liceu teoretic
2	28. Liceul Teoretic „Bathory Istvan”	Științe ale naturii	27	Liceu teoretic
3	31. Liceul Teoretic „Gheorghe Șincai”	Matematică - informatică	33	Liceu teoretic
4	33. Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”	Filologie	29	Liceu teoretic
5	35. Liceul Teoretic „Onisifor Ghibu”	Matematică - informatică	29	Liceu teoretic
6		Științe ale naturii	28	Liceu teoretic
7	37. Liceul Unitarian „Janos Zsigmond”	Matematică - informatică	25	Liceu teoretic
8	1. Colegiul de Muzică „Sigismund Toduță”	Corist	8	Liceu vocațional
9	16. Liceul de Arte Vizuale „Romulus Ladea”	Desenator tehnic pentru arhitectură și design	30	Liceu vocațional
10	25. Liceul Teologic Reformat	Teologie reformată	24	Liceu vocațional
11	7. Colegiul Tehnic „Ana Aslan”	Tehnician în chimie industrială	22	Liceu tehnic
12	10. Colegiul Tehnic „Napoca”	Tehnician designer vestimentar	20 20	Liceu tehnic
13		Tehnician în turism	31	Liceu tehnic
14	22. Liceul Tehnologic Nr. 1	Tehnician în gastronomie	23	Liceu tehnic

Eșantionul astfel generat nu s-a putut respecta pe deplin, deoarece în unele școli direcțiunea nu a permis colecționarea datelor fără acordul scris al părinților, cu toate că nu există o asemenea prevedere legală, respectiv au manifestat reticență față de tema cercetării (în cazul Liceului Teoretic „Onisifor Ghibu" și a Colegiului de muzică „Sigismund Toduță"). Aceste licee au fost înlocuire cu Liceul Teoretic „Emil Racoviță" și Colegiul Național „George Barițiu" având profile, nivel de performanță și caracteristici socio-culturale asemănătoare.

În construcția eșantionului nu am ținut cont de criteriul etnic, deoarece din populația totală (2753 elevi) numărul elevilor din clasele cu predare în limba maghiară (n = 345) este de 12,53%.

4.3. Tehnici de colectare a datelor

Metoda de cercetare utilizată în studiul de față după criteriul temporar constituie metoda transversală pentru că scopul cercetării constă în urmărirea și descoperirea „relațiilor între laturile, aspectele, fenomenele și procesele socio-umane la un moment dat" (Chelcea, 2001, 17–18).

După criteriul gradului de intervenție al cercetătorului (reactivitate) studiul de față propune să utilizeze metode experimentale (chestionar, interviu, focus-grupul) și metode de observație (studierea documentelor). Iar după criteriul locului ocupat în procesul investigației empirice metodele folosite vor fi cele de prelucrare a informațiilor (metode cantitative, metode calitative), precum și metode de interpretare a datelor cercetării (metode comparative, interpretative etc.) (Chelcea, 2001).

În privința adolescenților ne-am propus să utilizăm metoda chestionării cantitative (Secțiunea 4.3.1.) cu scopul de a afla cu un grad ridicat de acuratețe tendințele generale. La adolescenți vom utiliza și metoda calitativă a focus-grupului (Secțiunea 4.3.2.).

În privința pedagogilor ne-am propus să utilizăm interviul calitativ (Secțiunea 4.3.3.).

4.3.1. Chestionarele

Chestionarul aplicat la adolescenți (a vedea la *Anexa nr. 5*), mijlocul colectării datelor cantitative, a fost inspirat de alte cercetări (Kalmus, Blinka și Ólafsson, 2015; Lenhart, 2009), și de studiile din domeniu, în special *EU Kids Online II* și cercetarea organizației *Salvați Copiii: Studiul privind utilizarea internetului în familie.* Aplicarea chestionarelor la adolescenții din școli a avut loc cu aprobarea prealabilă a Inspectoratului Școlar Județean Cluj.

Chestionarele sunt anonime pentru garantarea confidențialității și pentru a facilita răspunsuri cât mai sincere din partea elevilor. S-a folosit metoda de autoadministrare în timpul orelor de la școală. Elevii au fost informați în prealabil despre tema și importanța cercetării în prezența cadrelor didactice în clasă și au fost supravegheați în timp ce răspundeau la întrebări atât de către cercetător cât și de către un profesor. Prezența profesorului a avut ca efect o mai bună disciplină în clasă pe toată perioada autoadministrării. Chestionarul conține preponderent întrebări cu răspunsuri predefinite, tip DA sau NU, respectiv de tip scală (gen FB, B, S, NS). Întrebările cu răspunsuri deschise și semi-deschise sunt reduse la număr și vizează aspectele subiective, exemplificative. Astfel s-a putut realiza o prelucrare mai ușoară a datelor cantitative; aspectele subiective de natură calitativă au fost culese prin metodele focus-grupului (secțiunea 4.3.2.) și a interviului (secțiunea 4.3.3.).

Timpul necesar completării chestionarelor nu a depășit treizeci de minute (timp suficient pentru a răspunde la 44 de întrebări), astfel elevii erau capabili să-și mențină atenția. Datele obținute au fost prelucrate cu ajutorul programului SPSS cu metode de analiză descriptive și explicative, de statistică avansată.

4.3.2. Focus-grupul

Datele cantitative au fost completate cu metoda calitativă a focus-grupului. Astfel am obținut explicații suplimentare care au servit și la interpretarea datelor cantitative. Focus grupul, prin tehnica de

efectuare presupune intervievarea în profunzime al unui grup participant în cercetare cu privire la riscuri online. Prin urmare am ales o clasă de elevi din care am solicitat colaborarea unui număr de aproximativ 10 persoane. Criteriul de selecționare a participanților la focus-grup a fost determinat de interesul elevilor față de subiectul cercetării și spiritul de colaborare arătate cu ocazia aplicării chestionarelor. Astfel s-a organizat un interviu de grup moderat de cercetător constând în discuții pe tema riscurilor întâmpinate pe rețelele de socializare online (Anexa nr. 8).

Cel de al doilea focus-grup planificat s-a realizat cu participarea părinților cu scopul de a verifica concludența informațiilor furnizate de elevi cu informațiile comunicate de părinți (Anexa nr. 9).

4.3.3. Interviul

Metoda interviului calitativ a fost utilizat la profesorii din unitățile școlare care au fost selecționate în eșantionul cercetării cantitative, respectiv unde s-au aplicat chestionarele. S-au propus un număr de aproximativ 10 interviuri. Pentru realizarea interviurilor s-a elaborat un ghid de interviu semi-structurat (a se vedea la *Anexa nr. 6*). Acest tip de interviu are avantajul față de interviul structurat că în timpul discuției cu subiectul cercetat pot fi lămurite și alte aspecte care nu au fost prevăzute. Timpul alocat pentru un interviu a fost de 15–20 de minute și au fost efectuate în pauzele școlare sau în timpul orelor libere ale profesorilor. Interviul s-a pornit cu explicarea scopului cercetării, apoi plecând de la întrebări generale spre speciale insistând asupra experienței profesionale a pedagogului.

S-a urmărit aflarea activităților concrete de informare și de prevenire privind utilizarea rețelelor de socializare, respectiv dacă pedagogii s-au întâlnit cu situații problematice sau cazuri de abuz.

4.4. Ipoteze și întrebări de cercetare

Opiniile și cercetările din literatura de specialitate au inspirat elaborarea unei serii de ipoteze legate de riscurile utilizării rețelelor de socializare de către adolescenții:

1. Adolescentul asupra căruia se exercită control parental riguros este mai puțin expus la riscuri de natură sexuală decât copilul asupra căruia nu se exercită control parental riguros (Kalmus, Blinka și Ólafsson, 2015).
2. Adolescenții de sex feminin sunt mai afectați de riscurile întâlnite online, decât cei de sex masculin (Livingstone și Haddon, 2009).
3. Adolescenții de sex masculin trimit mai des mesaje sau imagini cu conținut sexual decât cei de sex feminin (Studiul privind utilizarea internetului în familie, 2014).
4. Adolescenții de sex feminin utilizează mai frecvent setări de siguranță la profilul personal decât adolescenții de sex masculin (Studiul privind utilizarea internetului în familie, 2014).
5. Adolescenții din mediul urban primesc într-o măsură mai mare mesaje sau imagini cu conținut sexual explicit, comparativ cu cei din mediul rural (Studiul privind utilizarea internetului în familie, 2014).
6. Adolescenții care petrec mai mult timp pe rețelele de socializare sunt expuși la mai multe riscuri, decât cei care petrec mai puțin timp pe rețele de socializare (Hasebrink, 2014).

Întrebările de cercetare care urmează a fi formulate au fost inspirate din cele trei cercetări *Eu Kids Online*; studiul organizației Salvați Copiii România - *Studiul privind utilizarea internetului în familie;* cercetarea americană prin intermediul proiectului *Pew Research Center's Internet & American Life Project* care a cercetat fenomenul de *sexting* (Lenhart, 2009). Prezenta cercetarea vizează victimizarea sexuală online a adolescenților din Cluj-Napoca, localitate unde a mai existat o cercetare similară în urmă cu 10 ani (Antal și László, 2008).

Întrebările propuse pornesc de la aspectele generale ale comportamentului elevilor în mediul online spre aspectele specifice ale temei cercetate. Întrebările de cercetare vizează caracteristicile demografice ale eșantionului (A), obiceiurile de utilizare ale rețelelor de socializare (B), riscurile întâlnite pe aceste rețele (C), respectiv măsurile preventive și efectele acestora (D).

A. Caracteristicile demografice ale eșantionului:

1. Cine sunt respondenții, și din ce fel de mediu socio-cultural și economic provin?

B. Obiceiurile de utilizare ale rețelelor de socializare în rândul adolescenților:

2. Care sunt rețelele de socializare utilizate, cele favorite și cât timp petrec adolescenții online?
3. În ce măsură sunt influențate comportamentele elevilor din mediul online de către factorii socio-culturali și economici?

C. Riscurile întâlnite pe rețelele de socializare:

4. Care sunt acele comportamente ale adolescenților care-ipun în situații de risc?
5. Ce fel de experiențe au avut adolescenții care folosesc rețelele de socializare online legate de riscurile de natură sexuală?
6. Care sunt factorii de influență asupra comportamentelor de risc?

D. Măsuri preventive și efectele acestora:

7. În ce măsură sunt informați elevii la școală despre posibilele pericole de pe rețelele de socializare.
8. Care este atitudinea elevilor față de setările de siguranță disponibile pe rețelele de socializare și în ce măsură sunt folosite aceste setări?
9. Care este atitudinea adolescenților față de monitorizarea parentală?
10. Care este atitudinea părinților față de activitatea online ale copiilor și în ce măsură își exercită controlul parental?
11. Care este rolul profesorilor în prevenirea și combaterea situațiilor de risc de pe rețelele de socializare?

Prezentarea rezultatelor urmează a fi structurată în ordinea acestor categorii majore de întrebări (Capitolul 5), iar verificarea ipotezelor urmează a fi cuprinsă în Secțiunea 5.5.

4.5. Metode de analiză statistică propuse

Prelucrarea statistică se va realiza cu programul SPSS. Datele demografice și variabilele privind statusul socio-economic și socio-cultural urmează a fi prezentate cu ajutorul metodelor descriptive.

Prin intermediul analizei factoriale exploratorie se urmărește reducerea numărului de variabile din fiecare categorie și identificarea asocierilor (interrelaționărilor) între ele – folosind tehnica analizei componentelor principale (*Principal Components Anlysis – PCA*). Prin această tehnică se pot transforma totalitatea variabilelor dintr-o categorie în seturi mai mici de combinații lineare (Pallant, 2007) – care vor pute fi folosite la calculul regresiilor logistice de la Secțiunea 5.3.3. Această tehnică este potrivită pentru predicția variabilelor categoriale, continue sau mixte. *Variabilele dependente* vor fi cele legate de comportament online și cele legate riscurile sexuale raportate la *variabilele independente* socio-culturale și socio-economice. Se vor analiza și riscurile sexuale ca *variabilele dependente* raportate la comportamentul online, ca *variabilele independente*.

Designul tehnicilor utilizate sunt cuprinse în *Figura 6.*

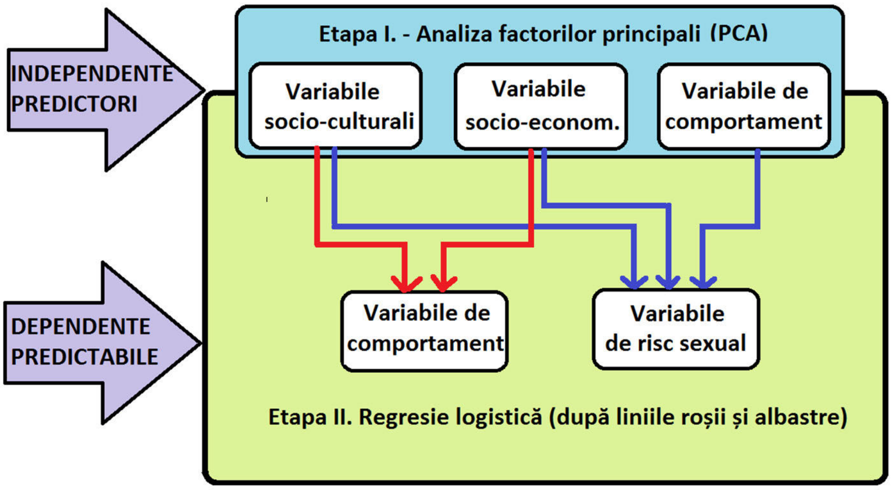

Figura 6. Designul tehnicilor utilizate

În Capitolul 5. ordinea de prezentare a datelor se va realiza tematic, după structura descrisă la finele Secțiunii anterioare (4.4.): caracteristici demografice, obiceiuri de utilizare a rețelelor de socializare, riscuri și măsuri preventive.

5. Rezultatele cercetării

În acest capitol se vor prezenta datele cercetării în ordinea celor patru teme majore. Designul și structura prezentării rezultatelor apare în *Figura 7.*

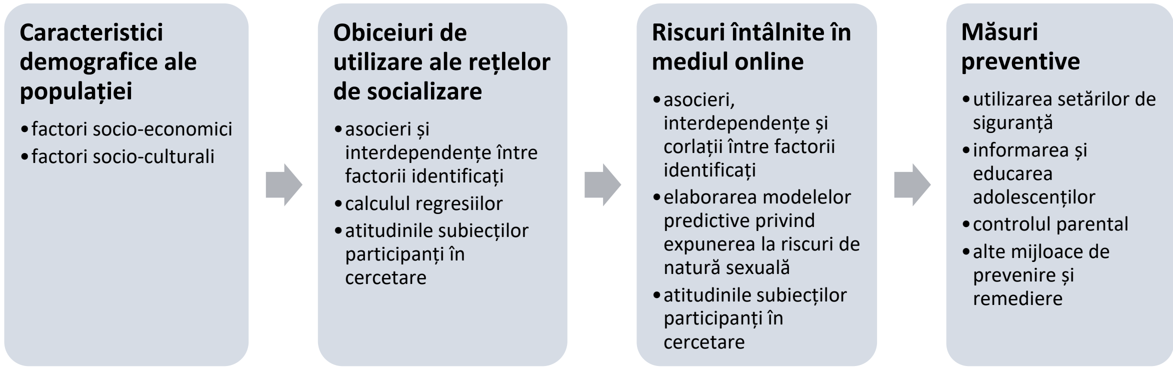

Figura 7. Designul cercetării

Rezultatele sunt bazate în principal pe informațiile cantitative obținute în urma aplicării chestionarelor (centralizatorul răspunsurilor se poate consulta la *Anexa nr. 7*), dar și pe cele calitative provenite în urma focus-grupului cu adolescenții și cu părinții, respectiv a interviurilor cu profesorii.

5.1. Caracteristicile demografice ale eșantionului

În această secțiune se vor prezenta caracteristicile demografice ale populației, mediul socio-economic și mediul socio-cultural din care provin adolescenții clujeni.

În privința sexului elevilor participanți (*n* = 303) 51,2% (*n* = 155) sunt de sex feminin, iar 48,8% (*n* = 148) sunt de sex masculin. Toți subiecții sunt elevi înscriși în clasa a X-a: 83,5% (*n* = 253) aveau vârsta de 16 ani, 12,5% (*n* = 38) au 15 ani împliniți, iar un procent de 4% (*n* = 12) au împlinit vârsta de 17 de ani în momentul aplicării chestionarelor.

5.1.1. Mediul socio-economic al adolescenților

Studiile demonstrează că în formarea *pattern*-urilor de utilizare a internetului în afară de caracteristicile demografice, precum vârsta și sexul, „situația socială, economică și culturală a familiei este de asemenea importantă, influențând șansele și posibilitățile individului în viața digitală” (Tőkés, 2014, 74, *apud* Tőkés, 2010). Astfel de exemplu rezultatele cercetării *Net Children Go Mobile* cu privire la situația României arată că „în funcție de statusul socio-economic (*socioeconomic status/SES*), cei mai expuși atât riscului (27%), cât și consecințelor negative (17%) legate de *sexting* sunt cu *SSE* scăzut, cei mai puțin expuși riscului fiind cei din grupa de mijloc (doar 16%)” (Velicu et al., 2014, 55).

În prezenta cercetare factorii socio-economici cuprind următoarele variabile:

- tipul de locuință;
- numărul camerelor;
- bunurile deținute de familie;
- veniturile familiei;
- bunurile deținute (gadgeturi) de către minor.

Referitor la tipul locuinței familiilor adolescenților răspunsurile valide (*n* = 300) indică faptul că 57% (*n* = 171) dintre respondenți locuiesc în casă particulară singuri în curte, urmată în 37,3% (*n* = 112) de cei care domiciliază la apartament, iar 5,7% (*n* = 17) stau în case cu mai multe familii în

curte. Numărul ridicat al celor care locuiesc în case particulare se explică prin faptul că eșantionul cuprinde elevi cu proveniența din mediul rural într-o pondere de 30,6% (*n* = 92).

În privința numerelor de camere respondenții (*n* = 302) au declarat în proporție de 28,4% (*n* = 86) că au trei camere în locuință, 20,9% (*n* = 63) au la dispoziție patru camere, 16,6% (*n* = 50) au cinci camere, iar 15,6% (*n* = 47) au două camere. Un procent de 16,9% (*n* = 51) au șase sau mai multe camere, iar un procent de 1,7% (*n* = 5) au doar o singură cameră în locuință.

Pentru obținerea informațiilor despre starea materială a familiilor adolescenților s-a elaborat o întrebare cu multiple variante de răspunsuri privind bunurile deținute de familie. Răspunsurile valide (*n* = 303) arată că un procent de 92,4% (*n* = 280) dintre familii dețin o locuință proprie. De asemenea ponderea familiilor care dețin o mașină de spălat automată este foarte ridicată (96,7%, n = 293), apa de la robinet este prezentă aproape în toate gospodăriile (96,7%, n = 262) precum și baia în casă (98,0%, n = 297). 87,6% (*n* = 262) dintre familiile dețin și un autoturism propriu.

Treizeci la sută (*n* = 90) dintre familiile vizate de cercetare dețin o casă de vacanță, iar un procent de 44,7% (*n* = 134) dintre adolescenți susțin că nu au nevoie de un asemenea bun, urmată de un procent de 15,3% (*n* = 46) care nu își permit să aibă cabană. 43,7% (*n* = 131) dintre elevi au acasă mașină de spălat vase față de 45% (*n* = 135) care nu au nevoie de ea.

După cum se poate observa din tabelul de mai jos (*Tabelul 8*) majoritatea (71,7, n = 210) familiilor elevilor dețin cinci-șase bunuri dintre cele șapte enumerate.

Tabelul 8. Numărul bunurilor deținute

		Frecvență	Procent	Procent valid
Valid	1–3 bunuri	8	2,7	2,7
	4 bunuri	28	9,2	9,6
	5 bunuri	113	37,3	38,6
	6 bunuri	97	32,0	33,1
	7 bunuri	47	15,5	16,0
	Total	293	96,7	100,0
Răspunsuri lipsă		10	3,3	
Total		303	100,0	

Copiii (*n* = 301) apreciază într-un procent de 49,2% (*n* = 148) că veniturile lunare ale familiei sunt medii, 35,2% (*n* = 106) consideră că veniturile sunt mari. 8,6% (*n* = 26) au declarat venituri mici, respectiv 6,3% (*n* = 19) au indicat venituri foarte mari (a se vedea *Tabelul 9*).

Tabelul 9. Veniturile familiei

		Frecvență	Procent	Procent valid
Valid	Venituri foarte mici	2	0,7	0,7
	Venituri mici	26	8,6	8,6
	Venituri medii	148	48,8	49,2
	Venituri mari	106	35,0	35,2
	Venituri foarte mari	19	6,3	6,3
	Total	301	99,3	100,0
Răspunsuri lipsă		2	0,7	
Total		303	100,0	

Dintre dispozitivele deținute (gadgeturi) de către adolescenții cele mai răspândite sunt: smartphone-urile deținute de un procent de 97,7% (n = 296), laptop 80,2% (n = 243), computer 44,6% (n = 135), tabletă 36,6% (n = 111) și Playstation 17,8% (n = 54). După cum se poate observa din *Tabelul 10*) elevii clujeni în procent de 72,6% (n = 220) dețin 1–2 *gadgeturi*.

Tabelul 10. Numărul total al gadgeturilor deținute (comasat)

		Frecvență	Procent	Procent valid
Valid	0–1 gadgeturi	18	5,9	5,9
	2 gadgeturi	118	38,9	38,9
	3 gadgeturi	102	33,7	33,7
	4 gadgeturi	45	14,9	14,9
	5 gadgeturi	20	6,6	6,6
	Total	303	100,0	100,0

Din aceste date rezultă că mediul socio-economic din care provin adolescenții clujeni este relativ omogen.

5.1.1.1. Asocieri și interdependențe între factorii socio-economici și factorii socio-culturali

Veniturile lunare ale familiei nu se află în legătură cu școlarizarea părinților (test de probabilitate în cazul mamelor: x^2 = 18.994, DF = 16, N = 258, p = 0.269 și în cazul taților: x^2 = 22.839, DF = 16, N = 249, p = 0.118). De asemenea nici bunurile deținute de familie (locuință proprie, autoturism, casă de vacanță etc.) și nici gadgeturile cumpărate copilului (smartphone, laptop, PC, PlayStation) nu depind de școlarizarea părinților.

Au fost verificate existența asocierilor între ocupația părinților și veniturile realizate de aceștia. Ocupațiile au fost clasificate pe nouă grupe majore potrivit clasificărilor ocupațiilor din România (COR ISCO 08), reactualizate în 2011 (ISCO-88) prin Ordinul comun al Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale și Institutului Național de Statistică nr. 1.832/856/2011 din 6 iulie 2011, conform Clasificării internaționale standard a ocupațiilor – ISCO 08.

Aceste 9 grupe majore sunt următoarele:

- Grupa majoră 1: Membri ai corpului legislativ ai executivului, înalți conducători ai administrației publice, conducători și funcționari superiori din unitățile economico-sociale și politice;
- Grupa majoră 2: Specialiști cu ocupații intelectuale și științifice;
- Grupa majoră 3: Tehnicieni, maiștri și asimilați;
- Grupa majoră 4: Funcționari administrativi;
- Grupa majoră 5: Lucrători operativi în servicii, comerț și asimilați;
- Grupa majoră 6: Agricultori și lucrători calificați în agricultură, silvicultură și pescuit;
- Grupa majoră 7: Meșteșugari și lucrători calificați în meserii de tip artizanal, de reglare și întreținere a mașinilor și instalațiilor;
- Grupa majoră 8: Operatori la instalații și mașini și asamblori de mașini, echipamente și alte produse;
- Grupa majoră 9: Muncitori necalificați.

Tabelul 11 cuprinde ocupațiile mamelor după clasificarea ISCO-88.

Tabelul 11. Ocupația mamei

		Frecvență	Procent	Procent valid
Valid	ISCO-88: Grupa 1	1	0,3	0,4
	ISCO-88: Grupa 2	111	36,6	40,4
	ISCO-88: Grupa 3	38	12,5	13,8
	ISCO-88: Grupa 4	23	7,6	8,4
	ISCO-88: Grupa 5	35	11,6	12,7
	ISCO-88: Grupa 6	2	0,7	0,7
	ISCO-88: Grupa 7	23	7,6	8,4
	ISCO-88: Grupa 8	5	1,7	1,8
	ISCO-88: Grupa 9	37	12,2	13,5
	Total	275	90,8	100,0
Răspunsuri lipsă		28	9,2	
Total		303	100,0	

Tabelul 12 cuprinde ocupațiile taților după clasificarea ISCO-88.

Tabelul 12. Ocupația tatălui

		Frecvență	Procent	Procent valid
Valid	ISCO-88: Grupa 1	1	0,3	0,4
	ISCO-88: Grupa 2	77	25,4	28,8
	ISCO-88: Grupa 3	69	22,8	25,8
	ISCO-88: Grupa 4	19	6,3	7,1
	ISCO-88: Grupa 5	45	14,9	16,9
	ISCO-88: Grupa 6	4	1,3	1,5
	ISCO-88: Grupa 7	22	7,3	8,2
	ISCO-88: Grupa 8	25	8,3	9,4
	ISCO-88: Grupa 9	5	1,7	1,9
	Total	267	88,1	100,0
Răspunsuri lipsă		36	11,9	
Total		303	100,0	

Se observă o rată scăzută în rândul părinților care lucrează în străinătate, adică într-un procent de 86,8% (n = 263) în familiile adolescenților vizați de cercetare nimeni nu lucrează în străinătate. Doar 1,3% (n = 4) dintre mame lucrează în străinătate, în cazul taților procentul este mai ridicat: 10,6% (n = 32). Situațiile când ambii părinți sunt angajați în străinătate sunt rare (1,3%, n = 4).

În cazul mamelor ocupația nu se asociază cu veniturile familiei (*Tabelul 13*). Testul de probabilitate (*likelihood ratio chi-square*) indică lipsa semnificației statistice între cele două variabile (x^2 = 23.37, *DF* = 32, *N* = 273, *p* = 0.866).

Tabelul 13. Ocupația mamei * veniturile familiei

Ocupația mamei		**Veniturile lunare ale familiei**			**Total**
		Venituri mici	**Venituri medii**	**Venituri mari**	
ISCO-88: Grupa 1	N	0	0	1	1
	%	0,0%	0,0%	100,0%	100,0%
ISCO-88: Grupa 2	N	8	52	51	111
	%	7,2%	46,8%	45,9%	100,0%
ISCO-88: Grupa 3	N	3	17	17	37
	%	8,1%	45,9%	45,9%	100,0%
ISCO-88: Grupa 4	N	1	10	12	23
	%	4,3%	43,5%	52,2%	100,0%
ISCO-88: Grupa 5	N	3	22	10	35
	%	8,6%	62,9%	28,6%	100,0%
ISCO-88: Grupa 6	N	0	1	1	2
	%	0,0%	50,0%	50,0%	100,0%
ISCO-88: Grupa 7	N	4	14	5	23
	%	17,3%	60,9%	21,7%	100,0%
ISCO-88: Grupa 8	N	0	1	4	5
	%	0,0%	20,0%	80,0%	100,0%
ISCO-88: Grupa 9	N	5	18	13	36
	%	13,9%	50,0%	36,1%	100,0%
Total	**N**	**24**	**135**	**114**	**273**
	%	**8,8%**	**49,5%**	**41,8%**	**100,0%**

În *Tabelul 14* sunt prezentate veniturile familiei în funcție de ocupația tatălui. Testul de probabilitate (*likelihood ratio chi-square*) indică o asociere semnificativă între cele două variabile (x^2 = 49.766, *DF* = 32, *N* = 273, *p* = 0.023), totodată se observă și un raport slab de corelație negativă, adică ocupațiile din grupa 9 (necalificații) produc cele mai mici venituri (*r*(265) = 0.21, *p* < 0.01).

Tabelul 14. Ocupația tatălui * veniturile familiei

Ocupația tatălui		**Veniturile lunare ale familiei**			**Total**
		Mici	**Medii**	**Mari**	
ISCO-88: Grupa 1	N	0	0	1	1
	%	0,0%	0,0%	100,0%	100,0%
ISCO-88: Grupa 2	N	6	35	36	77
	%	7,8%	45,5%	46,8%	100,0%

Ocupația tatălui		Veniturile lunare ale familiei Mici	Medii	Mari	Total
ISCO-88: Grupa 3	N	5	35	28	68
	%	7,4%	51,5%	41,1%	100,0%
ISCO-88: Grupa 4	N	0	6	13	19
	%	0,0%	31,5%	68,5%	100,0%
ISCO-88: Grupa 5	N	2	25	18	45
	%	4,4%	55,6%	40,0%	100,0%
ISCO-88: Grupa 6	N	0	2	1	3
	%	0,0%	66,7%	33,3%	100,0%
ISCO-88: Grupa 7	N	5	13	4	22
	%	22,7%	59,1%	18,2%	100,0%
ISCO-88: Grupa 8	N	4	11	10	25
	%	16,0%	44,0%	40,0%	100,0%
ISCO-88: Grupa 9	N	2	3	0	5
	%	40,0%	60,0%	0,0%	100,0%
Total	**N**	**24**	**130**	**111**	**265**
	%	**9,1%**	**49,1%**	**41,9%**	**100,0%**

Cu privire la veniturile lunare ale familiei raportat la situația notelor se observă potrivit testului de probabilitate (*likelihood ratio* x^2 = 30.682 *DF* = 16, *N* = 300, *p* = 0.15) o corelație pozitivă slabă (*r*(300) = 0.192, *p* < 0.01) (a se vedea *Tabelul 15*), astfel se poate susține că adolescenții ai căror familii realizează venituri ridicate învață mai bine.

Tabelul 15. Veniturile lunare ale familiei * Situația notelor

			Situația notelor Ft. slabe și slabe	Medii	Bune și ft. bune	Total
Veniturile lunare ale familiei	Venituri f. mici	N	4	13	11	28
		%	14,3%	46,4%	39,3%	100,0%
	Venituri medii	N	26	61	60	147
		%	17,7%	41,5%	40,9%	100,0%
	Venituri mari	N	10	36	79	125
		%	8%	28,8%	63,2%	100,0%
Total		N	40	110	150	300
		%	13,3%	36,7%	50%	100,0%

Veniturile familiale conform *Tabelului nr. 16* se află în corelație semnificativă cu timpul petrecut cu părinții (*likelihood ratio test* x^2 = 31.502, *DF* = 16, *N* = 299, *p* < 0.01). Corelația identificată este una pozitivă slabă (*r*(299) = 0.250, *p* < 0.01).

Tabelul 16. Veniturile lunare ale familiei * Timpul zilnic petrecut cu părinții

		Timpul zilnic petrecut cu părinții			
		Puțin	**Suficient**	**Mult**	**Total**
Venituri mici	N	20	4	4	28
	%	71,40%	14,30%	14,30%	100,00%
Venituri medii	N	77	46	25	148
	%	52,00%	31,10%	16,90%	100,00%
Venituri mari	N	43	38	42	123
	%	35,00%	31,00%	34,00%	100,00%
Total	N	40	8	1	299
	%	46,80%	29,40%	15,10%	100,00%

Veniturile familiilor adolescenților nu se află în asociere cu activitățile desfășurate offline de către elev, și nici cu tipul de activități practicate (*likehood ratio test* activități offline: x^2 = 4.947 *DF* = 12, *N* = 299, *p* = 0.960, sport: x^2 = 22.244, *DF* = 20, *N* = 300, *p* = 0.327, programe Tv: x^2 = 20.382, *DF* = 20, *N* = 300, *p* = 0.434, muzică: x^2 = 10.808, *DF* = 16, *N* = 300, *p* = 0.821, excursii: x^2 = 18.170, *DF* = 20, *N* = 297, *p* = 0.576, lectură: x^2 = 17.442, *DF* = 20, *N* = 298, *p* = 0.624, activități culturale: x^2 = 15.399, *DF* = 16, *N* = 301, *p* = 0.342, activități religioase: x^2 = 11.717, *DF* = 20, *N* = 298, *p* = 0.925).

Totuși veniturile familiei se află în legătură cu numărul activităților extrașcolare desfășurate de către elev în mod semnificativ (testul *likelyhood ratio* x^2 = 34.459, *DF* = 20, *N* = 301, *p* = 0.023). Astfel cu cât este mai bună situația materială a familiei, cu atât crește numărul activităților desfășurate, după cum se poare observa în *Tabelul 17*. Astfel înre venituri și numărul activităților copilului există o corelație Pearson pozitivă slabă, semnificativă (*r*(301) = 0.2, *p* < 0.01).

Tabelul 17. Venituri * Numărul activităților

		Nr. total al activităților desfășurate (comasat)			
		0–1	**2–3**	**4–5**	**Total**
Venituri mici	N	16	12	0	28
	%	57,1%	42,9%	0,0%	100,0%
Venituri medii	N	85	59	4	148
	%	57,4%	39,8%	2,8%	100,0%
Venituri mari	N	44	67	14	125
	%	35,2%	53,6%	11,2%	100,0%
Total	N	145	138	18	301
	%	48,2%	45,8%	6%	100,0%

Situația veniturilor realizate de familie nu se află în raport de dependență cu munca în străinătate a părinților potrivit testului de probabilitate (x^2 = 17.763, *DF* = 12, *N* = 301, *p* = 0.123). Nici bunurile deținute nu depinde de munca în străinătate a părinților (x^2 = 11.420, *DF* = 18, *N* = 293, *p* = 0.876), de asemenea nici numărul dispozitivelor cumpărate adolescenților nu se află în relație semnificativă cu eventuala angajare a părinților în străinătate (x^2 = 8.369, *DF* = 15, *N* = 303, *p* = 0.908).

Bunurile deținute de către familie (locuință, autoturism, cabană, mașină de spălat etc.) nu se află în raport cu ocupația părinților (test de probabilitate în cazul mamelor: x^2 = 51.127, *DF* = 48, *N* = 266, *p* = 0.352 și în cazul taților: x^2 = 51.067, *DF* = 48, *N* = 258, *p* = 0.354). De asemenea gadgeturile cumpărate copilului nu depinde de ocupația mamelor (testul *likehood ratio chi-square:* x^2 = 31.890,

DF = 40, *N* = 275, *p* = 0.816). Nici în cazul taților nu există o corelație semnificativă ($r(267) = -0.099$, $p < 0.01$).

Bunurile cumpărate copilului nu se asociază cu performanțele școlare ale elevilor (testul *likehood ratio chi-square:* $x^2 = 29.022$, $DF = 20$, $N = 301$, $p = 0.087$), nici cu timpul petrecut cu părinții (testul *likehood ratio chi-square:* $x^2 = 17.015$, $DF = 20$, $N = 301$, $p = 0.652$) și nici cu timpul petrecut offline (testul *likehood ratio chi-square:* $x^2 = 14.897$, $DF = 15$, $N = 301$ $p = 0.459$).

5.1.1.2. Analiza componentelor principale (PCA) ale factorilor socio-economici

Variabilele care se referă la aspectele socio-economice au fost supuse analizei componentelor principale (PCA) cu programul SPSS cu scopul de a reduce numărul lor. Aceste variabile sunt: numărul camerelor, numărul bunurilor deținute de familie, numărul gadgeturilor cumpărate copilului și veniturile familiei. Pentru a se verifica dacă acest set de date sunt sau nu potrivite pentru o astfel de analiză s-a efectuat testul KMO[8]. Valoarea obținută de 0.55 (sub 0.6) a indicat că din acest set de variabile nu se pot extrage factori sau componente principale care explică cel mai bine corelațiile existente. Corelațiile găsite sunt slabe, existând doar un singur raport de interdependență la veniturile familiei în asociere cu bunurile deținute de familie cu un grad de corelație moderat ($r = 0.346$) (*Tabelul 18*).

Tabelul 18. Corelații între variabilele referitoare la aspectele socio-economice

	Numărul gadgeturilor deținute	**Veniturile lunare ale familiei**	**Bunuri detinute de familie**	**Numărul camerelor**
Numărul gadgeturilor deținute de copil		.148	.188	.057
Veniturile lunare ale fam.			.346	.129
Bunuri deținute de fam.				.280
Determinant = .595				

O posibilă explicație pentru lipsa raporturilor puternice de corelație poate consta în schimbările de trai ale populației care nu se mai poate măsura prin întrebările clasice, obișnuite în cercetările sociologice. Pornind din informațiile calitative obținute de elevi deținerea unei locuințe proprie nu mai reflectă pe deplin situația materială a familiei, deoarece s-au semnalat cazuri în care familiile nu au nevoie de acest bun, deoarece dețin locuințe de serviciu. Numărul camerelor din locuință depinde foarte mult de mediul de proveniență (urban sau rural) și nu se asociază direct cu veniturile. Autoturismul nu mai reprezintă un bun cu o valoare deosebită, sunt familii unde părinții nu au nevoie de mașină personală sau dețin mașină de serviciu. Mașina de spălat automată sau de spălat vase nu se mai consideră a fi un lux. Casa de vacanță în unele cazuri face parte din moștenirea familiei (casa bunicilor) și nu reflectă starea materială reală. Unele familii nici nu mai au nevoie de casă de vacanță, deoarece profită de ofertele turistice accesibile cu puține eforturi financiare.

O abordare mai potrivită ar fi fost măsurarea utilizării unor servicii de lux (frizerie de lux, cosmetică), destinația excursiilor, felul magazinelor unde familiile își fac cumpărăturile, tipul produselor alimentare, calitatea meselor, perioadele de timp la care se remobilează casa sau eventual valoarea și vechimea autovehiculului, etc.

Astfel se consideră că indicatorul cu cel mai mare grad de încredere este nivelul veniturilor așa cum au fost declarate de către adolescenți.

[8] Dacă valoarea minim recomandată excede 0.6 și testul de sfericitate Bartlett a atins un nivel de semnificație statistică $p < 0.01$ matrixul de corelații este factorabil.

5.1.1.3. Concluzii parțiale

Rezultatele cu privire la mediul socio-economic pot fi rezumate astfel:

- ocupația tatălui și veniturile lunare ale familiei se află în raport de corelație semnificativă, în sensul că tații cu ocupațiile din grupa a 9-a (necalificații) realizează cele mai mici venituri;
- veniturile lunare ale familiei se află în raport cu situația notelor elevilor;
- veniturile familiale se află în raport de corelație semnificativă cu timpul petrecut cu părinții;
- veniturile familiei influențează numărul activităților desfășurate de către elev în mod semnificativ, astfel în familiile cu venituri mari adolescentul practică mai multe activități extrașcolare.

În urma analizei componentelor principale s-a constatat că din acest set de variabile care se referă la situația materială a familiei nu se pot extrage factori principali în măsură să explice corelațiile existente.

5.1.2. Mediul socio-cultural al adolescenților

Sfera socioculturală a adolescenților are influență asupra felului experiențelor întâmpinate în mediul digital. Astfel „familia, cercul de prieteni și contextul școlar sunt surse importante de mediere a folosirii internetului de către copil, fapt deseori recunoscut în dezbaterile publice" (Velicu et al., 2014, 69).

Printre factorii socio-culturali utilizați de prezenta cercetare se enumeră următoarele variabile:

- proveniența;
- sexul;
- religia;
- credința;
- școlarizare mamă;
- școlarizare tată;
- ocupația mamă;
- ocupația tată;
- munca în străinătate a părinților;
- numărul fraților și surorilor;
- persoanele cu care locuiește minorul;
- timpul petrecut cu părinții;
- notele minorului;
- timpul petrecut cu prietenii;
- activitățile desfășurate în timpul liber și
- activitățile extrașcolare.

Despre mediul socio-cultural al adolescenților se poate reține că 69,4% (n = 209) provin din mediul urban, iar 30,6% (n = 92) din mediul rural. Din răspunsurile valide (n = 286) cu privire la apartenența religioasă a elevilor clujeni 67,5% (n = 193) au declarat că sunt creștin-ortodocși, 9,8% (n = 28) sunt romano-catolici, 12,2% (n = 35) protestanți, 3,8% (n = 11) neoprotestanți, 4,2% (n = 12) greco-catolici, iar un procent de 2,4% (n = 7) se consideră atei.

Răspunsurile oferite de subiecți (n = 301) au dezvăluit că 54,6% (n = 164) sunt credincioși, 25,9% (n = 78) sunt nehotărâți în această privință, iar 19,6% (n = 59) nu se consideră credincios.

Referitor la nivelul de școlarizare a părinților, elevii de clasa a X-a (n = 259) au declarat cu privire la mamele lor în procent de 55,6% (n = 144) că au studii superioare, 1,9% (n = 5) au studii postliceale, 32,8% (n = 85) sunt absolvente de liceu, 7,3% (n = 19) au terminat școli profesionale, iar 2,3% (n = 6) au pregătirea oferită de școlile generale.

În cazul taților (*n* = 250) datele relevă că 42,4% (*n* = 106) au studii superioare, 2,8% (*n* = 7) au absolvit o școală postliceală, 34,8% (*n* = 87) au studii liceale, 17,2% (*n* = 43) dețin studii profesionale, iar 2,8% (*n* = 7) sunt absolvenții unei școli generale.

În pondere de 28,4% (*n* = 86) dintre respondenți nu au frați sau surori, un procent de 58,1% (*n* = 176) au un frate sau o soră, iar 13,5% (*n* = 41) au mai mulți frați sau surori.

Majoritatea elevilor clujeni, adică 61,1% (*n* = 185) locuiesc împreună cu părinții sau unul dintre părinți și cu frații sau surorile. Un procent de 34,3% (*n* = 104) locuiesc numai cu părinții, iar 4,6% (*n* = 14) cu alte rude sau cu alte persoane.

Adolescenții au fost rugați să precizeze cât timp petrec zilnic cu părinții. Respondenții (*n* = 301) afirmă în procent de 29,2% (*n* = 88) că timpul petrecut în familie este suficient, 28,9% (*n* = 87) consideră ca fiind puțin timpul petrecut, iar 17,6% (*n* = 53) apreciază timpul petrecut cu părinții ca fiind foarte puțin. Un procent de 15,3% (*n* = 46) petrec mult timp cu părinții, iar 9% (*n* = 27) foarte mult timp, după cum este reprezentat și în *Figura 8*.

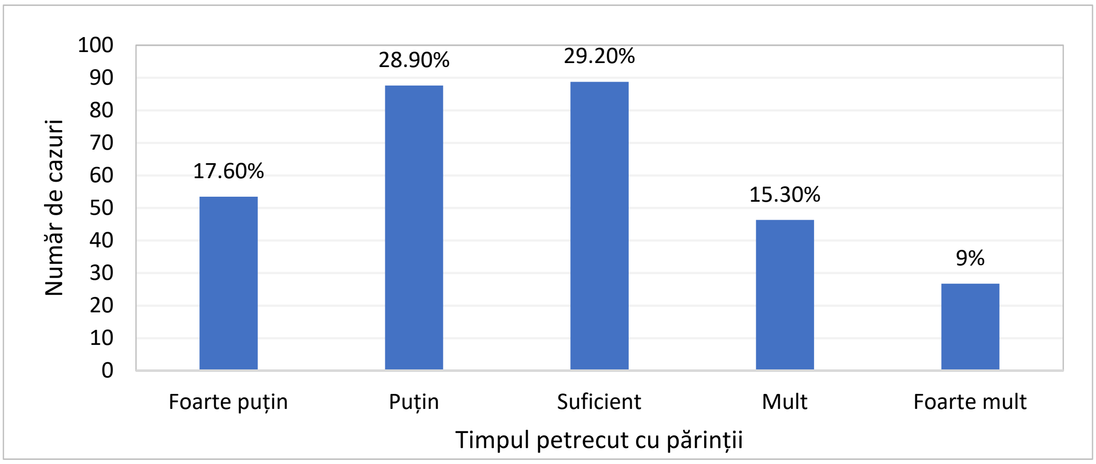

Figura 8. Timp petrecut cu părinții după aprecierea elevilor.

Raportul focus-grupului cu adolescenții de la *Anexa nr. 8.* vine în completarea unor aspectele cu privire la timpul petrecut online: elevii afirmă că pe lângă *smartphone*-uri nu mai utilizează alte dispozitive ca să acceseze rețelele de socializare. Întrebați de timpul petrecut pe *Facebook* fetele au susținut că nu pot aprecia durata reală a timpului petrecut pe rețea, deoarece în timpul zilei folosesc de foarte multe ori aplicația (de exemplu: când se plictisesc, așteaptă autobuzul, în pauze, înainte de a adormi etc.). Practic ei accesează diferite rețele de socializare chiar și atunci când au un timp relativ scurt la dispoziție. Aproape în fiecare oră primesc notificări sau mesaje. În permanență sunt conectați la internet și au statusul online.

Băieții au susținut că preferă mai ales unele aplicații de jocuri (*Sim City 4, Maguss, Goodgame Empire, Need for Speed, FIFA* etc.) și sunt mai puțin interesați de postările prietenilor, decât fetele.

Un băiat participant a afirmat că deși are *smartphone* și este prezent pe fiecare rețea de socializare, el nu utilizează efectiv mai mult de o oră pe zi aceste aplicații, spre deosebire de fete, care sunt tot timpul preocupate de postările prietenilor. El nu este interesat de activitățile celorlalți, fapt pentru care a fost certat de mai multe ori de către prietenii săi, că nu răspunde destul de prompt la mesajele primite.

Despre situația notelor la școală majoritatea elevilor clujeni susțin că au note medii (36,4%, n = 110) și bune (36,8%, n = 111). 13,2% (*n* = 40) primesc note foarte bune, iar procentul elevilor cu note slabe este de 9,9% (*n* = 30) și a celor foarte slabi 3,6% (*n* = 11).

Dintre adolescenții respondenți (*n* = 301) din clasele a X-a din Cluj-Napoca se întâlnesc de mai multe ori pe săptămână cu prietenii în procent de 37,9% (*n* = 114), de 1–2 ori pe săptămână într-o pondere procentuală de 31,2% (*n* = 94), iar cei care afirmă că zilnic au astfel de întâlniri cu prietenii reprezintă 25,9% (*n* = 78).

Printre activitățile de timp liber preferate ale adolescenților se enumeră:

Sportul – datele arată că din populația totală (*n* = 302) o pondere de 8,6% (*n* = 26) practică sport cu un interval de timp mai mare decât 2 ore zilnic, 12,9% (*n* = 39) practică sport mai puțin de 2 ore zilnic, 54% (*n* = 163) desfășoară activități sportive de 2–3 ori pe săptămână, 14,9% (*n* = 45) lunar de 2–3 ori, 5,6% (*n* = 17) anual de câteva ori, 4% (*n* = 12) niciodată.

Programele TV – din răspunsurile valide (*n* = 302) rezultă că 7,3% (*n* = 22) se uită zilnic mai mult de 2 ore la televizor, 19,9% (*n* = 60) petrec zilnic mai puțin de 2 ore în fața televizorului, 25,5% (*n* = 77) au această activitate de 2–3 ori pe săptămână, 23,5% (*n* = 71) lunar de 2–3 ori, 6,3% (*n* = 19) anual de câteva ori și 17,5% (*n* = 53) niciodată.

Ascultare de muzică – datele arată (*n* = 302) că 44,4% (*n* = 134) alocă zilnic acestei activități mai mult de 2 ore, 43% (*n* = 130) mai puțin de 2 ore zilnic, 10,3% (*n* = 31) ascultă muzică de 2–3 ori pe săptămână.

Excursii - respondenții (*n* = 299) în procent de 61,9% (*n* = 185) se duc în excursii anual de câteva ori, iar 32,8% (*n* = 98) dintre respondenți lunar de 2–3 ori.

Lectură - tinerii respondenți (*n* = 300) în procent de 19% (*n* = 57) citesc cărțile de 2–3 ori pe săptămână, 22,7% (*n* = 68) lunar de 2–3 ori, iar 31% (*n* = 93) au această activitate anual de câteva ori.

Activități culturale - liceeni chestionați (*n* = 303) participă la diferite activități culturale de câteva ori anual în proporție de 51,8% (*n* = 157), în procent de 36,3% (*n* = 110) lunar de 2–3 ori.

Activități religioase – 35,3% (*n* = 106) dintre respondenți (*n* = 300) afirmă că participă anual de câteva ori în activități bisericești, 32,7% (*n* = 98) participă lunar de 2–3 ori, iar un procent de 19% (*n* = 57) declară că nu practică niciodată o astfel de activitate.

Tinerii vizați în studiul de față în procent de 42,6% (*n* = 174) participă la antrenamente sportive, 28,1% (*n* = 85) au meditații la diverse discipline, 24,4% (*n* = 74) au diferite activități muzicale sau artistice, 24,1% (*n* = 73) se implică în activități de voluntariat, 10,2% (*n* = 31) frecventează cursuri de limbi străine, 37,6% (*n* = 114) au alte activități în afara celor menționate în chestionar, iar un procent de 17,2% (*n* = 52) nu au nici o activitate extrașcolară. Un procent de 31,4% (*n* = 95) au o singură activitate, un procent de 27,7% (*n* = 84) desfășoară două astfel de activități, iar un procent de 24,1% (*n* = 73) participă la trei sau mai multe activități extrașcolare (a se vedea *Tabelul 19*).

Tabelul 19. Numărul activităților extrașcolare

	Frecvență	Procent	Procent valid
0 activitate	51	16,8	16,8
1 activitate	95	31,4	31,4
2 activități	84	27,7	27,7
3 activități	54	17,8	17,8
4 activități	14	4,6	4,6
5 activități	5	1,7	1,7
Total	303	100,0	100,0

Din datele de mai sus a rezultat în principal o descriere cantitativă a contextul socio-cultural în care trăiesc elevii clujeni, caracterizat din punctul de vedere al temei cercetate prin posibilitatea aproape nelimitată de a accesa rețelele de socializare, pe lângă diverse activități extrașcolare practicate offline.

5.1.2.1. Asocieri și interdependențe între factorii socio-culturali

Cu privire la populația elevilor din clasele a X-a se observă că școlarizarea părinților se află într-o relație de dependență cu proveniența copilului (*Tabelele nr. 20* și *21*).

Tabelul 20. Școlarizare mamă * proveniența

		Școlarizare mamă					
		Școală generală	**Școală profesională**	**Liceu**	**Școală postliceală**	**Studii superioare**	**Total**
Urban	N	1	8	52	3	118	182
	%	0,5%	4,4%	28,6%	1,6%	64,8%	100,0%
Rural	N	5	11	33	2	24	75
	%	6,7%	14,7%	44,0%	2,7%	32,0%	100,0%
Total	N	6	19	85	5	142	257
	%	2,3%	7,4%	33,1%	1,9%	55,3%	100,0%

În familiile din mediul urban se înregistrează cel mai înalt grad de școlarizare (studii superioare 64,8%, N = 118), față de mediul rural, unde cele mai multe mame sunt absolvente de liceu (44%, N = 33). Efectuând testul de probabilitate (*likelihood ratio chi-square*) a reieșit că există o asociere semnificativă din punct de vedere statistic între școlarizarea mamei și proveniența familiei (x^2 = 29.764, DF = 4, N = 257, $p < 0.01$). Raportul de corelație Pearson este moderat între cele două variabile ($r(257) = -0.336$, $p < 0.01$).

Tabelul 21. Școlarizare tată * proveniența

		Școlarizare tată					
		Școală generală	**Școală profesională**	**Liceu**	**Școală postliceală**	**Studii superioare**	**Total**
Urban	N	1	20	56	5	91	173
	%	0,6%	11,6%	32,4%	2,9%	52,6%	100,0%
Rural	N	6	23	31	2	13	75
	%	8,0%	30,7%	41,3%	2,7%	17,3%	100,0%
Total	N	7	43	87	7	104	248
	%	2,8%	17,3%	35,1%	2,8%	41,9%	100,0%

Cu privire la tați se mențin constatările anterioare în sensul că majoritatea celor cu studii superioare provin din mediul urban (52,6%, N = 91). În mediu rural liceul este cel mai frecvent nivel de absolvire (41,3%, N = 31). Testul de probabilitate (*likelihood ratio chi-square*) indică un raport semnificativ (x^2 = 38.79, DF = 4, N = 248, $p < 0.01$) la un nivel moderat de corelație Pearson ($r(248) = -0.382$, $p < 0.01$).

Ocupația părinților prezintă particularități specifice în funcție de mediul de proveniență al familiei (*Tabelele nr. 22 și 23*). Familiile din mediul rural provin din comunele limitrofe Municipiului Cluj-Napoca, precum: Florești, Apahida, Baciu, Feleacu, Jucu, astfel mulți părinți lucrează la oraș.

Tabelul 22. Proveniența * ocupația mamei

		Ocupația mamei									
		ISCO-88: Gr.1	**ISCO-88: Gr.2**	**ISCO-88: Gr.3**	**ISCO-88: Gr.4**	**ISCO-88: Gr.5**	**ISCO-88: Gr.6**	**ISCO-88: Gr.7**	**ISCO-88: Gr.8**	**ISCO-88: Gr.9**	**Total**
Urban	N	1	89	28	18	23	2	11	2	16	190
	%	0,5%	46,8%	14,7%	9,5%	12,1%	1,1%	5,8%	1,1%	8,4%	100%
Rural	N	0	20	10	5	12	0	12	3	21	83
	%	0,0%	24,1%	12,0%	6,0%	14,5%	0,0%	14,5%	3,6%	25,3%	100%
Total	N	1	109	38	23	35	2	23	5	37	273
	%	0,4%	39,9%	13,9%	8,4%	12,8%	0,7%	8,4%	1,8%	13,6%	100%

În cele mai multe familii din mediul urban mama are o ocupație din grupa ISCO88 nr. 2 (46,8%, N = 89), asemănător cu mediul rural, unde ponderea acestei categorii de ocupație rămâne dominantă, însă cu un procent mai scăzut (24%, N = 20). Potrivit testului de probabilitate (*likelihood ratio chi-square*) există un raport semnificativ între ocupația mamei și locul de proveniență (x^2 = 29.391, *DF* = 8, *N* = 273, $p < 0.01$) la un nivel moderat de corelație Pearson ($r(273) = -0.312$, $p < 0.01$).

Tabelul 23. Proveniența * ocupația tatălui

Proveniența		**Ocupația tatălui**									
		ISCO-88: Gr.1	**ISCO-88: Gr.2**	**ISCO-88: Gr.3**	**ISCO-88: Gr.4**	**ISCO-88: Gr.5**	**ISCO-88: Gr.6**	**ISCO-88: Gr.7**	**ISCO-88: Gr.8**	**ISCO-88: Gr.9**	**Total**
Urban	N	1	63	51	13	33	2	7	14	0	184
	%	0,5%	34,2%	27,7%	7.1%	17,9%	1,1%	3,8%	7,6%	0,0%	100%
Rural	N	0	13	17	6	12	2	15	11	5	81
	%	0,0%	16,0%	21,0%	7,4%	14,8%	2,5%	18,5%	13,6%	6,2%	100%
Total	N	1	76	68	19	45	4	22	25	5	265
	%	0,4%	28,7%	25,7%	7,2%	17,0%	1,5%	8,3%	9,4%	1,9%	100%

În cele mai multe familii din mediul urban tatăl are o ocupație din grupa ISCO88 nr. 2 (34,2%, N = 63) față de mediul rural unde cele mai răspândite ocupații sunt din grupa ISCO nr. 3 (21%, N = 17). Potrivit testului de probabilitate (*likelihood ratio chi-square*) există un raport semnificativ între ocupația tatălui și locul de proveniență (x^2 = 36.98, *DF* = 8, *N* = 301, $p < 0.01$) la un nivel moderat de corelație Pearson ($r(273) = -0.315$, $p < 0.01$).

Analizând proveniența familiei și existența unui loc de muncă în străinătate nu s-au remarcat asocierea celor două variabile, diferențele fiind nesemnificative statistic (testul de probabilitate likelihood ratio chi-square: x^2 = 4.486, *DF* = 3, *N* = 301, *p* = 0.21). Proveniența familiei nu se asociază cu numărul fraților și surorilor (*Pearsons chi-square:* x^2 = 2.234, *DF* = 2, *N* = 301, *p* = 0.327). De asemenea proveniența familiei nu se află în relații de asociere cu numărul persoanelor care locuiesc într-o gospodărie (*Pearsons chi-square:* x^2 = 2.319, *DF* = 2, *N* = 301, *p* = 0.314).

Proveniența și tipul de locuință par a fi însă asociate: numărul de camere în locuință este mai mare în mediul rural (*M* = 3.86, *SD* = 1.98, N = 208) față de mediul urban (*M* = 4.91, *SD* = 2.35, *N* = 92), după cum rezultă din *Tabelul 24* (test de probabilitate x^2 = 31.224, *DF* = 13, *N* = 300, $p < 0.01$ cu un nivel slab de corelație Pearson $r(300) = -0.226$, $p < 0.01$).

Tabelul 24. Media camerelor

Proveniența	**Mean**	**N**	**Std. Deviation**
Urban	3.86	208	1.979
Rural	4.91	92	2.352
Total	4.18	300	2.152

Nivelul de școlarizare al părinților (test de probabilitate în cazul mamelor: x^2 = 14.470, *DF* = 8, *N* = 259, *p* = 0.087 și în cazul taților: x^2 = 10.668, *DF* = 8, *N* = 250, *p* = 0.21), respectiv ocupația acestora (test de probabilitate în cazul mamelor: x^2 = 18.737, *DF* = 16, *N* = 275, *p* = 0.28 și în cazul taților: x^2 = 18.689, *DF* = 16, *N* = 267, *p* = 0.47) nu se află în raport de asociere cu numărul copiilor în familie.

Școlarizarea părinților însă se asociază cu situația școlară a elevilor (test de probabilitate școlarizare mamă: x^2 = 54.536, *DF* = 16, *N* = 258, $p < 0.01$) existând o corelație moderată între cele două variabile ($r(258) = 0.28$, $p < 0.01$) (a se vedea *Tabelul 25*).

Tabelul 25. Școlarizare mamă * Situația notelor

Școlarizare mamă		Situația notelor			Total
		Foarte slabe și slabe	Medii	Bune și foarte bune	
Școală generală	N	0	2	4	6
	%	0,0%	33,3%	66,7%	100,0%
Școală profesională	N	5	7	7	19
	%	26,4%	36,8%	36,8%	100,0%
Liceu	N	13	46	26	85
	%	15,3%	54,1%	30,6%	100,0%
Școală postliceală	N	1	3	1	5
	%	20,0%	60,0%	20,0%	100,0%
Studii superioare	N	14	36	93	143
	%	9,8%	25,2%	65,1%	100,0%
Total	N	33	94	131	258
	%	12,8%	36,4%	50,8%	100,0%

În mod asemănător, potrivit *Tabelului nr. 26* rezultatele testului *likehood ratio chi-square* (x^2 = 44.891, *DF* = 16, *N* = 249, $p < 0.01$) arată o corelație pozitivă slabă (r(2490) = 0.252, $p < 0.01$) între școlarizarea taților și notele adolescenților.

Tabelul 26. Școlarizare tată * Situația notelor

			Situația notelor			Total
			Foarte slabe și slabe	Medii	Bune și foarte bune	
Școlarizare tată	Școală generală	N	2	3	2	7
		%	28,6%	42,9%	28,6%	100,0%
	Școală profesională	N	6	20	17	43
		%	14,0%	46,5%	39,5%	100,0%
	Liceu	N	9	44	33	86
		%	10,5%	51,2%	38,3%	100,0%
	Școală postliceală	N	2	2	3	7
		%	28,6%	28,6%	42,9%	100,0%
	Studii superioare	N	11	23	71	106
		%	11,3%	21,7%	67%	100,0%
Total		N	31	92	126	249
		%	12,4%	36,9%	50,6%	100,0%

Nu s-au înregistrat raporturi de corelație semnificativă între școlarizarea părinților și activitatea săptămânală offline a copiilor (*likehood ratio chi-square* în cazul mamelor: testul x^2 = 5.509, *DF* = 12, *N* = 259, *p* = 0.939, în cazul taților: x^2 = 7.929, *DF* = 12, *N* = 250,*p* = 0.791).

Nu există potrivit testului de semnificație conexiuni între școlarizarea părinților și timpul petrecut împreună cu copilul (în situația mamelor: x^2 = 13.870, *DF* = 16, *N* = 257, *p* = 0.608, în cazul taților: x^2 = 16.685, *DF* = 16, *N* = 248, *p* = 0.406).

Potrivit testului *likelihood ratio chi-square* există corelații semnificative între situația notelor elevilor și ocupația părinților. În cazul mamelor (x^2 = 52.303, *DF* = 32, *N* = 274, *p* = 0.013) există o corelație negativă slabă (*r*(274) = −1.78, *p* < 0.01) (a se vedea *Tabelul 27*). Elevii cu note foarte bune sunt întâlniți în cea mai mare pondere în familiile unde mamele au ocupații potrivit grupei a 2-a ISCO-88.

Tabelul 27. Ocupația mamei * Situația notelor

		Situația notelor					
Ocupația mamei		**Foarte slabe**	**Slabe**	**Medii**	**Bune**	**Foarte bune**	**Total**
ISCO-88: Gr. 1	N	0	0	0	1	0	1
	%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
ISCO-88: Gr. 2	N	3	6	31	46	25	111
	%	2,7%	5,4%	27,9%	41,4%	22,5%	100,0%
ISCO-88: Gr. 3	N	1	7	13	15	1	37
	%	2,7%	18,9%	35,1%	40,5%	2,7%	100,0%
ISCO-88: Gr. 4	N	0	3	8	7	5	23
	%	0,0%	13,0%	34,8%	30,4%	21,7%	100,0%
ISCO-88: Gr. 5	N	2	3	12	17	1	35
	%	5,7%	8,6%	34,3%	48,6%	2,9%	100,0%
ISCO-88: Gr. 6	N	0	0	0	2	0	2
	%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
ISCO-88: Gr. 7	N	2	4	12	5	0	23
	%	8,7%	17,4%	52,2%	21,7%	0,0%	100,0%
ISCO-88: Gr. 8	N	0	1	1	3	0	5
	%	0,0%	20,0%	20,0%	60,0%	0,0%	100,0%
ISCO-88: Gr. 9	N	3	1	16	13	4	37
	%	8,1%	2,7%	43,2%	35,1%	10,8%	100,0%
Total	N	11	25	93	109	36	274
	%	4,0%	9,1%	33,9%	39,8%	13,1%	100,0%

În *Tabelul 28* este prezentat școlarizarea taților în raport cu situația notelor elevilor vizați de cercetare (x^2 = 59.117, *DF* = 32, *N* = 266 *p* < 0.01). Și aici se observă o slabă corelație negativă între variabile (*r*(266) = −2.06, *p* < 0.01). Elevii cu note peste medie sunt întâlniți în cea mai mare pondere în familiile unde tații au ocupații potrivit grupei a 2-a ISCO-88.

Tabelul 28. Ocupația tatei * Situația notelor

Ocupația tatălui		Situația notelor Foarte slabe	Slabe	Medii	Bune	Foarte bune	Total
ISCO-88: Grupa 1	N	0	0	0	1	0	1
	%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
ISCO-88: Grupa 2	N	3	6	22	24	22	77
	%	3,9%	7,8%	28,6%	31,2%	28,6%	100,0%
ISCO-88: Grupa 3	N	2	6	23	34	4	69
	%	2,9%	8,7%	33,3%	49,3%	5,8%	100,0%
ISCO-88: Grupa 4	N	1	2	5	9	2	19
	%	5,3%	10,5%	26,3%	47,4%	10,5%	100,0%
ISCO-88: Grupa 5	N	2	1	19	18	4	44
	%	4,5%	2,3%	43,2%	40,9%	9,1%	100,0%
ISCO-88: Grupa 6	N	1	0	0	3	0	4
	%	25,0%	0,0%	0,0%	75,0%	0,0%	100,0%
ISCO-88: Grupa 7	N	0	3	14	5	0	22
	%	0,0%	13,6%	63,6%	22,7%	0,0%	100,0%
ISCO-88: Grupa 8	N	1	6	8	9	1	25
	%	4,0%	24,0%	32,0%	36,0%	4,0%	100,0%
ISCO-88: Grupa 9	N	0	0	4	1	0	5
	%	0,0%	0,0%	80,0%	20,0%	0,0%	100,0%
Total	N	10	24	95	104	33	266
	%	3,8%	9,0%	35,7%	39,1%	12,4%	100,0%

În privința ocupației părinților raportat la timpul petrecut cu adolescentul nu au rezultat corelații semnificative (testul de probabilitate *likelihood ratio chi-square* la mame: x^2 = 21.950, *DF* = 24, *N* = 274, *p* = 0.582, la tați: x^2 = 27.418, *DF* = 32, *N* = 265, *p* = 0.698).

De asemenea nici ocupația părinților nu prezintă asocieri cu activitatea offline a copilului (testul de probabilitate *likelihood ratio chi-square* cu privire la mame: x^2 = 21.950, *DF* = 24, *N* = 274, *p* = 0.582, la tați: x^2 = 31.134, *DF* = 24, *N* = 266, *p* = 0.150).

Situația notelor elevilor clujeni nu se află în legătură cu munca părinților în străinătate (*likelihood ratio chi-square* la mame: x^2 = 13.898, *DF* = 12, *N* = 302, *p* = 0.307).

Nici timpul petrecut cu părinții nu se află în corelație semnificativă cu munca în străinătate (likelihood ratio chi-square la mame: x^2 = 12.969, *DF* = 12, *N* = 301, *p* = 0.392), respectiv nici timpul petrecut cu părinții nu se asociază cu activitățile offline săptămânale ale minorului (likelihood ratio chi-square la mame: x^2 = 12.525, *DF* = 9, *N* = 301, *p* = 0.185).

Proveniența respondenților se află în legătură semnificativă cu notele acestora (testul *Pearson Chi-Square* x^2 = 12.969, *DF* = 4, *N* = 300, *p* = 0.011) indicând un raport negativ slab (*r*(300) = −193, *p* < 0.01) (a se consulta *Tabelul 29*).

Tabelul 29. Proveniența* Situația notelor

Proveniența		Situația notelor					Total
		Foarte slabe	Slabe	Medii	Bune	Foarte bune	
Urban	N	6	16	73	78	35	208
	%	2,9%	7,7%	35,1%	37,5%	16,8%	100,0%
Rural	N	5	14	37	32	4	92
	%	5,4%	15,2%	40,2%	34,8%	4,3%	100,0%
Total	N	11	30	110	110	39	300
	%	3,7%	10,0%	36,7%	36,7%	13,0%	100,0%

Nu s-au înregistrat asocieri între proveniența adolescenților și timpul petrecut cu părinții (testul *Pearson Chi-Square* $x^2 = 5.617$, $DF = 4$, $N = 299$, $p = 0.230$). Nici în privința activităților *offline* raportat la proveniență nu s-au găsit diferențe semnificative (testul *Pearson Chi-Square* $x^2 = 2.202$, $DF = 3$, $N = 299$, $p = 0.532$.

Proveniența nu reprezintă un factor determinant în niciuna dintre activitățile de timp liber (testul *Pearson Chi-Square:* - sport: $x^2 = 1.555$, $DF = 5$, $N = 300$, $p = 0.907$, - programe TV: $x^2 = 9.207$, $DF = 5$, $N = 300$, $p = 0.101$, - lectură: $x^2 = 4.808$, $DF = 5$, $N = 298$, $p = 0.440$, *likehood ratio test:*- muzică: $x^2 = 2.277$, $DF = 4$, $N = 300$, $p = 0.685$, - excursii: $x^2 = 6.802$, $DF = 5$, $N = 297$, $p = 0.236$, activități culturale: $x^2 = 4.070$, $DF = 4$, $N = 301$, $p = 0.4397$, activități religioase: $x^2 = 5.390$, $DF = 5$, $N = 298$, $p = 0.370$).

Tabelul 30 de prezintă numărul activităților extrașcolare din prisma provenienței elevilor. Testul *likehood ratio* ($x^2 = 24.268$, $DF = 5$, $N = 301$, $p < 0.01$) indică o corelație negativă slabă ($r(301) = -2.53$, $p < 0.01$).

Tabelul 30. Proveniența * Numărul total al activităților desfășurate

Proveniența		Numărul total al activităților desfășurate (comasat)			Total
		0–1	2–3	4–5	
Urban	N	88	102	19	209
	%	42,1%	48,8%	9,1%	100,0%
Rural	N	57	35	0	92
	%	61,9%	38%	0,0%	100,0%
Total	N	145	137	19	301
	%	48,1%	45,5%	6,4%	100,0%

Sexul elevilor se află în raport de corelație cu situația școlară (testul *Pearson Chi-Square* $x^2 = 12.469$, $DF = 4$, $N = 302$, $p = 0.014$). Raportul este negativ și slab între cele două variabile ($r(302) = -0.114$ $p = 0.47$) (a se vedea *Tabelul 31*).

Tabelul 31. Sex * Situația notelor

			Situația notelor			Total
			Foarte slabe și slabe	Medii	Bune și foarte bune	
Sex	Feminin	N	11	63	81	155
		%	7,1%	40,6%	52,3%	100,0%
	Masculin	N	30	47	70	147
		%	20,4%	32,0%	47,6%	100,0%
Total		N	41	110	141	302
		%	13,5%	36,4%	50%	100,0%

Apartenența sexuală a elevilor nu se află în asociere cu timpul petrecut cu părinții potrivit testului *Pearson Chi-Square* (x^2 = 9.200, *DF* = 4, *N* = 301, *p* = 0.056). Sexul elevilor și activitățile offline desfășurate nu se asociază (testul *Pearson Chi-Square* x^2 = 0.675, *DF* = 3, *N* = 301, *p* = 0.879).

Sportul - dintre activitățile de timp liber - raportat la sexul adolescenților arată o asociere semnificativă, raportul de corelație fiind negativ și slab (*Pearson Chi-Square* x^2 = 31.654, *DF* = 5, *N* = 302, $p < 0.01$); $r(302) = -2.70$, $p < 0.01$). Astfel din *Tabelul 32* rezultă că băieții desfășoară sport mai des decât fetele.

Tabelul 32. Sexul * Sport

			Activități în timpul liber: sport						
			Zilnic > 2 ore	**Zilnic < 2 ore**	**Săptămânal de 2–3 ori**	**Lunar de 2–3 ori**	**Anual de câteva ori**	**Niciodată**	**Total**
Sex	Feminin	N	1	16	91	28	10	9	155
		%	0,6%	10,3%	58,7%	18,1%	6,5%	5,8%	100,0%
	Masculin	N	25	23	72	17	7	3	147
		%	17,0%	15,6%	49,0%	11,6%	4,8%	2,0%	100,0%
Total		N	26	39	163	45	17	12	302
		%	8,6%	12,9%	54,0%	14,9%	5,6%	4,0%	100,0%

Între vizionarea diferitelor programe de televiziune și sexul adolescenților nu există legătură semnificativă (testul *Pearson Chi-Square* x^2 = 3.773, *DF* = 5, *N* = 302, *p* = 0.583). De asemenea nici frecvența ascultării de muzică nu depinde de sexul adolescenților (testul *Pearson Chi-Square* x^2 = 1.135, *DF* = 4, *N* = 302, *p* = 0.889). Potrivit testului *Pearson Chi-Square* nu există raporturi de asociere semnificative între participarea la excursii și sexul adolescenților (x^2 = 4.214, *DF* = 5, *N* = 299, *p* = 0.519).

Între sexul tinerilor și activitățile de lectură se reține o corelație semnificativă moderată potrivit testului *Pearson Chi-Square* (x^2 = 45.062, *DF* = 5, *N* = 300, $p < 0.01$) ($r(300) = 0.351$, $p < 0.01$) (a se vedea *Tabelul 33*) în sensul că fetele citesc mai des.

Tabelul 33. Sexul * Citire cărți

			Activități în timpul liber: citire cărți						
			Zilnic mai mult de 2 ore	**Zilnic sub 2 ore**	**Săptămânal de 2–3 ori**	**Lunar de 2–3 ori**	**Anual de câteva ori**	**Niciodată**	**Total**
Sex	Feminin	N	6	26	38	39	41	3	153
		%	3,9%	17,0%	24,8%	25,5%	26,8%	2,0%	100,0%
	Masculin	N	2	10	19	29	52	35	147
		%	1,4%	6,8%	12,9%	19,7%	35,4%	23,8%	100,0%
Total		N	8	36	57	68	93	38	300
		%	2,7%	12,0%	19,0%	22,7%	31,0%	12,7%	100,0%

Nu există o asociere semnificativă între apartenența sexuală și activitățile culturale și religioase practicate (testul *Pearson Chi-Square* – activități culturale: x^2 = 20.174, *DF* = 4, *N* = 303, $p < 0.01$, activități religioase: x^2 = 7.851, *DF* = 5, *N* = 300, *p* = 0.34). Numărul total de activități extrașcolare la care participă adolescenții nu se asociază cu sexul acestora (testul *Pearson Chi-Square* x^2 = 14.218, *DF* = 5, *N* = 303, *p* = 0.14).

5.1.2.2. Analiza componentelor principale (PCA) ale factorului socio-culturali

Variabilele care vizează aspecte socio-culturale a elevilor de clasa a X-a au fost supuse unei analize factoriale (analiza componentelor principale). Având în vedere că această metodă statistică poate fi utilizată doar cu un set de variabile continue (intervale tip scală) (Pallant 2007), unele variabile dihotome (sexul, proveniența) și categoriale nu au putut fi incluse în această analiză (religia, credința, persoanele cu care locuiește copilul). Unele variabile care de regulă sunt considerate ca fiind categoriale, precum ocupația sau școlarizarea părinților, au fost totuși incluse în model, deoarece reflectă durata de studiu sau a pregătirii profesionale. Aceeași raționament s-a urmărit și în cazul muncii în străinătate a părinților[9], deoarece reflectă durata activităților comune cu adolescentul.

Un număr de 9 variabile de natură socio-culturală au fost supuse analizei componentelor principale (PCA) cu programul SPSS. Datele au fost verificate pentru compatibilitate, valoarea KMO (Kaiser-Meyer-Oklyn) fiind de 0.726[10]. Din *Tabelul 34* rezultă raporturile de corelație cu grad mediu ($r > 0.3$).

Tabelul 34. Corelații între factorii socio-culturali

	Școlariz. mamă	Școlariz. tată	Ocup. mamei	Ocup. tatălui	Munca în străin.	Situația notelor	Nr. activ. desf.	Actv. offl/ săpt.	Nr. frați/ surori
Școlariz. mamă	1.000	.606	−.631	−.328	−.168	.280	.274	.009	.159
Școlariz. tată		1.000	−.473	−.503	−.197	.252	.279	−.015	.142
Ocup. mamei			1.000	.456	.141	−.178	−.235	.085	−.039
Ocup. tatălui				1.000	.052	−.206	−.258	.129	.002
Munca în strain.					1.000	−.108	−.054	.025	−.087
Situația notelor						1.000	.263	−.042	−.048
Nr. activ. desf.							1.000	.078	−.039
Nr. activ. off. /săpt.								1.000	.088
Nr fraților / surorilor									1.000

Determinant = .165

Analiza componentelor principale a relevat prezența a trei componente cu eigenvalue peste 1.0, care explică 57% din variația totală (a se vedea *Tabelul 35*). Componentul 1 explică 31,45% din variație, Componentul 2 explică 13% din variație și Componentul 3 explică 11,9% din variație.

Tabelul 35. Explicația variantelor totale

	Eigenvalue inițial			Sumele de extracție a ponderilor (loading) ridicate la pătrat			Sumele de rotație a ponderilor (loading) ridicate la pătrat		
Comp.	Total	% din variație	Cumulativ %	Total	% din variație	Cumulativ %	Total	% din variație	Cumulativ %
1	2.884	32.042	32.042	2.884	32.042	32.042	2.831	31.450	31.450
2	1.177	13.077	45.119	1.177	13.077	45.119	1.208	13.421	44.871
3	1.071	11.901	57.020	1.071	11.901	57.020	1.093	12.149	57.020
4	.966	10.737	67.757						
5	.803	8.923	76.680						
6	.711	7.904	84.584						
7	.641	7.122	91.706						
8	.477	5.295	97.002						
9	.270	2.998	100.000						

Metoda de extracție: PCA

9 S-a recurs la o recodificare a răspunsurilor inițiale în sensul ca variabila să reflecte numărul părinților din familie care lucrează în străinătate.

10 Dacă valoarea minim recomandată excede 0.6 și testul de sfericitate Bartlett a atins un nivel de semnificație statistică $p < 0.01$ matrixul de corelații este factorabil.

Distribuția componentelor cu eigenvalue de peste 1.0 este reprezentată în *Figura 9,* relevând o creștere bruscă a unei componente din cele trei care trec de eigenvalue 1.0. Astfel cea mai mare pondere a variabilelor socio-culturale se grupează în jurul unui singur factor (component nou creat).

Figura 9. Numărul componentelor cu eigenvalue peste 1.0

Pentru simplificarea modelului s-a utilizat metoda de rotație ortogonală Varimax a componentelor[11]. Rezultatele sunt raportate în *Tabelul 36*.

Tabelul 36. Matrixul de componente după rotație

	Component		
	1	2	3
Școlarizare tată	**.769**		
Școlarizare mamă	**.762**	.312	
Ocupația mamei	−.750		
Ocupația tatălui	−.697		
Numărul activităților desfășurate	**.537**	−.312	.448
Situația notelor	**.509**		
Numărul fraților/surorilor		**.790**	
Munca în străinătate		−.414	
Activități offline pe săptămână			**.869**

Metoda de extracție: PCA

Metoda de rotație: Varimax cu nominalizare Kaiser.

Astfel vom reține un singur component (factor) caracteristic mediului socio-cultural, compus din variabilele: școlarizare mamă, școlarizare tată, numărul activităților desfășurate și situația notelor[12]. Valorile variabilelor au fost comasate în factori cu scoruri ponderați[13] pe baza gradului de asociere cu factorul respectiv. Aceste scoruri reprezintă o combinație ponderată și liniară de variabile socio-culturale și urmează a fi utilizate la calculul regresiei logistice (Secțiunea 5.3.3.).

---

11 Variabilele cu un raport de corelație de peste $r > 0.45$ vor intra în componența factorului nou creat (evidențiate cu Bold) în *Tabelul 44*.

12 După cum se poate observa, au fost reținute doar variabilele cu raport de corelație de peste $r > 0.45$ din componența factorului obținut în urma PCA.

13 Calculul scorului ponderat: ((școlarizare mamă * .762) + (școlarizare tată * .769) + (note * .509) + (activități extrașcolare * .537)) / 4

5.1.2.3. Concluzii parțiale

Rezultatele cu privire la mediul socio-cultural permit formularea următoarelor afirmații:

- școlarizarea părinților se află într-o relație de dependență cu proveniența copilului în cazul ambilor părinți: în mediul urban se înregistrează cel mai înalt grad de școlarizare (studii superioare) față de mediul rural, unde cei mai mulți părinți sunt absolvenți de liceu;
- există un raport semnificativ între ocupația părinților și locul de proveniență:
- mamele din mediul urban de cele mai multe ori au o ocupație din grupa ISCO88 nr. 2 asemănător cu mediul rural, unde ponderea acestei categorii de ocupație rămâne dominantă cu un procent mai scăzut;
- tații din mediul urban în majoritatea cazurilor au o ocupație din grupa ISCO88 nr. 2 față de cei din mediul rural unde cele mai răspândite ocupații sunt din grupa ISCO nr. 3;
- există corelații semnificative între proveniența și numărul camerelor în locuință, gospodăriile din mediul rural au mai multe camere față de elevii din mediul urban;
- școlarizarea părinților se asociază cu situația școlară a elevilor: în general elevii care au părinți cu o pregătire superioară învață mai bine; există corelații semnificative între situația notelor elevilor și ocupația părinților;
- proveniența respondenților se află în legătură cu situația notelor; proveniența se asociază și cu numărului activităților extrașcolare;
- sexul elevilor se află în raport de corelație semnificativă cu situația lor școlară, fetele învață în general mai bine decât băieții;
- sexul se află în corelație semnificativă cu practicarea sportului, băieții practică mai des activități sportive;
- sexul elevilor se asociază cu activitățile de lectură, fetele în general citesc mai des.

Printre factorii socio-culturali s-a identificat un singur component principal (în urma analizei componentelor principale) care exprimă cel mai bune caracteristicile mediului socio-cultural, cuprinzând: școlarizare mamă, școlarizare tată, numărul activităților desfășurate și situația notelor[14]. Scopul acestei analize a constat în prepararea datelor în vederea efectuării calculelor regresiilor logistice (Secțiunea 5.3.3.).

5.2. Obiceiurile de utilizare ale rețelelor de socializare în rândul adolescenților

În acest subcapitol se vor prezenta rețelele de socializare utilizate de către elevii din clasa a X-a, rețelele favorite și motivele pentru care s-a optat pentru anumite rețele, timpul alocat pentru activitățile online și numărul prietenilor de pe rețelele de socializare.

Factorii de comportament în rețele de socializare constituie următoarele variabile:

- rețelele de socializare utilizate;
- rețelele de socializare favorite;
- timpul petrecut pe rețele de socializare;
- setările contului ale minorului;
- informații publice de pe profil;
- implicare parentală în activitățile online;
- deținerea unui cont secret;

[14] După cum se poate observa, au fost reținute doar variabilele cu raport de corelație de peste $r > 0.45$ din componența factorului obținut în urma PCA.

- felul postărilor minorului;
- cunoașterea hotline-urilor;
- solicitare de ajutor în caz de abuz;
- acceptarea cererilor de prietenie ale străinilor;
- numărul prietenilor;
- informarea copilului la școală despre pericolele prezentate de către rețelele de socializare.

Urmează a fi identificați factorii socio-culturali și economici care influențează aspectele comportamentale ale adolescenților din mediul online. Se va utiliza tehnica de prelucrare statistică a analizei factoriale (Secțiunea 5.2.2.) și calculul regresiei liniare multiple (Secțiunile 5.2.3. și 5.2.4.).

Printre rețele de socializare utilizate se enumeră: *Facebook* în procent de 98% (*n* = 297), urmată de *Instagram* în procent de 77,6% (*n* = 235) și *Snapchat* cu 70,3% (*n* = 213).

Alte rețele de socializare folosite de către adolescenții sunt: *Whatsapp* 51,2% (*n* = 155), *Pinterest* 36% (*n* = 109), *Twitter* 15,2% (*n* = 46), *Tumbrl* 20,8% (*n* = 63), *Askfm* 11,2% (*n* = 34), *Tinder* 6.6% (*n* = 20), *Triulilu* 2,6% (*n* = 8), *Flickr* 2,3% (*n* = 7), *Badoo* 1,3% (*n* = 4), *Hi5* 0,7% (*n* = 2), *Myspace* 0,7% (*n* = 2), *Tagged* 0,7% (*n* = 2). Un procent de 24,1% (*n* = 73) dintre elevi declară că folosesc alte rețele online în afara celor menționate, precum *Reddit, Youtube, 9GAG, Musically, Twitch,* etc. 1% (*n* = 3) dintre elevi nu are cont pe nicio rețea de socializare.

Fiecare elev poate să aibă mai multe conturi pe diferite rețele de socializare astfel un procent de 17,2% (*n* = 52) dețin 1–2 conturi pe rețele de socializare, 42,1% (*n* = 127) dețin 3–4 profiluri, un procent de 27,9% (*n* = 84) au 5–6, iar un procent de 11,6% (*n* = 35) au șapte sau mai multe conturi (a se vedea *Tabelul 37*).

Tabelul 37. Numărul conturilor deținute

		Frecvență	Procent	Porcent valid
Valid	niciun cont	4	1,3	1,3
	1 cont	16	5,3	5,3
	2 conturi	36	11,9	11,9
	3 conturi	61	20,1	20,2
	4 conturi	66	21,8	21,9
	5 conturi	50	16,5	16,6
	6 conturi	34	11,2	11,3
	7 sau mai multe conturi	35	11,6	11,6
	Total	302	99,7	100,0
Răspunsuri lipsă		1	0,3	
Total		303	100,0	

Topul celor mai favorite rețele de socializare arată astfel: *Facebook* cu 44,2% (*n* = 134), urmat de *Snapchat* cu 33,7% (*n* = 102), iar locul al treilea este ocupat de *Instagram* (33%, n = 100). Alte rețele favorite sunt *Pinterest* cu 6,9% (*n* = 21), *Tumblr* cu 4% (*n* = 12), *Whatsapp* cu 2,6% (*n* = 8), *Twitter* cu 1,3% (*n* = 4) și *Tinder* 1% (*n* = 3). Un procent de 7,3% (*n* = 22) din tinerii întrebați preferă alte rețele de socializare.

Se observă că majoritatea adolescenților, adică 76,6% (*n* = 232) au o singură rețea de socializare favorită, iar un procent de 17,2% (*n* = 52) favorizează 2–3 rețele (a se vedea *Tabelul 38*).

Tabelul 38. Numărul rețelelor favorite

		Frecvență	Procent	Procent valid
Valid	nu au rețele favorite	8	2,6	2,6
	1 rețea favorită	232	76,6	76,6
	2 rețele favorite	30	9,9	9,9
	3 rețele favorite	22	7,3	7,3
	4–6 rețele favorite	11	3,6	3,6
	Total	303	100,0	100,0

Motivele pentru care adolescenții preferă anumite rețele față de altele rezultă din datele calitative ale focus-grupului al cărui raport se regăsește în *Anexa nr 8*. Conform acestor date toți elevii participanți au confirmat că au cont pe *Facebook,* opt dintre ei au și *Instagram,* respectiv șapte elevi dețin cont *Snapchat*.

Printre rețelele de socializare elevii preferă *Instagram*-ul, în special fetele susțin că pozele postate, filtrele, poveștile (*instastories*) sunt principalele motive de utilizare. Băieții utilizează *Instagram*-ul în special pentru a face cunoștințe cu fete și pentru a urmări diferite pagini de *meme*-uri (de exemplu *9GAG*).

Utilizatorii de *Snapchat* sunt mulțumiți de avantajele oferite de către această aplicație: filtrele, posibilitatea de a seta timpul în care *snap*-ul (mesajul) poate fi văzut de aceea persoană căruia urmează să-l trimită.

Fetele sunt deosebit de preocupate de numărul *Snapstreak*-urilor, există un fel de concurs între ele în sensul că cine are mai multe „foculețe” cu o anumită persoană (*Snapstreak* - reprezentată de *emoji*-ul foc indică trimiterea frecventă a *snap*-urilor între aceleași persoane. „Flăcările” apar numai după 3 zile de *snap*-uri consecutive. *Snapstreak*-ul nu dispare dacă trimiterea reciprocă a mesajelor are loc maxim la câte 24 de ore).

Un alt aspect de apreciat al aplicației constituie *Snapmap*-ul care permite localizarea prietenilor pe hartă (utilizatorul poate să plaseze locația pe hartă, iar prietenii/followeri săi îi pot urmări în timp real poveștile).

Aceste rezultate se află în concordanță cu rezultate unei cercetări americane demarată de institutul Pew Research Center în anul 2018 care arată că numai un procent de 51% dintre adolescenții chestionați (cu vârstele între 13 și 17 ani) afirmă că utilizează *Facebook,* platformele cele mai populare fiind *Youtube* (85%), *Instagram* (72%) și *Snapchat* (69%). Procentele în scădere al utilizatorilor tineri sunt enorme în comparație cu rezultatele ultimului sondaj din 2015 când tinerii în procent de 71% au declarat că folosesc Facebook-ul (Anderson și Jiang, 2018).

Dintre elevii participanți la cercetare de clasa a X-a un procent de 16,1% (*n* = 48) petrec zilnic mai mult de 3 ore online pe rețelele de socializare, 27,1% (*n* = 81) petrec online zilnic între 2 și 3 ore, 35,1% (*n* = 105) afirmă că timpul zilnic petrecut de ei este înte 1–2 ore, iar un procent de 21,7% (*n* = 65) alocă zilnic mai puțin de o oră acestei activități, după cum se poate observa pe histograma de la *Figura 10*.

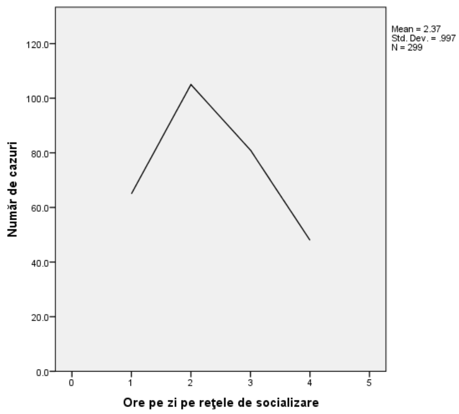

Figura 10. Timp petrecut zilnic pe rețele de socializare

Un procent de 30,9% (n = 92) dintre elevi au între 300 și 500 de prieteni (friends, followers) pe rețelele lor de socializare favorite, 26,2% (n = 78) au mai puțin de 300 de prieteni, 24,8% (n = 74) au între 500 și 1000 de amici virtuali, iar un procent de 18,1% (n = 54) au peste 1000 de prieteni (a se vedea *Figura 11*).

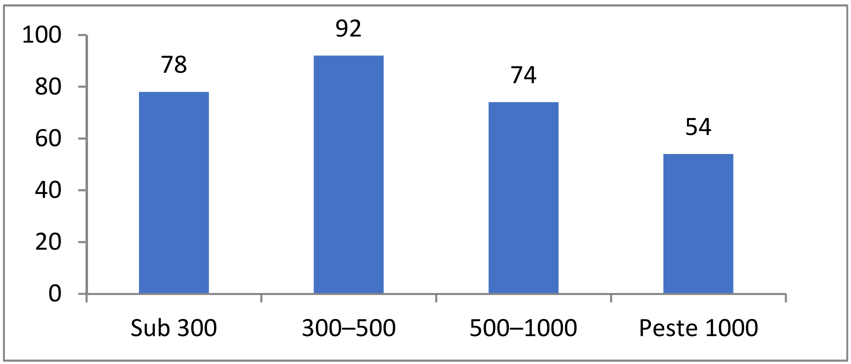

Figura 11. Numărul prietenilor online

Din aceste date rezultă că toți elevii din clasele a X-a sunt prezenți pe rețelele de socializare, desfășoară zilnic activități online și interacționează prin intermediul acestor platforme cu un număr mare de adolescenți.

5.2.1. Asocieri și interdependențe între factorii de comportament în rețele de socializare și factorii socio-culturali

Factorii de comportament online prezintă următoarele asocieri semnificative:

Numărul fraților și surorilor se asociază semnificativ cu numărul de prieteni online în sensul că cei cu un frate sau o soră sau cu mai mulți frați și surori au mai mulți prieteni pe rețelele de socializare (testul *Pearsons chi-square:* x^2 = 22.189, *DF* = 6, *N* = 298, $p < 0.01$) cu un raport slab de corelație (r(298) = −0.099, p = 0.046), conform *Tabelului nr. 39*.

Tabelul 39. Numărul fraților și surorilor * Numărul prietenilor

Numărul fraților/surorilor		Numărul prietenilor pe rețeaua de socializare favorite				Total
		Mai puține de 300	Între 300 și 500	Între 500 și 1000	Peste 1000	
Nu	N	34	24	9	17	84
	%	40,5%	28,6%	10,7%	20,2%	100,0%
Un frate/o soră	N	38	51	55	31	175
	%	21,7%	29,1%	31,4%	17,7%	100,0%
Mai mulți frați/surori	N	6	17	10	6	39
	%	15,4%	43,6%	25,6%	15,4%	100,0%
Total	N	78	92	74	54	298
	%	26,2%	30,9%	24,8%	18,1%	100,0%

Persoanele cu care locuiește minorul nu se asociază cu comportamentul online, în schimb tipul locuinței (casă particulară, apartament) se află în raport cu timpul petrecut pe rețelele de socializare. Cei care locuiesc în apartament la bloc tind să petreacă mai mult timp online decât copiii care stau la casă particulară cu curte (testul *likehood ratio chi-square:* x^2 = 16.660, *DF* = 6, *N* = 296, p = 0.03; corelația este slabă (r(296) = −0.171, $p < 0.01$), după cum rezultă din *Tabelul 40*.

Tabelul 40. Tipul de locuință * timpul petrecut online

Tip de locuință		Timpul petrecut zilnic pe rețele de soc. < 1 oră	1–2 ore	2–3 ore	> 3 ore	Total
Apartament	N	18	32	39	22	111
	%	16,2%	28,8%	35,1%	19,8%	100,0%
Casă singur în curte	N	43	64	35	26	168
	%	25,6%	38,1%	20,8%	15,5%	100,0%
Casă cu mai multe fam. în curte	N	4	8	5	0	17
	%	23,5%	47,1%	29,4%	0,0%	100,0%
Total	N	65	104	79	48	296
	%	22,0%	35,1%	26,7%	16,2%	100,0%

Numărul prietenilor de pe rețelele de socializare se asociază cu timpul petrecut offline în mod semnificativ (testul *likehood ratio chi-square:* $x^2 = 25.001$, $DF = 9$, $N = 296$, $p < 0.01$; corelația este slabă ($r(296) = 0.174$, $p < 0.01$). Astfel adolescenții cu mai puțin prieteni online nu prea fac prietenii nici în afara spațiului virtual, după cum se poate observa în *Tabelul 41.* Prin urmare se observă că sociabilitatea este o caracteristică de personalitate.

Tabelul 41. Activități offline pe săptămână * Numărul de prieteni online

Activități offline pe săptămână		Numărul prietenilor pe rețeaua favorită < 300	300–500	500–1000	> 1000	Total
Nu prea iese cu prietenii	N	10	4	0	0	14
	%	71,4%	28,6%	0,0%	0,0%	100,0%
1–2 ori săptămână	N	24	31	19	18	92
	%	26,1%	33,7%	20,7%	19,6%	100,0%
De mai multe ori pe săpt.	N	27	35	33	17	112
	%	24,1%	31,3%	29,5%	15,2%	100,0%
Zilnic	N	16	22	21	19	78
	%	20,5%	28,2%	26,9%	24,4%	100,0%
Total	N	77	92	73	54	296
	%	26,0%	31,1%	24,7%	18,2%	100,0%

Astfel în această secțiune s-a demonstrat că statusul socio-cultural al copilului influențează comportamentul acestuia din mediul online.

5.2.2. Analiza componentelor principale (PCA) a factorilor de comportament în rețele de socializare

Din totalitatea variabilelor care se referă la aspectele de comportament în rețele de socializare un număr de șapte variabile au fost supuse analizei componentelor principale (PCA) cu programul SPSS. Datele au fost verificate pentru a fi compatibile cu această metodă de analiză: din *Tabelul 42* rezultă că există corelații de grad mediu ($r > 0.3$).

Tabelul 42. Corelații între variabilele de comportament online

	Timp online	Acceptare prieteni	Nr. prieteni	Nr. conturi	Elemente date pers.	Implicarea parentală	Felul postărilor
Timp zilnic pe rețele	1.000	.110	.244	.349	.073	.104	.081
Acceptare prieteni		1.000	.247	.106	.280	−.006	.055
Nr. prieteni			1.000	.209	.278	.066	.111
Nr. conturi				1.000	.111	.142	.062
Elemente date personale					1.000	.117	.109
Implicarea parentală						1.000	.078
Felul postărilor							1.000

Determinant = 0.621

Valoarea KMO (Kaiser-Meyer-Oklyn) este de 0.657 care excede valoarea minim recomandată de 0.6, iar testul de sfericitate Bartlett a atins un nivel de semnificație statistică $p < 0.01$, în consecință matrixul de corelații este factorabil.

Analiza componentelor principale a relevat prezența a trei componente cu eigenvalue peste 1.0 din care au fost extrase două componente care explică peste 43% din variația totală (a se vedea *Tabelul 43*).

Tabelul 43. Explicația varianțelor totale

	Eigenvalue inițial			Sumele de extracție a ponderilor (loading) ridicate la pătrat			Sumele de rotație a ponderilor (loading) ridicate la pătrat		
Comp.	Total	% din variație	Cumulat %	Total	% din variație	Cumulat %	Total	% din variație	Cumulat %
1	1.897	27.097	27.097	1.897	27.097	27.097	1.578	22.549	22.549
2	1.144	16.346	43.443	1.144	16.346	43.443	1.463	20.895	43.443
3	1.008	14.395	57.838						
4	.920	13.141	70.979						
5	.723	10.334	81.314						
6	.681	9.724	91.038						
7	.627	8.962	100.000						

Metoda de extracție: PCA

Distribuția componentelor cu eigenvalue de peste 1.0 este reprezentată în *Figura 12,* relevând o creștere bruscă a două componente din cele trei care trec de eigenvalue 1.0., ceea ce înseamnă că cea mai mare pondere a variabilelor de comportament online se grupează în două componente sau factori compuși.

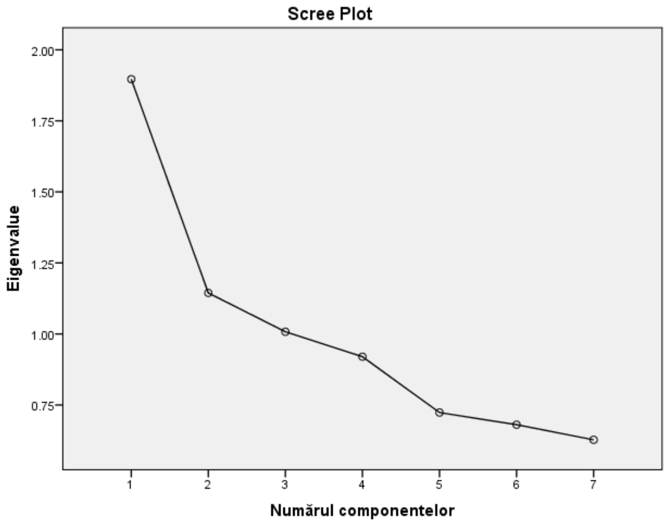

Figura 12. Numărul componentelor cu eigenvalue peste 1.0

În vederea simplificării modelului s-a utilizat metoda de rotație ortogonală Varimax a componentelor[15]. Rezultatele sunt raportate în *Tabelul 44*.

Tabelul 44. Matrixul de componente după rotație

	Componente	
	1	**2**
Elemente de date personale publice (comasat)	**.742**	
Acceptarea cererilor de prietenie ale persoanelor necunoscute	**.739**	
Numărul prietenilor pe rețeaua de socializare favorită	**.623**	.304
Felul postărilor pe rețelele de socializare		
Numărul conturilor deținute (comasat)		**.749**
Timpul petrecut zilnic pe rețele de socializare		**.742**
Implicarea parentală în activitatea online a copilului		**.473**
Metoda de extracție: PCA		

Metoda de rotație: Varimax cu nominalizare Kaiser.

Astfel vom reține două componente (factori) caracteristice comportamentului online al adolescenților[16], compuse din următoarele variabilele:

Factorul 1 (Componentul 1): numărul elementelor de date personale publice, acceptarea cererilor de prietenie și numărul prietenilor;

Factorul 2 (Componentul 2): numărul conturilor de rețele de socializare, timpul petrecut online și implicarea parentală.

Valorile variabilelor au fost comasate în scoruri de factori ponderate[17] pe baza nivelului de asociere cu factorii respectivi. Aceste scoruri reprezintă o combinație ponderată și liniară de variabile socio-culturale și vor fi utilizate cu ocazia regresiei logistice în Secțiunea 5.3.3.

---

15 Variabilele cu un raport de corelație de peste $r > 0.45$ vor intra în componența factorului nou creat (evidențiate cu Bold)

16 S-au reținut doar variabilele cu raport de corelație de peste $r > 0.45$ din componența factorilor obținute în urma PCA.

17 calculul scorurilor: ((conturi deținute * .749) + (timp petrecut pe rețele de socializare * .742) + (implicare parentală * .473)) / 3.

5.2.3. Calculul regresiei liniare multiple a factorilor socio-economici cu factorii de comportament online

Regresia multiplă standard a fost aplicată pentru evaluarea factorilor socio-economici[18] în vederea predicției comportamentului online[19] al elevilor din clasele a X-a din Cluj-Napoca. În urma unei analize preliminare s-a constatat că sunt asigurate condițiile de normalitate a datelor, linearitate, multicolinearitate și homoscedasticitate.

În cazul primului factor comasat de comportament online care vizează aspecte precum numărul elementelor de date personale publice, acceptarea cererilor de prietenie și numărul prietenilor varianța totală explicată de model a fost neglijabilă (*R square* = 1.7%, $F(5,282) = 0.995$, $p = 0.421$ conform testului ANOVA). Acest model de predicție este nesemnificativ.

În cazul celui de al doilea factor comasat de comportament online care vizează aspecte precum numărul conturilor de rețele de socializare, timpul petrecut online și implicarea parentală varianța totală explicată de model a fost de 4,3% (*R square*), $F(5,283) = 72.532$, $p = 0.029$ conform testului ANOVA efectuat ca parte a calculului regresiei multiple. Acest model de predicție este semnificativ la nivel alfa de $p < 0.05$, dar predictează o pondere redusă a factorilor socio-economici față de factorii de comportament online.

Proiectul *Net Children Go Mobile* cu privire la comportamentul digital al adolescenților în funcție de statusul socio-economic raportează rezultate similare. Astfel statusul socio-economic al elevilor este neglijabil în ceea ce privește utilizarea site-urilor de socializare (Velicu et al., 2014, 55). „Statusul socio-economic nu pare să fie un factor decisiv în mărimea cercului de prieteni, remarcând totuși că există o diferență în ceea ce privește grupul celor dezavantajați, unde sunt mai mulți decât în alte grupe cei cu sub 50 de prieteni (24% față de 17% în grupul cel mai bine situat)” (Velicu et al., 2014, 30). În cazul medierii parentale odată cu creșterea statusului socio-economic se observă și o creștere a implicării părinților în viața online a tinerilor prin cunoașterea activităților acestora în mediul digital (Velicu et al., 2014).

Statusul socio-economic influențează linear setarea profilului public sau privat. Copiii cu *SSE* scăzut sunt mai „expuși” public decât cei cu *SSE* ridicat (Velicu et al., 2014).

5.2.4. Calculul regresiei liniare multiple a factorilor socio-culturali cu factorii de comportament în rețele de socializare

Regresia multiplă standard a fost utilizată pentru evaluarea factorilor socio-culturali[20] în vederea predicției comportamentului online[21] al elevilor din clasele a X-a din Cluj-Napoca. S-a constatat că sunt îndeplinite condițiile de normalitate a datelor, linearitate, multicolinearitate și homoscedasticitate.

În cazul primului factor comasat de comportament online care vizează aspecte precum numărul elementelor de date personale publice, acceptarea cererilor de prietenie și numărul prietenilor varianța totală explicată de model a fost doar de 3% (*R square*), $F(4,194) = 1.523$, $p = 0.197$ conform testului ANOVA efectuat ca parte a calculului regresiei multiple. Astfel acest model de predicție este nesemnificativ.

În cazul celui de al doilea factor comasat de comportament online care vizează aspecte precum numărul conturilor pe rețele de socializare, timpul petrecut online și implicarea parentală varianța totală explicată de model a fost de 13,4% (*R square*), $F(4,194) = 7.528$, $p < 0.01$ conform testului ANOVA efectuat ca parte a calculului regresiei multiple. Acest model de predicție poate fi considerat

---

[18] variabile independente: venituri, bunurile deținute de familie, gadgeturile deținute de copil, tipul de locuință și numărul camerelor)

[19] două variabile dependente comasate în urma analizei componentelor principale descrise în subsecțiunea 6.1.3.1.

[20] variabila independentă comasată a școlarizării părinților, situația notelor și a activităților extrașcolare, sexul, proveniența și credința

[21] două variabile dependente comasate în urma analizei componentelor principale descrise în Secțiunea 6.1.3.1.

ca fiind semnificativ cu mențiunea că predictează o pondere redusă a factorilor socio-culturali față de factorii de comportament online. De exemplu rezultatele *Eu Kids Online II* arată că există relații de interdependență foarte slabe între nivelul de școlarizare al părinților și utilizarea excesivă al internetului (Šmahel și Blinka, 2012). O altă cercetare germană arată că elevii care sunt în mod special activi în social media nu petrec mai puțin timp în studiu. Deci, nu există în principiu conexiuni între notele elevilor și timpul petrecut pe rețelele de socializare (Marker et al., 2017).

5.2.5. Atitudinile adolescenților, a părinților și a profesorilor cu privire la obiceiurile de utilizare a rețelelor sociale

Informațiile cu privire la atitudinile persoanelor participante la cercetare au fost obținute nu numai prin chestionarea elevilor, dar și prin efectuarea focus-grupurilor cu elevii și părinții, respectiv cu ajutorul interviurilor cu profesori.

La focus-grup-ul cu adolescenți au participat voluntar un număr de 9 elevi (3 băieți, 6 fete). Clasa a fost aleasă dintre cele 14 clase vizate de cercetare pe baza criteriului de interactivitate, adică unde elevii s-au arătat cu ocazia aplicării chestionarelor mai interesați față de tema studiată. Nu se va dezvălui denumirea școlii și a profilului clasei din motive de protecție a datelor personale, deoarece discuțiile au vizat aspecte intime ale vieții private și al comportamentului online. Discuțiile în clasă s-au desfășurat conform unui plan prealabil (ghid de interviu de grup) construit pe baza datelor obținute prin chestionare cantitative (Raportul focus-grupului se poate consulta în extenso la *Anexa nr. 8*).

În vederea desfășurării focus-grupului părinții au fost invitați în scris și cu acordul dirigintelui să participe la discuții. Un număr de 12 părinți (10 mame, 2 tați) au participat la acest interviu de grup (raportul în extenso se regăsește la *Anexa nr. 9*). Toți părinții utilizează rețeaua de socializare *Facebook,* un număr de opt persoane folosesc aplicația mobilă *Whatsapp,* șase mame dețin cont pe *Instagram* și cinci părinți sunt utilizatori de *Pinterest*. În privința conturilor deținute de către copil majoritatea părinților știu că adolescenții au cont pe mai multe medii sociale, cele mai frecvent menționate au fost: *Facebook, Instagram, Snapchat* și *Whatsapp*. Alte rețele menționate erau *Pinterest, Flickr, Myspace, Twitter* și *Tumblr*. Toți părinții au crezut că au cunoștință despre conturile utilizate de copil. Totodată însă s-au arătat îngrijorați de aplicațiile mobile, în special de *Instagram* și *Snapchat*. Mamele utilizatoare de *Instagram* s-au arătat confidente în folosirea acestei aplicații media oferind o serie de explicații celorlalți părinți participanți la discuții. Cu toate acesta s-a remarcat că în pozele postate pe *Instagram* fetele tind să pară mai mature decât sunt și că sunt foarte active în distribuirea fotografiilor și a sefli-urilor. Mamele erau conștiente că de obicei fetele nu au cont privat și acceptă cererile de urmărire (*followers request*) a persoanelor străine în speranța de a acumula mai multe *like*-uri. O mamă a mărturisit că și-a creat cont pe *Intagram* doar cu scopul să supravegheze pozele postate de fiica ei. Părinții participanți nu aveau cunoștințe despre aplicația *Snapchat,* chiar dacă în general știau că această aplicație este foarte populară în rândul adolescenților.

5.2.6. Concluzii parțiale

Rezultatele cu privire la comportamentul online al adolescenților pot fi rezumate astfel:

- numărul fraților și surorilor are o influență semnificativă asupra numărului de prieteni online în sensul că cei cu un frate sau o soră sau cu mai mulți frați și surori au mai mulți prieteni pe rețelele de socializare;
- tipul de locuință reprezintă un factor de influență asupra timpului petrecut online, cei care locuiesc în apartament tind să petreacă mai mult timp online decât copiii care stau la casă particulară;
- numărul prietenilor de pe rețelele de socializare se asociază cu timpul petrecut offline în mod semnificativ: astfel adolescenții cu mai puțin prieteni online nu prea fac prietenii nici în afara spațiului virtual;

În urma analizei componentelor principale s-au reținut doi factori caracteristici comportamentului online al adolescenților[22], compuse din următoarele variabile:

- Factorul 1 (Componentul 1): numărul elementelor de date persoanele publice, acceptarea cererilor de prietenie și numărul prietenilor;
- Factorul 2 (Componentul 2): numărul conturilor de rețele de socializare, timpul petrecut online și implicarea parentală.

Scopul acestei analize a constat în prepararea datelor în vederea efectuării calculelor regresiilor multiple, ocazie cu care s-a constatat că anumiți factori socio-culturali și factorii socio-economici sunt de natură să predicteze în mod semnificativ și/sau într-o pondere acceptabilă comportamentul online al elevilor.

5.3. Riscurile întâlnite pe rețelele de socializare online

În acest subcapitol se vor identifica acele comportamente din mediul online ale adolescenților care pot prezenta situații de risc pentru ei. Totodată urmează a fi prezentate propriile experiențe ale adolescenților dar și a părinților, respectiv a profesorilor în legătură cu riscurile de natură sexuală întâlnite cu ocazia utilizării rețelelor de socializare online. Se va trece și pe analiza factorilor care influențează comportamentele de risc în mediul online. Datele cantitative urmează a fi suplimentate cu informații calitative obținute în urma focus-grupurilor cu adolescenți și cu părinții, respectiv cu constatările în urma interviului cu profesorii.

Factorii de risc analizați în prezenta cercetare sunt următorii:

- trimiterea pozelor cu conținut sexual explicit de către minor;
- primirea pozelor cu conținut sexual explicit de către minor;
- postarea pozelor în costum de baie;
- solicitare de poze nude ale copilului de către persoane străine;
- întâlnire cu străini cunoscuți pe rețele de socializare;
- dacă minorul a fost subiectul pasiv al unei hărțuiri sexuale online;
- dacă minorul a fost subiectul activ al unei hărțuiți sexuale online.

Există o serie de riscuri online definite de literatura de specialitate, precum: *sexting* (trimiterea sau primirea de mesaje cu conținut sexual explicit) (Lenhart, 2009; Lenhart et al., 2015), expunere la imagini sexuale (Antal și László, 2008), întâlniri cu străinii (care poate conduce la acte de *grooming*) (Mascheroni și Ólafsson, 2014), pornografie infantilă (Vasiu și Vasiu, 2011), *sexual-cyberbullying* (Salvați Copiii România, 2014).

Referitor la fiecare dintre aceste categorii de risc adolescenții liceeni clujeni au furnizat următoarele date:

Sexting – din răspunsurile valabile (n = 298) cu privire la trimiterea mesajelor sau a pozelor cu conținut sexual explicit adolescenții au mărturisit în proporție de 17,1% (n = 51) – conform *Tabelului nr. 45*) că au trimis deja asemenea fotografii. Rezultatele studiilor de referință anterioare, ca de exemplu cercetarea Eu Kis Online II din 2010 cu privire la situația online a adolescenților din România (au fost vizați copiii între 9 și 16 ani) arată că în procent de 3% dintre copiii au trimis astfel de materiale.

---

[22] S-au reținut doar variabilele cu raport de corelație de peste $r > 0.45$ din componența factorilor obținuți în urma PCA.

Tabelul 45. *Sexting* – Trimitere conținuturi sexuale

Trimiterea pozelor/mesajelor cu conținut sexual				
		Frecvență	**Procent**	**Procent valid**
Valid	Da	51	16,8	17,1
	Nu	226	74,6	75,8
	Nu știe	21	6,9	7,0
	Total	298	98,3	100,0
Răspunsuri lipsă		5	1,7	
Total		303	100,0	

Prezenta cercetare relevă că aproape jumătate dintre respondenți (*n* = 300), un procent de 44,3% (*n* = 133) au primit deja imagini sau mesaje online cu conținut sexual (a se vedea *Tabelul 46*). Și în acest caz se poate observa accentuarea fenomenului în timp față de cele semnalate de către cercetarea sus menționată (unde s-a arătat că tinerii s-au confruntat cu astfel de mesaje în proporție de 15%). Într-un alt studiu realizat de *Organizația Salvați Copiii România* în anul 2014 în rândul copiilor cu vârstele cuprinse între 9 și 18 ani un procent de 22% au fost expuși fenomenului de *sexting*.

Tabelul 46. *Sexting* – primire conținuturi sexuale

Primirea pozelor/mesajelor cu conținut sexual				
		Frecvență	**Procent**	**Procent valid**
Valid	Da	133	43,9	44,3
	Nu	145	47,9	48,3
	Nu știe	22	7,3	7,3
	Total	300	99,0	100,0
Răsp. lipsă		3	1,0	
Total	303	100.0		

Astfel de materiale sexuale în măsura în care cuprind imagini cu părțile intime ale minorului pot constitui infracțiune de pornografie infantilă (Russo și Arndt, 2010).

Datele arată că liceeni din Cluj-Napoca (*n* = 298) în proporție de 23,8% (*n* = 71) au postat pe o rețea de socializare propriile fotografii în costum de baie sau lenjerie intimă (*Tabelul 47*).

Tabelul 47. Fotografii în costum în baie/lenjerie intimă

Postarea fotografiilor în costum de baie/lenjerie intimă				
		Frecvență	**Procent**	**Procent valid**
Valid	Da	71	23,4	23,8
	Nu	227	74,9	76,2
	Total	298	98,3	100,0
Răspunsuri lipsă		5	1,7	
Total		303	100,0	

De asemenea respondenții (*n* = 300) au raportat în proporție de 18,7% (*n* = 56) că li s-a solicitat o fotografie în care să își arate părțile intime (a se vedea *Tabelul 48*). Comparativ cu datele obținute prin studiul *Organizației Salvați Copiii* care a înregistrat un procent de 5% al frecvenței fenomenului – conform datelor prezentei cercetări - se remarcă o creștere cu aproximitate de 13%.

Tabelul 48. Solicitare pozelor intime de către străini

Solicitare de către străini a pozelor nude				
		Frecvență	**Procent**	**Procent valid**
Valid	Da	56	18,5	18,7
	Nu	220	72,6	73,3
	Nu știe/nu își amintește	24	7,9	8,0
	Total	300	99,0	100,0
Răspunsuri lipsă		3	1,0	
Total		303	100,0	

Întâlnirile cu persoanele necunoscute reprezintă comportamente riscante pentru adolescenți: 44,6% (*n* = 133) dintre ei (*n* = 298) au afirmat că s-au întâlnit fizic cu una sau mai multe persoane necunoscute, contactate online (a se vedea *Tabelul 49*).

Tabelul 49. Întâlnire cu străinii

Adolescentul s-a întâlnit cu persoane străine cunoscute online				
		Frecvență	**Procent**	**Procent valid**
Valid	Da	133	43,9	44,6
	Nu	165	54,5	55,4
	Total	298	98,3	100,0
Răspunsuri lipsă		5	1,7	
Total		303	100,0	

Cu privire la vârsta persoanelor cu care s-au întâlnit respondenții (*n* = 134), în cazul unui procent de 9% (*n* = 12) persoana în cauză era mai mică decât elevul, la 51,5% (*n* = 69) persoana străină era de aceeași vârstă, la 25,4% (*n* = 34) dintre cazuri persoana străină era mai în vârstă. 13,4% (*n* = 18) dintre liceeni de clasa a X-a s-au întâlnit cu persoane majore, iar 0,7% (*n* = 1) nu a putut indica vârsta străinului. Aceste întâlniri s-au desfășurat în condiții obișnuite (98,5%, *n* = 130) în afara de un procent de 1,5% (*n* = 2), când adolescentul a fost jignit sau supărat. Prezenta cercetare nu a relevat niciun caz de agresiune sexuală (*grooming*). Raportat la datele studiul Eu Kids Online din 2010, unde copiii s-au întâlnit cu astfel de persoane într-un procent de 9%, se observă o creștere exponențială, ceea ce semnalează creșterea situațiilor de risc pentru copii.

Sexual-cyberbullying se referă în general la victimizarea sexuală a adolescenților. Conform datelor obținute (*n* = 295) un procent de 12,5% (*n* = 37) au fost deranjați online cu mesaje sau poze cu conținut sexual, respectiv 2,7% (*n* = 8) dintre elevi (*n* = 296) au declarat că au fost subiecți activi în sensul că au deranjat intenționat alte persoane (a se vedea *Tabelul 50* și *Tabelul 51*).

Tabelul 50. *Sexual-cyberbullying*

Copilul a fost subiectul hărțuirii sexuale online				
		Frecvență	**Procent**	**Procent valid**
Valid	Da	37	12,2	12,5
	Nu	229	75,6	77,6
	Nu știe/Nu își amintește	29	9,6	9,8
	Total	295	97,4	100,0
Răspunsuri lipsă		8	2,6	
Total		303	100,0	

Tabelul 51. *Sexual-cyberbullying*

	Copilul a comis unele forme ale hărțuirii sexuale online			
		Frecvență	**Procent**	**Procent valid**
Valid	Da	8	2,6	2,7
	Nu	274	90,4	92,3
	Nu știe/Nu își amintește	15	5,0	5,1
	Total	297	98,0	100,0
Răspunsuri lipsă		6	2,0	
Total		303	100,0	

Expunerea la riscuri de natură sexuală în funcție de profilul clasei (teoretic, vocațional și tehnic) a fost verificată după existența unor diferențe semnificative cu testul lui *Pearson's chi-square* (*Tabelul 52*).

Tabelul 52. Profilul clasei

		Frecvențe	**Procent**	**Procent**
Valid	Teoretic	163	53,8	53,8
	Vocațional	72	23,8	23,8
	Tehnic	68	22,4	22,4
	Total	303	100,0	100,0

Diferențele sunt nesemnificative în privința expunerii la riscuri în funcție de profilul clasei:

Trimitere conținut sexual: $x^2 = 3.052$, $DF = 2$, $N = 277$, $p = 0.217$

Primire conținut sexual: $x^2 = 1.928$, DF = 2, N = 278, p = 0.381

Postare poze cu costum de baie: $x^2 = 0.701$, DF = 2, N = 298, p = 0.704

Solicitare poze nude de către străini: $x^2 = 1.114$, DF = 2, N = 276, p = 0.573

Întâlnire cu străini: x² = 5.945, DF = 2, N = 298, p = 0.051

Subiect pasiv al hărțuirii: $x^2 = 0.24$, DF = 2, N = 266, p = 0.988

Subiect activ al hărțuirii: $x^2 = 1.081$, DF = 2, N = 282, p = 0.582

Profilul clasei pare a nu fi un factor de influență referitor la riscul expunerii *Tabelul 53*.

Tabelul 53. Riscuri * Profilul clasei

			Profilul clasei			
			Teoretic	**Vocațional**	**Tehnic**	**Total**
Trimitere conținut sexual	NU	N	118	58	50	226
		%	52,20%	25,70%	22,10%	100,00%
	DA	N	33	8	10	51
		%	64,70%	15,70%	19,60%	100,00%
Total		N	151	66	60	277
		%	54,50%	23,80%	21,70%	100,00%

			Profilul clasei			
			Teoretic	**Vocațional**	**Tehnic**	**Total**
Primire conținuturi sexuale	NU	N	80	32	33	145
		%	55,20%	22,10%	22,80%	100,00%
	DA	N	66	39	28	133
		%	49,60%	29,30%	21,10%	100,00%
Total		N	146	71	61	278
		%	52,50%	25,50%	21,90%	100,00%
Postare foto în costum de baie	NU	N	124	56	47	227
		%	54,60%	24,70%	20,70%	100,00%
	DA	N	37	16	18	71
		%	52,10%	22,50%	25,40%	100,00%
Total		N	161	72	65	298
		%	54,00%	24,20%	21,80%	100,00%
Solicitare poze nude de străini	NU	N	120	51	49	220
		%	54,50%	23,20%	22,30%	100,00%
	DA	N	32	15	9	56
		%	57,10%	26,80%	16,10%	100,00%
Total		N	152	66	58	276
		%	55,10%	23,90%	21,00%	100,00%
Întâlnire cu străini	NU	N	100	35	30	165
		%	60,60%	21,20%	18,20%	100,00%
	DA	N	62	36	35	133
		%	46,60%	27,10%	26,30%	100,00%
Total		N	162	71	65	298
		%	54,40%	23,80%	21,80%	100,00%
Subiect pasiv hărțuire online	NU	N	126	56	47	229
		%	55,00%	24,50%	20,50%	100,00%
	DA	N	20	9	8	37
		%	54,10%	24,30%	21,60%	100,00%
Total		N	146	65	55	266
		%	54,90%	24,40%	20,70%	100,00%
Subiect activ hărțuire online	NU	N	150	65	59	274
		%	54,70%	23,70%	21,50%	100,00%
	DA	N	3	3	2	8
		%	37,50%	37,50%	25,00%	100,00%
Total		N	153	68	61	282
		%	54,30%	24,10%	21,60%	100,00%

Din datele de mai sus rezultă că adolescenții clujeni au avut parte de diferite activități care pot prezenta situații de risc pentru ei.

5.3.1. Asocieri și interdependențe între factorii de risc și factorii socio-culturali

Sexul copiilor prezintă următoarele asocieri semnificative cu riscurile de natură sexuală prezente pe rețelele de socializare online, după cum apar în *Tabelul 54*: în ipoteza trimiterii și primirii conținuturilor sexuale băieții sunt mai expuși la riscuri față de fete, respectiv în privința hărțuirii online băieții sunt mai predispuși la comiterea actelor de hărțuire față de fete. Suferirea în urma actelor de *sexting* este mai des întâlnită la fete.

Tabelul 54. Sexul copilului * riscurile sexuale online

			Feminin	**Masculin**	
Trimitere conținut sexual	NU	N	132	94	226
		%	58,4%	41,6%	100,0%
	DA	N	11	40	51
		%	21,6%	78,4%	100,0%
Total		N	143	134	277
		%	51,6%	48,4%	100,0%
Testul exact al lui Fisher: $p > 0.01$ Raport de corelație Pearson slab, semnificativ: $r(277) = 0.286$, $p > 0.01$					
			Feminin	**Masculin**	
Primire conținuturi sexuale	NU	N	88	57	145
		%	60.7%	39,3%	100,0%
	DA	N	52	81	133
		%	39,1%	60,9%	100,0%
Total		N	140	138	278
		%	50,4%	49,6%	100,0%
Testul exact al lui Fisher: $p > 0.01$ Raport de corelație Pearson slab, semnificativ: $r(278) = 0.216$, $p > 0.01$					
			Feminin	**Masculin**	
Postare foto în costum de baie	NU	N	120	107	227
		%	52,9%	47,1%	100,0%
	DA	N	31	40	71
		%	43,7%	56,3%	100,0%
Total		N	151	147	298
		%	50,7%	49,3%	100,0%
Testul exact al lui Fisher: p = 0.112 Raport de corelație Pearson nesemnificativ: $r(298) = 0.078$, $p = 0.177$					
			Feminin	**Masculin**	
Solicitare poze nude de străini	NU	N	108	112	220
		%	49,1%	50, 9%	100,0%
	DA	N	32	24	56
		%	57,1%	42,9%	100,0%
Total		N	140	136	276
		%	50,7%	49,3%	100,0%
Testul exact al lui Fisher: p = 0.177 Raport de corelație Pearson nesemnificativ: $r(276) = -0.065$, $p = 0.284$					

			Feminin	Masculin	
Întâlnire cu străini	NU	N	92	73	165
		%	55,8%	44,2%	100,0%
	DA	N	60	73	133
		%	45,1%	54,9%	100,0%
Total		N	152	146	298
		%	51,0%	49,0%	100,0%

Testul exact al lui Fisher: p = 0.043
Raport de corelație Pearson nesemnificativ: $r(298) = 0.106$, $p = 0.068$

			Feminin	Masculin	
Subiect pasiv hărțuire online	NU	N	101	128	229
		%	44,1%	55,9%	100,0%
	DA	N	27	10	37
		%	73,0%	27,0%	100,0%
Total		N	128	138	266
		%	48,1%	51,9%	100,0%

Testul exact al lui Fisher: $p > 0.01$
Raport de corelație Pearson negativ, slab, semnificativ: $r(266) = -0.200$, $p > 0.01$

			Feminin	Masculin	
Subiect activ hărțuire online	NU	N	148	126	274
		%	54,0%	46,0%	100,0%
	DA	N	0	8	8
		%	0,0%	100,0%	100,0%
Total		N	148	134	282
		%	52,5%	47,5%	100,0%

Testul exact al lui Fisher: $p > 0.01$
Raport de corelație Pearson slab, semnificativ: $r(282) = 0.180$, $p > 0.01$

Acest rezultat se coroborează cu raportul cercetării realizate de Organizația Salvați Copiii România, unde băieții au participat la acte de sexting într-o pondere mai ridicată față de fetele (Salvati Copii Romania, 2014). Există însă un studiu realizat în Anglia care contrazice atât rezultatele prezentei cercetări cât și rezultatele Organizației Salvați Copiii: în rândul unui număr de 724 de tineri cu vârstele de 14 ani în contextul unei relații romantice fetele sunt mai predispuse să trimită mesaje cu conținut sexual explicit în comparație cu băieții (44%, comparativ cu 32) (Wood et al., 2015). Totodată 20% dintre participanții care au recunoscut trimiterea imaginilor sexuale au declarat că au fost supuși în această privință la o anumită presiune, fetele fiind mai afectate față de băieții (27% față de 7%) (Wood et al., 2015). În urma analizei răspunsurilor adolescenților se poate afirma că angajarea părinților în străinătate poate să se afle în legătură cu primirea conținuturilor de natură sexuală de către minor: acest raport de interdependență este semnificativ (testul *likehood ratio chi-square*: $x^2 = 16.246$, $DF = 6$, $N = 300$, $p < 0.01$), iar coeficientul de corelație *Spearman* este slab, $r(300) = 0.181$, $p < 0.0.1$. Adolescenții ai căror părinți lucrează în străinătate primesc într-o pondere mai mare mesaje cu conținut sexual (*Tabelul 55*).

Tabelul 55. Munca în străinătate * Primire conținut sexual

Lucrează în străinătate		Primirea pozelor/mesajelor cu conținut sexual			
		Da	Nu	Nu știe	Total
Da	N	27	10	2	39
	%	69,3%	25,6%	5,1%	100,0%
Nu	N	106	135	20	261
	%	40,6%	51,7%	7,7%	100,0%
Total	N	133	145	22	300
	%	44,3%	48,3%	7,3%	100,0%

Religia adolescentului este un factor care influențează riscul expunerii la solicitarea pozelor nude de către persoane străine în sensul că neoprotestanții, creștin–ortodocșii și romano-catolicii par a fi mai reticenți în privința activităților online. Testul *likehood ratio chi-square* ($x^2 = 22.167$, $DF = 10$, $N = 283$, $p = 0.041$) arată o semnificație statistică, iar raportul de corelație Spearman este slab ($r(283) = -0.176$, $p = 0.02$), după cum se poate observa în *Tabelul 56*.

Tabelul 56. Religie - Expunere la solicitare poze nude

Religie		Solicitare de către străini a pozelor nude			
		Da	Nu	Nu știe/nu își amintește	Total
Creștin Ortodox	N	25	148	17	190
	%	13,2%	77,9%	8,9%	100,0%
Romano-Catolic	N	8	20	0	28
	%	28,6%	71,4%	0,0%	100,0%
Protestant	N	12	19	4	35
	%	34.3%	54,3%	11,4%	100,0%
Neoprotestant	N	1	10	0	11
	%	9,1%	90,9%	0,0%	100,0%
Ateu	N	2	5	0	7
	%	28,6%	71,4%	0,0%	100,0%
Greco-Catolic	N	3	9	0	12
	%	25,0%	75,0%	0,0%	100,0%
Total	N	51	211	21	283
	%	18,0%	74,6%	7,4%	100,0%

Elevii care practică mai des activități sportive tind să posteze într-o pondere mai mare fotografii în costum de baie (*Tabelul 57*), existând o asociere între cele două variabile (*Pearson chi-square* $x^2 = 15.631$, $DF = 5$, $N = 298$, $p < 0.01$, corelația fiind slabă $r(198) = -0.160$, $p < 0.01$). Se menționează că nu sunt cunoscute felul activităților sportive și nici nivelul de performanță sportivă, însă frecvența ridicată a cazurilor indică o oarecare mișcare fizică și nici de cum sport de performanță. Ar fi posibil, ca elevii care sunt mai activi în viața reală și desfășoară mai frecvent activități sportive sunt mai activi și online, iar intensitatea oricărei activități implică și creșterea implicită a riscurilor. Considerăm că pentru a putea trage o concluzie neechivocă acest aspect ar trebui examinat dintr-o altă perspectivă decât cel oferit de setul de date al prezentei cercetări.

Tabelul 57. Sport * Postarea fotografiilor în costum de baie

Activități în timpul liber: sport		Postarea fotografiilor în costum de baie/lenjerie intimă		
		Da	**Nu**	**Total**
Zilnic	N	24	41	65
	%	36,9%	63,1%	100,0%
Săptămânal de 2–3 ori	N	32	130	162
	%	19,8%	80,2%	100,0%
Lunar de 2–3 ori	N	11	34	45
	%	24,4%	75,6%	100,0%
Anual de câteva ori sau niciodată	N	4	22	26
	%	15,3%	84,7%	100,0%
Total	N	71	227	298
	%	23,8%	76,2%	100,0%

Sportul, ca și activitate de timp liber se asociază cu unii factori de risc, precum primirea (*likelihood ratio chi-square* $x^2 = 24.844$, $DF = 10$, $N = 300$, $p < 0.01$) – *Tabelul 58* și trimiterea conținuturilor sexuale (*likelihood ratio chi-square* $x^2 = 28.715$, $DF = 10$, $N = 298$, $p < 0.01$) – *Tabelul 59* cu toate că raportul de corelație este slab (în cazul primirii: $r(300) = -0.168$, $p < 0.01$; în cazul trimiterii: $r(298) = -0.121$, $p = 0.037$). Astfel din rândul elevilor care practică sport mai des o pondere procentuală mai mare obișnuiește să trimită și să primească conținuturi de natură sexuală față de elevii care practică activități de sport mai rar. Explicațiile expuse la *Tabelul 57* pot fi valabilă și în aceste cazuri.

Tabelul 58. Sport * Trimitere conținuturi de natură sexuală

Activități în timpul liber: sport		Trimiterea pozelor/mesajelor cu conținut sexual			
		Da	**Nu**	**Nu știe**	**Total**
Zilnic	N	17	44	4	65
	%	26,1%	67,7%	6,2%	100,0%
Săptămânal de 2–3 ori	N	21	130	11	162
	%	13,0%	80,2%	6,8%	100,0%
Lunar de 2–3 ori	N	13	27	5	45
	%	28,9%	60,0%	11,1%	100,0%
Anual de câteva ori	N	0	14	1	15
	%	0,0%	93,3%	6,7%	100,0%
Niciodată	N	0	11	0	11
	%	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
Total	N	51	226	21	298
	%	17,1%	75,8%	7,0%	100,0%

Sportul și *sextingul* sub forma primirii conținuturilor de natură sexuală prezintă asocieri conform *Tabelului nr. 59.*

Tabelul 59. Sport * Primire conținuturi de natură sexuală

Activități în timpul liber: sport		Primirea pozelor/mesajelor cu conținut sexual			
		Da	Nu	Nu știe	Total
Zilnic	N	38	25	2	65
	%	58,5%	38,5%	3%	100,0%
Săptămânal de 2–3 ori	N	64	87	11	162
	%	39,5%	53,7%	6,8%	100,0%
Lunar de 2–3 ori	N	24	18	3	45
	%	53,3%	40,0%	6,7%	100,0%
Anual de câteva ori	N	4	8	5	17
	%	23,5%	47,1%	29,4%	100,0%
Niciodată	N	3	7	1	11
	%	27,3%	63,6%	9,1%	100,0%
Total	N	133	145	22	300
	%	44,3%	48,3%	7,3%	100,0%

Există o asociere semnificativă între lecturarea cărților și postarea fotografiilor în costum de baie sau lenjerie intimă (testul *Pearson chi-square:* $x^2 = 15.753$, $DF = 5$, $N = 295$, $p < 0.01$, corelație slabă $r(295) = -0.171$, $p < 0.01$). Din *Tabelul 60* rezultă că elevii care citesc mai des tind să publice într-o pondere mai mică asemenea conținuturi.

Tabelul 60. Citire * Postare fotografii în costum de baie

Activități în timpul liber: citire cărți		Postarea fotografiilor în costum de baie/lenjerie intimă		
		Da	Nu	Total
Zilnic sau săptămânal	N	16	84	100
	%	16%	84%	100,0%
Lunar de 2–3 ori	N	11	56	67
	%	16,4%	83,6%	100,0%
Anual de câteva ori	N	30	60	90
	%	33,3%	66,7%	100,0%
Niciodată	N	14	24	38
	%	36,8%	63,2%	100,0%
Total	N	71	224	295
	%	24,1%	75,9%	100,0%

Din datele de mai sus se pare că mediul socio-cultural din care provin adolescenții influențează gradul lor de expunere la riscurile de natură sexuală.

5.3.2. Tabele de corelații privind riscurile

În *Tabelul 61* sunt prezentate corelațiile între factorii de risc sexual prezente pe rețelele de socializare[23]. În privința factorilor de risc s-au identificat următoarele raporturi de corelații:

- Trimiterea și primirea conținuturilor sexuale (fotografii și mesaje): corelația este puternică, pozitivă ($r(264) = 0.517$, $p < 0.01$). Elevii care au trimis mesaje cu conținut sexual tind să primească astfel de mesaje.
- Trimiterea conținuturilor sexuale și postarea fotografiilor în costum de baie: corelația este slabă, pozitivă ($r(275) = 0.196$, $p < 0.01$). Elevii care au trimis mesaje cu conținut sexual par a fi predispuși să și posteze fotografii în costum de baie sau lenjerie intimă.
- Trimiterea conținuturilor sexuale și solicitarea de poze nude de către străini: corelația este slabă, pozitivă ($r(257) = 0.274$, $p < 0.01$). Elevii care au trimis mesaje cu conținut sexual par a fi mai expuși la riscul să li se solicite poze nude de către persoane străine.
- Trimiterea conținuturilor sexuale și hărțuirea sexuală a altor persoane: corelația este slabă, pozitivă ($r(162) = 0.161$, $p < 0.01$). Elevii care au trimis mesaje cu conținut sexual par a fi dispuși într-o pondere mai mare să comită acte de hărțuire sexuală.
- Primirea conținuturilor de natură sexuală și postarea fotografiilor în costum de baie sau lenjerie intimă: corelația este slabă, pozitivă ($r(276) = 0.268$, $p < 0.01$). Minorii care au primit mesaje de natură sexuală au tendința într-o pondere mai mare să posteze fotografii în lenjerie intimă sau costum de baie.
- Primirea conținuturilor de natură sexuală și solicitarea pozelor nude de către persoanele străine: corelația este moderată, pozitivă ($r(259) = 0.487$, $p < 0.01$). Copiii care au primit mesaje cu conținut sexual par a fi mai expuși la riscul să li se solicite poze nude de către persoane străine.
- Primirea conținuturilor de natură sexuală și întâlnirea cu persoane străine: corelația este slabă, pozitivă ($r(276) = 0.265$, $p < 0.01$). Elevii care au primit mesaje sau fotografii de natură sexuală par a fi mai dispuși să se întâlnească cu persoane străine cunoscute online.
- Primirea conținuturilor de natură sexuală și riscul de a fi hărțuiți sexual: corelația este slabă, pozitivă ($r(247) = 0.209$, $p < 0.01$). Elevii care au primit mesaje sau fotografii de natură sexuală pot deveni într-o pondere mai mare victime ale unor hărțuiri sexuale.
- Primirea conținuturilor de natură sexuală și hărțuirea altor persoane: corelația este slabă, pozitivă ($r(263) = 0.189$, $p < 0.01$). Elevii care au primit mesaje sau fotografii de natură sexuală pot deveni autorii unei hărțuiri sexuale.
- Postarea fotografiilor în costum de baie sau lenjerie intimă și solicitare poze nude de către străini: corelația este slabă, pozitivă ($r(274) = 0.196$, $p < 0.01$). Se pare că de la copiii care au postat fotografii în costum de baie sau lenjerie intimă străinii pot solicita poze nude într-o pondere mai mare decât de la cei care nu au postat asemenea fotografii.
- Postarea fotografiilor în costum de baie sau lenjerie intimă și întâlnirea cu persoane străine: corelația este slabă, pozitivă ($r(296) = 0.224$, $p < 0.01$). Copiii care au postat fotografii în costum de baie sau lenjerie intimă par a fi dispuși într-o pondere mai mare să se întâlnească cu persoane străine cunoscute online.
- Solicitarea de poze nude de către persoanele străine și întâlnirea cu străini: corelația este slabă, pozitivă ($r(274) = -0.129$, $p = 0.033$). Minorii de la care s-au solicitat poze nude de către persoane străine par a fi mai expuși la riscul de a se întâlni cu persoane străine.

[23] Nivelul de semnificație pentru corelațiile de mai jos este de $p < 0.05$. Corelațiile cuprinse între $r = \pm0.1$ și ±0.29 sunt considerate ca fiind slabe, cele între $r = \pm0.3$ și ±0.49 sunt medii și cele cuprinse cu valori între $r = \pm0.5$ și ±1.0 sunt puternice. La calculul corelațiilor s-a avut în vedere doar răspunsurile categorice „DA” sau „NU”, cazurile unde copilul a răspuns că „NU ȘTIE” au fost excluse, deoarece astfel raporturile de corelație sunt mai puternice.

- Solicitarea de poze nude de către străini și subiectul pasiv al unei hărțuiri: corelația este slabă, pozitivă ($r(245) = -0.265$, $p < 0.01$). Elevii de la care s-au solicitat poze nude de către străini pot deveni mai ușor victime ale unei hărțuiri.

Tabelul 61. Corelații factori de risc

		Trimitere conținut sexual (*sexting*)	Primire conținuturi sexuale (*sexting*)	Postare foto în costum de baie (risc de expunere)	Solicitare poze nude de străini (*cyberbullying*)	Întâlnire cu străini (risc de *grooming*)	Subiect pasiv hărțuire online (*cyberbullying*)	Subiect activ hărțuire online (*cyberbullying*)
Trimitere conținut sexual	Corelație Pearson	1	**.517****	**.196****	**.274****	.095	.089	**.161****
	Sig. 2 capete		**.000**	**.001**	**.000**	.116	.163	**.009**
	N	277	**264**	**275**	**257**	275	247	**262**
Primire conținuturi sexuale	Corelație Pearson		1	**.268****	**.487****	**.265****	**.209****	**.189****
	Sig. 2 capete			**.000**	**.000**	**.000**	**.001**	**.002**
	N		278	**276**	**259**	**276**	**247**	**263**
Postare foto în costum de baie	Corelație Pearson			1	**.196****	**.224****	.026	.010
	Sig. 2 capete				**.001**	**.000**	.671	.864
	N			298	**274**	**296**	264	280
Solicitare poze nude de străini	Corelație Pearson				1	**.129***	**.265****	.025
	Sig. 2 capete					**.033**	**.000**	.689
	N				276	**274**	**245**	262
Întâlnire cu străini	Corelație Pearson					1	−.004	−.026
	Sig. 2 capete						.951	.659
	N					298	265	281
Subiect pasiv hărțuire online	Corelație Pearson						1	.004
	Sig. 2 capete							.944
	N						266	254
Subiect activ hărțuire online	Corelație Pearson							1
	Sig. 2 capete							
	N							282

**. Corelația este significantă la nivelul $p > 0.01$ level (2-capete)

*. Corelația este significantă la nivelul $p > 0.05$ level (2-capete)

Astfel datele indică existența anumitor interdependențe între factorii de risc sexual pe rețelele de socializare online. Factorul cel mai des întâlnit în raport de corelație cu alți factori este *sexting*-ul care se poate asocia cu un coeficient de corelație de grad moderat cu *cyberbullying* și cu un coeficient de corelație de grad scăzut cu *riscul general de expunere* și *grooming*.

5.3.3. Modele predictive privind factorii de risc (regresie logistică)

Fiecare factor de risc a fost analizat în parte cu metoda regresiei logistice în vederea constituirii modelelor de predicție[24] prin care s-a încercat determinarea probabilității impactului factorilor socio-economici, socio-culturali și de comportament în rețele de socializare asupra riscurilor de natură sexuală.

Astfel s-au constituit un număr de 7 modele predictive, câte unul pentru cele 7 variabile dependente (*sexting*: trimitere (1) și primire de materiale cu conținut sexual (2), postarea fotografiilor în costum de baie ca și comportament de risc (3), cyberbuling: solicitare de poze nude de către străini (4), întâlnire cu străini ca și comportament de risc (5), comitere de acte de hărțuire sexuală (6) și suferire de acte de hărțuire sexuală (7)).

Primele două modele se referă la *fenomenul sextingului* prin trimiterea și primirea materialelor cu conținut sexual – ca variabile dependente (*Tabelul 62*).

Tabelul 62. Variabilele incluse în model

							95% C.I.for EXP(B)	
Pasul 1[a]	**B**	**S.E.**	**Wald**	**df**	**Sig.**	**Exp(B)**	**Lower**	**Upper**
Sexul(1)	2.262	.627	13.037	1	**.000**	**9.606**	2.813	32.801
Provenineta(1)	.011	.661	.000	1	.987	1.011	.277	3.697
Credinta(1)	.082	.552	.022	1	.882	1.085	.368	3.202
FA_SocioCult	.305	.543	.315	1	.575	1.356	.468	3.933
FratiSurori	.254	.473	.289	1	.591	1.289	.510	3.257
ActivOffline	.751	.353	4.524	1	**.033**	**2.119**	1.061	4.232
Venituri	.214	.364	.346	1	.556	1.239	.607	2.529
RC_LocuintaIntima	−.931	.367	6.442	1	**.011**	**.394**	.192	.809
NrCamere	.153	.166	.848	1	.357	1.165	.842	1.612
RECBunuriTotal	−.068	.353	.037	1	.847	.934	.468	1.865
RECGadgeturi	.038	.254	.022	1	.881	1.039	.631	1.709
FA1_Comportament1	.972	.552	3.105	1	.078	2.643	.897	7.794
FA1_Comportament2	.426	.432	.973	1	.324	1.532	.657	3.573
Constant	−8.344	2.616	10.176	1	.001	.000		

[a] Variabile introduse la Pasul 1: Sexul, Provenineta, Credinta, FA_SocioCult, FratiSurori, ActivOffline, Venituri, RC_LocuintaIntima, NrCamere, RECBunuriTotal, RECGadgeturi, FA1_Comportament1, FA1_Comportament2.

În cazul trimiterii materialelor cu conținut sexual de către adolescenții primul model conținând toate variabilele predictoare a fost semnificativ statistic (x^2 = 39.464, *DF* = 13, *N* = 172, $p < 0.01$). Acest model poate să diferențieze dintre adolescenții care au trimis și cei care nu au trimis asemenea fotografii sau mesaje. Modelul explică o pondere între 20,5% (Cox și Snell R square) și 34,8% (Nagelkerke R square) din varianță și a clasificat corect 85,5% din toate cazurile.

După cum rezultă din *Tabelul 63* trei variabile independente (*sexul copiilor, durata activităților offline și tipul locuinței*) prezintă contribuții semnificative la model. Cel mai puternic predictor cu o șansă relativă (odds ratio) *OR* = 9.6 este *sexul copiilor*. Acest rezultat indică un risc relativ estimat de peste 9 ori mai mare în cazul elevilor de sex masculin să fie expuși la riscul trimiterii conținuturilor sexuale decât în cazul fetelor. Următorul predictor cu o șansă relativă (odds ratio) *OR* = 2.1 este

[24] În toate modelele elaborate variabilele independente (predictoare) au fost factorii socio-culturali, factorii economice și factorii de comportament online – așa cum au fost definiți în subsecțiunile 6.1.1.2, 6.1.2.2., și 6.1.3.2 prin analiza componentelor principale (PCA).

durata activităților offline. Acest rezultat indică o șansă de puțin peste 2 ori mai mare în cazul elevilor care desfășoară un timp mai îndelungat de activități offline să fie expuși la riscul trimiterii conținuturilor sexuale decât în cazul elevilor care au un timp mai redus de activități offline. Ultimul predictor cu o șansă relativă (odds ratio) *OR* = 0.394 este *tipul locuinței*. Acest rezultat indică un risc relativ estimat foarte scăzut, astfel se va înlătura din model. Literatura de specialitate (Haddon și Livingstone, 2014) a făcut referire la o posibilă mutare a riscurilor din mediul offline în mediul online. S-a examinat gradul de continuitate dintre experiențele offline și cele online cu scopul de a afla dacă experiențele offline au o influență asupra modului în care apar riscurile online. De exemplu s-a constat că hărțuirea în foarte multe cazuri are loc în ambele medii sociale (Haddon și Livingstone, 2014). Prin urmare nu este exclus ca adolescenții care trimit materiale cu conținut sexual explicit online să comită acte de hărțuire offline.

În cazul primirii materialelor cu conținut sexual de către elevi al doilea model conținând toate variabilele predictoare a fost semnificativ statistic (x^2 = 34.124, *DF* = 13, *N* = 173, $p < 0.01$). Modelul poate să diferențieze dintre copiii care au primit și copiii care nu au primit asemenea fotografii sau mesaje. Modelul explică o pondere între 17,9% (Cox și Snell R square) și 23,9% (Nagelkerke R square) din varianță și a clasificat corect 71,1% din toate cazurile. După cum rezultă din *Tabelul 63* două variabile independente (*sexul copiilor și factorul de comportament online nr. 1*) prezintă contribuții semnificative la model. Cel mai puternic predictor cu un risc relativ estimat (odds ratio) *OR* = 3.27 este *factorul de comportament online comasat nr. 1* care conține scorul ponderat la trei variabile. Acest rezultat indică o șansă relativă de peste 3 ori mai mare în cazul elevilor care dezvăluie mai multe informații personale, acceptă cererile de prietenie ale străinilor și au un număr ridicat de prieteni să fie expuși la riscul primirii conținuturilor sexuale decât în cazul elevilor la care scorul variabilei de comportament este mai redus. Al doilea predictor cu un risc relativ estimat (odds ratio) *OR* = 2.86 este *sexul copiilor*. Acest rezultat indică un risc aproape de 3 ori mai mare în cazul elevilor de sex masculin să fie expuși la riscul primirii conținuturilor sexuale decât în cazul adolescenților de sex feminin. Studiul *Eu Kids Online II* a relevat tendințe asemănătoare în sensul că băieții au fost mai expuși la sexting în forma primirii unor astfel de conținuturi (Hasenbrink et al., 2010).

Tabelul 63. Variabilele incluse în model

							95% C.I.for EXP(B)	
Pasul 1[a]	**B**	**S.E.**	**Wald**	**df**	**Sig.**	**Exp(B)**	**Lower**	**Upper**
Sexul(1)	1.052	.395	7.096	1	**.008**	**2.864**	1.320	6.210
Proveniența (1)	−.761	.474	2.578	1	.108	.467	.185	1.183
Credința (1)	−.548	.377	2.116	1	.146	.578	.276	1.210
FA_Socio-cult	−.221	.375	.349	1	.554	.801	.385	1.670
Frați-Surori	.082	.291	.079	1	.778	1.086	.613	1.922
Activ Offline	−.236	.208	1.282	1	.257	.790	.525	1.188
Venituri	−.327	.262	1.552	1	.213	.721	.431	1.206
RC_Locuință	.185	.223	.686	1	.407	1.203	.777	1.864
Nr Camere	−.224	.121	3.448	1	.063	.799	.631	1.012
REC Bunuri Total	.376	.209	3.230	1	.072	1.456	.967	2.194
REC Gadgeturi	−.055	.180	.092	1	.761	.947	.665	1.348
FA1_Comportament1	1.186	.416	8.105	1	**.004**	**3.273**	1.447	7.402
FA1_Comportament2	.057	.310	.034	1	.854	1.059	.576	1.944
Constant	-1.345	1.573	.732	1	.392	.260		

[a] Variabile introduse la Pasul 1: Sexul, Provenineta, Credinta, FA_SocioCult, FratiSurori, ActivOffline, Venituri, RC_LocuintaIntima, NrCamere, RECBunuriTotal, RECGadgeturi, FA1_Comportament1, FA1_Comportament2.

În cazul postărilor fotografiilor în costum de baie sau lenjerie intimă de către elevi al treilea model conținând toate variabilele predictoare a fost nesemnificativ statistic (x^2 = 19.219, *DF* = 13, *N* = 187, *p* = 0.116) indicând faptul că modelul nu poate să diferențieze dintre adolescenții care au postat asemenea fotografii și adolescenții care nu au postat asemenea fotografii.

În cazul solicitării de poze nude de către persoanele străine denumit și *cyberbuling* al patrulea model conținând toate variabilele predictoare a fost semnificativ statistic (x^2 = 36.414, *DF* = 13, *N* = 175, *p* < 0.01) indicând faptul că modelul poate să diferențieze între adolescenții care au primit și adolescenții care nu au primit asemenea fotografii sau mesaje. Modelul explică o pondere între 18,8% (Cox și Snell R square) și 29,4% (Nagelkerke R square) din varianță și a clasificat corect 81.7% din toate cazurile. După cum rezultă din *Tabelul 64* două variabile independente (*proveniența* și *factorul de comportament online nr. 1*) prezintă contribuții semnificative la model. Cel mai puternic predictor cu o șansă relativă (odds ratio) *OR* = 8.88 este *factorul de comportament online comasat nr. 1* care conține scorul ponderat al trei variabile. Acest rezultat indică un risc de aproape 8 ori mai mare în cazul elevilor care dezvăluie mai multe informații personale, acceptă cererile de prietenie ale străinilor și au un număr ridicat de prieteni să fie expuși la riscul să li se solicite poze nude decât în cazul adolescenților la care scorul variabilei de comportament este mai redus. Al doilea predictor cu o șansă relativă (odds ratio) *OR* = 0.246 este *proveniența copiilor*. Acest rezultat indică un risc relativ estimat foarte scăzut, astfel se va înlătura din model.

Tabelul 64. Variabilele incluse în model

								95% C.I.for EXP(B)	
		B	**S.E.**	**Wald**	**df**	**Sig.**	**Exp(B)**	**Lower**	**Upper**
Pasul 1[a]	Sexul(1)	−.590	.513	1.326	1	.250	.554	.203	1.514
	Proveniența (1)	−1.401	.657	4.546	1	**.033**	**.246**	.068	.893
	Credința (1)	−.029	.471	.004	1	.950	.971	.386	2.445
	FA_Socio-cult	−.227	.471	.233	1	.629	.797	.316	2.005
	Frat-iSurori	.008	.379	.001	1	.982	1.009	.480	2.118
	Activ Offline	.156	.276	.318	1	.573	1.169	.680	2.008
	Venituri	.205	.312	.432	1	.511	1.228	.666	2.265
	RC_Locuință	.345	.293	1.383	1	.240	1.411	.795	2.506
	Nr Camere	−.103	.151	.467	1	.495	.902	.671	1.212
	REC Bunuri Total	.231	.275	.703	1	.402	1.260	.734	2.161
	REC Gadgeturi	.020	.230	.008	1	.930	1.020	.650	1.601
	FA1_Comportament1	2.185	.561	15.171	1	**.000**	**8.888**	2.961	26.684
	FA1_Comportament2	.361	.408	.783	1	.376	1.435	.645	3.192
	Constant	−7.629	2.168	12.383	1	.000	.000		

[a] Variabile introduse la Pasul 1: Sexul, Provenineta, Credinta, FA_SocioCult, FratiSurori, ActivOffline, Venituri, RC_LocuintaIntima, NrCamere, RECBunuriTotal, RECGadgeturi, FA1_Comportament1, FA1_Comportament2.

În cazul întâlnirii cu străinii cunoscuți online al cincilea model conținând toate variabilele predictoare a fost semnificativ statistic (x^2 = 31.372, *DF* = 13, *N* = 186, *p* < 0.01) indicând faptul că modelul poate să diferențieze dintre adolescenții care s-au întâlnit și adolescenții care nu s-au întâlnit cu persoane străine pe care le-au cunoscut online. Modelul explică o pondere între 15,5% (Cox și Snell R square) și 20,7% (Nagelkerke R square) din varianță și a clasificat corect 65,1% din toate cazurile. După cum rezultă din *Tabelul 65* un număr de patru variabile independente (*sexul, credința, proveniența și factorii de comportament online nr. 1 și 2*) prezintă contribuții semnificative la model.

Cel mai puternic predictor cu o șansă relativă (*odds ratio*) *OR* = 2.7 este *sexul copiilor*. Acest rezultat indică o șansă relativă de aproape 3 ori mai mare în cazul elevilor de sex masculin să fie expuși

la riscul întâlnirilor cu persoane străine decât în cazul fetelor. Rezultatele cercetării transnaționale *Eu Kids Online I* arată că băieții în comparație cu fetele sunt mai dispuși să se întâlnească și *offline* cu o persoană întâlnită inițial numai online (Hasebrink et al, 2009). În studiul *Net Children Go Mobile* la nivelul eșantionului general băieții sunt mai dispuși să aibă astfel de contacte online, la nivelul României - însă cu 6% mai multe fete au raportat că au intrat în contact cu necunoscuți (Velicu et al., 2014, 58).

Următorul predictor cu o șansă relativă (*odds ratio*) *OR* = 2.678 este *factorul de comportament online comasat nr. 1* care conține scorul ponderat la trei variabile. Acest rezultat indică un risc relativ estimat de peste 2.5 ori mai mare în cazul elevilor care dezvăluie mai multe informații personale, acceptă cererile de prietenie ale străinilor și au un număr ridicat de prieteni să fie expuși la riscul întâlnirilor cu persoanele străine decât în cazul elevilor la care scorul variabilei de comportament este mai redus.

La locul trei ca și putere de predictibilitate cu o șansă relativă de *OR* = 2.342 (*odds ratio*) se află *factorul de comportament online comasat nr. 2* care conține scorul ponderat la trei variabile. Acest rezultat indică o șansă relativă de peste 2.3 ori mai mare în cazul elevilor cu număr ridicat al conturilor pe rețelele de socializare, mai mult timp petrecut online și unde implicarea parentală este mai scăzută să fie expuși la riscul întâlnirilor cu persoanele străine decât în cazul elevilor la care scorul variabilei de comportament este mai redus.

Ultimul predictor cu un risc relativ estimat (*odds ratio*) *OR* = 2.131 este *credința copiilor*. Acest rezultat indică o șansă relativă de peste 2 ori mai mare în cazul elevilor credincioși să fie expuși la riscul întâlnirilor cu persoanele străine decât în cazul elevilor necredincioși.

Tabelul 65. Variabilele incluse în model

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I.for EXP(B) Lower	Upper
Pasul 1[a]	Sexul(1)	.996	.379	6.915	1	**.009**	**2.706**	1.289	5.684
	Proveniența (1)	−.013	.451	.001	1	.977	.987	.408	2.387
	Credința (1)	.757	.366	4.282	1	**.039**	**2.131**	1.041	4.362
	FA_Socio-cult	−.327	.354	.856	1	.355	.721	.360	1.442
	Frați-Surori	−.192	.280	.470	1	.493	.825	.476	1.430
	Activ Offline	−.038	.197	.037	1	.848	.963	.654	1.417
	Venituri	−.015	.233	.004	1	.947	.985	.624	1.553
	RC_Locuință	−.106	.213	.247	1	.619	.899	.592	1.366
	Nr Camere	.036	.110	.107	1	.744	1.037	.836	1.285
	REC Bunuri Total	−.168	.195	.741	1	.389	.846	.577	1.239
	REC Gadgeturi	−.209	.173	1.464	1	.226	.811	.578	1.139
	FA1_Comportament1	.985	.405	5.926	1	**.015**	**2.678**	1.212	5.920
	FA1_Comportament2	.851	.306	7.762	1	**.005**	**2.342**	1.287	4.263
	Constant	−1.482	1.535	.932	1	.334	.227		

[a] Variabile introduse la Pasul 1: Sexul, Provenineta, Credinta, FA_SocioCult, FratiSurori, ActivOffline, Venituri, RC_LocuintaIntima, NrCamere, RECBunuriTotal, RECGadgeturi, FA1_Comportament1, FA1_Comportament2.

În cazul comiterii actelor de hărțuire de către elevi pe rețelele de socializare al șaselea model conținând toate variabilele predictoare a fost nesemnificativ statistic (x^2 = 92.411, *DF* = 13, *N* = 167, *p* = 0.247) indicând faptul că modelul nu poate să diferențieze între adolescenții care au comis astfel de poze și mesaje și adolescenții care nu au avut un asemenea comportament.

În cazul suferirii unor acte de hărțuire de către elevi al șaptelea model conținând toate variabilele predictoare a fost semnificativ statistic ($x^2 = 30.414$, $DF = 13$, $N = 177$, $p > 0.01$). Acest model însă nu poate fi interpretat datorită dimensiunii eșantionului, deoarece doar un număr de trei cazuri au suferit acte de hărțuire online.

5.3.4. Atitudinile adolescenților, a părinților și a profesorilor despre riscurile existente pe rețelele de socializare

Atitudinile adolescenților

Cu ocazia focus-grupului adolescenții au devenit mai reticenți cu răspunsurile. O fată a povestit că: *„…era o perioadă când în fiecare dimineață un băiat mai mic trimitea snap-uri cu el în lenjerie intimă. Dar a mai trimis și altora…"* O altă participantă la discuția de grup a relatat că un amic mai mic de a sa, i-a solicitat trimiterea unei poze în sutien. După refuzul categoric al acesteia, băiatul a mărturisit că i-ar fi trebuit poza pentru a obține intrarea într-un grup secret pe *Facebook* unde băieții postează imagini sexuale cu fete.

Legat de postarea fotografiilor în costum de baie sau lenjerie intimă o singură elevă a admis că obișnuiește să posteze asemenea fotografii. Deși, ceilalți au negat că ar distribui propriile imagini cu îmbrăcăminte sumară, susțin că printre prietenii online sunt o serie de persoane cu astfel de obiceiuri (*„…am o fostă colegă din generală care postează o tonă de fotografii în chiloți și sutien în fața oglinzii, și sub poză apar comentariile unor persoane dubioase"*).

Utilizatorii de *Snapchat* au afirmat că unele cunoștințe de ale lor trimit reciproc *snap*-uri cu conținut sexual. Ei se simt în siguranță pentru că *snap*-urile trimise sau primite dispar după câteva secunde. O altă neplăcere cu care elevii s-au confruntat cu ceva timp în urmă, a constituit răspândirea materialelor pornografice pe *Facebook* în urma unor viruși. După afirmațiile lor inițial s-au simțit deranjați de aceste conținuturi, însă după ce și-au dat seama că este vorba doar de un virus, s-au liniștit.

Atitudinile părinților

În urma focus-grupului cu părinții (*Anexa nr. 9*) a ieșit la iveală cu un număr de unsprezece părinți atribuie efecte negative utilizării rețelelor sociale invocând o serie de argumente și îngrijorări: întâlniri cu persoane străine, accesarea materialelor cu conținut pornografic, hărțuire psihică sau sexuală, dezvoltarea dependenței față de aceste medii digitale, dezvoltarea unor probleme de vedere, luarea în greutate, lipsa comunicării, tulburare de comportament, tulburare de alimentație (la fete).

Un părinte a relatat că împreună cu copilul său mai în vârstă (de 16 ani), inspirați din diferite experimente sociale de pe *Youtube* au testat naivitatea copilului său mai mic (o fată în vârstă de 12 ani). Fratele mai mare a creat un cont fals pe *Facebook* și a trimis cerere de prietenie surorii sale care a acceptat-o. După trecerea unui scurt timp fratele mai mare ascunzându-și identitatea reală a inițiat o conversație cu sora sa mai tânără, care a divulgat o serie de informații personale. Mama împreună cu fratele adolescent au folosit situația în scop preventiv-educativ, atrăgând atenția copilului mai mici asupra riscurilor de pe rețelele de socializare.

Unul dintre părinți atribuie efecte pozitive folosirii mediilor sociale de către copil susținând că este o modalitate eficientă de a comunica, sau de a menține o relație de prietenie, și totodată este extrem de distractiv. La reacțiile dezaprobatoare ale celorlalți participanți părintele în cauză a afirmat că acest mod de comunicare reprezintă viitorul, constituie o nouă formă de exprimare, orice restricționare în folosirea rețelelor de socializare impusă copilului rezultă izolarea acestuia. După opinia părintelui copilul trebuie lăsat să experimenteze singur în mediul online.

Atitudinile profesorilor

Cu scopul de a afla atitudinile, opiniile respectiv nivelul de pregătire în materia siguranței pe internet a profesorilor, s-au realizat un număr de 9 interviuri cu cadrele didactice din unitățile de învățământ participante și la cercetare.

Inițial profesorii au fost contactați în legătură cu aplicarea chestionarelor la elevii din clasele a X-a, ulterior au fost solicitați prin email să participe și ei la interviu.

Interviurile s-au efectuat în timpul pauzelor în incinta școlilor cu o durată de 10–15 de minute.

Dintre cei intervievați un număr de trei persoane erau de sex masculin, iar șase persoane de sex feminin. Cu privire la specializarea fiecărui cadru didactic s-au enumerat: o profesoară de limba română (diriginte în clasa a X-a), o profesoară de informatică (diriginte în clasa a X-a), un profesor de matematică (diriginte în clasa a X-a), un profesor de educație fizică și sport, o profesoară de geografie, o profesoară de limba engleză, un profesor de istorie, o profesoară de limba engleză/germană și o profesoară de fizică. Toate cadrele didactice au experiență în învățământ de peste 15 ani de. Interviurile s-au desfășurat după un ghid semi-structurat (a se vedea *Anexa nr. 10 – Ghid de interviu*)

Cu privire la influențele rețelelor de socializare toți profesorii au afirmat că mediile sociale au un impact semnificativ asupra dezvoltării elevului. După părerea pedagogilor intervievați rețelele de socializare creează o dependență care poate conduce la tulburări de comportament, imagine de sine distorsionată, influențând negativ dezvoltarea emoțională și socială ale elevilor.

După părerea unui profesor *„pentru elevii mediul online constituie o nouă cale de a se exprima, prin aceste medii pot să-și construiască o lume digitală proprie. Astfel adolescenții devin captivii acestei lumi*." După o altă părere dependența se manifestă prin verificarea continuă a activităților celorlalți pe aceste aplicații: *„..elevii devin într-o măsură oarecare dependenți de aceste rețele: mereu verifică dacă au primit un like, un mesaj, sau ce au postat alți prieteni").*

Trei profesoare au subliniat importanța nivelului de educare a copiilor atât de către părinți cât și de către profesori. După opinia unei profesoare elevul poate să utilizeze aceste site-uri cu scopul de a se informa, de a-și menține prietenii sau de a organiza diferite evenimente. În această privință rețelele online chiar ajută la dezvoltarea elevului. Aceeași profesoară a menționat că *„…din păcate de cele mai multe ori văd că tinerii folosesc internetul să-și bată joc de alții, să excludă anumite persoane. De prea multe ori văd tineri care se distanțează cu smartphone-urile lor, nefiind capabili să poartă o conversație normală fără aplicațiile lor favorite*."

O altă profesoară a afirmat că deși mediile sociale au mai degrabă o influență negativă asupra dezvoltării adolescenților, elevii pot controla impactele negative ale rețelelor utilizate în funcție de materialele accesate, timpul alocat activităților online și persoanele cu care intră în contact.

După părerea profesorului de educație fizică timpul petrecut online excesiv reduce semnificativ activitățile de sport și a altor activități în aer liber.

Despre posibilele riscuri la care pot fi expuși elevii, profesorii au menționat următoarele: influențe negative ale anturajului întâlnit online, comunicarea insuficientă în familie, izolarea elevului în lumea digitală în special în cazul fetelor prin hărțuire sau racolare sexuală, relațiile de prietenie superficiale, expunerea involuntară a diferitelor informații personale pe internet.

Profesoara de limba română a observat că *„... elevii de astăzi față de generațiile trecute nu citesc, sunt incapabili să se concentreze asupra unui singur lucru pe o durată mai lungă de timp."* Prin urmare notele elevilor par a fi afectate de timpul petrecut online.

În privința hărțuirii electronice (*cyberbullying*) un număr de cinci profesori s-au întâlnit cu acest fenomen. Unul dintre profesori a menționat că sancționarea elevilor care batjocoresc alți elevi este extrem de dificilă pentru că de cele mai multe ori asemenea evenimente au loc pe platforme la care profesorii nu au acces, ori au loc în privat. Conținuturile jignitoare dispar înainte de a putea fi luată orice măsură. Experiența comună a profesorilor este că de cele mai multe ori iau cunoștință despre actele de hărțuire după ce acestea au fost consumate, cu ocazia ședințelor cu părinții.

La final toți subiecții de interviu au avut convingerea că în general elevii nu folosesc conștient rețelele de socializare. Totuși o profesoară a concluzionat: *„adolescenții sunt mai conștienți față de elevii liceeni mai mici."*

5.3.5. Concluzii parțiale

Informațiile obținute cu privire la expunerea elevilor la riscuri de natură sexuală pot fi rezumate astfel:

- sexul adolescenților prezintă asocieri semnificative cu fenomenul *sexting*-ului (atât în cazul trimiterii cât și în ipoteza primirii conținuturilor sexuale) respectiv cu *cyberbullying*-ul (ipotezele de subiecți activi sau pasivi ale hărțuirii online) în sensul că băieți se implică în pondere mai mare în astfel de activități riscante;
- angajarea părinților în străinătate se asociază cu primirea conținuturilor de natură sexuală de către adolescenți;
- religia elevilor pare a fi în relații de asociere cu riscul expunerii la solicitarea pozelor nud de către persoane străine în sensul că neoprotestanții, creștin-ortodocșii și romano-catolicii sunt mai reticenți în privința activităților online;
- expunerea la riscul întâlnirii cu persoanele străine este de peste 2 ori mai probabil la elevii care se consideră credincioși față de elevii care nu se consideră credincioși;
- elevii care practică sport mai des sunt mai predispuși să participe în activități de *sexting* – în acest caz sportul constă într-o oarecare mișcare fizică și nicidecum în sport de performanță;
- adolescenții care citesc mai mult, au tendința să utilizeze într-o pondere mai mare setările de siguranță.

Totodată s-au identificat raporturi de corelații între fenomenul *sextingului* și alți factori care prezintă riscuri de natură sexuală prezente pe rețelele de socializare online.

Expunerea la riscurile de natură sexuală al adolescenților este influențată de mai mulți factori cu un risc relativ estimat ridicat. S-au elaborat un număr de șapte modele predictive din care patru erau semnificative. Trei modele nu erau semnificative, prin urmare au fost înlăturate. Conform modelelor de predicție care s-au susținut se pot afirma următoarele:

- expunerea la riscul trimiterii conținuturilor sexuale este de 9 ori mai probabil la elevii de sex masculin, decât la elevii de sex feminin;
- expunerea la riscul primirii conținuturilor sexuale este de 3 ori mai probabil la elevii care dezvăluie mai multe informații personale, acceptă cererile de prietenie ale străinilor și au un număr ridicat de prieteni online;
- expunerea la riscul primirii conținuturilor sexuale este de 3 ori mai probabil la elevii de sex masculin, decât la elevii de sex feminin;
- expunerea la riscul solicitării de poze nud de către cu persoanele străine este aproape de 8 ori mai probabil la elevii care dezvăluie mai multe informații personale, acceptă cererile de prietenie ale străinilor și au un număr mare de prieteni;
- expunerea la riscul întâlnirii cu persoanele străine este aproape de 3 ori mai probabil la elevii de sex masculin, decât la elevii de sex feminin;
- expunerea la riscul întâlnirii cu persoanele străine este de peste 2.5 ori mai probabil la elevii care dezvăluie mai multe informații personale, acceptă cererile de prietenie ale străinilor și au un număr mare de prieteni online;
- expunerea la riscul întâlnirii cu persoanele străine este de peste 2.3 ori mai probabil la elevii care au un număr mai mare al conturilor pe rețelele de socializare, mai mult timp petrecut online și unde implicarea parentală este mai scăzută.

5.4. Măsurile de prevenție și eficiența acestora

Acest subcapitol este structurat în patru secțiuni, fiecare analizând câte un mijloc de prevenție. Acestea sunt: utilizarea setărilor de siguranță de către adolescenți, informarea elevilor, exercitarea controlului parental și alte mijloace de prevenție, precum restricționarea accesului, apelarea la hotline-uri, solicitare de ajutor de la părinți, prieteni și profesori.

Totodată urmează a fi descrise atitudinile elevilor față de setările de siguranță disponibile pe rețelele de socializare și modul în care sunt folosite aceste setări, atitudinile cu privire la monitorizarea parentală, respectiv atitudinea și rolul profesorilor în această materie.

Datele cantitative prezentate mai sus au fost suplimentate cu date calitative utilizând metoda focus-grupului și metoda interviului. Focus-grupul relevă explicații suplimentare privind obiceiurile de utilizare a rețelelor de socializare și motivele comportamentului online. Interviurile dezvăluie problemele cu care se confruntă profesorii de liceu legate de riscurile de natură sexuală la care sunt expuși elevii în urma utilizării rețelelor de socializare.

5.4.1. Utilizarea setărilor de securitate oferite de rețelele de socializare

Adolescenții întrebați (*n* = 299) despre setările contului de profil preferat au relatat că în procent de 40,5% (*n* = 121) au un profil parțial privat, 32,8% (*n* = 98) dețin un cont privat, 21,4% (*n* = 64) și-au setat un cont public, iar 5,4% (*n* = 16) nu știe cum și-a setat profilul.

Elevii (*n* = 300) și-au expus o serie de informații personale pe rețele de socializare favorite, precum: numele de familie (83%, n = 249), denumirea școlii (71,3%, n = 214), fotografii personale (66,7%, n = 200), vârsta reală (56%, n = 168), vârstă falsă (26%, n = 78), adresa de domiciliu (9%, n = 27), numărul de telefon (8,7%, n = 26). Doar un procent de 1,7% (*n* = 5) dintre elevi nu au postat nicio informație personală pe rețelele de socializare. Mai mult de jumătate a elevilor, adică 58.6% (*n* = 176) postează public un număr de 2–3 elemente de informație privată dintre cele enumerate mai sus (a se vedea *Tabelul n. 66*). Literatura de specialitate consideră dezvăluirea informațiilor personale drept un comportament online de risc ridicat (Mitchell et al., 2003).

Tabelul 66. Elemente de date personale făcute public (comasat)

		Frecvență	Porcent	Porcent valid
Valid	niciun element	7	2,3	2,3
	1 element	26	8,6	8,7
	2 elemente	61	20,1	20,3
	3 elemente	115	38,0	38,3
	4 elemente	70	23,1	23,3
	5–6 elemente	21	7,0	7,0
	Total	300	99,0	100,0
Răspunsuri lipsă		3	1,0	
Total		303	100,0	

Adolescenții care citesc mai des par a fi mai diligenți în privința setărilor contului pe rețelele de socializare restricționând informațiile personale (*Tabelul 67*). Asocierea între activitatea de citire și setările contului este semnificativă (*testul likehood ratio chi-square* x^2 = 27.656, *DF* = 16, *N* = 296, *p* = 0.021) și se corelează slab (*r*(296) = −0.161, *p* < 0.01).

Tabelul 67. Citire * Setările contului

			Setările contului				
			Public	**Parțial privat**	**Privat**	**Nu știu**	**Total**
Activități în timpul liber: citire cărți	Zilnic	N	5	18	18	2	43
		%	11,6%	41,9%	41,9%	4,6%	100,0%
	Săptămânal de 2–3 ori	N	8	24	19	6	57
		%	14,0%	42,1%	33,3%	10,5%	100,0%
	Lunar de 2–3 ori	N	14	31	20	2	67
		%	20,9%	46,3%	29,9%	3,0%	100,0%
	Anual de câteva ori	N	18	36	35	3	92
		%	19,6%	39,1%	38,0%	3,3%	100,0%
	Niciodată	N	17	11	6	3	37
		%	45,9%	29,7%	16,2%	8,1%	100,0%
Total		N	62	120	98	16	296
		%	20,9%	40,5%	33,1%	5,4%	100,0%

Astfel, din tabelul de mai sus rezultă că elevii care citesc mai des au tendința să utilizeze mai frecvent setările de siguranță.

În urma focus-grupului cu adolescenții (Anexa nr. 8) s-a aflat că un număr de doi participanți au pe *Facebook* un profil pe deplin privat, un număr de cinci persoane parțial privat, iar două persoane au contul setat public. Pe *Instagram* o singură persoană are un profil public, restul adolescenților au optat pentru un profil privat.

Pe platforma virtuală *Facebook* înainte să posteze toți elevii setează conștient preferințele legate de persoanele care poate să vadă postarea respectivă (prietenii, oricine, prietenii cu excepția anumitor persoane). O fată a afirmat că: *„…de fiecare dată când postez ceva setez ca părinții să nu poate vedea poza. Mă deranjează că au cont și mă urmăresc în tot ceea ce fac.”*

Doi elevi ai căror părinți au cont pe *Instagram* se simt extrem de deranjați de prezența acestora. Ei sunt de părere că părinții nu prea au un comportament adecvat în sensul că din dorința de a afla cât mai multe informații despre ei și prietenii lor, au dat cereri de urmărire (*follower request*) și prietenilor, colegilor de clasă, considerând gestul părinților drept jenant.

Printre informațiile postate public se enumeră numele de familie, școala, proveniența, vârsta reală și fotografia de profil. O elevă a susținut că în prezent ziua ei de naștere poate fi văzută de prietenii ei, însă a existat o perioadă în care a șters această informație. Ca urmare s-a simțit foarte singură și dezamăgită de ziua ei, deoarece nu a primit urări nici online și nici în viața reală din partea prietenilor.

Elevii întrebați despre eventualele motive de declarare a unei vârste false pe *Facebook* au susținut că în primul rând că nu au avut vârsta de 13 ani în momentul înregistrării (creării contului), iar în al doilea rând dacă nu apar ca și majori, rețeaua îi restricționează automat vizionarea anumitor pagini sau anunțuri.

Rezultatele chestionarelor (n = 299) arată că 46.8% (n = 140) dintre adolescenți acceptă uneori cererile de prietenie ale persoanelor necunoscute, iar 45,2% (n = 135) nu acceptă niciodată astfel de cereri. 5,7% (n = 17) afirmă că de obicei acceptă solicitările de prietenie ale străinilor, iar un procent de 2,3% (n = 7) declară că acceptă întotdeauna asemenea cereri.

Participanții la focus-grup au declarat că de obicei nu acceptă cererile persoanelor necunoscute. O elevă a menționat că la început a acceptat fiecare cerere însă și-a dat seama că persoanele respective trimit cereri numai cu scopul să-și facă rost de mai mulți prieteni și să strângă cât mai multe *like*-uri. Astfel, ea a renunțat să mai accepte solicitările din partea străinilor.

O pondere de 21,3% (*n* = 64) dintre subiecții respodenți (*n* = 300) au afirmat că dețin un cont secret sau anonim pe o rețea de socializare. Cu toate acestea, elevii participanți la focus-grup au declarat că nu dețin conturi secrete, dar de obicei își dau foarte ușor seama dacă cineva dorește să-i conecteze cu un asemenea cont. Pe profilul acestor persoane nu apar informații personale, folosesc nume foarte comune ori ale persoanelor cunoscute (vedete, cântăreți, actori, actrițe, politicieni etc.), au o fotografie de profil preluată de pe internet, au puțini prieteni sau au prieteni cu nume străine și nu pot fi identificate (*tagged*) în nici o poză.

5.4.2. Informarea elevilor la școală și acasă

Conform rezultatelor cercetării europene *Net Children Go Mobile* realizată în anul 2013 - în care au fost vizați adolescenții cu vârstele între 9 și 16 ani în privința informării elevilor despre utilizarea în siguranță a internetului în cadrul unităților de învățământ România s-a plasat cu un procent de 62% sub media europeană de 69% față de celelalte țări participante în proiect (Danemarca, Italia, Marea-Britanie, Belgia, Irlanda, Portugalia, Germania și Spania).

În ceea ce privește informarea elevilor în cadrul activităților din școală despre riscurile prezentate de mediul online, respondenții (*n* = 298) au afirmat în procent de 66,4% (*n* = 198) că au discutat la școală despre aceste riscuri, un procent de 17,1% (*n* = 51) nu sunt siguri dacă au participat la o astfel de pregătire, respectiv 16,4% (*n* = 49) declară că nu au avut parte de nici o informare (a se vedea *Tabelul 68*).

Tabelul 68. Informarea elevilor la școală

Copilul a fost informat la școală despre riscurile navigării pe rețelele de socializare				
		Frecvență	**Procent**	**Procent valid**
Valid	Da	198	65,3	66,4
	Nu	49	16,2	16,4
	Nu știe	51	16,8	17,1
	Total	298	98,3	100,0
Răspunsuri lipsă		5	1,7	
Total		303	100,0	

Cu toate acestea, se pare că majoritatea adolescenților au un comportament conștient în ceea ce privește utilizarea rețelelor de socializare. Referitor la felul postărilor publice 71,8% (*n* = 214) dintre respondenți (*n* = 299) au afirmat că sunt diligenți (înainte să posteze se gândesc la posibile consecințe), 22,1% (*n* = 66) se abțin să comenteze și să posteze, iar un procent de 6% (*n* = 18) postează imprudent. Această conștiinciozitate poate să se datoreze educației copiilor sau chiar și experienței lor dobândite în cursul dezvoltării personalității lor, însă din datele existente nu se pot trage concluzii neechivoce.

Dintre profesorii participanți la interviuri (*n* = 9) un număr de trei cadre didactice au subliniat că printr-o educație corespunzătoare ar fi posibilă responsabilizarea copilul, mai ales dacă între părinte și copil există o relație de încredere.

Profesoara de informatică a atras atenția asupra importanței nivelului de cunoștințe digitale. Astfel dacă părinții au cunoștințe privind utilizarea acestor rețele se pot implica cu ușurință în activitatea copilului, însă în realitate acest lucru este improbabil, deoarece copilul cunoaște mai bine aceste platforme și este în stare să evite în mod intenționat măsurile de supraveghere aplicate de către părinți. Ea a arătat și un exemplu concret în care copilul și-a ascuns anumite postări, respectiv a folosit alte rețele din afara monitorizării părintești.

Sunt și păreri în sensul că părinții ar fi în măsură să influențeze comportamentul online al copiilor prin responsabilizarea lor în loc de interdicții.

Un profesor a fost de părere că părinții sunt preocupați de activitățile copilului din mediul online doar cât acesta este mic însă odată cu înaintarea elevului în vârstă această preocupare scade. Acordarea unei atenții mai scăzute din partea părinților este contraindicat, deoarece pericolele din mediul online persistă în continuare.

Șapte pedagogi participanți la interviu au afirmat că în școala lor tematica siguranței în mediul digital a fost prelucrată cu elevii. Unii dintre ei au mărturisit că au îndoieli asupra eficienței acestor pregătiri, având convingerea că subiectul ar trebui mediatizat mai mult și discutat și în familie.

Diriginții au susținut că în cadrul orelor de dirigenție s-a încercat responsabilizarea elevilor în privința utilizării Internetului. Profesoara de informatică a precizat că pe lângă orele de dirigenție și în cadrul orelor de informatică s-a abordat subiectul, chiar și un reprezentant al poliției locale a ținut o prezentare despre abuzurile online. Ea a insistat că informațiile pot fi utile doar când există o cooperare și din partea părinților. Un alt diriginte a relatat că nu există pregătiri în acest sens la nivelul școlii, însă în cadrul orelor a fost abordat acest subiect cu elevii: *„dacă cineva postează deseori conținuturi negative le discutăm împreună chiar cu implicarea psihologului școlar, dacă este necesar."*

Alți profesori susțin că școala lor acordă importanță sporită informării elevilor privind adoptarea unui comportament preventiv pe rețelele de socializare. Astfel: *„da, de foarte multe ori explicăm elevilor pericolele la care sunt expuși. O parte dintre ei ne ascultă și se străduiesc să-și limiteze timpul petrecut online sau ca urmare a sfaturilor nu mai acceptă cererile de prietenie ale persoanelor străine."*

Sunt instituții de învățământ unde există diferite prezentări ținute de specialiști din domeniu, respectiv se alocă ore separate pentru prelucrarea acestei teme, însă situația prevenției nu este uniformă la toate unitățile școlare, deoarece există liceele unde nu se desfășoară deloc activități preventive și de pregătire.

În privința participării profesorilor la diferite cursuri, conferințe sau formări pe acest subiect un singur cadru didactic respondent a participat în cadrul formării continue la o pregătire specifică. Ceilalți profesori au răspuns în mod negativ, însă evazivi. Au existat persoane care au menționat că fiind utilizatori *Facebook* cunosc mediul online suficient de bine astfel încât pot sfătui adolescenții. Alți pedagogi susțin că s-au informat din propria inițiativă despre subiect ca urmare a creșterii cazurilor de abuz mediatizate.

Toți intervievații consideră că ar fi necesară organizarea unor pregătiri suplimentare atât în rândul pedagogilor cât și în rândul elevilor, precum și în rândul părinților.

5.4.3. Implicarea și controlul parental

Despre implicarea parentală și controlul parental (*Tabelul 69*) din răspunsurile obținute (n = 300) de la adolescenți rezultă că 30,3% (n = 91) dintre părinți nu se implică deloc în activitatea copilului online, 44% (n = 132) doar se interesează, 13% (n = 39) dau sfaturi elevului, 10,7% (n = 32) dintre părinți intervin în această activitate dacă consideră că este necesar, iar un procent de 2% (n = 6) verifică în permanență activitățile copilului în mediul online.

Tabelul 69. Implicare parentală

		Frecvență	Procent	Procent valid
Valid	Nu se implică	91	30,0	30,3
	Doar se interesează	132	43,6	44,0
	Sprijină cu sfaturi	39	12,9	13,0
	Intervine dacă este cazul	32	10,6	10,7
	Verifică în permanență	6	2,0	2,0
	Total	300	99,0	100,0
Răspunsuri lipsă		3	1,0	
Total		303	100,0	

Din *Tabelul 70* rezultă că timpul redus petrecut cu părinții se asociază semnificativ cu lipsa supravegherii activitățile desfășurate online de către părinții (testul *likehood ratio chi-square:* $x^2 = 31.062$, $DF = 16$, $N = 298$, $p = 0.013$; corelația este slabă ($r(298) = 0.234$, $p < 0.01$). Acei adolescenți care au avut parte de mediere parentală restrictivă sunt mai înclinați să se angajeze în asumarea de riscuri comportamentale pe rețelele de socializare (Shin și Ismail, 2014).

Tabelul 70. Timpul petrecut cu părinții * Implicarea parentală

			Implicarea parentală în activitatea online a copilului				
			Nu se implică	**Doar se interesează**	**Sprijină cu sfaturi**	**Intervine după caz**	**Total**
Timpul zilnic pertrecut cu părinții	Foarte puțin	N	23	22	5	3	53
		%	43,4%	41,5%	9,4%	5,7%	100,0%
	Puțin	N	31	41	5	10	87
		%	35,6%	47,1%	5,7%	11,4%	100,0%
	Suficient	N	18	44	15	11	88
		%	20,5%	50,0%	17,0%	12,5%	100,0%
	Mult	N	13	15	11	6	45
		%	28,9%	33,3%	24,4%	13,3%	100,0%
	Foarte mult	N	5	9	3	8	25
		%	20,0%	36,0%	12,0%	32,0%	100,0%
Total		N	90	131	39	38	298
		%	30,2%	44,0%	13,1%	12,7%	100,0%

Conform *Tabelului nr. 71* în familiile unde se desfășoară mai des activități culturale implicarea parentală este semnificativ mai accentuată decât în familiile unde activitățile culturale sunt mai rare (Testul *likehood ratio chi-square:* $x^2 = 33.18$, $DF = 16$, $N = 300$, $p < 0.01$; corelația fiind slabă ($r(300) = -0.178$, $p < 0.01$).

Tabelul 71. Activități culturale * Implicare parentală

			Implicarea parentală în activitatea online a copilului				
			Nu se implică	**Doar se interesează**	**Sprijină cu sfaturi**	**Intervine după caz**	**Total**
Activități în timpul liber: activități culturale	Zilnic, săptămânal sau lunar	N	33	53	27	17	130
		%	25,4%	40,8%	20,8%	13,0%	100,0%
	Anual de câteva ori	N	47	76	12	21	156
		%	30,1%	48,7%	7,7%	13,4%	100,0%
	Niciodată	N	11	3	0	0	14
		%	78,6%	21,4%	0,0%	0,0%	100,0%
Total		N	91	132	39	38	300
		%	30,3%	44,0%	13,0%	12,7%	100,0%

Activitățile religioase se acociază cu gradul de implicare parentală în activitățile online al adolescentului la un nivel semnificativ (Testul *likehood ratio chi-square:* $x^2 = 51.826$, $DF = 20$, $N = 297$, $p < 0.01$); corelație slabă spre moderată $r(297) = -0.294$, $p < 0.01$) în sensul că monitorizarea activităților online ai elevilor este mai frecventă în familiile religioase (*Tabelul 72*).

Tabelul 72. Activități religioase * Implicare parentală

Activități în timpul liber: activități religioase		Implicarea parentală în activitatea online a copilului				Total
		Nu se implică	Doar se interesează	Sprijină cu sfaturi	Intervine după caz	
Zilnic, săptămâ-nal sau lunar	N	26	65	25	21	137
	%	19,0%	47,4%	18,3%	15,3%	100,0%
Anual de câteva ori	N	32	46	11	14	103
	%	31,1%	44,7%	10,7%	13,6%	100,0%
Niciodată	N	32	19	3	3	57
	%	56,1%	33,3%	5,3%	5,3%	100,0%
Total	N	90	130	39	38	297
	%	30,3%	43,8%	13,1%	12,8%	100,0%

Astfel timpul petrecut cu părinții se află în raport de corelație cu implicarea parentală: părinții care petrec mai mult timp cu elevii adolescenți se interesează mai mult față de activitățile copilului. În familiile unde se desfășoară mai des activități culturale și religioase, implicarea parentală este mai accentuată.

În urma rezultatelor din focus-grupul cu adolescenții, după relatările unuia dintre elevi a rezultat că acesta a avut de mai multe ori conflicte cu părinții din cauza fotografiilor postate pe *Facebook*. Prietenii părinților l-au depistat pe o fotografie făcută într-un club, fumând și consumând băuturi alcoolice, denunțându-l părinților. Reacția elevului a fost excluderea (blocarea) acestor persoane din contul lui.

Alți trei participanți au relatat asemenea implicări nedorite, însă din partea rudelor. Și acești elevi au luat măsuri: un elev a blocat aceste persoane, un alt participant a creat un cont nou și a pus setări de siguranță încât persoanele sus menționate să nu aibă acces la fotografiile lui, iar a treia persoană a șters majoritatea informaților de pe *Facebook,* începând să utilizeze *Instagram*-ul și *Snapchat*-ul, unde adulții nu sunt prezenți. Acești elevi au primit critici aspre și din partea rudelor care aveau cont pe *Facebook*.

O elevă a afirmat că după ce a utilizat *check-in*-ul aplicației, a fost criticată de către părinții ei (*Check-in*-ul este o funcție a rețelelor sociale care permite utilizatorilor să semnaleze că au *vizitat,* sau că sunt într-un anumit *loc,* cu ajutorul *smartphone*-ului sau tabletei dotate cu GPS (Facebrand, 2011). Ca urmare a atenționării parentale nu mai utilizează *chec-in*-ul și nici nu mai postează participarea la diferite evenimente (concerte, petreceri), deoarece a devenit conștientă că această funcțiune prezintă riscuri de siguranță.

O altă persoană a relatat că rudele mai în vârstă (ex: bunica, mătușele) care au profil pe *Facebook,* se implică într-o măsură mai accentuată în comportamentul ei online față de părinții ei tot prezenți pe această platformă. Ea a apreciat că părinții ei sunt mai înțelegători decât rudele mai în vârstă.

În cadrul discuțiilor s-a relevat că părinții care nu folosesc *Facebook*-ul sunt atenționați de alte persoane (cunoștințe, rude, vecini, prieteni) despre postările inadecvate ale copilului, sau chiar și despre postările prea dese. Ca urmare părinții se implică și impun copilului să șteargă respectivele postări. Ștergerea pozelor are loc de cele mai multe ori tot la solicitarea părinților. O elevă a susținut că părinții ei doar o avertizează, decizia de a menține sau de a șterge materialul criticat este lăsată pe seama ei.

Elevii par a fi conștienți de prezența adulților pe *Facebook,* drept urmare nu mai postează fotografii personale, ci optează pentru distribuirea diferitelor materiale preluate de pe alte pagini, optând pentru postări impersonale agreate de propriile familii. Postările personale sunt distribuite pe alte rețele unde prezența adulților este absentă, ca de exemplu pe *Instagram* șau *Snapchat*. O fată în acest context a relatat că:*„…eu nu pot să blochez părinții și prietenii părinților că ei oricum știu că*

am Facebook, deci mai bine pun poze pe Instagram. Ei n-au acolo cont și nici alți prietenei de-ai lor. Nici nu știu ce este Instagram, din fericire..."

Elevii s-au arătat deranjați și de activitățile persoanelor mai în vârstă care postează diferite fotografii: *„am o mătușă care postează foarte des poze cu flori, citate, icoane și când am făcut un cont nou am decis să o blochez de dinainte să-mi trimită cerere de prietenie"* (relatările unui elev participant).

Tendința adolescenților de a ascunde activitățile online în fața părinților este confirmată și de literatura de specialitate (Homayoun, 2017; Lim 2017). Homayoun (2017) enumeră o serie de practici folosite de către copii pentru a limita contolul parental: grupuri secrete pe Facebook pe care părinții nu le pot accesa, ascunderea aplicaților mobile în diferite foldere pe smartphone, folosirea aplicaților de securitate, ca de exemplu *Vault,* cu ajutorul căruia se pot ascunde anumite conținuturi media (mesaje, fotografii, înregistrări video). Studiile arată că adolescenții preferă aplicația *Snapchat* pentru că spre deosebire de *Facebook* sau *Twitter* nu este posibilă utilizarea acesteia cu browserele de computer. Astfel scade probabilitatea ca informațiile destinate exclusiv prietenilor să ajungă la știrea părinților sau a altor membri de familie (Lim, 2017).

În privința implicării parentale, după informațiile furnizate de focus-grupul cu părinții (*Anexa nr. 9*) majoritatea părinților participanți au discutat în familie cu copilul despre folosirea Internetului în siguranță. Doi părinți au atras atenția adolescentului despre modul în care ar trebui să comunice cu alții pe rețelele de socializare. Unii deja au fost solicitați să-i ajute copilului când acesta s-a lovit de probleme pe Internet. Un număr de doi părinți au mărturisit că nu se implică deloc în activitatea online al adolescentului.

Cu privire la urmărirea activității online a copilului aproape jumătate dintre părinții prezenți sunt preocupați cu supravegherea activităților online a copilului: un număr de patru părinți au verificat prietenii online ai copiilor și profilul acestora. Doi părinți au verificat mesajele copilului, câteva părinți au verificat și site-urile accesate din istoricul căutărilor de către adolescent.

Părinții întrebați de folosirea unor programe de monitorizare al copilului pe computer, laptop, tabletă sau smartphone majoritatea (8 persoane) nu utilizează niciun softwer în acest sens. Două persoane utilizează programe pentru filtrarea sau blocarea anumitor tipuri de site-uri, respectiv programe care monitorizează sau țin socoteala site-urilor vizitate. Un singur părinte folosește un serviciu care limitează timpul petrecut online.

Alte cercetări au arătat că aproximativ jumătate dintre părinții chestionați în studiul realizat de organizația Salvați Copiii România în 2014 au afirmat că verifică și prietenii sau contactele adăugate de copii pe rețelele de socializare, informațiile publicate pe profilul copilului și istoricul de navigare al acestuia. De asemenea, aproape 40% dintre părinți mărturisește că citește mesajele primite de copil pe diferite platforme (Salvați Copiii România, 2014).

Un număr de 9 părinți nu au participat la nici o pregătire privind folosirea în siguranță a internetului. O persoană a declarat că a participat la o conferință pe acest subiect, iar un alt părinte a relatat că s-a informat singur citind diferite articole despre acest subiect. O altă persoană consideră că propria experiență este suficientă fiind utilizatorul a mai multor rețele de socializare.

Jumătate dintre părinții participanți au crezut pe baza discuțiilor cu copilul că acesta nu a fost instruit la școală în privința riscurilor online. La finalul discuțiilor, toți părinții au căzut de acord despre necesitatea susținerii unor cursuri de pregătire chiar și cu implicarea specialiștilor din domeniu, precum pedagogi, polițiști, psihologi.

În urma interviurilor efectuate cu profesorii s-a consemnat opinia unui pedagog care este convins că în materia implicării parentale în activitatea digitală a copilului majoritatea părinților nu acordă suficientă atenție acestor amenințări, se implică întârziat, sau gestionează problema greșit, de exemplu prin interzicerea folosirii smartphone-ului pentru o anumită durată de timp. Un alt cadru didactic crede că supravegherea parentală este indispensabilă, deoarece rețelele de socializare nu țin cont de gradul de dezvoltare mentală al copilului, iar copilul deseori nu poate rezista tentației. Profesorul menționează jocul *balena albastră,* care potrivit știrilor din media a condus la multiple sinucideri în rândul adolescenților.

5.4.4. Alte mijloace preventive și de remediere aflate la dispoziția elevilor

Printre alte mijloace de prevenție cercetate se numără: accesul restricționat, hotline-uri, apelul pentru ajutor la alte persoane.

O eventuală restricționare pare a fi necesară datorită riscurilor prezente pe aceste rețele online. Legat de acest subiect, cu ocazia interviurilor un număr de opt cadre didactice au susținut că rețelele de socializare reprezintă un pericol pentru adolescenți. Un profesor a subliniat că elevii adolescenți sunt extrem de influențabili și manipulabili în lipsa supravegherii parentale. El a mai adăugat că persoanele străine rău-intenționate pot profita de anonimitatea oferită de mediile sociale. Un număr de trei cadre didactice cred că cei mai mulți copii sunt utilizatori inconștienți care se manifestă prin *„consumul tuturor conținuturilor online, fără nici o selecție”.*

Despre restricționarea accesului adolescenților la rețelele de socializare, respectiv pentru combaterea utilizării excesive sau inconștiente a acestor site-uri cu ocazia interviurilor un profesor a afirmat că: *„restricționarea completă a folosirii acestor site-uri ar fi o soluție rezonabilă, însă susțin că o mediere conștientă din partea familiei ar fi oportună. Totodată prin implicarea școlii, a specialiștilor din domeniu și eventual adoptarea normelor legale de protecție ar reduce numărul abuzurilor și utilizarea excesivă. Din păcate nivelul de pregătire al părinților este deseori insuficient.”*

Cercetările *Net Children Go Mobile și Eu Kids Online* arată deopotrivă că în cazul copiilor din România medierea tehnică, adică utilizarea unui software de filtrare sau de control parental sunt cele mai puțin folosite forme de mediere folosite de părinți (Velicu et al., 2014).

În privința hot-line-urilor un procent de 24,2% (*n* = 72) dintre elevii respondenți (*n* = 297) au afirmat că dețin anumite cunoștințe, un procent de 42,8% (*n* = 127) sunt nesiguri, iar 33% (*n* = 99) nu cunosc astfel de site-uri (*Figura 13*).

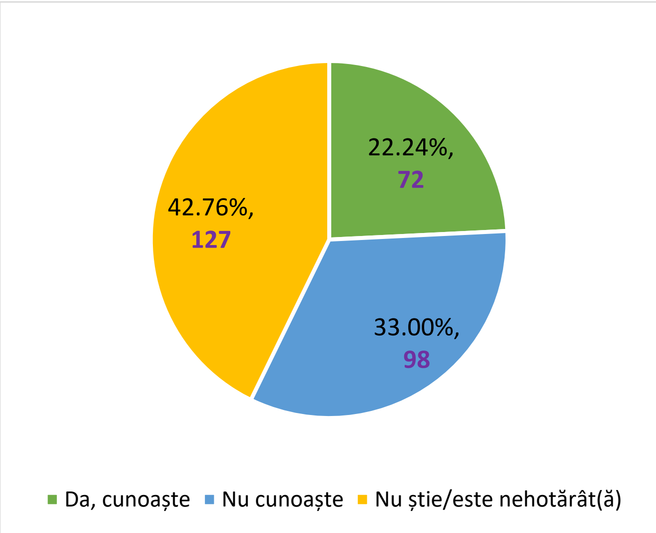

Figura 13. Cunoașterea *hotline*-urilor

În ceea ce privește ajutorul cerut de la alte persoane de către adolescenții clujeni, în caz de nevoie, elevii de clasa a X-a (*n* = 298) ar apela în procent de 44,3% (*n* = 132) la prieteni sau la alte persoane, în procent de 35,2% (*n* = 105) s-ar adresa părinților pentru ajutor, 23,8% (*n* = 71) nu ar cere ajutor de la nimeni, un procent de 17,8% (*n* = 53) ar apela direct la rețeaua de socializare utilizată, 2,3% (*n* = 7) la hotline-uri, iar un procent 1,7% (*n* = 5) s-ar adresa unui profesor. „Efectul medierii prietenilor asupra reducerii riscurilor online și asupra reducerii impactului negativ ale acestora este în schimb mai puțin clar demonstrat în studii” (Velicu et al., 2014, 79). Din studiul *Net Children Go Mobile* rezultă că în România, medierea venită din partea prietenilor este cea mai frecventă (Velicu et al., 2014). „Autorii consideră că aceasta poate să însemne o compensare a medierii deficitare din partea altor actori” (Velicu et al., 2014, 79).

5.4.5. Concluzii parțiale

Din informațiile obținute de la adolescenții clujeni ei și-au exprimat disconfortul lor datorită prezenței adulților pe *Facebook*. Totodată au considerat că sunt în stare să recunoască potențialele pericole (adică persoanele străine cu profiluri online manipulate). Se poate observa o contra-reacție din partea adolescenților la încercările adulților de a le controla activitățile online, care constă în orientarea spre alte rețele alternative, precum *Instagram* și *Snapchat.*

Mai mult, elevii folosesc setările de siguranță de pe site-urile de socializare cu scopul de a exclude sau de a limita vizionarea postărilor lor de către persoanele adulte (părinți, rude, prieteni de familie) și de către persoanele străine. *Snapchat*-ul este considerat ca fiind aplicația care oferă cel mai mare grad de intimitate pentru utilizatorii săi.

Din informațiile obținute de la părinții participanți la focus-grup rezultă că aceștia s-au implicat activ în comportamentul din mediul cibernetic al copilului, chiar și prin restricționarea activităților adolescenților de pe rețelele de socializare (cu toate că este rar întâlnit). Având în vedere că și părinții adolescenților sunt utilizatori activi de rețele sociale, dețin relativ multe informații despre acest subiect. Părinții s-au arătat îngrijorați față de ultimele trenduri de tip aplicații mobile în cazul cărora nu mai sunt în măsură să își exercite controlul parental.

Din informațiile obținute de la profesorii care predau în liceele din Cluj-Napoca s-a aflat că aceștia sunt preocupați într-o oarecare măsură de problematica rețelelor sociale. Ei consideră că folosirea acestor platforme reprezintă un impact negativ în dezvoltarea adolescentului: dependență, însingurare, izolare, expunerea voluntară ale informaților private, hărțuiri, anturaj negativ, întâlniri cu persoane străine.

Profesorii nu exclud însă nici efectele pozitive ale rețelelor dacă sunt folosite într-un mod conștient de către elevi. În responsabilizarea digitală a tinerilor pedagogii identifică mai mulți factori importanți, de exemplu: educarea parentală a copilului, comunicare cu părinții, mediul social, personalitatea elevului și nu în ultimul rând școala. O parte dintre pedagogii intervievați s-au întâlnit deja cu diferitele forme ale riscurilor online, însă în general nu s-a realizat nicio intervenție preventivă din timp. Totuși pedagogii se străduiesc să informeze elevii despre spațiul cibernetic, chiar și atunci când nu au beneficiat de o formare profesională în această privință.

5.5. Testarea ipotezelor

Ipotezele de cercetare au fost formulate în Secțiunea 4.4. Unele aspecte legate de acestea au fost lămurite deja pe parcursul analizei datelor. Totuși în vederea prezentării cât mai clare și consecvente a rezultatelor s-a considerat oportună dedicarea unei întregi secțiuni pentru testarea ipotezelor.

1. *Adolescentul asupra căruia se exercită control parental riguros este mai puțin expus la riscuri de natură sexuală decât copilul asupra căruia nu se exercită control parental riguros* (Kalmus, Blinka și Ólafsson, 2015).

Această ipoteză a fost inspirată de alte cercetări cu copii mai tineri (*aprox.* 10–12 ani). În cadrul prezentei cercetări la copiii de 16 ani ipoteza nu s-a putut verifica pe baza datelor cantitative, deoarece numărul cazurilor în care părinții verifică minorul în permanență este foarte scăzut (2%, n = 6). Mai mult, din focus-grupul rezultă că elevii atunci când sunt restricționați de către părinți schimbă rețeaua de socializare, de regulă abandonează *Facebook*-ul și încep să folosească aplicațiile mobile cum ar fi *Snapchat*-ul sau *Instagramul,* unde postările lor dispar automat după un scurt timp și este imposibil de controlat de către părinți.

2. *Adolescenții de sex feminin sunt mai afectați de riscurile întâlnite online, decât cei de sex masculin* (Livingstone și Haddon, 2009).

Această ipoteză se infirmă, cel puțin din perspectiva riscurilor de natură sexuală. În urma constituirii modelelor predictive cu tehnica regresiei logistice s-a ajuns la concluzia că la elevii de sex

masculin expunerea la riscul întâlnirilor cu persoane străine este de 2.7 ori mai probabil, decât la fete. Tot băieții tind să trimită poze și mesaje cu conținut sexual cu o șansă relativă de 9.6 ori mai mare decât fetele, iar în cazul primirii unor astfel de mesaje riscul expunerii este mai probabil cu 2.9 ori.

3. *Adolescenții de sex masculin trimit mai des mesaje sau imagini cu conținut sexual decât cei de sex feminin* (Studiul privind utilizarea internetului în familie, 2014).

Ipoteza s-a confirmat tot în urma analizei regresiei logistice, care a rezultat că elevii de sex masculin trimit poze și mesaje cu conținut sexual cu o șansă relativă de 9.6 ori mai mare decât elevii de sex feminin.

4. *Adolescenții de sex feminin utilizează mai frecvent setări de siguranță la profilul personal decât adolescenții de sex masculin* (Studiul privind utilizarea internetului în familie, 2014).

Această ipoteză se confirmă, după cum rezultă din *Tabelul 73,* elevii de sex masculin sunt mai neglijenți în utilizarea setărilor de siguranță, decât elevii de sex feminin. Asocierea este semnificativă (testul *Pearsons chi-square:* $x^2 = 18.974$, $DF = 3$, $N = 299$, $p < 0.01$, raport de corelație slab $r(299) = -.201$, $p < 0.01$).

Tabelul 73. Sex * Setările contului

			Setările contului				Total
			Public	Parțial privat	Privat	Nu știu	
Sex	Feminin	N	18	66	61	8	153
		%	11,8%	43,1%	39,9%	5,2%	100,0%
	Masculin	N	46	55	37	8	146
		%	31,5%	37,7%	25,3%	5,5%	100,0%
Total		N	64	121	98	16	299
		%	21,4%	40,5%	32,8%	5,4%	100,0%

5. *Adolescenții din mediul urban primesc într-o măsură mai mare mesaje sau imagini cu conținut sexual explicit, comparativ cu cei din mediul rural* (Studiul privind utilizarea internetului în familie, 2014).

Ipoteza se infirmă datorită specificului urbanistic al Zonei Metropolitane Cluj, unde localitățile limitrofe sunt practic alipite de municipiu și nu prezintă diferențe semnificative sub acest aspect (testul *Pearsons chi-square:* $x^2 = 1.851$, $DF = 2$, $N = 298$, $p = 0.396$).

6. Adolescenții care petrec mai mult timp pe rețelele de socializare, sunt expuși la mai multe riscuri, decât cei care petrec mai puțin timp pe rețele de socializare (Hasebrink, 2014).

În urma tehnicii regresiei logistice am constatat că în cazul elevilor cu număr ridicat de conturi pe rețelele de socializare, mai mult timp petrecut online și unde implicarea parentală este mai scăzută există o rată de probabilitate de peste 2.3 ori mai mare să fie expuși la riscul întâlnirilor cu persoanele străine decât în cazul elevilor care petrec mai puțin timp online. Astfel precizăm că timpul petrecut online nu crește probabilitatea tuturor categoriilor de risc examinate, deci ipoteza poate fi confirmată doar parțial.

6. Utilitatea practică a tezei de doctorat

6.1. Aspecte preliminarii

La nivelul Uniunii Europene pentru dezvoltarea unor politici eficiente de gestionare a riscurilor pe Internet se urmărește responsabilizarea indivizilor în luarea propriilor decizii. Pentru ca utilizatorii de internet - în special tinerii - să poată decide corect și oportun în mediul digital, strategia europeană impune implementarea unor serii de programe educaționale, campanii de informare în rândul tinerilor, pedagogilor și a părinților (Staksrud și Ólafsson, 2013).

Inițial, deși subiecții vizați erau copiii, campaniile de conștientizare și de folosire în siguranță a Internetului s-au focusat pe părinți și pe cadre didactice, copiii înșiși rămâneau deseori neimplicați. În prezent, cu scopul de a optimiza eficiența strategiilor lansate, copiii sunt implicați activ în campaniile de conștientizare a utilizării în siguranță a Internetului. Astfel se observă că politicile europene și-au schimbat viziunea în privința acestui aspect, trecând de la abordarea bazată pe restricționare și control la responsabilizarea acestora (Barbovschi și Marinescu, 2013).

Pentru aceste considerente s-au inițiat o serie proiecte pentru promovarea utilizării în siguranță a internetului. Începând din anul 1999 s-a lansat la inițiativa Comisiei Europene programul „Un Internet mai sigur" care și-a propus protejarea tinerilor în mediul online și să promovarea utilizării responsabile a Internetului. În 2004 tot în cadrul acestui proiect s-a lansat rețeaua *Insafe* care cuprinde un centru de informare, o linie telefonică de asistență, consilii ale tinerilor, și un consiliu paneuropean (European Schoolnet, 2011).

La nivel național Organizația Salvați Copiii România, membră al rețelei *Insafe,* promovează din anul 2008 folosirea în siguranță a internetului prin programul *Sigur.info* În anul 2016 programul *Sigur.info* a devenit *Ora de Net* (pagina oficială proiectului: https://oradenet.salvaticopiii.ro/despre-proiect). Pagina de web al proiectului pune la dispoziția publicului diferite broșuri destinate copiilor și adulților privind folosirea corectă a noilor tehnologii de exemplu: *Imaginea ta online, Ne jucăm și învățăm: navigarea pe Internet, Gândește-te bine înainte să distribui.* De asemenea platforma electronică al proiectului pune la dispoziția copiilor mici o serie de jocuri educaționale privind utilizarea computerelor și a Internetului, ca de exemplu: *Wild Web Woods*. Se observă că accentul este pus pe educarea copiilor.

Organizația Salvați Copiii România a lansat în anul 2014 „Ghidul utilizării în siguranță a internetului" sprijinit de Uniunea Europeană, și avizat de Ministerul Educației Naționale. Acesta constituie o resursă educațională complementară necesară cadrelor didactice care doresc să își însușească noțiunile de utilizare sigură și responsabilă a noilor tehnologii (Ministerul Educației Naționale, 2014). Ghidul conține o serie de lecții sau activități practice cu ajutorul cărora elevul învață să gestioneze corect diferite situații problematice ivite în mediul digital.

În luna mai 2018 s-a lansat un alt ghid sub numele „Ghidul facilitatorului ora de net" care este „dedicat tuturor persoanelor implicate în procesul educațional care doresc să abordeze această temă în sesiuni dedicate copiilor, profesorilor, părinților sau specialiștilor interesați" (Salvați Copiii România, 2018, 2).

6.2. Necesitatea implicării adolescenților în prevenția privind utilizarea în siguranță a Internetului

Deși politicile recente implică tinerii în mod accentuat în procesul de informare și de educare, datele cercetării *Net Children Go Mobile* din anul 2014 arată „o lipsă de informație în rândurile copiilor (mai ales în ceea ce privește siguranța pe internet), căreia i se adaugă o lipsă de conștientizare a potențialului de risc la care se expun prin anumite comportamente online" (Velicu et al., 2014, 32). De exemplu fenomenul *sexting*-ului a crescut exponențial față de alți ani, prin urmare se consideră că „în România se impun măsuri urgente de prevenire și conștientizare asupra acestui risc" (Velicu et al., 2014, 57).

Deși la nivel național există programe pentru ameliorarea riscurilor în sfera digitală, datele statistice arată ineficiența acestora deoarece campaniile de educare nu implică activ adolescenții. Cu toate că părinții și pedagogii se arată preocupați de subiect, un număr considerabili de elevi nu au beneficiat de nici o formă de informare sau mediere, după cum rezultă din datele noastre prezentate anterior.

În momentul de față nu există pagini web cu ajutorul cărora adolescentul și-ar putea testa propriul nivel de expune la riscuri în mediul online.

În vederea acoperirii lipsei identificate în prezenta teză, se propune lansarea unei platforme online care să ofere adolescenților posibilitatea de a se autoverifica.

În Secțiunea 6.3. se va oferi un chestionar model apt să identifice adolescenții vulnerabili. Un astfel de chestionar ar prezenta următoarele avantaje:

- are caracter de informare și de conștientizarea a tânărului cu privire la gradul de risc la care este expus;
- se află în concordanță cu noile politici europene care promovează implicarea activă ai adolescenților;
- datorită platformei online un număr mare de adolescenții ar avea acces la chestionar;
- adolescenții respondenți ar primi un feedback confidențial fără implicarea altor persoane despre propria vulnerabilitate.

6.3. Elaborarea unui chestionar al gradului de expunere la riscuri de natură sexuală online

Un element de noutate și de utilitate practică a prezentei teze constă în elaborarea unui chestionar model apt să ofere informații despre vulnerabilitatea adolescentului care o completează.

Chestionarul este compus din nouă întrebări generale în vederea evaluării gradului de expunere și categoriile de riscuri de natură sexuală întâlnite de către adolescenți în mediul online. Rezultatele evaluării vor putea fi folosite și de părinți sau profesori în scopuri preventive cu condiția ca adolescentul să răspundă în prealabil la întrebări. Astfel de exemplu se va putea afla, dacă dintr-o clasă de elevi există indivizi expuși la un grad ridicat de risc necesitând o atenție sporită atât din partea părinților cât și din partea profesorilor. Rezultatele chestionarului va arăta nu numai gradul de expunere al adolescentului pe trei nivele de riscuri de natură sexuală ci și cele mai probabile categorii de riscuri la care poate fi expus adolescentul. Elaborarea categoriilor de risc au fost inspirate de studiul *Eu Kids Online,* care clasifică țările participante în cinci categorii: *„lower use, lower risk", „lower use, some risk", „higher use, some risk", „higher use, higher risk"* și *„new use, new risk"* (Livingstone et al., 2011). Testul de expunere însă va folosi în loc de 5 nivele numai 3 nivele de risc aplicate indivizilor în locul țărilor.

În Secțiunea 5.3.3. s-au constituit mai multe modele predictive, câte unul pentru fiecare categorie de risc prin metoda regresiei logistice. Din aceste modele a rezultat șansele relative a expunerii la diferite riscuri online (*sexting* prin trimitere și primire de materiale cu conținut sexual, întâlnire cu străinii, respectiv solicitare de poze nude de către străini) și factori extrași prin analiza componentelor principale[25] (Secțiunile 5.1.1.2., 5.1.2.2. și 5.5.2.). Aceste date s-au folosit la construcția modelului. Deși *Figura 14* nu aduce informații suplimentare față de cele prezentate în secțiunile amintite, contribuie la înțelegerea elaborării testului:

[25] Factorul 1 (Comportament 1) cuprinde întrebările 3–4: numărul elementelor de date persoanele publice, acceptarea cererilor de prietenie și numărul prietenilor;
Factorul 2 (Comportament 2) cuprinde întrebările 5–7: numărul conturilor de rețele de socializare, timpul petrecut online și implicarea parentală.

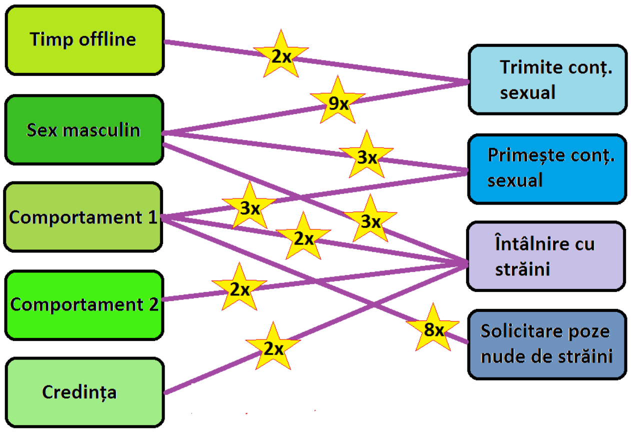

Figura 14. Șanse relative ale riscurilor online în funcție de factorii predictor

Șansele relative obținute prin regresia logistică precum și factorii de comportament online extrași prin analiza componentelor principale au fost incluse în cele patru formule matematice elaborate pentru fiecare categorie de riscuri[26].

Adolescentul va trebui să indice sexul lui, după care să răspundă la următoarele întrebări indicând un scor de la 1 la 5 (exceptând sexul, unde valoare pentru sexul masculin este 1 și valoarea pentru sexul feminin este 0):

1. Sexul adolescentului M/F
2. Cât timp petrece adolescentul offline cu prietenii?
3. Câte informații personale sunt publice pe contul adolescentului?
4. În ce măsură este dispus adolescentul să accepte cereri de prietenie ale persoanelor străine?
5. Câți prieteni are adolescentul pe rețelele de socializare?
6. Câte rețele de socializare folosește adolescentul?
7. Cât timp petrece adolescentul online pe rețele de socializare?
8. În ce măsură se implică părinții în activitățile adolescentului de pe rețelele de socializare?
9. Dacă adolescentul este credincios?

În urma efectuării calculelor rezultă gradul de expunere al adolescentului la fiecare categorie de riscuri de natură sexuală întâlnite cu ocazia utilizării rețelelor de socializare: din câteva simulări efectuate cu cazuri de risc alese din propria bază de date s-au constituit trei nivele de risc: risc scăzut de expunere, risc mediu de expunere și risc ridicat de expunere, conform *Tabelului nr. 74:*

Tabelul 74. Nivele în funcție de categorii de risc

	Risc scăzut	Risc mediu	Risc ridicat
Trimitere de materiale cu conținut sexual	< 0.66	0.67–0.83	> 0.84
Primire de materiale cu conținut sexual	< 0.5	0.51–0.54	> 0.55
Întâlnire cu străini cunoscute online	< 0.46	0.47–0.52	> 0.53
Solicitare de poze nude de către străini	< 1.68	1.69–2.09	> 2.1

[26] Sexting: trimiterea conținuturilor sexuale: ((Întrebare1 * 0.9) + (Întrebare2 * 0.2)) / 2
Sexting: primirea conținuturilor sexuale: ((Întrebare1 * 0.3) + ((Întrebare3 * 0.742 + Întrebare4 * 0.739 + Întrebare5 * 0.623) * 0.3)) / 2
Întâlnire cu străini: ((Întrebare1 * 0.3) + ((Întrebare3 * 0.742 + Întrebare4 * 0.739 + Întrebare5 * 0.623) * 0.2) + ((Întrebarea6 * 0.749 + Întrebarea7 * 0.742 + Întrebarea8 * 0.473) * 0.2) + Întrebarea9 * 0.2)/4
Solicitare poze nude de către străini: (Întrebare3 * 0.742 + Întrebare4 * 0.739 + Întrebare5 * 0.623) / 3 * 0.8.

Acest model privind gradul de expunere la riscuri de natură sexuală online a fost verificat și este valabil în contextul bazei de date a prezentei cercetări. Pentru o aplicabilitate mai generală ar fi nevoie de cercetări suplimentare și de colectarea unui set nou de date, care însă depășește limitele prezentei cercetări.

Etapele elaborării și a aplicării chestionarului de expunere la riscurile de natură sexuală întâlnite online sunt schițate în *Figura 15*. În *prima etapă* s-a recurs la șansele relative obținute prin regresia logistică, date care au stat la baza elaborării celor nouă întrebări. În cazul factorilor de comportament online 1 și 2 (rezultate prin analiza componentelor principale) care au fost de asemenea incluse în întrebări, s-a păstrat fiecare component cu ponderea inițială. Astfel în *etapa a doua* a elaborării modelului răspunsurile la cele nouă întrebări au fost codificate corespunzător. Aceste răspunsuri reprezintă scoruri ponderate incluse în cele patru formule matematice pentru fiecare categorie de risc. În *etapa a III-a* se va putea identifica nivelul de risc la care este expus adolescentul și în *etapa a IV-a* se va putea realiza intervenția preventivă.

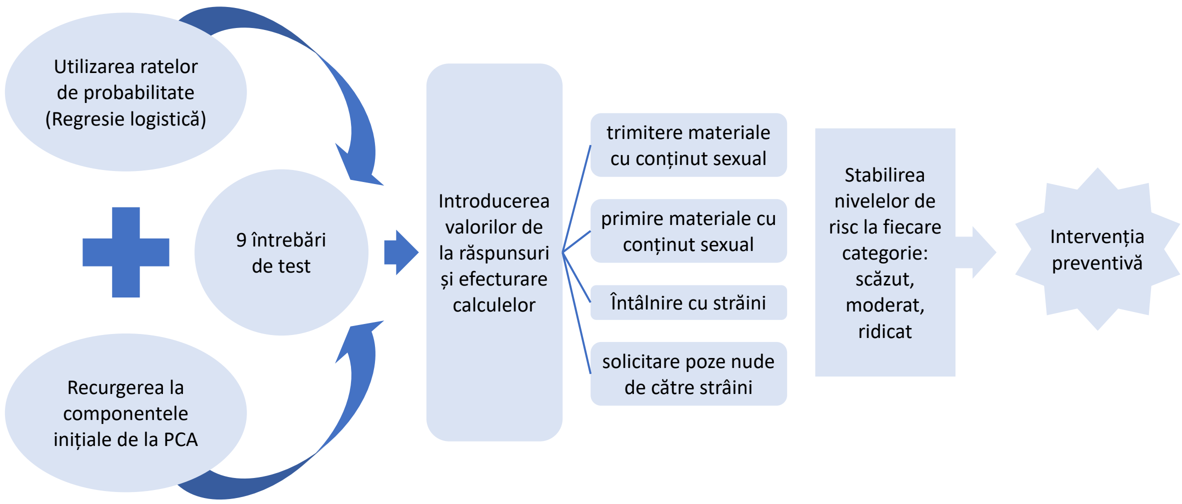

Figura 15. Etapele elaborării modelului privind expunerea adolescenților la riscurile de natură sexuală

7. Concluzii finale

Prezenta teză a avut ca scop identificarea riscurilor de natură sexuală la care sunt expuși utilizatorii adolescenți *Facebook* și a altor rețele de socializare. Cercetarea prezintă aspecte interdisciplinare de sociologie și de drept abordate cu metode cantitative și calitative. Persoanele care au intrat în vizor sunt adolescenți, părinții lor și profesorii de liceu.

Partea I a tezei vizează aspecte teoretice pornind de la motivarea și actualitatea temei care rezidă în principal în faptul că în ultimii ani a crescut numărul adolescenților cu acces la internet, utilizatori de rețele de socializare, respectiv s-au înmulțit cazurile de abuz sexual în legătură cu utilizarea acestor platforme online.

În Secțiunea 1.2 sunt definite riscurile de natură sexuală posibil întâlnite pe rețelele de socializare: hărțuire electronică *(sexual cyberbullying),* trimiterea și primirea mesajelor cu conținut sexual (*sexting),* racolarea minorilor în scopuri sexuale *(grooming),* pornografie infantilă și formele speciale ale acesteia, respectiv expunerea la materiale pornografice.

Secțiunea 1.3 dezvoltă fenomenul social al rețețelor de socializare dintr-o perspectivă istorică, iar în Secțiunea 1.4 s-a încercat o adaptare a teoriilor sociologice clasice la acest fenomen.

Capitolul 2 prezintă măsurile de protecție a minorilor în mediul online: s-a constatat că mijloacele de protecție se află într-o dezvoltare continuă determinată de evoluția sistemelor informatice. Acest capitol cuprinde și aspectele legislative la nivel internațional, European și național ajungând la concluzia că minorii se bucură de o vastă protecție juridică. La nivel legislativ însă apar aspecte care necesită clarificări, precum delimitarea infracțiunii de pornografie infantilă față de fenomenul *sextingului.*

În Capitolul 3 s-a parcurs o vastă bibliografie care vizează domeniul cercetat sub forma meta-analizei. S-au evidențiat cele mai recente studii și probleme de care este preocupată literatura de specialitate, de exemplu identificarea categoriilor de riscuri de care sunt vizați tinerii în mediul social, medierea parentală și pedagogică în aceste activități, respectiv abilitățile digitale ai adolescenților utilizatori etc.

În partea a II-a a tezei sunt prezentate metodele și rezultatele cercetării. Sunt abordați factorii socio-culturali, factorii socio-economici, factorii comportamentali în rețelele de socializare online ai adolescenților și factorii de risc prezentate de utilizarea acestor rețele de socializare, după următoarea structură logică: caracteristici demografice, obiceiuri de utilizare a rețelelor de socializare, riscuri și măsuri preventive. După cum s-a arătat în Capitolul 5, rezultatele sunt bazate în principal pe date cantitative (chestionarea a 303 de elevi clujeni din clasele a X-a) dar și pe informații calitative (focus-grup cu adolescenți și cu părinții acestora, respectiv interviuri cu profesorii). Ipotezele și întrebările de cercetare formulate în Secțiunea 5.5.

Cercetarea cantitativă a furnizat următoarele rezultate:

1. În privința factorilor socio-culturali:
   - școlarizarea părinților se află într-o relație de dependență cu proveniența copilului, astfel în cazul ambilor părinți; din mediul urban se înregistrează cel mai înalt grad de școlarizare (studii superioare), față de mediul rural, unde cei mai mulți părinți sunt absolvenți de liceu;
   - există un raport semnificativ între ocupația părinților și locul de proveniență;
   - există corelații semnificative între proveniența și numărul camerelor în locuință, gospodăriile din mediul rural au mai multe camere față de elevii din mediul urban;
   - școlarizarea părinților se asociază cu situația școlară a elevilor: în general elevii care au părinți cu o pregătire superioară învață mai bine; există corelații semnificative între situația notelor elevilor și ocupația părinților;
   - proveniența respondenților se află în legătură cu situația notelor; proveniența se asociază și cu numărul activităților extrașcolare;
   - sexul elevilor se află în raport de corelație semnificativă cu situația lor școlară, fetele învață în general mai bine decât băieții;

- sexul se află în corelație semnificativă cu practicarea sportului, băieții practică mai des activități sportive;
- sexul elevilor se asociază cu activitățile de lectură, fetele în general citesc mai des.

2. În privința factorilor socio-economici:
   - ocupația tatălui și veniturile lunare ale familiei se află în raport de corelație semnificativă, în sensul că tații cu ocupațiile din grupa 9 (necalificații) au cele mai mici venituri în familie;
   - veniturile lunare ale familiei se află în raport cu situația notelor elevilor;
   - veniturile familiale se află în raport de corelație semnificativă cu timpul petrecut cu părinții;
   - veniturile familiei influențează numărul activităților desfășurate de către elev în mod semnificativ, astfel în familiile cu venituri mari adolescentul practică mai multe activități extrașcolare.
3. În privința factorilor de comportament online în rețelele de socializare:
   - numărul fraților și surorilor are o influență semnificativă asupra numărului de prieteni online în sensul că cei cu un frate sau o soră sau cu mai mulți frați și surori au mai mulți prieteni pe rețelele de socializare;
   - tipul de locuință reprezintă factor de influență asupra timpului petrecut online, cei care locuiesc în apartament tind să petreacă mai mult timp online decât copiii care stau la casă particulară;
   - numărul prietenilor de pe rețelele de socializare se asociază cu timpul petrecut offline în mod semnificativ: adolescenții cu mai puțin prieteni online nu prea fac prietenii nici în afara spațiului virtual;
   - timpul petrecut cu părinții se află în raport de corelație cu implicarea parentală: părinții care petrec mai mult timp cu elevii sunt mai interesați față de activitățile desfășurate online de către adolescenți;
   - asocierea între activitatea de citire și setările contului este semnificativă, se observă că elevii care citesc mai des au tendința să utilizeze mai frecvent setările de siguranță;
   - în familiile unde se desfășoară mai des activități culturale, implicarea parentală este mai accentuată;
   - frecvența activităților religioase se asociază cu gradul de implicare parentală în sensul că în familiile cu astfel de activități, controlul parental este mai riguros.
4. În privința factorilor de risc de pe rețelele de socializare:
   - sexul adolescenților prezintă asocieri semnificative cu fenomenul *sexting*-ului (atât în cazul trimiterii cât și în ipoteza primirii conținuturilor sexuale) respectiv cu *cyberbullying*-ul (ipotezele de subiecți activi sau pasivi al hărțuirii online) în sensul că băieți se implică în pondere mai mare în astfel de activități riscante;
   - angajarea părinților în străinătate se asociază cu primirea conținuturilor de natură sexuală de către adolescenții;
   - religia elevilor pare a fi în relații de asociere cu riscul expunerii la solicitarea pozelor nude de către persoane străine în sensul că neoprotestanții, creștin-ortodocșii și romano-catolicii sunt mai reticenți în privința activităților online;
   - elevii care practică sport mai des sunt mai predispuși să participe în activități de *sexting*;
   - adolescenții care citesc mai mult, au tendința să utilizeze într-o pondere mai mare setările de siguranță.
5. În urma calculelor regresiilor logistice și multiple (Secțiunile 5.2.3., 5.2.4. și 5.3.3) s-au evidențiat următoarele aspecte:
   - expunerea la riscul trimiterii conținuturilor sexuale este de 9 ori mai probabil la elevii de sex masculin, decât la elevii de sex feminin;

- expunerea la riscul trimiterii conținuturilor sexuale este de 2 ori mai probabil la elevii care desfășoară un timp mai îndelungat de activități offline;
- expunerea la riscul primirii conținuturilor sexuale este de 3 ori mai probabil la elevii care dezvăluie mai multe informații personale, acceptă cererile de prietenie ale străinilor și au un număr ridicat de prieteni online;
- expunerea la riscul primirii conținuturilor sexuale este de 3 ori mai probabil la elevii de sex masculin, decât la elevii de sex feminin;
- expunerea la riscul solicitării de poze nude de către persoanele străine este aproape de 8 ori mai probabil la elevii care dezvăluie mai multe informații personale, acceptă cererile de prietenie ale străinilor și au un număr mare de prieteni;
- expunerea la riscul întâlnirii cu persoanele străine este aproape de 3 ori mai probabil la elevii de sex masculin, decât la elevii de sex feminin;
- expunerea la riscul întâlnirii cu persoanele străine este de peste 2.5 ori mai probabil la elevii care dezvăluie mai multe informații personale, acceptă cererile de prietenie ale străinilor și au un număr mare de prieteni online;
- expunerea la riscul întâlnirii cu persoanele străine este de peste 2.3 ori mai probabil la elevii care au un număr ridicat al conturilor pe rețelele de socializare, mai mult timp petrecut online și unde implicarea parentală este mai scăzută;
- expunerea la riscul întâlnirii cu persoanele străine este de peste 2 ori mai probabil la elevii care se consideră credincioși față de elevii care nu se consideră credincioși.

Datele calitative (care au fost prezentate în paralel cu cele cantitative) au relevat în urma focus-grupului cu adolescenții următoarele aspecte principale:

- cele mai utilizate rețele sunt *Facebook, Instagram* și *Snapchat*: acestea constituie totodată și rețelele favorite;
- elevii sunt deranjați de prezența online a adulților: aplicațiile *Instagram* și *Snapchat* reprezintă un loc de refugiu;
- copiii au declarat pe *Facebook* o vârstă falsă cu scopul de a avea acces și la materialele restricționate;
- rețelele de socializare sunt utilizate mai degrabă de pe telefoane mobile;
- prin intermediul *smartphone*-urilor este asigurată prezența permanentă pe rețelele de socializare;
- elevii sunt preocupați de setările de securitate ale contului cu scopul de a limita vizionarea postărilor de către persoanele adulte (părinți, rude, prieteni de familie) și de către persoanele străine;
- *Snapchat*-ul este considerat ca fiind aplicația care oferă cel mai mare grad de intimitate pentru utilizatorii săi.

În raport cu părinții s-au constatat că majoritatea părinților participanți la focus-grup s-au implicat activ în comportamentul din mediul cibernetic al copilului, chiar și prin restricționarea activităților adolescenților de pe rețelele de socializare. Având în vedere că și părinții adolescenților sunt utilizatori activi de rețele sociale, dețin relativ multe informații despre acest subiect. Părinții s-au arătat îngrijorați față de ultimele trenduri de tip aplicații mobile în cazul cărora nu mai sunt în măsură să își exercite controlul parental.

În raport cu profesorii de liceu cu ocazia interviurilor s-a observat că aceștia sunt preocupați într-o oarecare măsură de problematica rețelelor sociale. Ei consideră că folosirea acestor platforme reprezintă un impact negativ în dezvoltarea adolescentului: dependență, însingurare, izolare, expunerea voluntară ale informaților private, hărțuiri, anturaj negativ, întâlniri cu persoane străine. Profesorii nu exclud însă nici efectele pozitive ale rețelelor dacă sunt folosite într-un mod conștient de

către elevi. În responsabilizarea digitală a tinerilor pedagogii identifică mai mulți factori importanți, de exemplu: educarea parentală a copilului, comunicare cu părinții, mediul social, personalitatea elevului și nu în ultimul rând școala. O parte dintre pedagogii intervievați s-a întâlnit deja cu diferitele forme ale riscurilor online, însă în general nu s-a realizat nicio intervenție preventivă din timp. Totuși pedagogii se străduiesc să informeze elevii despre spațiul cibernetic, chiar și atunci când nu au beneficiat de o formare profesională în această privință.

Cercetarea a dezvăluit că rețelele de socializare prezintă un risc real pentru adolescenți, profesorii încearcă să implementeze contramăsuri care până la urmă pot contribui la prevenirea expunerii elevilor la aceste riscuri, dar în cazurile de abuz intervenția lor pare a fi târzie și lipsită de efecte. Atât profesorii, cât și părinții tind să creadă că restricționarea adolescenților nu este o măsură potrivită pentru prevenirea riscurilor ci educarea lor ar fi o soluție mai bună. S-a conturat o intersectare a punctelor de vedere ale profesorilor și ale părinților în sensul că educarea preventivă este o sarcină comună.

În Secțiunea nr. 5.5. pentru a realiza o prezentare cât mai consecventă a rezultatelor s-a procedat la testarea ipotezelor formulate în Secțiunea 4.4.

Un aspect de noutate adus de cercetare se regăsește în Capitolul 6: s-a observat că în pofida existenței programelor de conștientizare a utilizării Internetului în siguranță nu există pagini web destinate adolescenților cu ajutorul cărora să își verifice propriul nivel de expune la riscuri în mediul online. Pentru combaterea situației se propune lansarea unei platforme online care să ofere adolescenților posibilitatea de a se autoverifica. În acest sens s-a elaborat un test-model pentru identificarea adolescenților care sunt mai expuși la unele categorii de riscuri de natură sexuală întâlnite în mediul online. Acest test bazat pe un chestionar poate veni și în sprijinul părinților sau profesorilor pentru a se putea preveni eficient și din timp util cazurile de abuz.

Abrevieri

COR	Clasificarea Ocupațiilor din România
DF	degrees of freedom, grade de liberate
ISCO 08	Clasificarea internațională standard a ocupațiilor prevăzute prin Ordinul comun al Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale și Institutului Național de Statistică nr. 1.832/856/2011 din 6 iulie 2011
KMO	testul Kaiser-Meyer-Olkin
n	număr de cazuri
OR	șansă relativă/risc relativ estimat
p	nivel de semnificație
PCA	analiza componentelor principale
r	coeficientul de corelație
UE	Uniunea Europeană
x^2	valoare chi-square

Bibliografie

Albert-Lőrincz, Cs. & Csipkes, H. Sz. (2015). The effects of social networks on the spreading of online sexual harassment acts against minors. *Discourse as a Form of Multiculturalism in Literature and Communicationm,* ARHIPELAG XXI PRESS, ISBN: 978-606-8624-21-1

Akers, R.L. (1998). *Social structure and social learning*. Los Angeles: Roxbury.

Albu E. (2007). *Psihologia vârstelor,* accesat la 13.08.2016, http://www.upm.ro/facultati_departamente/depPregatire-Personal/docs/carti/psihologia_varstelor_albu.pdf.

Alexandrescu, G. (2014). *Ghid juridic privind promovarea și respectarea drepturilor copilului,* accesat la 14.05.2016, http://salvaticopiii.ro/upload/p0001000100010003_Ghid%20Juridic.pdf.

Antal, I., & László, É. (2008). Victimizarea sexuală online a adolescenților din Cluj-Napoca. Posibilități de prevenire. *Beneficii și riscuri ale utilizării internetului în rândul copiilor și adolescenților,* 111.

Admitere Liceu, accesat la 16.06.2017, https://www.admitereliceu.ro/top-licee?county_id=14&city_id=2542&year=2016&exams%5B%5D=admission&exams%5B%5D=bac&olympics=on&cauta=Afi%C5%9Feaz%C4%83+topul.

Anderson, M., & Jiang, J. (2018). Teens, Social Media & Technology 2018. Washington, *DC: Pew Internet & American Life Project*. Retrieved June, 3, 2018.

Autoritatea Australiană de Comunicații și Mass-Media (2013). Like, post, share:Young Australians' experience of social media. accesat la 17.05.2016, http://www.acma.gov.au/~/media/mediacomms/Report/pdf/Like%20post%20share%20Young%20Australians%20experience%20of%20social%20media%20Quantitative%20research%20report.pdf.

Balgiu, B.A., (2013). Analiza stimei de sine și a autodezvăluirii în comunicarea pe Facebook. *Revista de Psihologie*. 59(2). 158–166. accesat la 10.08.2016, http://revistadepsihologie.ipsihologie.ro/images/revista_de_psihologie/2013_02/RevPsih_2013_02.pdf.

Barbovschi, M. (2008). Să întâlnim „străinii". Comportamentul adolescenților de întâlnire online-offline. *Beneficii și riscuri ale utilizării internetului în rândul copiilor și adolescenților,* Presa Universitară Clujeană. 45–71.

Barbovschi, M., & Marinescu, V.(2013). Revisiting Policy Dilemmas in Internet Safety in the Context of Children's Rights. In B. O'Neill, E. Staksrud, & S. McLaughlin (eds) Towards a better internet for children? Policy pillars, players and Paradoxes. Göteborg: Nordicom.

Berger, P., L., Luckman, T. (2008). *Construirea socială a realității*. București: Editura Art.

Berges, P.L., & Luckmann, T. (2008). *The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge*. (A, Butucelea, Trans). București: Editura Art. (1966).

Bogdan, S., Șerban, D., și Zlati, G. (2014). *Noul Cod penal. Partea speciala. Analize, explicații, comentarii. Perspectiva Clujeană,* Editura Universul Juridic, București.

Boldova Pasamar, M.A. (2008). Pornografia infantilă pe Internet: fundamentul și limitele intervenției dreptului penal. *Caiete de drept penal,* 2.

Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241–258). Westport: Greenwood.

Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of*

Bourdieu, P. (1987). *Fieldwork in philosophy*. Choses dites, 13–46.

Boyd, D. (2006). Friends, Friendsters, and Top 8: Writing Community into Being on Social Network Sites [Electronic Version]. First Monday, 11.

Boyd, D. and Ellison, N.B. (2007). 'Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship'. Journal of Computer-Mediated Communication, 13/2: 210–230. accesat la 10.02.2017, http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x/full.

Bugnar, O. (2014). Pornografia infantilă-legiutorul european versus legiuitorul național. *Caiete de drept penal,* 3.

Bulgaru*, M. (2003). Sociologie (manual), vol. I. Chișinău, CE USM.*

Burcea, C. și Hârțescu, I. (2014). Manual de utilizare a social media în administrația publică. accesat la 11.02.2017, http://www.prefecturasuceava.ro/protrans/Manual%20Social%20media_final.pdf.

Calvert, S.L. (2015). Children and digital media. Handbook of child psychology and developmental science.

Cannarella, J., & Spechler, J.A. (2014). Epidemiological modeling of online social network dynamics. arXiv preprint arXiv:1401.4208. accesat la 10.02.2017, https://arxiv.org/pdf/1401.4208.pdf.

Castellani, B., și Hafferty, F.W. (2009). Sociology and complexity science: a new field of inquiry. Springer Science & Business Media.

Centrul Național de Răspuns la Incidente de Securitate Cibernetică. (2016). *Securitatea în rețele sociale și controlul parental în mediul online,* accesat la 21.08.2018, https://www.cert.ro/vezi/document/securitatea-in-retelele-sociale-și-controlul-parental.

Cha, M., Mislove, A., și Gummadi, K.P. (2009, April). A measurement-driven analysis of information propagation in the flickr social network. In Proceedings of the 18th international conference on World wide web (pp. 721–730). ACM. accesat la 11.02.2017, http://www2009.eprints.org/73/1/p721.pdf.

Chaffey, D. (2016). Global social media research summary 2016. Smart Insights: Social Media Marketing. accesat la 11.02.2017, http://www.smartinsights.com/social-media-marketing/social-media-strategy/new-global-social-media-research/.

Charteris, J., Gregory, S. și Masters, Y. (2014). Snapchat 'selfies': The case of disappearing data. eds.) Hegarty, B., McDonald, j., & Loke, S.K., *Rhetoric and Reality: Critical perspectives on educational technology,* 389–393.

Chelcea, S. (2001). *Technici de cercetare sociologică*. Editura SNSPA. București.

Choo, K.K.R. (2009). Responding to online child sexual grooming: an industry perspective. *Trends and issues in crime and criminal justice,* (379). accesat la 09.05.2016, http://www.aic.gov.au/media_library/publications/tandi_pdf/tandi379.pdf.

Cloward, R.A., & Lloyd, E. (1960). Ohlin. Delinquency and Opportunity, 150–159.

Cohen, A. (1986). Deviance and control, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New-Jersey.

Comisia Europeană. (2015). European Strategy for a Better Internet fo Children. accesat la 16.05.2016, https://ec.europa.eu/digital-single-market/european-strategy-deliver-better-internet-our-children.

Cosenza, V. (2017). World Map of Social Networks. Vincos Blog. accesat la 11.02.2017, http://vincos.it/world-map-of-social-networks/.

Costa, C. (2014). The habitus of digital scholars. Research in learning technology, 21. accesat la 17.12.2016, http://journals.co-action.net/index.php/rlt/article/view/21274.

Csüllög, K. (2012). *Kapcsolatok online és offline Az internet és más infokommunikációs technológiák szerepe a privát kapcsolathálózatokban*. Phd Thesis. Budapest, accesat la 09.08.2016, http://phd.lib.uni-corvinus.hu/665/1/Csullog_Krisztina.pdf.

Dobrinoiu, V., Pașcu, I., Dobrinoiu, M., et al. (2012*). Noul Cod Penal Comentat. Partea Specială.* Editura Universul Juridic. București.

Domokos, K. (2014). Cyberbullying: Zaklatás elektronikus eszközök használatával. Alkalmazott Pszichológia.14 (1):59–70, accesat la 17.05.2016, http://ap.elte.hu/wp-content/uploads/2014/05/APA_2014_1_Domonkos.pdf.

Drissel, D. (2012). Cyberspatial Transformations of Society: Applying Durkheimian and Weberian Perspectives to the Internet. *International Journal of Technology, Knowledge & Society,* 8(3).

Dubin, R. (1959). Deviant behavior and social structure: Continuities in social theory. American Sociological Review, 147–164.

Durkheim, E. (1984). *The social division of labour.*

Eastin, M.S., Greenberg, B.S., și Hofschire, L. (2006). Parenting the internet. *Journal of Communication, 56*(3), 486–504.

European Criminal Policy Initiative. (2009). Manifest referitor la politica penală europeană. accesat la 08.02.2016, http://www.zis-online.com/dat/artikel/2009_12_387.pdf.

Facebrands(2016), accesat la 17.08.2016, http://www.facebrands.ro/demografice.html.

Fleming, M.J., Greentree, S., Cocotti-Muller, D., Elias, K.A. & Morrison, S. (2006). Safety in Cyberspace: Adolescents' Safety and Exposure Online. Youth & Society 38(2), 135–154.

European Schoolnet. (2011). Ne jucăm și învățăm: navigarea pe Internet. accesat la 21.08.2018, https://oradenet.salvaticopiii.ro/docs/ne-jucam-și-invatam-navigarea-pe-internet.pdf.

Geukjian, K. (2013). Power, Social Media, Social Movements: A Bourdieuian Path to Discovering the Power of Social Movements Within the Space of Social Media.

Ghiță, S. (2010). *Devianța socială și măsuri pentru diminuarea efectelor sale asupra securității persoanelor vârstnice,* accesat la 23.01.2017. http://www.cnpv.ro/pdf/analize2010_2011/studiu-devianta-2010.pdf.

Giddens, A. (2000). *Consecințele modernității.* București: Editura Univers.

Gong, N.Z., Xu, W., Huang, L., Mittal, P., Stefanov, E., Sekar, V., și Song, D. (2012). Evolution of social-attribute networks: measurements, modeling, and implications using google+. In Proceedings of the 2012 ACM conference on Internet measurement conference. pp. 131–144. accesat la 11.02.2017, https://arxiv.org/pdf/1209.0835.pdf.

Gottfredson, M.R., & Hirschi, T. (1990). A general theory of crime. Stanford University Press.

Habermas, J., (1989). The theory of communicative action. Lifeworld and system: a critique of functionalist reason. (2). Beacon Press, Boston

Haddon, L., & Livingstone, S. (2014). The relationship between offline and online risks. In Feilitzen, C. and Stenersen, J., (eds.) *Young people, media and health: risks and rights. The Clearinghouse Yearbook 2014,* Goteborg, Nordicom, 21–32.

Hasebrink, U. (2014). Children's changing online experiences in a longitudinal perspective. accesat la 11.05.2016, http://eprints.lse.ac.uk/60083/1/__lse.ac.uk_storage_LIBRARY_Secondary_libfile_shared_repository_Content_EU%20Kids%20Online_EU%20Kids%20Online_Longitudinal_report.pdf_2014.pdf.

Hasebrink, U., Görzig, A., Haddon, L., Kalmus, V., & Livingstone, S. (2011). Patterns of risk and safety online: In-depth analyses from the EU Kids Online survey of 9-to 16-year-olds and their parents in 25 European countries. accesat la 12.05.2016, http://eprints.lse.ac.uk/39356/1/Patterns_of_risk_and_safety_online_%28LSERO%29.pdf.

Hasebrink, U., Livingstone, S., Haddon, L., & Olafsson, K. (2009). Comparing children's online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online. EU Kids Online.

Hew, K.F. (2011). Students' and teachers' use of Facebook, *Computers in Human Behavior,* 27(2), 662–676.

Holt, T.J., Bossler, A.M., & May, D.C. (2012). Low self-control, deviant peer associations, and juvenile cyberdeviance. American Journal of Criminal Justice, 37(3), 378–395.

Homayoun, A. (2017). The secret social media lives of teenagers. The New York Times.
Iglesias, E.J. (2015). Children's perception of the parental mediation of the risks of the Internet. Revista Latina de Comunicación Social, 70, pp. 49–68.
Institutului de Cercetare și de Prevenire a Criminalității din cadrul Inspectoratului General al Poliției Române. (2010). Dezvoltarea capacității de prevenire și investigare a cazurilor de pornografie infantilă prin Internet în România,Tu cui dai accept. accesat la 11.05.2016, http://www.safernet.ro/KitRaportare/Studiu_accept.pdf.
Inspectoratului General al Poliției Române. (2017). Tu știi ce face copilul tău pe Internet? accesat la 12.04.2018, https://www.politiaromana.ro/ro/stiri-și-media/stiri/tu-stii-ce-face-copilul-tau-pe-internet.
Inspectoratul Județean Cluj. (2017). Suport educational. accesat la 12.04.2018. http://www.isjcj.ro/htm/2017/Martie_17/suport-educational.pdf.
International Association of Internet Hotlines. (2014). accesat la 12.05.2016, http://inhope.org/tns/resources/statistics-and-infographics/statistics-and-infographics-2014.aspx.
Ionescu, M. (2010). Facebook ajută oamenii să devină mai sociabili – studiu. accesat la 08.11.2016, http://www.corectnews.com/node/28499/save/pdf.
Ives, E.A. (2013). iGeneration: the social cognitive effects of digital technology on teenagers. accesat la 01.09.2018, https://scholar.dominican.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://scholar.google.ro/&httpsredir=1&article=1092&context=masters-theses.
Junco, R. (2012). Too much face and not enough books: The relationship between multiple indices of Facebook use and academic performance.*Computers in Human Behavior,* 28(1), 187–198.
Kalmus, V., Blinka, L., & Ólafsson, K. (2015). Does it matter what mama says: evaluating the role of parental mediation in European adolescents' excessive internet use. *Children & Society, 29*(2), 122–133.
Kiss, J. & Sipos, E. (2011). Közösségi hálózatok és hatásuk a társadalomra. *SZVT Kutatási és Fejlesztési Központ*. accesat la 08.11.2016, http://www.szvt.hu/userfiles/file/SZAKNYELVI%20SZAKOSZTALY/K%C3%96Z%C3%96SS%C3%89GI%20H%C3%81L%C3%93ZATOK%20%C3%89S%20HAT%C3%81SUK%20A%20T%C3%81RSADALOMRA.pdf.
Kofoed, J. & Ringrose, J. (2012). Travelling and sticky affects: Exploring teens and sexualized cyberbullying through a Butlerian-Deleuzian-Guattarian lens. Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education, 33(1), 5–20.
Kuusisto, T., și Kuusisto, R. (2015). Cyber World as a Social System. In Cyber Security: Analytics, Technology and Automation (pp. 31–43). Springer International Publishing. accesat la 08.11.2016, http://file.allitebooks.com/20151011/Cyber%20Security-%20Analytics,%20Technology%20and%20Automation.pdf#page=39.
Lee, D.B., Goede, J., & Shryock, R. (2010). Clicking for friendship: social network sites and the medium of personhood. MedieKultur: Journal of media and communication research, 26(49), 14.
Lenhart, A. (2009). Teens and Sexting: How and why minor teens are sending sexually suggestive nude or nearly nude images via text messaging. accesat la 17.05.2016, http://www.ncdsv.org/images/pewinternet_teensandsexting_12-2009.pdf.
Lenhart, A., Duggan, M., Perrin, A., Stepler, R., Rainie, H., & Parker, K. (2015). Teens, social media & technology overview 2015. Pew Research Center [Internet & American Life Project].
Lim, Y.J. (2017). Decision to use either Snapchat or Instagram for Most Powerful Celebrities. Research Journal of the Institute for Public Relations, 3(2).
Livingstone, S., și Haddon, L. (2008). Risky experiences for children online: Charting European research on children and the internet. *Children & Society,* 22(4), pp. 314–323.
Livingstone, S., și Haddon, L. (2014). EU Kids Online III: a thematic network to stimulate and coordinate investigation into the use of new media by children (final annual report). accesat la 17.08.2016, http://eprints.lse.ac.uk/60228/1/EU_Kids_Online_AnnualReport2014.pdf.
Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., și Ólafsson, K. (2011) EU kids online: final report. EU Kids Online, London School of Economics & Political Science, London, UK.
Livingstone, S., și Helsper, E.J. (2008). Parental mediation of children's internet use. *Journal of broadcasting & electronic media,* 52(4), pp. 581–599.
Livingstone, S., Byrne, J. și Bulger, M. (2015). Researching children's rights globally in the digital age. accesat la 03.05.2015, http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/Research-Projects/Researching-Childrens-Rights/pdf/Researching-childrens-rights-globally-in-the-digital-age-260515-withphotos.pdf.
Livingstone, S., Görzig, A., și Ólafsson, K. (2011). Disadvantaged children and online risk. accesat la 03.05.2015, http://eprints.lse.ac.uk/39385/1/Disadvantaged%20children%20and%20online%20risk%28LSERO%29.pdf.
Livingstone, S. și Haddon, L. (2009) Eu Kids Online. Final Report. accesat la 17.08.2016, http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20I%20(2006-9)/EU%20Kids%20Online%20I%20Reports/EUKidsOnlineFinalReport.pdf.
Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2010). Risks and safety on the internet: the perspective of European children: key findings from the EU Kids Online survey of 9–16 year olds and their parents in 25 countries. accesat la 18.05.2016, http://www.lse.ac.uk/media%40lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20%282009-11%29/EUKidsOnlineIIReports/Final%20report.pdf.
Livingstone, S., Kirwil, L., Ponte, C., & Staksrud, E. (2013). In their own words: what bothers children online? with the EU Kids Online Network. *LSE London: EU Kids On-line*. accesat la 11.05.2016, https://core.ac.uk/downlo1ad/files/67/9694458.pdf.

Livingstone, S., Ólafsson, K., & Staksrud, E. (2011). Social networking, age and privacy. accesat la 11.05.2016, http://eprints.lse.ac.uk/35849/1/Social%20networking%2C%20age%20and%20privacy%20%28LSERO.pdf.

Lwin, M.O., Stanaland, A.J., & Miyazaki, A.D. (2008). Protecting children's privacy online: How parental mediation strategies affect website safeguard effectiveness. *Journal of Retailing,* 84(2), 205–217. accesat la 18.05.2016, https://datapro.fiu.edu/campusedge/files/articles/miyazakia2615.pdf.

Maghrabi, R.O., Oakley, R.L., & Nemati, H.R. (2014). The impact of self-selected identity on productive or perverse social capital in social network sites. Computers in Human Behavior, 33, 367–371. accesat la 17.12.2016, http://www.sciencedirect.com.web.bcucluj.ro:2048/science/article/pii/S0747563213003208.

Marcum, C.D., Higgins, G.E., & Ricketts, M.L. (2014). Sexting behaviors among adolescents in rural North Carolina: A theoretical examination of low self-control and deviant peer association. *International Journal of Cyber Criminology,* 8(2), 68.

Marhan, A.M., și Popa, C.M., (2012). Câteva observații privind relația dintre profilul de personalitate al utilizatorului și preferința pentru utilizarea Facebook. *Revista Română de Interacțiune Om-Calculator.* 5(1), 73–92, accesat la 10.08.2016, http://rochi.utcluj.ro/rrioc/articole/RRIOC-2012-1-Marhan.pdf.

Marhan, A.M., și Popa, C.M., (2012). Câteva observații privind relația dintre profilul de personalitate al utilizatorului și preferința pentru utilizarea Facebook. *Revista Română de Interacțiune Om-Calculator.* 5(1), 73–92, accesat la 10.08.2016, http://rochi.utcluj.ro/rrioc/articole/RRIOC-2012-1-Marhan.pdf.

Mascheroni, G., și Ólafsson, K. (2014). *Net children go mobile: Risks and opportunities*. Educatt.

Măhălean, I.A. (2014). Transpostion of Directive 2011/(3?UE of the European Parliament and of the Counicil of 13 December 2011 on combating sexual abuse and sexual exploitation of children, and child pornography, replacing the Council Framework-Decision 2004/68/JHA into domestic legislation. *Caiete de Drept Penale,* 3.

Mărgineanu, A. (2013). Combating sexual exploitation of children and child pornography. *Caiete de Drept Penale,* 3.

Marker, C., Gnambs, T., & Appel, M. (2017). Active on Facebook and failing at school? Meta-analytic findings on the relationship between online social networking activities and academic achievement.

McIntyre, T.J. (2010). Blocking child pornography on the Internet: European Union developments. *International Review of Law, Computers & Technology, 24*(3), 209–221.

Merton, R.K. (1938). Social structure and anomie. American sociological review, 3(5), 672–682. accesat la 28.01.2017, http://selfteachingresources.pbworks.com/f/Social+Structure+and+Anomie+-+Merton.pdf.

Mesch, G.S. (2009). Parental mediation, online activities, and cyberbullying. *CyberPsychology & Behavior, 12*(4), 387–393. accesat la 18.05.2016, din baza de date Ebscohost.

Meza, R.M., (2012). *Structura și dinamica sistemelor online de networking social de success*. (teză de doctorat). Universitatea Babeș-Bolyai. Școala doctorală Sociologie. Cluj-Napoca.

Mihail, R. (2009). Teorii sociologice contemporane. Galați University Press (GUP), 195, 193–195.

Mihăilescu, L., & Raț,T. (2010). Rețelele sociale online din perspectiva securității. *Revista Română de Studii de Intelligence,* 29–41.

Ministerul Educației Naționale (2014). *Ghidul utilizării în siguranță a internetului,* accesat la 21.08.2018, https://oradenet.salvaticopiii.ro/docs/Ghidul_utilizarii_in_siguranta_a_Internetului.pdf.

Mitchell, K.J., Finkelhor, D., Jones, L.M., & Wolak, J. (2010). Use of Social Networking Sites in Online Sex Crimes Against Minors: An examination of national incidence and means of utilization. *Journal of Adolescent Health, 47*(2), 183–190. accesat la 10.05.2016, http://www.unh.edu/ccrc/pdf/CV174.pdf.

Mitchell, K.J., Finkelhor, D., & Wolak, J. (2003). The exposure of youth to unwanted sexual material on the Internet: A national survey of risk, impact, and prevention. Youth & Society, 34(3), 330–358.

Mitruțiu, M., (2005). *Analiza rețelelor sociale*. Timișoara. accesat la 08.08.2016., http://www.asecib.ase.ro/mps/Analiza_retelelor_sociale.pdf.

Mitruțiu, M., (2005). Analiza rețelelor sociale. Timișoara. accesat la 08.08.2016., http://www.asecib.ase.ro/mps/Analiza_retelelor_sociale.pdf.

Momoc, A., (2014). Comunicarea 2.0. New media, participare și populism, Adenium, Iași.

Munoz, C., & Towner, T. (2009, March). Opening Facebook: How to use Facebook in the college classroom. In *Proceedings of society for information technology & teacher education international conference* (Vol. 2623). accesat la 08.10.2016, https://www.learntechlib.org/p/31031.

Navarro, R., Serna, C., Martínez, V., & Ruiz-Oliva, R. (2013). The role of Internet use and parental mediation on cyberbullying victimization among Spanish children from rural public schools. *European journal of psychology of education, 28*(3), 725–745.

Noyes, D. (2015). The Top 20 Valuable Facebook Statistics, updated April 2016

Nye, J. Jr., (2012). Viitorul puterii. Polirom, Iași.

O'Keeffe G.S., & Clarke-Pearson K. (2011). The impact of social media on children, adolescents, and families. Pediatrics.127(4), 800–804.

Ogien, A. (2002). *Sociologia devianței.* București. Editura Polirom.

Organizație Internațională de Cooperare a Forțelor de Poliție (International Criminal Police Organization, INTERPOL). Global Complex for Innovation Project, accesat la 12.05.2016, http://www.interpol.int/About-INTERPOL/The-INTERPOL-Global-Complex-for-Innovation.

Pallant, J. (2007). SPSS Survival Manual – A Step by Step Guide to Data Analysis using SPSS for Windows third edition. Berkshire. Open University Press.

Pallis, G., Zeinalipour-Yazti, D., & Dikaiakos, M.D. (2011). Online social networks: status and trends. In New Directions in Web Data Management 1 (pp. 213–234). Springer Berlin Heidelberg.

Paraschiv,G. (2013). Creșterea Pericolului Pornografiei Infantile Pe Internet. *Acta Universitatis George Bacovia. Juridica,* (2), 445–460. accesat la13.05.2016. http://Juridica.Ugb.Ro/.

Parsons, T. (1951). *The Social System*. London. Routledge.

Parsons, T. (1959). The School Class as a Social System: Some of Its Functions in American Society. S. 129–154 in: Talcott Parsons: Social Structure and Personality.

Petcu, M. (2003). Teorii sociale privind geneza delicvenței. accesat la 23.01.2017 http://www.humanistica.ro/anuare/2003/ANUAR_2003/11_Marioara%20PETCU.PDF.

Petrescu, A.M. (2010). Implicații Pedagogice ale Funcționalismului Durkheimian. *Studia Universitatis,* 9(39), accesat la 28.10.2016, https://ibn.idsi.md/sites/default/files/j_nr_file/9_2010.pdf#page=124.

Poltash, N.A. (2012). Snapchat and sexting: A snapshot of baring your bare essentials. Rich. JL & Tech., 19 (4): 1–24.

Popovici-Diaconu, R. (2013). Rețele de socializare. Impact social în spațiul public. accesat la 10.02.2017, http://www.umk.ro/images/documente/publicatii/conferinta2013/razvan_popovici.pdf.

Rădulescu, S.M. (1994). Teorii sociologice în domeniul devianței și al problemelor sociale. București: Computer Publishing Center.

Rădulescu, S., & Banciu, D. (1996). Sociologia crimei și criminalității. Casa de editură și presă „ȘANSA” S.R.L., București.

Rheingold, H. (1993). The virtual community: Finding commection in a computerized world. Addison-Wesley Longman Publishing Co., Inc.

Rheingold, H. (2000). The virtual community: Homesteading on the electronic frontier. MIT press. accesat la 07.12.2016, https://dlc.dlib.indiana.edu/dlc/bitstream/handle/10535/18/The_Virtual_Community.pdf?sequence=1.

Rheingold, H. (2002). *Smart mobs: The next social revolution*. Perseus. Cambridge MA

Ridgway, J.L., & Clayton, R.B. (2016). Instagram unfiltered: Exploring associations of body image satisfaction, Instagram# selfie posting, and negative romantic relationship outcomes. Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 19(1), 2–7. accesat la 11.02.2017, baza de date Ebscohost.

Ringrose, J., Harvey, L., Gill, R., & Livingstone, S. (2013). Teen girls, sexual double standards and ‘sexting’: Gendered value in digital image exchange. Feminist Theory, 14(3), 305–323.

Ringrose, J., Gill, R., Livingstone, S., & Harvey, L. (2012). A qualitative study of children, young people and ‘sexting’: a report prepared for the NSPCC.

Roman, G. (2014). Ghidul utilizării în siguranță a Internetului - Un internet mai sigur pentru toți elevii. accesat la 13.06.2017, http://www.salvaticopiii.ro/upload/p0001000100010000_Ghid%20SigurInfo%20165x235%20ref.pdf.

Rosen, J. (2011). Free speech, privacy, and the web that never forgets. *J. on Telecomm. & High Tech. L., 9,* 345., accesat la 05.06.2016, http://jthtl.org/content/articles/V9I2/JTHTLv9i2_Rosen.PDF.

Rosen, L.D., Cheever, N.A., & Carrier, L.M. (2008). The association of parenting style and child age with parental limit setting and adolescent MySpace behavior. *Journal of Applied Developmental Psychology, 29*(6), 459–471. accesat la 18.05.2016, https://www.psychologytoday.com/sites/default/files/attachments/40095/theassociationofparentingstyleandchildagewithparentallimitsettingandadolescentmyspacebehaviorjournal.pdf.

Rotariu, T. (2009). Câteva observații în legătură cu utilizarea termenilor de „cantitativ” și „calitativ” în literatura metodologică din științele sociale în Colocviul internațional de științe sociale, Editura Universității Transilvania, 2009, Brașov, p. 343–351;

Rusu-Mocanasu, D. (1994). Comunitatea Horahane (rromii musulmani) din Babadag: mentalități si schimbări sociale.

Russo, C.J., & Arndt, K.J. (2010). Technology and the Law: The Dangers of Sexting in Schools. School Business Affairs, 76(4), 36–38.

Safer Social Networking for the EU. (2009). accesat la 16.05.2016, https://ec.europa.eu/digital-single-market/sites/digital-agenda/files/sn_principles.pdf.

Salehan, M., & Negahban, A. (2013). Social networking on smartphones: When mobile phones become addictive. Computers in Human Behavior, 29(6), 2632–2639, accesat la 11.02.2017, http://www.sciencedirect.com.web.bcucluj.ro:2048/science/article/pii/S0747563213002410.

Salvați Copiii România.(2014). Studiu privind utilizarea internetului în familie, accesat la 17.08.2016, http://salvaticopiii.ro/upload/p0001000300010000_Raport%20cercetare%20safer%20internet%202014_web.pdf.

Salvați Copiii România. (2016). Oră de Net. accesat la 11.05.2016, http://oradenet.salvaticopiii.ro/la-avizier/salvati-copiii-romania-lanseaza-ora-de-net.

Salvați Copiii România.(2018). *Ghidul facilitatorului ora de net*. accesat la 21.08.2018, https://oradenet.salvaticopiii.ro/docs/Ghidul_Facilitatorului_Ora_de_Net_Mai_2018_Editia_2.pdf.

Semary, H.E., & Al Khaja, M. Children’s Uses of Facebook in Crisis and Peace: A Comparative Study, accesat la 11.05.2016, http://www.iiis.org/CDs2014/CD2014IMC/ICSIT_2014/PapersPdf/HB506XD.pdf.

Sharples, M., Graber, R., Harrison, C., & Logan, K. (2009). E-safety and Web 2.0 for children aged 11–16. *Journal of Computer Assisted Learning, 25*(1), 70–84. accesat la 19,05.2016, din baza de date Ebscohost.

Shin, W., & Ismail, N. (2014). Exploring the role of parents and peers in young adolescents’ risk taking on social networking sites. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 17*(9), 578–583, accesat la 18.05.2016, http://kalbelgarion.com/ExploringTheRoleofParentsandPeers.pdf.

Shin, W., & Kang, H. (2016). Adolescents' privacy concerns and information disclosure online: The role of parents and the Internet. *Computers in Human Behavior, 54,* 114–123. accesat la 18.05.2016, din baza de date Ebscohost.

Slonje, R., & Smith, P.K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying?. *Scandinavian journal of psychology,* 49(2), 147–154.

Slonje, R., Smith, P.K., & Frisén, A. (2012). Processes of cyberbullying, and feelings of remorse by bullies: A pilot study. *European Journal of Developmental Psychology, 9*(2), 244–259. accesat la 16.05.2016, http://dx.doi.org/10.1080/17405629.2011.643670.

Šmahel, D., & Blinka, L. (2012). Excessive internet use among European children. Children, risk and safety on the internet: Research and policy challenges in comparative perspective191, 204.

Smith, W.P., & Kidder, D.L. (2010). You've been tagged! (Then again, maybe not): Employers and Facebook. *Business Horizons, 53*(5), 491–499.

Stănciulescu, E. (1996). *Teorii sociologice ale educației: producerea eului și construcția sociologiei.* Polirom.

Stănciulescu, E. (2002) *Sociologia educației familiale* (Vol. Strategii educative ale familiilor contemporane). Iași: Polirom.

Stipp, H. (2017). Most famous social network sites worldwide as of April 2018, ranked by number of active users (in millions), https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/, accesat la 16.07.2017.

Streteanu, F., Moroșanu, R. (2010). Instituții și infracțiuni în Noul Cod Penal, ccesat la 11.05.2016, http://www.csm1909.ro/csm/linkuri/06_01_2011__38061_ro.pdf.

Suchar, C.S. (1978). Social Deviance: perspectives and prospects. Holt, Rinehart and Winston.

Sutherland, E.H., Institut de droit comparé (Paris). Section de droit pénal et de science criminelle, Cressey, D.R., & Ancel, M. (1966). Principes de criminologie. Ed. Cujas.

Staksrud, E., & Ólafsson, K. (2013). Awareness. Strategies, mobilisation and effectiveness., 57–76. In B. O'Neill, E. Staksrud, & S. McLaughlin (eds) Towards a better internet for children? Policy pillars, players and Paradoxes. Göteborg: Nordicom.

Ștefănescu, S., (2008). Utilizarea internetului: pattern-uri de consum ale adolescenților din România. *Revista Română de Sociologie,* 3–4, accesat la 08.08.2016, http://www.revistadesociologie.ro/pdf-uri/nr.3-4-2008/Art%207-Stefanescu.pdf.

Tække, J. (2010). Facebook: Networking the community of society. In Conference paper for the 11th Annual International and Interdisciplinary Conference of the Association of Internet Researchers.

Taylor, M., Quayle, E., & Holland, G. (2001). Child pornography, the Internet and offending. *The Canadian Journal of Policy Research, 2*(2), 94100. accesat la 11.05.2016, https://www.researchgate.net/publication/229646969_Child_Pornography_An_Internet_Crime.

Teslovan, R.B. (2015).Child Pornography. An outlook over the criminalisation of the offense in the form of possessing and accesssing pseudo-pornography and virtual pornography. Caiete de Drept Penal, 2. http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/crime/11342175/Parents-discover-childrens-Facebook-photos-on-Russian-paedophile-website.html.

Tőkés, Gy., Velicu, A . (2015). Poveștile de dincolo de statistici: despre competențele digitale ale copiilor și adolescenților din România. accesat la 14.05.2016, http://revistadesociologie.ro/sites/default/files/8-gtokesvelicu.pdf.

Tőkés, Gy. (2010). *Digital Inequalities Among High School Students in Mures County, Romania.*

Tőkés, Gy. (2014). Oportunități online și tipuri de utilizatori online în rândul tinerilor din românia. *Revista Romana de Sociologie,* 25.

Tószegi, Zs. (2013). *Gyerekek a világhálón. Lehetőségek és veszélyek az interneten*. accesat la 11.05.2016, http://nws.niif.hu/ncd2013/docs/phu/118.pdf, 2015.12.17

Udangiu, E., (2008). Internetul, bârfa și capitalul social. Revista română de comunicare și relații publice. accesat la 10.08.2016, http://journalofcommunication.ro/oldsite/archive1/RJCPR_12full.pdf.

UNESCO. Innocence in Danger. accesat la 11.05.2016, http://www.innocenceendanger.org/en/.

Uniunea Internațională pentru Telecomunicații. Organizației Națiunilor Unite. Proiectul Child Online Protection, accesat la 11.05.2016, http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/default.aspx.

Valcke, M., Schellens, T., Van Keer, H., & Gerarts, M. (2007). Primary school children's safe and unsafe use of the Internet at home and at school: An exploratory study. *Computers in Human Behavior, 23*(6), 2838–2850. accesat la 19.05.2016, http://users.ugent.be/~mvalcke/CV/VECITS_web.pdf.

Vasiu, I., Vasiu, L. (2011). Criminalitatea în cyberspațiu. Editura Universul Juridic. București.

Velicu, A., Mascheroni, G. și Ólafsson, K. (2014). Riscuri și oportunități în folosirea internetului mobil de către copiii din România. Raportul proiectului Net Children Go Mobile. București: Ars Docendi.

Walker, J., & Moak, S. (2010). Child's play or child pornography: the need for better laws regarding sexting. *ACJS Today, 35*(1), 3–9. accesat la 10.05.2016, http://www.acjs.org/pubs/uploads/ACJSToday_February_2010.pdf.

Wellman, B., Quan-Haase, A., Boase, J., Chen, W., Hampton, K., Díaz, I., & Miyata, K. (2003). The social affordances of the Internet for networked individualism. *Journal of Computer-Mediated Communication,* 8(3), 0–0. accesat la 09.08.2016, http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1083-6101.2003.tb00216.x/full.

Willard, N. (2004) An Educator's Guide to Cyberbullying and Cyberthreats. accesat la 11.05.2016, http://cyberbully.org/docs/cbcteducator.pdf.

Williams, K.S. (2004). Child pornography law: Does it protect children?. *The Journal of Social Welfare & Family Law, 26*(3), 245–261. accesat la 14.05.2016, http://eds.a.ebscohost.com.web.bcucluj.ro:2048/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=10&sid=8ce3bf54-5e1e-4451-97f3-0011af6fa42f%40sessionmgr4005&hid=4105.

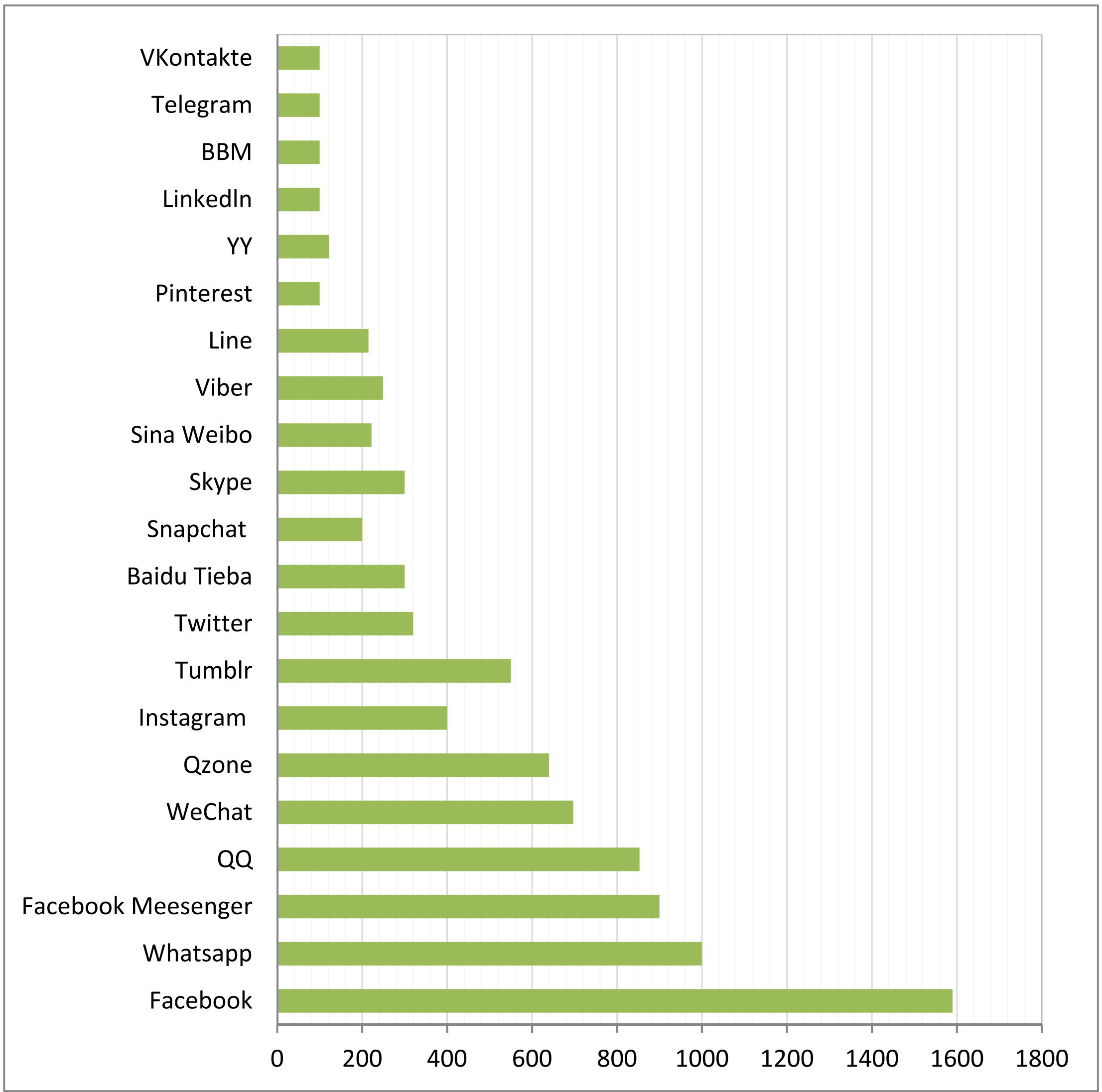
Wolak, J., Finkelhor, D., Mitchell, K.J., & Ybarra, M.L. (2008). Online „predators” and their victims: myths, realities, and implications for prevention and treatment. *American Psychologist, 63*(2), 111, accesat la 17.08.2016, http://www.apa.org/pubs/journals/releases/amp-632111.pdf.
Wollis, M.A. (2011). *Online Predation: A Linguistic Analysis of Online Predator Grooming* (Doctoral dissertation). accesat la 14.05. 2016, http://dspace.library.cornell.edu/bitstream/1813/23125/2/Wollis,%20Melissa%20-%20Research%20Honors%20Thesis.pdf.
Wortley, R., & Smallbone, S. (2006). Child pornography on the internet. Problem-oriented guides for police, problem-specific guides series, 41. accesat la 08.02.2016, http://www.popcenter.org/problems/pdfs/ChildPorn.pdf, p.16.
Wood, M., Barter, C., Stanley, N., Aghtaie, N., & Larkins, C. (2015). Images across Europe: The sending and receiving of sexual images and associations with interpersonal violence in young people's relationships. Children and Youth Services Review, 59, 149–160.
Young, K. (2013). Managing online identity and diverse social networks on Facebook. *Webology, 10*(2), 1. accesat la 09.08.2016, http://www.webology.org/2013/v10n2/a109.pdf.
Zhao, S. (2006). The Internet and the transformation of the reality of everyday life: Toward a new analytic stance in sociology. Sociological Inquiry, 76(4), 458–474

Norme legale

Adunarea Generală a Naționalilor Unite. (1989). Convenția cu privire la drepturile copilului. accesat la 17.05.2016, http://salvaticopiii.ro/upload/p000600010000_Conventie_ONU_drepturile_copilului_2010.pdf.
Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale. (2007). Lanzarote. accesat la 17.05.2016, https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046e1d9.
Convenția privind criminalitatea informatică. (2001). accesat la 17.05.2016, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/libe/dv/7_conv_budapest_/7_conv_budapest_en.pdf.
Decizia-Cadru 2004/68/JAI a Consiliului din 22 decembrie 2003 privind combaterea exploatării sexuale a copiilor și a pornografiei infantile.(2004). accesat la 17.05.2016, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004F0068&from=EN.
Directiva 2011/92/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind combaterea abuzului sexual asupra copiilor, a exploatării sexuale a copiilor și a pornografiei infantile și de înlocuire a Deciziei-cadru 2004/68/JAI a Consiliului. (2011). accesat la 17.05.2016, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0093&from=EN.
Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției. (2003). publicat în M. Of., Partea I, Nr. 279 din 21 aprilie 2003, accesat la 17.05.2016, http://www.legi-internet.ro/legislatie-itc/criminalitate-informatica/prevederi-legislative-privind-prevenirea-și-combaterea-criminalitatii-informatice/legea-1612003-pentru-prevenirea-și-sanctionarea-coruptiei.html.
Legea nr. 18/1990 pentru ratificarea Convenției cu privire la drepturile copilului, (publicată în Monitorul Oficial nr. 314 din 13 iunie 2001). accesat la 17.05.2016, http://anitp.mai.gov.ro/ro/docs/legislatie/18_1990.pdf.
Legea nr. 678/2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane. (2001). publicat în M. Of. nr. 783 din 11 decembrie 2001, accesat la 17.05.2016, http://www.clr.ro/rep_htm/L678_2001.htm.
Legea nr.196/2003 privind prevenirea și combatere pornografiei, publicată în M. Of. Partea I, nr. 1.070 din 18 noiembrie 2004. și modificată din nou prin legea nr. 301/2007. (2003). accesat la 17.05.2016, http://www.legi-internet.ro/legislatie-itc/pornografie/legea-1962003-privind-combaterea-pornografiei-republicata.html.
Protocol facultativ la convenția cu privire la drepturile copilului, referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă. (2000). accesat la 17.05.2016, http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OPSCCRC.aspx.
Legea nr. 286/2009 privind noul Cod Penal. (2009). publicată în Monitorul Oficial nr. 510 din 24 iulie 2009, în vigoare de la 1 februarie 2014. accesat la 17.05.2016, http://lege5.ro/Gratuit/gezdmnrzgi/codul-penal-din-2009.
Legea nr. 272/2004 privind protectia si promovarea drepturilor copilului. Publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 557 din 23/06/2004
Hotărârea de Guvern nr. 49/2011 pentru aprobarea Metodologiei-cadru privind prevenirea și intervenția în echipă multidisciplinară și în rețea în situațiile de violență asupra copilului și de violență în familie și a Metodologiei de intervenție multidisciplinară și interinstituțională privind copiii exploatați și aflați în situații de risc de exploatare prin muncă, copiii victime ale traficului de persoane, precum și copiii români migranți victime ale altor forme de violență pe teritoriul altor state constituie o altă prevedere fundamentală în materie.

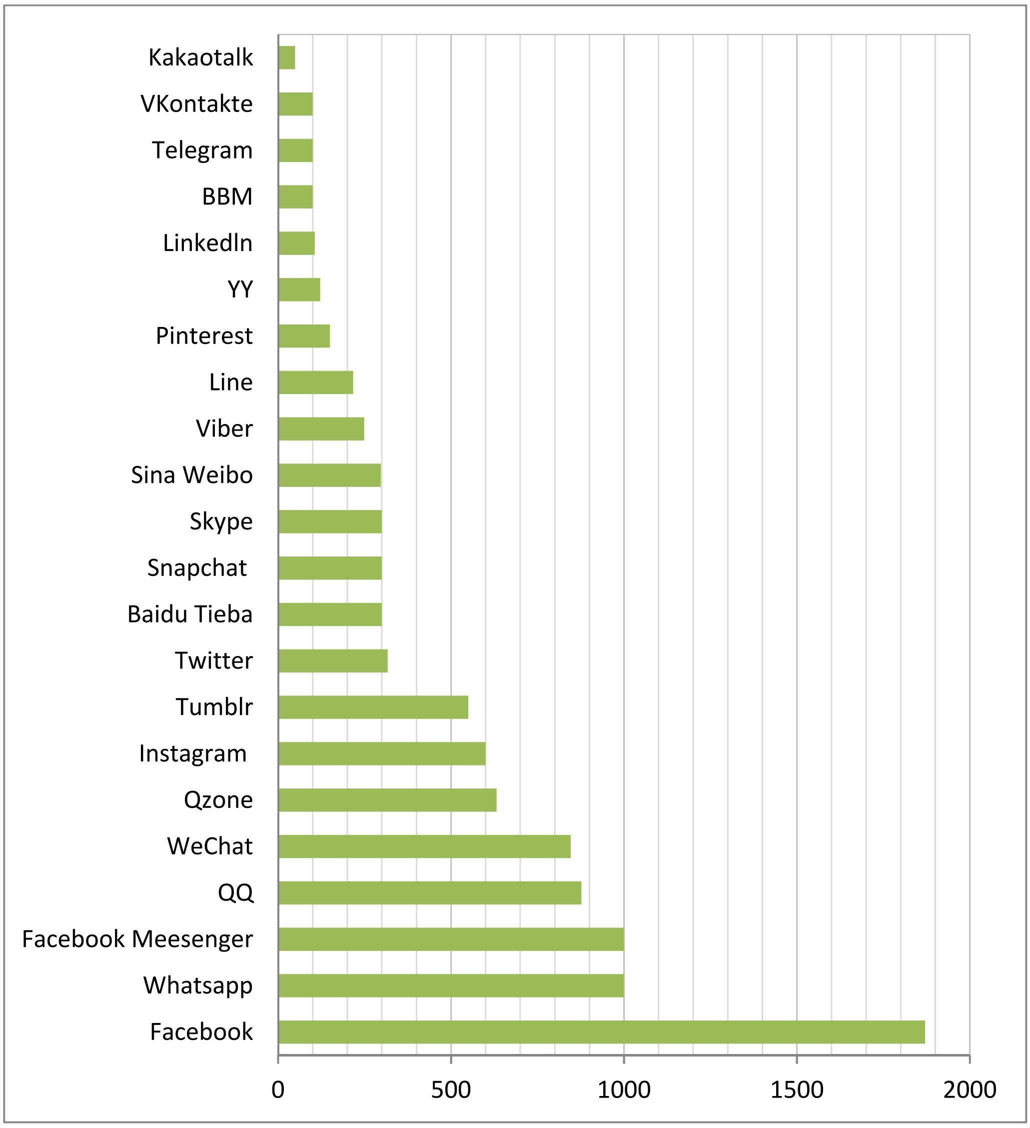
Anexe

Anexa nr. 1. Privire comparativă aprilie 2016

Preluat de la Chaffey, 2016, http://www.smartinsights.com/social-media-marketing/social-media-strategy/new-global-social-media-research, accesat la 17.05.2016.

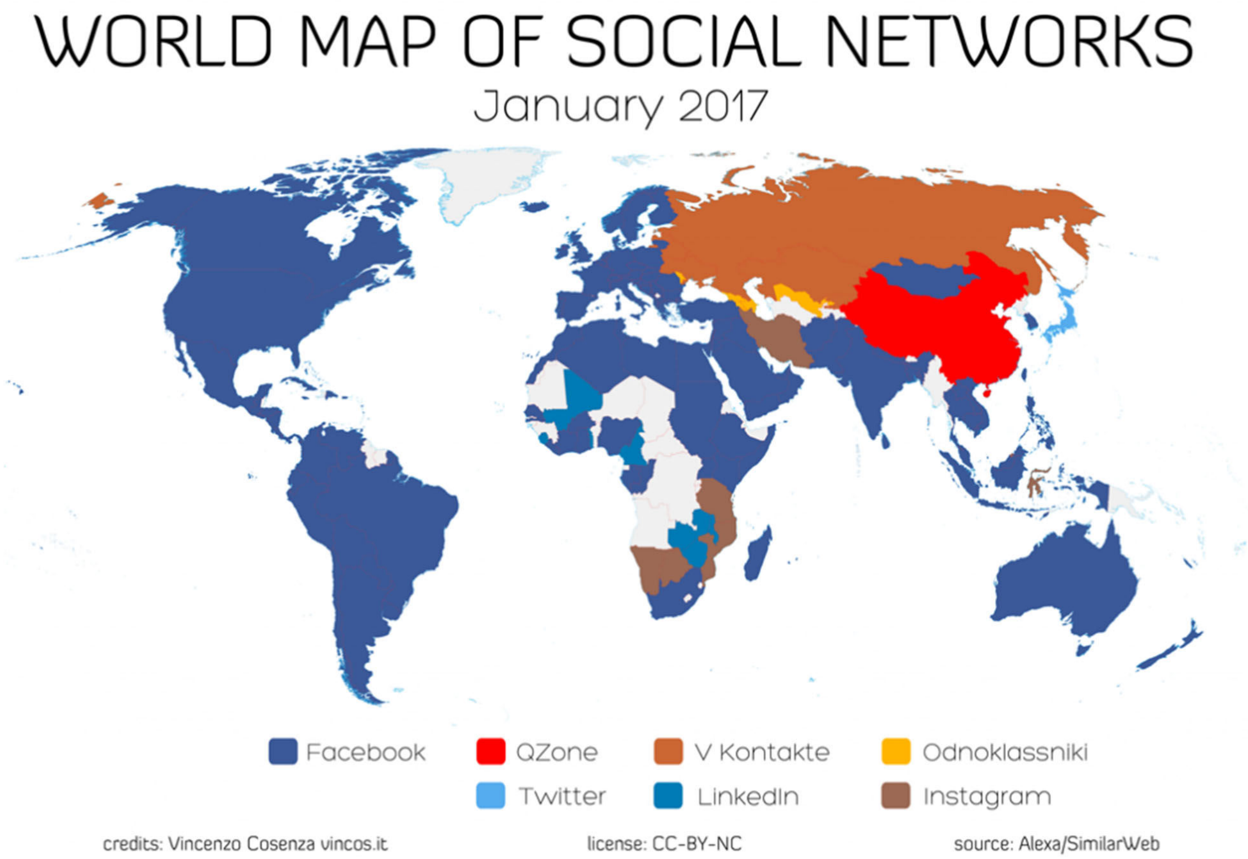
Anexa nr. 2. Privire comparativă ianuarie 2017[27]

Preluat de la Stipp, 2017, https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/

[27] https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/, accesat accesat la 17.05.2016

Anexa nr. 3. Harta rețelelor de socializare la nivel global - Ianuarie 2017 (Cosenza, 2017)

Preluat de la Cosenza, 2017, http://vincos.it/world-map-of-social-networks/, accesat la 11.05.2017

Anexa nr. 4. Situația de școlarizare a elevilor din clasele a X-a pentru anul școlar 2017/18

	Unitatea de învățământ	Nr. Clase	Nr. Elevi
	Unități școlare cu buget:		
1	**COLEGIUL DE MUZICĂ „SIGISMUND TODUȚĂ" CLUJ-NAPOCA**	**3**	**69**
	Zi	3	69
	Limba maghiară	1	22
	Corist	0.5	5
	Instrumentist	0.5	17
	Limba română	2	47
	Corist	1	8
	Instrumentist	1	39
2	**COLEGIUL ECONOMIC „IULIAN POP" CLUJ-NAPOCA**	**3**	**92**
	Zi	3	92
	Limba română	3	92
	Tehnician în achiziții și contractări	1	29
	Tehnician în activități economice	2	63
3	**COLEGIUL NAȚIONAL „EMIL RACOVIȚĂ" CLUJ-NAPOCA**	**3**	**87**
	Zi	3	87
	Limba română	3	87
	Matematică – informatică	2	58
	Științe ale naturii	1	29
4	**COLEGIUL NAȚIONAL „GEORGE BARIȚIU" CLUJ-NAPOCA**	**3**	**90**
	Zi	3	90
	Limba română	3	90
	Filologie	1	28
	Matematică – informatică	1	34
	Științe sociale	1	28
5	**COLEGIUL NAȚIONAL „GEORGE COȘBUC" CLUJ-NAPOCA**	**4**	**109**
	Zi	4	109
	Limba germană	2	53
	Filologie	1	25
	Științe ale naturii	1	28
	Limba română	2	56
	Matematică – informatică	1	30
	Științe sociale	1	26
6	**COLEGIUL NAȚIONAL PEDAGOGIC „GHEORGHE LAZĂR" CLUJ-NAPOCA**	**4**	**118**
	Zi	4	118
	Limba română	4	118
	Învățător – educatoare	3	87
	Științe sociale	1	31

	Unitatea de învățământ	Nr. Clase	Nr. Elevi
7	**COLEGIUL TEHNIC „ANA ASLAN” CLUJ-NAPOCA**	**2**	**50**
	Zi	2	50
	Limba română	2	50
	Tehnician ecolog și protecția calității mediului	1	28
	Tehnician în chimie industrială	1	22
8	**COLEGIUL TEHNIC „ANGHEL SALIGNY” CLUJ-NAPOCA**	**2**	**46**
	Zi	2	46
	Limba română	2	46
	Tehnician desenator pentru construcții și instalații	1	22
	Tehnician ecolog și protecția calității mediului	1	24
9	**COLEGIUL TEHNIC „EDMOND NICOLAU” CLUJ-NAPOCA**	**2**	**62**
	Seral	1	31
	Limba română	1	31
	Tehnician în automatizări	1	31
	Zi	1	31
	Limba română	1	31
	Tehnician operator procesare text/imagine	1	31
10	**COLEGIUL TEHNIC „NAPOCA” CLUJ-NAPOCA**	**3**	**101**
	Seral	1	40
	Limba română	1	40
	Tehnician designer vestimentar	1	40
	Zi	2	61
	Limba română	2	61
	Tehnician în turism	2	61
11	**COLEGIUL TEHNIC „RALUCA RIPAN” CLUJ-NAPOCA**	**2**	**51**
	Zi	2	51
	Limba română	2	51
	Tehnician analize produse alimentare	1	23
	Tehnician în gastronomie	1	28
12	**COLEGIUL TEHNIC DE COMUNICAȚII „AUGUSTIN MAIOR” CLUJ-NAPOCA**	**3**	**79**
	Zi	3	79
	Limba română	3	79
	Tehnician de telecomunicații	1	27
	Tehnician în activități de poștă	1	25
	Tehnician operator tehnică de calcul	1	27
13	**COLEGIUL TEHNIC DE TRANSPORTURI „TRANSILVANIA” CLUJ-NAPOCA**	**2**	**38**
	Zi	2	38
	Limba română	2	38
	Tehnician operator roboți industriali	1	22
	Tehnician transporturi	1	16

	Unitatea de învățământ	Nr. Clase	Nr. Elevi
14	**COLEGIUL TEHNIC ENERGETIC CLUJ-NAPOCA**	**2**	**56**
	Zi	2	56
	Limba română	2	56
	Tehnician în automatizări	1	29
	Tehnician în instalații electrice	1	27
15	**LICEUL CU PROGRAM SPORTIV CLUJ-NAPOCA**	**4**	**113**
	Zi	4	113
	Limba română	4	113
	Atletism	1	28
	Fotbal	1	30
	Handbal	0.5	12
	Instructor sportiv	1	31
	Volei	0.5	12
16	**LICEUL DE ARTE VIZUALE „ROMULUS LADEA” CLUJ-NAPOCA**	**3**	**86**
	Zi	3	86
	Limba română	3	86
	Desenator tehnic pentru arhitectură și design	1	30
	Tehnician pentru tehnici artistice	2	56
17	**LICEUL DE COREGRAFIE ȘI ARTĂ DRAMATICĂ „OCTAVIAN STROIA” CLUJ-NAPOCA**	**2**	**60**
	Zi	2	60
	Limba română	2	60
	Balerin/Dansator	1	28
	Instructor de teatru	1	32
18	**LICEUL DE INFORMATICĂ „TIBERIU POPOVICIU” CLUJ-NAPOCA**	**3**	**88**
	Zi	3	88
	Limba română	3	88
	Matematică – informatică	3	88
19	**LICEUL GRECO-CATOLIC „INOCHENTIE MICU” CLUJ-NAPOCA**	**2**	**53**
	Zi	2	53
	Limba română	2	53
	Științe sociale	1	29
	Teologie greco-catolică	1	24
20	**LICEUL TEHNOLOGIC „ALEXANDRU BORZA” CLUJ-NAPOCA**	**2**	**48**
	Zi	2	48
	Limba română	2	48
	Tehnician în activități economice	1	26
	Tehnician transporturi	1	22
21	**LICEUL TEHNOLOGIC „AUREL VLAICU” CLUJ-NAPOCA**	**1**	**18**
	Zi	1	18
	Limba română	1	18
	Tehnician proiectant CAD	1	18

	Unitatea de învățământ	Nr. Clase	Nr. Elevi
22	**LICEUL TEHNOLOGIC NR. 1 CLUJ-NAPOCA**	**1**	**23**
	Zi	1	23
	Limba română	1	23
	Tehnician în gastronomie	1	23
23	**LICEUL TEOLOGIC ADVENTIST „MARANATHA” CLUJ-NAPOCA**	**1**	**18**
	Zi	1	18
	Limba română	1	18
	Teologie adventistă	1	18
24	**LICEUL TEOLOGIC BAPTIST „EMANUEL” CLUJ-NAPOCA**	**2**	**54**
	Zi	2	54
	Limba română	2	54
	Științe sociale	1	26
	Teologie baptistă	1	28
25	**LICEUL TEOLOGIC REFORMAT CLUJ-NAPOCA**	**2**	**50**
	Zi	2	50
	Limba maghiară	2	50
	Științe ale naturii	1	26
	Teologie reformată	1	24
26	**LICEUL TEORETIC „APACZAI CSERE JANOS” CLUJ-NAPOCA**	**3**	**82**
	Zi	3	82
	Limba maghiară	3	82
	Filologie	1	32
	Matematică – informatică	1	20
	Tehnician în activități economice	1	30
27	**LICEUL TEORETIC „AVRAM IANCU” CLUJ-NAPOCA**	**4**	**112**
	Zi	4	112
	Limba română	4	112
	Matematică – informatică	2	55
	Științe ale naturii	2	57
28	**LICEUL TEORETIC „BATHORY ISTVAN” CLUJ-NAPOCA**	**3**	**78**
	Zi	3	78
	Limba maghiară	3	78
	Matematică – informatică	1	28
	Științe ale naturii	1	27
	Tehnician operator procesare text/imagine	1	23
29	**LICEUL TEORETIC „BRASSAI SAMUEL” CLUJ-NAPOCA**	**2**	**37**
	Zi	2	37
	Limba maghiară	2	37
	Științe ale naturii	1	15
	Tehnician în turism	1	22

	Unitatea de învățământ	Nr. Clase	Nr. Elevi
30	**LICEUL TEORETIC „EUGEN PORA” CLUJ-NAPOCA**	**2**	**60**
	Zi	2	60
	Limba română	2	60
	Științe sociale	2	60
31	**LICEUL TEORETIC „GHEORGHE ȘINCAI” CLUJ-NAPOCA**	**4**	**113**
	Zi	4	113
	Limba română	4	113
	Filologie	1	29
	Matematică – informatică	1	33
	Științe sociale	2	51
32	**LICEUL TEORETIC „LUCIAN BLAGA” CLUJ-NAPOCA**	**3**	**95**
	Zi	3	95
	Limba română	3	95
	Matematică – informatică	2	66
	Științe ale naturii	1	29
33	**LICEUL TEORETIC „MIHAI EMINESCU” CLUJ-NAPOCA**	**3**	**87**
	Zi	3	87
	Limba română	3	87
	Filologie	3	87
34	**LICEUL TEORETIC „NICOLAE BĂLCESCU” CLUJ-NAPOCA**	**4**	**118**
	Zi	4	118
	Limba română	4	118
	Filologie	1	27
	Matematică – informatică	1	31
	Științe ale naturii	2	60
35	**LICEUL TEORETIC „ONISIFOR GHIBU” CLUJ-NAPOCA**	**4**	**107**
	Zi	4	107
	Limba maghiară	1	22
	Științe ale naturii	1	22
	Limba română	3	85
	Matematică – informatică	1	29
	Științe ale naturii	1	28
	Științe sociale	1	28
36	**LICEUL TEORETIC „VICTOR BABEȘ” CLUJ-NAPOCA**	**2**	**43**
	Frecvență redusă	1	18
	Limba română	1	18
	Științe sociale	1	18
	Zi	1	25
	Limba română	1	25
	Științe ale naturii	1	25

	Unitatea de învățământ	Nr. Clase	Nr. Elevi
37	**LICEUL UNITARIAN „JANOS ZSIGMOND” CLUJ-NAPOCA**	**2**	**54**
	Zi	2	54
	Limba maghiară	2	54
	Matematică – informatică	1	25
	Teologie unitariană	1	29
38	**SEMINARUL TEOLOGIC ORTODOX CLUJ-NAPOCA**	**3**	**84**
	Zi	3	84
	Limba română	3	84
	Filologie	2	54
	Teologie ortodoxă	1	30
	Special	2	24
39	**LICEUL SPECIAL PENTRU DEFICIENȚI DE VEDERE CLUJ-NAPOCA**	**1**	**13**
	Zi	1	13
	Limba română	1	13
	Filologie	1	13
40	**LICEUL TEHNOLOGIC SPECIAL PENTRU DEFICIENȚI DE AUZ CLUJ-NAPOCA**	**1**	**11**
	Zi	1	11
	Limba română	1	11
	Tehnician operator tehnică de calcul	1	11
	TOTAL BUGET	**102**	**2753**
	Unități școlare cu TAXĂ:		
1	**LICEUL TEHNOLOGIC „VIRGIL MADGEARU” CLUJ-NAPOCA**	**4**	**31**
	Frecvență redusă	1	22
	Limba română	1	22
	Filologie	1	22
	Seral	1	0
	Limba română	1	0
	Tehnician în turism	1	0
	Zi	2	9
	Limba română	2	9
	Filologie	1	0
	Tehnician în turism	1	9
2	**LICEUL TEHNOLOGIC UCECOM „SPIRU HARET” CLUJ-NAPOCA**	**2**	**16**
	Seral	1	11
	Limba română	1	11
	Coafor stilist	1	11
	Zi	1	5
	Limba română	1	5
	Coafor stilist	1	5

	Unitatea de învățământ	Nr. Clase	Nr. Elevi
3	**LICEUL TEORETIC „HOREA CLOȘCA ȘI CRIȘAN” CLUJ-NAPOCA**	**2**	**20**
	Frecvență redusă	1	14
	Limba română	1	14
	Științe sociale	1	14
	Zi	1	6
	Limba română	1	6
	Științe sociale	1	6
4	**LICEUL TEORETIC CREȘTIN „PRO DEO” CLUJ-NAPOCA**	**2**	**27**
	Zi	2	27
	Limba română	2	27
	Științe ale naturii	1	11
	Științe sociale	1	16
5	**TRANSYLVANIA COLLEGE THE CAMBRIDGE INTERNATIONAL SCHOOL IN CLUJ**	**1**	**30**
	Zi	1	30
	Limba engleză	1	30
	Științe sociale	1	30
	TOTAL TAXĂ	**11**	**124**
	Grand Total (BUGET + TAXĂ)	**113**	**2877**

Anexa nr. 5. Model chestionar

Chestionar adolescenți[28]

Dragi elevi,
Pe baza chestionarelor completate se va realiza un studiu privind identificarea comportamentelor de utilizare ale rețelelor de socializare online. Te invităm să participi voluntar în acest demers și să răspunzi la întrebările de mai jos. Răspunsurile tale vor fi **anonime**.

Datele vor fi prelucrate statistic; analizăm rezultatele în comun, fără ca să evidențiem răspunsuri individuale.

Durează aproximativ 30 minute.

Îți mulțumim!

1. **Vârsta** (completează) . . . . ani

2. **Genul** (încercuiește) Fată
Băiat

3. **Proveniența: unde locuiești?** (încercuiește) Urban (la oraș)
Rural (la țară)

4. **Naționalitate** (încercuiește) 1. Română
2. Maghiară
3. Rromă
4. Alta. Care? . . . .

5. **Ce religie ai?** (completează) . . . .

6. **Te consideri credincios?** (încercuiește) Da
Nu
Nehotărât(ă)

7. **Care este ultima școală absolvită a părinților tăi?** (completează) 1. Mama . . . .
2. Tata . . . .

8. **Ocupația părinților:** (completează) 1. Ocupația mamei: . . . .
2. Ocupația tatălui: . . . .

9. **Părinții tăi lucrează în străinătate?** (încercuiește) 1. Da, mama
2. Da, tata
3. Da, ambii părinți
4. Nu, nimeni

10. **Mai ai frați sau surori?** (încercuiește) Nu.
Da, am un frate sau o soră.
Am mai mulți frați/ surori

11. **Cu cine locuiești?** (încercuiește) Doar cu părinții
Cu părinții și frați/surori
Cu alte rude / alte persoane

---

[28] Structura chestionarelor utilizate precum și întrebările de chestionar au fost parțial preluate din *Studiul privind utilizarea Internetului în familie* (2015), cu acordul echipei de cercetare din cadrul **Organizației Salvați Copiii România**.

12. În ce tip de locuință stai? (încercuiește) La apartament (în bloc)
La casă particulară, singur în curte
La casă cu mai multe familii în curte

13. Câte camere sunt în locuința ta (în afară de bucătărie și baie)? (completează) . . . .

14. Dețineți în familie bunurile de mai jos?
Bifați căsuța corespunzătoare în fiecare rând!

	DA	Nu deținem			Nu știu
		Nu ne permitem	Nu avem nevoie de ele	Nu avem, din alte motive	
Locuință proprie					
Mașină de spălat automată					
Casă de weekend, cabană					
Mașină					
Apă de la robinet					
Baie în apartament/casă					
Mașină de spălat vase					

15. Cum apreciez veniturile lunare ale familiei?
Venituri mici, sub medie 1 2 3 4 5 Venituri foarte mari

16. Cât timp petreci zilnic cu părinții? (bifează cu ×)
foarte puțin timp 1 2 3 4 5 foarte mult timp

17. Ce note ai la școală în general? (bifează cu ×)
mai slabe 1 2 3 4 5 foarte bune

18. Cât timp petreci săptămânal cu prietenii?
Doar activități offline!
1. Nu prea ies cu prietenii
2. de 1–2 ori pe săptămână
3. aproape zilnic
4. zilnic

19. De obicei în timpul tău liber la ce fel de activități preferi să participi? (bifează cu x)

	Zilnic mai mult de 2 ore	Zilnic, 0–2 ore	Săptămânal de 2–3 ori	Lunar de 2–3 ori	Anual, de câteva ori	Niciodată
Sport	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Programe TV	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Asculți muzică	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Te duci în excursii	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Citești cărți	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Activități culturale (teatru, concerte, muzee, etc.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Activități religioase (biserică)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

20. Ce fel de aparate ai?
(Bifează cu × variantele corespunzătoare)

1. Smartphone ☐
2. Tabletă ☐
3. Laptop ☐
4. Computer / PC desktop ☐
5. PlayStation ☐

21. Ce activități extrașcolare practici?
(încercuiește – mai multe răspunsuri posibile)

- antrenamente sportive
- cursuri particulare de limbi stărine
- meditații la diverse discipline
- voluntariat
- activități muzicale și artistice
- alte activități

22. Ce rețele de socializare folosești? (încercuiește – mai multe răspunsuri posibile)
1. **Nu am cont** pe nicio rețea de socializare.

2. Facebook	6. Trilulilu	10. Snapchat	14. Badoo
3. Hi5	7. Tumblr	11. Instagram	15. Tagged
4. Twitter	8. Whatsapp	12. Tinder	16. Flickr
5. Ask.fm	9. Myspace	13. Pinterest	17.Altele . . . .

23. Dacă folosești mai multe rețele sociale, care este cea pe care o folosești cel mai des?
(încercuiește)

1. Facebook	5. Trilulilu	9. Snapchat	13. Badoo
2. Hi5	6. Tumblr	10. Instagram	14. Tagged
3. Twitter	7. Whatsapp	11. Tinder	15. Flickr
4. Ask.fm	8. Myspace	12. Pinterest	16.Altele . . . .

24. În total cât timp petreci zilnic pe rețele de socializare? (încercuiește)

- Mai puțin o oră
- Între 1–2 ore
- Între 2–3 ore
- Mai mult de 3 ore

25. Pe rețeaua de socializare favorită, cum ai profilul setat? (încercuiește)

- Public, astfel încât poate fi văzut de toată lumea
- Parțial privat, astfel încât poate fi văzut și de către prietenii prietenilor mei
- Privat, astfel încât poate fi văzut doar de către prietenii mei
- Nu știu

26. Ce informații sunt publice pe profilul tău?
(încercuiește)

- O poză în care se vede clar fața ta
- Mai multe poze despre tine și prietenii
- Numele tău de familie
- Adresa ta
- Numărul tău de telefon
- Școala ta
- Vârsta ta adevărată sau anul nașterii
- O vârstă falsă
- Niciuna dintre ele

27. Părinții tăi se implică în activitățile tale pe rețelele de socializare? (bifează cu ×)

1. Se interesează despre ceea ce fac pe rețele de socializare ☐
2. Îmi dau sfaturi ☐
3. Verifică și supraveghează activitatea ☐
4. Intervin în caz de nevoie (când nu sunt de acord cu postările mele) ☐
5. Nu se implică ☐

28. Ai vreun cont secret, anonim sau fals pe aceste rețele? (încercuiește)

Da
Nu

29. De obicei cum postezi un mesaj public pe rețelele de socializare? (încercuiește)

- Scriu ce îmi trece prin minte, chiar dacă nu sunt pe placul tuturor
- Înainte să scriu, mă gândesc despre consecințe
- Mă abțin să comentez posturile altora

30. Ai știut că există hotline-uri unde se pot raporta abuzurile online? (încercuiește)

Da
Nu
Nu știu/Nu sunt sigur(ă)

31. Accepți cererile de prietenie ale persoanelor necunoscute? (încercuiește)

Întotdeauna
De obicei
Uneori
Deloc

32. Pe rețeaua ta de socializare favorită câți prieteni ai? (încercuiește)

- Mai puțin de 300 de prieteni
- Între 300–500
- Între 500–1000
- Peste 1000

33. Ai trimis vreodată poze sau mesaje cu conținut sexual prin intermediul rețelelor de socializare?[29] (încercuiește)

Da
Nu
Nu știu

34. Ai primit vreodată poze sau mesaje cu conținut sexual prin intermediul rețelelor de socializare?[30] (încercuiește)

Da
Nu
Nu știu

35. Postezi fotografii cu tine în costum de baie sau lenjerie intimă? (încercuiește)

Da
Nu

36. În ultimele 12 luni pe care dintre următoarele lucruri le-ai văzut pe un site de socializare?[31] (încercuiește)

- Imagini sau filme cu cineva dezbrăcat
- Imagini sau filme cu părțile intime ale corpului cuiva
- Nu știu
- Prefer să nu spun

[29] *sexting*
[30] sexting
[31] expunere la imagini sexuale

37. Au cerut persoane străine poze nude cu tine pe rețele de socializare? (încercuiește[32])

Da
Nu
Nu știu/Nu îmi amintesc

38. Te-ai întâlnit vreodată cu o persoană pe care ai cunoscut-o numai online (pe o rețea de socializare) (încercuiește)

Da (treci la următoarea întrebare)
Nu (treci la întrebare nr. 42)

39. Câți ani avea persoana cu care te-ai întâlnit?*

* încercuiește numai dacă ai răspuns cu DA la întrebarea precedentă)

- M-am întâlnit cu cineva de vârsta mea
- M-am întâlnit cu cineva mai mic decât mine
- M-am întâlnit cu un adolescent (mai mic de 18 de ani)
- M-am întâlnit cu un adult (mai mare de 18 de ani)
- Nu știu

40. Cum s-a petrecut întâlnirea cu persoana pe care ai cunoscut-o pe net?[33]*

*(răspunde numai dacă este cazul; încercuiește)

- Nu s-a întâmplat nimic supărător, a fost o întâlnire plăcută
- Persoana cu care m-am întâlnit mi-a spus lucruri care m-au jignit/supărat
- Persoana cu care m-am întâlnit mi-a făcut rău fizic
- Persoana cu care m-am întâlnit mi-a făcut ceva legat de sex
- Altceva rău s-a întâmplat
- Nu știu
- Prefer să nu spun

41. Te-a deranjat de mai multe ori cineva cu o imagine sau mesaj cu conținut sexual prin intermediul rețelelor de socializare?[34] (încercuiește)

Da
Nu
Nu știu/Nu îmi amintesc

42. Ai deranjat de mai multe ori pe cineva cu o imagine sau mesaj cu conținut sexual?[35] (încercuiește)

Da
Nu
Nu știu/Nu îmi amintesc

43. Poți să accesezi site-urile de socializare pe rețeaua școlii? (încercuiește)

Da
Nu
Nu știu

44. La școală vi s-a atras atenția despre riscurile rețelelor de socializare? (încercuiește)

Da
Nu
Nu știu

---

[32] hărțuire sexuală, pornografie infantile
[33] grooming
[34] cyberbullying
[35] cyberbullying

Anexa nr. 6. Ghid de interviu

Interviu semi-structurat adresat pedagogilor

Interviul se va desfășura pe marginea întrebărilor de mai jos, care nu exclud abordarea și a altor teme legate de subiect, în funcție de direcția în care se avansează discuția.

1. În momentul de față există la nivelul unității de învățământ la care predați o politică adoptată pentru utilizarea în siguranță a internetului de către elevi?
2. Se prelucrează cu elevii la nivel de școală riscurile internetului și în special în cazul rețelelor de socializare online?
3. Care este atitudinea conducerii școlii față de utilizarea rețelelor de socializare de către elevi?
4. Cum apreciați atitudinea generală în școală, și dacă se pune accent pe prevenție?
5. Cum apreciați atitudinea copiilor, nivelul lor de informare și prudența lor în timpul activității de pe rețele de socializare?
6. Dvs. ați vorbit vreodată despre riscurile privind Internetul sau rețelele de socializare cu elevii?
7. Ați participat vreodată la campanii, conferințe în legătură cu această temă?
8. Cunoașteți situații problematice în care au ajuns elevii datorită utilizării neadecvate ai rețelei de socializare?
9. Existau cazuri în care un elev v-a consultat în legătură cu o experiență negativă pe o rețea de socializare?
10. Susțineți utilizarea liberă a rețelelor de socializare, sau mai degrabă ați avea propunerea pentru restricționări?

Anexa nr. 7. Centralizatorul răspunsurilor

	N	
	Valid	Missing
Clasa	303	0
Vârsta	303	0
Sex	303	0
Proveniența	301	2
Religie	286	17
Credința	301	2
Școlarizare mamă	259	44
Școlarizare tată	250	53
Ocupația mamei	275	28
Ocupația tatălui	267	36
Lucrează în străinătate	303	0
Numărul fraților/surorilor	303	0
Cu cine locuiește	303	0
Tip de locuință	300	3
Numărul camerelor	302	1
Locuință proprie	303	0
Mașină de spălat automată	303	0
Casă de vacanță sau cabană	300	3
Autoturism	299	4
Apă de la robinet	302	1
Baie în casă	303	0
Mașină de spălat vase	300	3
Veniturile lunare ale familiei	301	2
Timpul zilnic petrecut cu părinții	301	2
Situația notelor	302	1
Activități offline pe săptămână	301	2
Activități în timpul liber: sport	302	1
Activități în timpul liber: programe TV	302	1
Activități în timpul liber: muzică	302	1
Activități în timpul liber: excursii	299	4
Activități în timpul liber: citire cărți	300	3
Activități în timpul liber: activități culturale	303	0
Activități în timpul liber: activități religioase	300	3
Gadgeturi deținute: Smartphone	303	0
Gadgeturi deținute: Tabletă	303	0
Gadgeturi deținute: Laptop	303	0
Gadgeturi deținute: Computer/PC	303	0
Gadgeturi deținute: PlayStation	303	0
Activități extrașcolare: nicio activitate	303	0

	N	
	Valid	Missing
Activități extrașcolare: antrenamente sportive	303	0
Activități extrașcolare: cursuri de limbi străine	303	0
Activități extrașcolare: meditații la diverse discipline	303	0
Activități extrașcolare: voluntariat	303	0
Activități extrașcolare: artistice/muzicale	303	0
Activități extrașcolare: altele	303	0
Rețele de socializare utilizate: nu are cont	303	0
Rețele de socializare utilizate: Facebook	303	0
Rețele de socializare utilizate: Hi5	303	0
Rețele de socializare utilizate: Twitter	303	0
Rețele de socializare utilizate: AskFm	303	0
Rețele de socializare utilizate: Trilulilu	303	0
Rețele de socializare utilizate: Tumblr	303	0
Rețele de socializare utilizate: Whataspp	303	0
Rețele de socializare utilizate: MySpace	302	1
Rețele de socializare utilizate: Snapchat	303	0
Rețele de socializare utilizate: Instagram	303	0
Rețele de socializare utilizate: Tinder	303	0
Rețele de socializare utilizate: Pinterest	303	0
Rețele de socializare utilizate: Badoo	303	0
Rețele de socializare utilizate: Tagged	303	0
Rețele de socializare utilizate: Flickr	303	0
Rețele de socializare utilizate: altele	303	0
Rețele de socializare favorite: Facebook	303	0
Rețele de socializare favorite: Hi5	303	0
Rețele de socializare favorite: Twitter	303	0
Rețele de socializare favorite: AskFm	303	0
Rețele de socializare favorite: Trilulilu	303	0
Rețele de socializare favorite: Tumblr	303	0
Rețele de socializare favorite: Whataspp	303	0
Rețele de socializare favorite: MySpace	303	0
Rețele de socializare favorite: Snapchat	303	0
Rețele de socializare favorite: Instagram	303	0
Rețele de socializare favorite: Tinder	303	0
Rețele de socializare favorite: Pinterest	303	0
Rețele de socializare favorite: Badoo	303	0
Rețele de socializare favorite: Tagged	303	0
Rețele de socializare favorite: Flickr	303	0
Rețele de socializare favorite: altele	303	0
Timpul petrecut zilnic pe rețele de socializare	299	4
Setările contului	299	4
Informații publice pe profil: fotografii personale	300	3

	N	
	Valid	Missing
Informații publice pe profil: numele de familie	300	3
Informații publice pe profil: adresa	300	3
Informații publice pe profil: numărul de telefon	300	3
Informații publice pe profil: denumirea școlii	300	3
Informații publice pe profil: vârsta reală	300	3
Informații publice pe profil: vârstă falsă	300	3
Informații publice pe profil: nimic	300	3
Implicarea parentală în activitatea online a copilului	300	3
Copilul are cont secret?	300	3
Felul postărilor pe rețelele de socializare	298	5
Cunoașterea hotline-urilor	297	6
La cine se adresează copilul pentru ajutor: la nimeni	298	5
La cine se adresează copilul pentru ajutor: site-ului	298	5
La cine se adresează copilul pentru ajutor: hotline-ului	298	5
La cine se adresează copilul pentru ajutor: profesorilor	298	5
La cine se adresează copilul pentru ajutor: părinților	298	5
La cine se adresează copilul pentru ajutor: prietenilor sau alte persoane	298	5
Acceptarea cererilor de prietenie ale persoanelor necunoscute	299	4
Numărul prietenilor pe rețeaua de socializare favorită	298	5
Trimiterea pozelor/mesajelor cu conținut sexual	298	5
Primirea pozelor/mesajelor cu conținut sexual	300	3
Postarea fotografiilor în costum de baie/lenjerie intimă	298	5
Solicitare de către străini a pozelor nude	300	3
Copilul s-a întâlnit cu persoane străine cunoscute online	298	5
Vârsta persoanei străine cu care s-a întâlnit copilul	134	169
Desfășurarea întâlnirii	132	171
Copilul a fost subiectul hărțuirii sexuale online	295	8
Copilul a comis unele forme ale hărțuirii sexuale online	297	6
Copilul a fost informat la școală despre riscurile rețelelor de socializare	298	5

Anexa nr. 8. Focus-grupul cu adolescenții

La focus-grup au participat voluntar un număr de 9 elevi (3 băieți, 6 fete). Clasa a fost aleasă dintre cele 14 clase vizate de cercetare pe baza criteriului de interactivitate, adică unde elevii s-au arătat cu ocazia aplicării chestionarelor mai interesați față de tema studiată. Nu se va dezvălui denumirea școlii și a profilului clasei din motive de protecție a datelor personale, deoarece discuțiile au vizat aspecte intime ale vieții private și al comportamentului online. Discuțiile în clasă s-au desfășurat conform unui plan prealabil (ghid de interviu de grup) construit pe baza datelor obținute prin chestionare cantitative. Ideile, respectiv experiențele elevilor au fost consemnate ulterior.

Obiectivele urmărite prin folosirea focus-grupului au fost următoarele:

- discutarea unui evantai de experiențe și opinii în legătură cu riscurile prezente în mediul online;
- înțelegerea motivațiilor comportamentelor în rețelele de socializare;
- dezvăluirea laturii emoționale ale experiențelor negative din mediul online.

Ghidul de interviu: discuția s-a focalizat pe tema comportamentului elevilor în mediul rețelelor de socializare și a riscurilor legate de utilizarea acestora. Întrebările-ghid erau următoarele:

- Care sunt rețelele de socializare utilizate și care sunt cele mai favorizate? De ce s-a optat pentru aceste rețele?
- În ce măsură se implică părinții în activitatea online a elevilor?
- Care sunt măsurile de siguranță folosite pe aceste rețele (setări de securitate, acceptarea persoanelor străine)?
- Care sunt experiențele negative ale elevilor?

Etapele focus-grupului

1. Presesiunea:

- primirea subiecților în sală;
- așezarea participanților în formă de cerc pentru a favoriza discuția în grup;
- introducerea elevilor prezenți, în număr de nouă persoane în tema focus grupului;
- asigurarea elevilor privind gestionarea informaților obținute cu maximă confidențialitate;
- informarea elevilor asupra faptului că nu există răspunsuri bune și răspunsuri greșite.

2. Sesiunea focus-grupului:

- prezentarea succintă a informațiilor obținute prin cercetarea cantitativă;
- lansarea focalizată a temelor (rețele utilizate și favorite, controlul parental, setări de securitate, riscuri întâmpinate);
- încurajarea elevilor la sinceritate și comunicare directă;
- urmărirea aspectelor nonverbale (de exemplu la *sexting* o parte dintre elevi au început să râdă, o altă parte au devenit tăcuți, adică semnalând disconfortul lor);
- solicitarea unor experiențe proprii și a unor experiențe similare din rândul cunoștințelor;
- rezumarea ideilor principale discutate;
- solicitarea unui feedback (completări legate de temă).

Raportul de focus-grup

Rețele de socializare utilizate și rețeaua favorită

Toți elevii participanți au confirmat că au cont pe *Facebook,* 8 dintre ei au și *Instagram,* respectiv 7 elevi dețin cont *Snapchat*.

Printre rețelele de socializare elevii preferă *Instagram*-ul, în special fetele susțin că pozele postate, filtrele, poveștile (*instastories*) sunt principalele motive de utilizare. Băieții utilizează *Instagram*-ul în special pentru a face cunoștințe cu fete și pentru a urmări diferite pagini de *meme*-uri (de exemplu *9GAG*).

Utilizatorii de *Snapchat* sunt extrem de mulțumiți de avantajele oferite de către această aplicație: filtrele, posibilitatea de a seta timpul în care *snap*-ul (mesajul) poate fi văzut de aceea persoană căruia urmează să-l trimită.

Fetele sunt deosebit de preocupate de numărul *Snapstreak*-urilor, există un fel de concurs între ele în sensul că cine are mai multe „foculețe" cu o anumită persoană (*Snapstreak* - reprezentată de *emoji*-ul foc indică trimiterea frecventă a *snap*-urilor între aceleași persoane. „Flăcările" apar numai după 3 zile de *snap*-uri consecutive. *Snapstreak*-ul nu dispare dacă trimiterea reciprocă a mesajelor are loc maxim la câte 24 de ore).

Un alt aspect de apreciat al aplicației constituie *Snapmap*-ul care permite localizarea prietenilor pe hartă (utilizatorul poate să plaseze locația pe hartă**,** iar prietenii**/**followeri săi îi pot urmării în timp real poveștile).

Monitorizare parentală:

După relatările unuia dintre elevi rezultă că acesta a avut de mai multe ori conflicte cu părinții din cauza fotografiilor postate pe *Facebook*. Prietenii părinților l-au depistat pe o fotografie făcută într-un club, fumând și consumând băuturi alcoolice, denunțându-l părinților. Reacția elevului a fost excluderea (blocarea) acestor persoane din contul lui.

Alți 3 participanți au relatat asemenea implicări nedorite, însă din partea rudelor. Și acești elevi au luat măsuri: un elev a blocat aceste persoane, un alt participant a creat un cont nou și a pus setări de siguranță încât persoanele sus menționate să nu aibă acces la fotografiile lui, iar a treia persoană a șters majoritatea informaților de pe *Facebook,* începând să utilizeze *Instagram*-ul și *Snapchat*-ul, unde adulții nu sunt prezenți. Acești elevi au primit critici aspre și din partea rudelor care aveau cont pe *Facebook*.

O elevă a afirmat că după ce a utilizat *chec-in*-ul aplicației, a fost criticată de către părinții ei (*Check-in*-ul este o functie a rețelelor sociale care permite utilizatorilor să semnaleze ca au *vizitat,* sau că sunt într-un anumit *loc,* cu ajutorul *smartphone*-ului sau tabletei dotate cu GPS (Facebrand, 2011). Ca urmare a atenționării parentale nu mai utilizează *chec-in*-ul și nici nu mai postează participarea la diferite evenimente (concerte, petreceri), deoarece a devenit conștientă că această funcțiune prezintă riscuri de siguranță.

O altă persoană a relatat că rudele mai în vârstă (ex: bunica, mătușele) care au profil pe *Facebook,* se implică într-o măsură mai accentuată în comportamentul ei online față de părinții ei tot prezenți pe această platformă. Ea a apreciat că părinții ei sunt mai înțelegători decât rudele mai în vârstă.

În cadrul discuțiilor s-a relevat că părinții care nu folosesc *Facebook*-ul sunt atenționați de alte persoane (cunoștințe, rude, vecini, prieteni) despre postările inadecvate ale copilului, sau chiar și despre postările prea dese. Ca urmare părinții se implică și impun copilului să șteargă respectivele postări. Ștergerea pozelor are loc de cele mai multe ori tot la solicitarea părințiilor. O elevă a susținut că părinții ei doar o avertizează, decizia de a menține sau de a șterge materialul criticat este lăsată pe seama ei.

Elevii par a fi conștienți de prezența adulților pe *Facebook,* drept urmare nu mai postează fotografii personale, ci optează pentru distribuirea diferitelor materiale preluate de pe alte pagini,

optând pentru postări impersonale agreate de propriile familii. Postările personale sunt distribuite pe alte rețele unde prezența adulților este absentă, ca de exemplu pe *Instagram* șau *Snapchat*. O fată în acest context a relatat că:„…*eu nu pot să blochez părinții și prietenii părinților că ei oricum știu că am Facebook, deci mai bine pun poze pe Instagram. Ei n-au acolo cont și nici alți prietenei de-ai lor. Nici nu știu ce este Instagram, din fericire...”*

Elevii s-au arătat deranjați și de activitățile persoanelor mai în vârstă care postează diferite fotografii: *„am o mătușă care postează foarte des poze cu flori, citate, icoane și când am făcut un cont nou am decis să o blochez de dinainte să-mi trimită cerere de prietenie”* (relatările unui elev participant).

Dispozitive utilizate, timp petrecut pe aceste rețele

Elevii afirmă că pe lângă *smartphone*-uri nu mai utilizează alte dispozitive ca să acceseze rețelele de socializare. Întrebați de timpul petrecut pe *Facebook* fetele au susținut că nu pot aprecia durata reală a timului petrecut pe astfel de rețele, deoarece în timpul zilei folosesc de foarte multe ori aplicațiile (de exemplu: când se plictisesc, așteaptă autobuzul, în pauze, înainte de a adormi etc.). Practic ei accesează aceste rețele chiar și atunci când au un timp relativ scurt la dispoziție. Aproape în fiecare oră primesc notificări sau mesaje. În permanență sunt conectați la internet și au statusul online.

Băieții susțin că ei preferă mai ales unele aplicații de jocuri (*Sim City4, Maguss, Goodgame Empire, Need for Speed, Fifa* etc.) și sunt mai puțin interesați de postările prietenilor, decât fetele.

Un băiat participant a afirmat că deși are *smartphone* și este prezent pe fiecare rețea de socializare, el nu utilizează efectiv mai mult de o oră pe zi aceste aplicații, spre deosebire de fete, care sunt tot timpul preocupate de postările prietenilor. El nu este interesat de activitățile celorlalți, fapt pentru care a fost certat de mai multe ori de către prietenii săi, că nu răspunde destul de prompt la mesajele primite.

Setările contului

Un număr de doi participanți au pe *Facebook* un profil pe deplin privat, un număr de cinci persoane parțial privat, iar două persoane au contul setat public. Pe Instagram o singură persoană are un profil public, restul adolescenților au optat pentru un profil privat.

Pe platforma virtuală *Facebook* înainte să posteze toți elevii setează conștient preferințele legate de persoanele care poate să vadă postarea respectivă (prietenii, oricine, prietenii cu excepția anumitor persoane). O fată a afirmat că: „…*de fiecare dată când postez ceva setez ca părinții să nu poate vedea poza. Mă deranjează că au cont și mă urmăresc în tot ceea ce fac.”*

Doi elevi ai căror părinți au cont pe *Instagram* se simt extrem de deranjați de prezența acestora. Ei sunt de părere că părinții nu prea au un comportament adecvat în sensul că din dorința de a afla cât mai multe informații despre ei și prietenii lor, au dat cereri de urmărire (*follower request*) și prietenilor, colegilor de clasă, considerând gestul pârinților drept jenant.

Printre informațiile postate public se enumeră numele de familie, școala, proveniența, vârsta reală și fotografia de profil. O elevă a susținut că în prezent ziua ei de naștere poate fi văzută de prietenii ei, însă a existat o perioadă în care a șters această informație. Ca urmare s-a simțit foarte singură și dezamăgită de ziua ei, deoarece nu a primit urări nici online și nici în viața reală din partea prietenilor.

Elevii întrebați despre eventualele motive de declarare a unei vârste false pe *Facebook* au susținut că în primul rând că nu au avut vârsta de 13 ani în momentul înregistrării (creării contului), iar în al doilea rând dacă nu apar ca și majori, rețeaua îi restricționează automat vizionarea anumitor pagini sau anunțuri.

Contul secret

Elevii participanți la focus-grup au declarat că nu ar avea conturi secrete, dar de obicei își dau foarte ușor seama dacă cineva dorește să-i conecteze cu un asemenea cont. Pe profilul acestor persoane nu apar informații personale, folosesc nume foarte comune ori ale persoanelor cunoscute (vedete, cântăreți, actori, actrițe, politicieni etc.), au o fotografie de profil preluată de pe internet, au puțini prieteni sau au prieteni cu nume străine și nu pot fi identificați (*tagged*) în nici o poză.

Acceptarea cererilor persoanelor necunoscute

Participanții declară că de obicei nu acceptă cererile persoanelor necunoscute. O elevă a menționat că la început a acceptat fiecare cerere însă și-a dat seama că persoanele respective trimit cereri numai cu scopul să-și facă rost de mai mulți prieteni și să strângă cât mai multe *like*-uri. Astfel, ea a renunțat să mai accepte solicitările din partea străinilor.

Riscuri online

Trecând la aspectele mai delicate ale temei, elevii au devenit dintr-o dată reticenți. O fată a povestit că: *„…era o perioadă când în fiecare dimineață un băiat mai mic trimitea snap-uri cu el în lenjerie intimă. Dar a mai trimis și altora…”* O altă participantă la discuția de grup a relatat că un amic mai mic de a sa, i-a solicitat trimiterea unei poze în sutien. După refuzul categoric al acesteia, băiatul a mărturisit că i-ar fi trebuit poza pentru a obține intrarea într-un grup secret pe *Facebook* unde băieții postează imagini sexuale cu fetele.

Legat de postarea fotografiilor în costum de baie sau lenjerie intimă o singură elevă a admis că obișnuiește să posteze asemenea fotografii. Deși, ceilalți au negat că ar distribui propriile imagini cu îmbrăcăminte sumară, susțin că printre prietenii online sunt o serie de persoane cu astfel de obiceiuri (*„…am o fostă colegă din generală care postează o tonă de fotografii în chiloți și sutien în fața oglinzii, și sub poză apar comentariile unor persoane dubioase”*).

Utilizatorii de *Snapchat* au afirmat că unele cunoștințe de ale lor trimit reciproc *snap*-uri cu conținut sexual. Ei se simt în siguranță pentru că *snap*-urile trimise sau primite dispar după câteva secunde.

O altă neplăcere cu care elevii s-au confruntat cu ceva timp în urmă, a constituit răspândirea materialelor pornografice pe *Facebook* în urma unor viruși. După afirmațiile lor inițial s-au simțit deranjați de aceste conținuturi, însă după ce și-au dat seama că este vorba doar de un virus, s-au liniștit.

Concluzii la focus-grup

Cu privire la informațiile furnizate prin focus-grup concluziile noastre sunt următoarele:

- cele mai utilizate rețele sunt *Facebook, Instagram* și *Snapchat*: acestea constituie totodată și rețelele favorite;
- elevii sunt deranjați de prezența online a adulților: aplicațiile *Instagram* și *Snapchat* reprezintă un loc de refugiu;
- copiii au declarat pe *Facebook* o vârstă falsă cu scopuri de a avea acces și la materialele restricționate;
- rețelele de socializare sunt utilizate mai degrabă de pe telefoane mobile;
- prin intermediul *smartphone*-urilor este asigurată prezența permanentă pe rețelele de socializare;
- elevii sunt preocupați de setările de securitate ale contului cu scopul de a limita vizionarea postărilor de către persoanele adulte (părinți, rude, prieteni de familie) și de către persoanele străine;
- *Snapchat*-ul este considerat ca fiind aplicația care oferă cel mai mare grad de intimitate pentru utilizatorii săi.

Anexa nr. 9. Focus-grupul cu părinții

Cu scopul de a verifica atitudinile părinților față de comportamentul în mediul digital al adolescenților precum și în vederea cercetării sub aspect calitativ a implicării părintești în activitățile online a elevilor s-a efectuat un focus-grup cu părinții.

În vederea desfășurării focus-grupului părinții au fost invitați în scris și cu acordul dirigintelui să participe la discuții. Cu ajutorul dirigintelui s-a stabilit data exactă a interviurilor de grup, după o ședință cu părinții. Astfel la sfârșitul ședinței, părinții interesați de subiect au fost rugați să rămână în clasă pentru a putea realiza discuțiile în focus-grup. Un număr de 12 părinți (10 mame, 2 tați) au participat la acest interviu de grup.

Discuțiile au avut loc pe baza un ghid prealabil stabilit, cu structura următoare:

- Dacă părinții sunt utilizatori de rețele de socializare?
- Dacă cunosc rețelele de socializare (inclusiv aplicațiile mobile) folosite de adolescenți?
- Care sunt consecințele folosirii rețelelor de socializare asupra dezvoltării copilului?
- Dacă asociază cu rețelele de socializare anumite riscuri de natură sexuală (de exemplu: hărțuirea sexuală, expunerea la materiale pornografie)?
- Dacă au discutat vreodată cu adolescentul despre utilizarea în siguranță a internetului sau a rețelelor de socializare?
- Dacă urmăresc activitatea online a copilului?
- Dacă au participat vreodată la campanii de informare în legătură cu această temă?
- Dacă adolescentul a fost expus unor riscuri online?
- Dacă au cunoștințe despre campanii de informare desfășurate la școală la care au participat elevii?

Etapele focus-grupului

1. **Presesiunea:**
   - prezentarea cercetătorului și a tematicii focus-grupului;
   - așezarea participanților în formă de cerc nu s-a putut realiza având în vederea dotarea sălii de clasă;
   - asigurarea părinților privind gestionarea informaților obținute cu maximă confidențialitate.
2. **Sesiunea focus-grupului:**
   - prezentarea succintă a informațiilor obținute din chestionar și din focus-grupul cu elevii;
   - lansarea focalizată a temelor;
   - solicitarea unor experiențe proprii și a unor experiențe similare din rândul cunoștințelor;
   - rezumarea ideilor principale;
   - solicitarea unei completări legate de temă.

Raport de focus-grup

- **rețele de socializare utilizate**

Toți părinții utilizează rețeaua de socializare *Facebook,* un număr de 8 persoane folosesc aplicația mobilă *Whatsapp,* 6 mame dețin cont pe *Instagram* și 5 părinți sunt utilizatori de *Pinterest*. În privința conturilor deținute de către copil majoritatea părinților știu că adolescenții au cont pe mai multe medii sociale, cele mai frecvent menționate au fost: *Facebook, Instagram, Snapchat* și *Whatsapp*.

Alte rețele menționate erau *Pinterest, Flickr, Myspace, Twitter* și *Tumblr*. Toți părinții au crezut că au cunoștință despre conturile utilizate de copil. Totodată însă s-au arătat îngrijorați de aplicațiile mobile, în special de *Instagram* și *Snapchat*. Mamele utilizatoare de *Instagram* s-au arătat confidente în folosirea acestei aplicații media oferind o serie de explicații celorlalți părinți participanți la discuții. Cu toate acesta s-a remarcat că în pozele postate pe *Instagram* fetele tind să pară mai mature decât sunt și că sunt foarte active în distribuirea fotografiilor și a sefli-urilor. Mamele erau conștiente că de obicei fetele nu au cont privat și acceptă cererile de urmărire (*followers request*) a persoanelor străine în speranța de a acumula mai multe *like*-uri. O mamă a mărturisit că și-a creat cont pe *Intagram* doar cu scopul să supravegheze pozele postate de fiica ei. Părinții participanți nu aveau cunoștințe despre aplicația *Snapchat,* chiar dacă în general știau că această aplicație este foarte populară în rândul adolescenților.

- **efectele rețelelor de socializare și riscurile online**

Un număr de 11 părinți a atribuit efecte negative utilizării rețelelor sociale invocând o serie de argumente și îngrijorări: întâlniri cu persoane străine, accesarea materialelor cu conținut pornografic, hărțuire psihică sau sexuală, dezvoltarea dependenței față de aceste medii digitale, dezvoltarea unor probleme de vedere, luarea în greutate, lipsa comunicării, tulburare de comportament, tulburare de alimentație (la fete).

Un părinte a relatat că împreună cu copilul său mai în vârstă (de 16 ani), inspirați din diferite experimente sociale de pe *Youtube* au testat naivitatea copilului său mai mic (fată în vârstă de 12 ani). Fratele mai mare a creat un cont fals pe Facebook și a trimis cerere de prietenie surorii sale care a acceptat cererea de prietenie. După trecerea unui scurt timp fratele mai mare ascunzându-și identitatea reală a inițiat o conversație cu sora sa mai tânără, care a divulgat o serie de informații personale. Mama împreună cu fratele adolescent au folosit situația în scop preventiv-educativ, atrăgând atenția copilului mai mic asupra riscurilor de pe rețelele se socializare.

Unul dintre părinți atribuie efecte pozitive folosirii mediilor sociale de către copil susținând că este o modalitate eficientă de a comunica, sau de a menține o relație de prietenie, și totodată este extrem de distractiv. La reacțiile dezaprobatoare ale celorlalți participanți părintele în cauză a afirmat că acest mod de comunicare reprezintă viitorul, constituie o nouă formă de exprimare, orice restricționare în folosirea rețelelor de socializare impusă copilului rezultă izolarea acestuia. După opinia părintelui copilul trebuie lăsat să experimenteze singur în mediul online.

Un număr de 9 părinți sunt de părere că rețelele de socializare pot constitui expunere la riscuri de natură sexuală.

Un părinte s-a arătat îngrijorat de faptul că fiul lui accesează site-uri pornografice. Cu toate că el a setat anumite filtre în rețeaua proprie, adolescentul a început să folosească internetul vecinilor pentru obținerea materialelor pornografice.

Un alt părinte a intervenit, clarificând că deși există un risc potențial, setările de securitate ale *Facebook*-ului nu permit distribuirea materialelor sexuale, postările cu conținuturi improprii se pot raporta și bloca.

Majoritatea părinților au afirmat că adolescenții lor nu au fost deocamdată expuse niciunui risc în mediul digital.

Doi dintre intervievați au cunoștințe despre fotografii cu conținut sexual explicit primit de către copilul lor, având informații și despre solicitări de poze nude adresate copiilor lor. S-au semnalat și două cazuri problemă: un elev a trimis imagini sexuale și o elevă a fost batjocorită online datorită aspectului fizic.

- **controlul parental online**

În privința implicării parentale majoritatea părinților participant au discutat în familie cu copilul despre folosirea Internetul în siguranță. Doi părinți au atras atenția adolescentului despre modul în care ar trebui să comunice cu alții pe rețelele de socializare. Unii deja au fost solicitați să-i ajute copilului când acesta s-a lovit de probleme pe Internet. Un număr de doi părinți au mărturisit că nu se implică deloc în activitatea online al adolescentului.

Cu privire la urmărirea activității online a copilului aproape jumătate dintre părinții prezenți sunt preocupați cu supravegherea activităților online a copilului: un număr de patru părinți au verificat prietenii online ai copiilor și profilul acestora. Doi părinți au verificat mesajele copilului, câțiva părinți au verificat și site-urile accesate din istoricul căutărilor de către adolescent.

Părinții întrebați de folosirea unor programe de monitorizare al copilului pe computer, laptop, tabletă sau smartphone majoritatea (8 persoane) nu utilizează niciun software în acest sens. Două persoane utilizează programe pentru filtrarea sau blocarea anumitor tipuri de site-uri, respectiv programe care monitorizează sau țin socoteala site-urilor vizitate. Un singur părinte folosește un serviciu care limitează timpul petrecut online.

Un număr de 9 părinți nu a participat la nici o pregătire privind folosirea în siguranță a internetului. O persoană a declarat că a participat la o conferință pe acest subiect, iar un alt părinte a relatat că s-a informat singur citind diferite articole despre acest subiect. O altă persoană consideră că propria experiență este suficientă fiind utilizatorul a mai multor rețele de socializare.

Jumătate dintre părinții participanți au crezut pe baza discuțiilor cu copilul că acesta nu fost instruit la școală în privința riscurilor online. La finalul discuțiilor, toți părinții au căzut de acord despre necesitatea susținerii unor cursuri de pregătire chiar și cu implicarea specialiștilor din domeniu, precum pedagogi, polițiști, psihologi.

Concluzii la focus-grup cu părinții

Majoritatea părinților participanți la focus-grup s-au implicat activ în comportamentul din mediul cibernetic al copilului, chiar și prin restricționarea activităților adolescenților de pe rețelele de socializare. Având în vedere că și părinții adolescenților sunt utilizatori activi de rețele sociale, dețin relativ multe informații despre acest subiect. Părinții s-au arătat îngrijorați față de ultimele trenduri de tip aplicații mobile în cazul cărora nu mai sunt în măsură să își exercite controlul parental.

UNIVERSITAS • NAPOCENSIS
ROMANIA
PRESA UNIVERSITARĂ

ISBN: 978-606-37-0586-1